

שבוע ראש השנה ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוּ וּמְרוּלוּ לְשִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ
פָּנָיו תִּמְיֵד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרְהָם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צְוָה לְאַלְפֵי
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרְהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן הַכֹּל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וַיְגַרְיָם
בְּהַ: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבֵר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנּוּ בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דְּבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסָּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֵד לֶבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתֵּי־חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֵד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנֵים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֵד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּנְדֹּד
גִּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפַּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּנְדֹּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאוּם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נַהֵר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבָר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּזְצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
כִּרְנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו
וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זת המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה פי טוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע פלתיחתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל-עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם-נחלתך: ו חטאנו עם-אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא-השפילו נפלאותיך לא זכרו את-רב חסדיך וימרו עליהם
 בים-סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את-גבורתו: ט ויגער בים-סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
 במדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפסו-מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא-חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו-אל בישמוני: טו ויתנו להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח-ארץ ותבלע דתן ותכס על-עדת אכירם: יח ותבער-אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו-עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את-כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות עליהם-סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא-האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבצל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעסו במעלליהם ותפרץ-בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד-עולם: לב ויקצפו על-מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את-רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא-השמידו את-העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את-עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את-בניהם ואת-בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם-בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר-אף יהוה בעמו ויתעב
 את-נחלתו: מא ויתנם ביד-גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את-רנתם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני פל-שוכיהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן-הגוים להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך-יהוה | אלהי

ישראל מן-העולם | ועד העולם ואמר פל-העם אמן תללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה שובה ישראל עד הווי אלקיך יום ה', וא"ו תשרי ה'תשל"ז..... ה
- ג) נוסח המברק לקראת ראש השנה ה'תשמ"ג..... יא
- ד) משיחות ימים הראשונים דשנת תש"נ..... יב
- ה) שיחת יום הש"ק א' דר"ה ה'תש"נ..... יח
- ו) שיחת יום ב' דר"ה ה'תש"נ..... כב
- ז) מכתב כללי..... כה
- ח) לקוטי שיחות (בלה"ק) ראש השנה..... כז
- ט) שיעורי תניא לשבוע ראש השנה..... כח
- י) לוח "היום יום" לשבוע ראש השנה..... מא
- יא) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע ראש השנה..... מג
- יב) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע ראש השנה..... פד
- יג) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע ראש השנה..... צג
- יד) אגרות קודש..... צד
- טו) לקוטי תורה מבואר - אתם נצבים פרק א..... צה
- טז) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... צח
- יז) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קל"א..... צט
- יח) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת האזינו - לשבוע ראש השנה..... קא

בס"ד. יום ה', וא"ו תשרי ה'תשל"ז*

שובה ישראל עד הוי' אלקיך¹, וידוע הדיוק בזה שאומר עד הוי' אלקיך, דלכאורה הול"ל להוי' אלקיך². וגם מה שמזכיר כאן ב' השמות הוי' ואלקים³. גם צלה"ב מה שממשיך בכתוב כי כשלת בעוניך, הרי זה שתשובה (שובה) היא על חטא ועון מובן מעצמו, ומה מחדש הכתוב בכי כשלת בעוניך⁴.

(ב) והענין הוא, דבעבודת האדם שני ענינים בכללות. סור מרע ועשה טוב⁵. וידוע⁶ שהעבודה דסור מרע שייכת (בעיקר) לשם אלקים, והעבודה דעשה טוב לשם הוי'. והענין הוא, כדאיתא בשו"ע⁷ שכשמזכירים שם הוי' צריך לכוין שהוא הי' הוה ויהי', וכשמזכירים שם אלקים צריך לכוין שהוא תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים, ובתחתונים. ומהחילוק שבין שני ענינים אלה הוא, דזה שלו היכולת בעליונים ובתחתונים הוא בהאלקות שבערך העולמות, דבכללות הוא ממלא כל עלמין, וזה שהוא הי' הוה ויהי' כאחד⁸ הוא בהאלקות שלמעלה מעולמות, סובב כל עלמין. והענין הוא, דגדר העולם הוא מקום וזמן⁹, דכמו כן הוא גם בעולמות הרוחניים שהם מוגדרים בגדר דמקום וזמן, אלא שהמקום והזמן שבהם הוא מקום וזמן רוחני¹⁰. וכיון שאור הממלא הוא אור שבערך העולמות, מובן, שגם באור הממלא יש דוגמת מקום וזמן, [וכידוע¹¹ שבאור הקו, שבכללות הוא אור הממלא, ישנם הענינים דמעלה ומטה (מקום) קדימה ואיחור (זמן)], שהוא השרש דמקום וזמן שבעולמות. וזה שהוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד למעלה מהתחלקות הזמן, הוא, כי הוי' הוא האור שלמעלה מעולמות. אלא שאעפ"כ, מזה שאומרים שהוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד [דהי' הוה ויהי' הו"ע הזמן, אלא שהוא למעלה מהתחלקות], מובן, שגם הוי' שייך לזמן¹² (עולמות), דזהו גם מה שהוי' הוא לשון מהוה¹³, דהתהוות כל העולמות היא משם הוי'. אלא שהעולמות כמו שמתהווים משם הוי' אינם מוגבלים כ"כ, ולכן, העבר ההוה והעתיד הם כאחד. וזהו שהוי' ואלקים הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין¹⁴,

(6) לקו"ת בלק ד"ה מה טובו (עג, ב. שם, ד).

(7) אדה"ז אר"ח ס"ה ס"ב-ג.

(8) שעהיזה"א פ"ז (פב, א), מרע"מ פ' פינחס (רנו, סע"ב). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. ואפשר שכ"ה הכוונה גם בשו"ע שם.

(9) שעהיזה"א שם.

(10) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ד ע' רצא. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכ ואילך.

(11) ראה המשך תער"ב שם. סה"מ ה'תש"ח ס"ע 160 ואילך.

(12) להעיר מעטרת ראש שער ר"ה פ"ד: "הי' הוה ויהי' כא' שהוא למעלה מבחי' התחלקות הזמן דעבר הוה עתיד", "מ"מ הרי הוא שרש התחלקות הזמן. . ונק' מקור הזמן עכ"פ".

(13) שעהיזה"א רפ"ד. וראה גם זהר ופרדס שבהערה 8.

(14) לקו"ת בלק שם (עג, ד ואילך). ובכ"מ. וראה גם ד"ה לך אמר לבי ה'תש"כ ס"ו (לקמן ח"ד ע' רפו). וש"נ.

(* יצא לאור בקונטרס וא"ו תשרי – תש"נ, "לקראת ו' תשרי, יום ה'אִרְצִיִּיט של הרבנית הצדקנית מרת חנה תנצב"ה (אמו של – יבלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א), נסתלקה שבת תשובה בעת עלות המנחה שנת תשכ"ה, אשר השנה מלאו עשרים וחמש שנים מיום ההסתלקות שלה. . יום ה', וא"ו תשרי ה'תש"נ".

(1) הושע יד, ב. – התחלת וראשית ההפטורה דשבת שובה. וראה לקמן (ע' צו ואילך) מאמר ד"ה שובה ישראל מש"פ האזינו – שהוא המשך למאמר זה.

(2) לקו"ת דרושים לשבת שובה ד"ה שובה הב' (סו, ריש ע"ב). רד"ה זה תרס"ו (המשך תרס"ו ע' יז). ובכ"מ.

(3) רד"ה זה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' יח), תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שכת, א), תרח"צ (סה"מ תרח"צ ע' לד). ועוד.

(4) מקומות שבהערה הקודמת. ד"ה זה ה'תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ע' 15). ועוד.

(5) תהלים לד, טו.

דההתהוות שמאור הממלא, מכיון שהוא בערך העולמות ומקור אליהם, היא בדרך התלבשות. ולכן העולמות שנתהוו ממנו הם מציאות¹⁵, כי ענין ההתלבשות הוא שהוא מתלבש להוות את העולמות, וההתהוות שמאור הסובב, מכיון שאין להעולמות ערך אליו, היא באופן דברך ממילא, בדוגמת פעולה הבאה מהרצון¹⁶ (דרצון הוא משל על סובב), שהרצון הוא רק סיבה להפעולה ואינו מתלבש בה¹⁷. ולכן העולמות שנתהוו מאור הסובב אינם בבחי' מציאות¹⁵, כי כמו שהרצון עצמו אינו מציאות והוא רק גילוי העצם [וע"ד הרצון שבנפש האדם שהוא רק הטיית והמשכת הנפש], עד"ז הוא גם בנוגע לההתהוות שמהרצון¹⁸, שענינה הוא (לא זה שמתהווים עולמות, אלא) זה שע"י ההתהוות נשלם הרצון. וזוהי השייכות דאור הסובב ואור הממלא להשמות הוי' ואלקים, דאור הממלא נקרא בשם אלקים מלשון כח¹⁹, כי הוא בדוגמת כח שענינו הוא לפעול²⁰. אלא שמכיון שמציאות העולמות הוא עי"ז שכח האלקי מהווה אותם בכל רגע ורגע מאין ליש²¹, לכן הכוונה בשם אלקים היא אשר לו היכולת בעליונים ותחתונים, שהממשלה והשליטה שלו (אלקים מלשון שררה²²) על העליונים והתחתונים היא גם לאחר שנתהוו, והשליטה עליהם היא גם בנוגע לעצם מציאותם (אם להוות אותם אם לאו). ואור הסובב נקרא בשם הוי', הי' הוה ויהי' כאחד, דמכיון שההתהוות שמאור הסובב ענינה הוא זה שע"י ההתהוות נשלם הרצון, הרי אין חילוק בזה בין עבר הוה ועתיד²³, הי' הוה ויהי' כאחד.

וזוהו הקשר דשני העבודות דסור מרע ודועשה טוב לב' השמות אלקים והוי'. דהנה ידוע²⁴ שבסור מרע נכלל גם הזהירות שלא לעבור על מ"ע (דביטול מ"ע הוא איסור, רע), אלא שבסור מרע, מכיון שהזהירות שלו בקיום המצוות הוא מפני שירא²⁵ לעבור על ציווי המלך, קיום המצוות שלו הוא רק עד כמה שמחוייב. והחידוש בהעבודה דעשה טוב הוא, שקיום המצוות שלו הוא (לא רק מפני שהוא מוכרח בזה, בכדי שלא לעבור על הציווי, אלא) באופן דעשי', ועשה טוב. וכמ"ש בלקו"ת²⁶ דענין ועשה טוב הוא שמייגע את עצמו בתומ"צ, ועד ליגיעה יותר מטבעו ורגילותו²⁷. וזהו שהעבודה דסור מרע שייכת לשם אלקים

ואמיץ.

20) ראה סה"מ עטר"ת ע' שס. תרפ"ח שם. קונטרסים ח"א

צז, א. ועוד.

21) שעהייה"א פ"א.

22) פרש"י סנהדרין ב, סע"ב. הובא באוה"ת יתרו ע' תשנ.

23) וע"ד חילוקי המדריגות מעלה ומטה שבעולמות, שהם מצד אור הממלא, משא"כ אור הסובב הוא סובב כל עלמין בשוה (לקו"ת ר"פ אמור. ובכ"מ).

24) ראה לקו"ש ח"ז ע' 183 הערה 39.

25) ראה לקו"ש שם, דמ"ש בתניא רפמ"א "שהיראה היא

שרש לסור מרע" (ולא "לסס"ה ל"ת" ככפ"ד) כי היראה היא שרש גם ל"סור מרע" שבמ"ע.

26) בלק שם (עג, ד).

27) וע"ד "ענין עובד אלקים המבואר בסש"ב פט"ו" – לקו"ת שם.

15) ראה ד"ה הנ"ל שם, דהנבראים שמתהווים משם אלקים (ממלא), מכיון שההתהוות היא בדרך התלבשות, הביטול שלהם הוא רק ביטול היש, והנבראים שמתהווים משם הוי' (סובב), מכיון שההתהוות היא באופן דברך ממילא, הביטול שלהם הוא ביטול במציאות.

16) ראה המשך תרס"ו ע' קצח. ולהעיר גם מסה"מ קונטרסים ח"א צט, סע"ב ואילך "ההתהוות דשם הוי' היא בדרך ממילא. . . כשעלה ברצונו ית' שיהיו עולמות נתהווה מציאות העולמות. . . שבזה ההתהוות היא בדרך ממילא".

17) המשך תרס"ו שם.

18) ראה עד"ז המשך תער"ב ח"א פמ"ט. סה"מ תרע"ח ע' שה. ד"ה בלילה ההוא תש"כ (סה"מ תש"כ ע' 93).

19) בכ"מ בדא"ח, דאלקים הוא לשון כח כמ"ש (יחזקאל יז, יג) ואת אילי הארץ לקח (מקומות שבהערה הבאה). ובסה"מ תרפ"ח ע' סט, מובא גם (בהמשך לפסוק זה) מ"ש בשו"ע רבינו ז"ל (שבהערה 7) וכשמזכיר שם אלקים יכוין שהוא תקיף

והעבודה דועשה טוב לשם הוי', כי זה שהוא ירא לעבור על מצות המלך, ועד שמפני היראה שלו הוא כובש את יצרו (גם כשיצרו בוער כאש²⁸) מפני שהוא ירא לעבור על מצות המלך, הוא ע"י שמרגיש שהוא ית' מושל ושולט עליו, אלקים. והעבודה דועשה טוב, שמייגע עצמו בתומ"צ יותר מטבעו ורגילותו, הוא ע"י גילוי אור הסובב שלמעלה מעולמות, הוי' שלמעלה מטבע.

(ג) וביאור השייכות של העבודה דועשה טוב לאור הסובב בפרטיות יותר, הנה נתבאר לעיל, שגם אור הסובב יש לו שייכות לעולמות, אלא שענינם של העולמות לגבי אור הסובב הוא (לא המציאות שלהם, רק) זה שעל ידם נשלם הרצון. ועד"ז הוא בהעבודה דועשה טוב, דמכיון שהעבודה דועשה טוב הוא מפני שהוא אוהב את הוי' וחפץ לדבקה בו²⁹, הרי עבודתו את ה' קשורה עם מציאותו של האדם, האהבה והרצון שלו. אלא שהאהבה שלו להוי' היא באופן שזה (אהבת ה') נעשה כל ענינו³⁰, שלכן עבודתו את ה' היא באופן שאינו מתחשב עם הגבלת הטבע שלו. וזוהי המעלה בהעבודה דבקש שלום, שהוא עסק התורה, על העבודה דועשה טוב, כי התורה נקראת משל הקדמוני³¹, שהיא משל ולבוש לבחי' קדמונו של עולם, היינו לעצמות אוא"ס שאינו בגדר עלמין כלל³², ולכן, הביטול דעסק התורה הוא ביטול בתכלית³³. וכמבואר בתו"א³⁴ החילוק בין תורה למצוות, שבקיום המצוות, האדם המקיים את המצוות הוא כמו עבד המקיים מצות המלך, דמציאות העבד אינה מציאות האדון. וגם כשקיום המצוות שלו היא מאהבה בתענוגים, אעפ"כ יש מי שאוהב³⁵. משא"כ בלימוד התורה ה"ה המלך עצמו. דכאשר עסק התורה הוא בביטול, אזי ואשים דברי בפין³⁶, דברי ממש. היינו (שלא האדם הוא המדבר, כי אם) שדבר הוי' זו הלכה³⁷ היא המדברת מתוך גרונו.

(ד) והנה עד"ז הוא בהעבודה דאהבת ה', שיש בה ג' מדריגות. בכל לבבך, בכל נפשך, ובכל מאדך. ומבואר בכ"מ³⁸, שהאהבה דבכל לבבך היא ע"י ההתבוננות באור האלקי המתלבש בנבראים להחיותם, דבכללות הוא אור הממלא. דע"י שמתבונן שהחיות של כל דבר הוא אלקות, וההתבוננות שלו היא באופן שזה יהי' מובן גם בהשכל דנפש

(28) ראה תניא פ"ל (לח, ב).

(29) תניא רפ"ד.

כא, יג (ד"ה והאלקים אנה לידו ה').

(32) לקו"ת שם (עד, א).

(33) ראה תו"א וארא שבהערה הבאה, דזה שבספק התורה ה"ה המלך עצמו (ראה לקמן בפנים) הוא כי התורה היא מבחינת אנכי שלמעלה מהוי'.

(34) וישב כז, ב. וארא נו, א.

(35) תו"א וארא שם.

(36) ישעי' נא, טז.

(37) שבת קלא, ב.

(38) תו"ח שמות תקלט, א [בהוצאה החדשה – תצוה ח"ב שסד, ב]. סה"מ תר"ן ע' שנו ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב שפח, ב.

(30) להעיר מסה"מ ה'תשי"א ע' 323, דביראה, האדם הירא והדבר שירא ממנו, הם שני ענינים. משא"כ באהבה, מציאותו של האדם האוהב הוא הדבר שכוסף ומשתוקק אליו. ולכן, "כשם שאי אפשר שישכנו האש והמים בכלי אחד, כן לא תשכון בלב המאמין אהבת הוי' ואהבת עוה"ז".

ועפ"ז יש לומר, דזה שהיגיעה יותר מטבעו ורגילותו היא בהעבודה דועשה טוב דוקא, הוא, כי ע"י אהבתו את הוי' (השרש דוע"ט) הוא יוצא ממציותו* וכל ענינו הוא אהבת ה'.

(31) שמואל א כד, יד. וראה פרש"י עה"פ. פרש"י משפטים

(* ואין סתירה לזה ממ"ש בתניא רפ"ד (נעתק לעיל בפנים) "המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי' וחפץ לדבקה בו" – כי "אין הכוונה שמקיים את המצוות מצד הטוב המגיע לו מזה, כ"א שעני"ו יהי' דבוק באלקות" (סה"מ ה'תש"ח ע' 82).

הבהמית, עי"ז יבוא לאהבה את הוי' בכל לבבך בשני יצריך³⁹. והאהבה דבכל נפשך היא עי" ההתבוננות שהאור המחי את העולמות הוא הארה בלבד ושהארה זו היא באין ערוך לגבי אוא"ס, דבכללות הוא אור הסובב, עי"ז יבוא לאהבה דבכל נפשך, שאהבתו את הוי' היא באופן דמסירת נפש, אפילו נוטל את נפשך³⁹. והאהבה דבכל מאדך היא עי" גילוי עצמות אוא"ס שאינו בגדר עלמין כלל, שע"י גילוי זה, האהבה היא למעלה ממדידה והגבלה. והגם שגם האהבה דבכל נפשך היא אפילו נוטל את נפשך וענין המס"נ הוא למעלה ממדידה והגבלה, הנה המס"נ⁴⁰ שבהאהבה דבכל נפשך, שהוא בכללות בבחי' חי'⁴¹, היא באופן שהוא רוצה למסור את נפשו ויתירה מזו שרצון זה הוא דוגמת⁴² הרצון שע"פ טעם, מצד זה שכל הענינים הם באין ערוך לגבי אוא"ס]. והאהבה דבכל מאדך, שהיא בכללות בבחי' יחידה⁴¹, היא לא מצד הרצון שלו אלא מפני שאינו יכול להפרד ח"ו מאחדותו ית'⁴³. דמס"נ באופן זה הוא אמיתית ענין הביטול, מכיון שהמס"נ היא לא מצד הרצון (מציאות) שלו אלא מצד האלקות. וע"ד שנת"ל (סעיף ג) מעלת העבודה דבקש שלום על העבודה דועשה טוב.

ויש לומר, דזהו הטעם שבפרשה שני' דק"ש נאמר רק בכל לבבכם ובכל נפשכם⁴⁴, כי האהבה דבכל מאדך, להיותה באה עי" הגילוי דאוא"ס שאינו בגדר עלמין כלל, אינה לכאוא"ס⁴⁵. וזה שדורשים מכאוא"ס היא האהבה שמצד אור הממלא ואור הסובב. ועד"ז הוא בנוגע לג' הענינים דסור מרע ועשה טוב ובקש שלום, שבכו"כ מקומות נזכרו רק שני הענינים דסור מרע ועשה טוב.

ה) והנה ידוע⁴⁶ דזה שע"י התשובה נעשה סליחת עוונות, דאמיתית ענין הסליחה הוא שהאדם יהי' מרוצה לפניו ית' כמו קודם החטא, הוא, כי עי" התשובה ממשיכים רצון חדש מאוא"ס בעל הרצון, שלמעלה מהרצון דתומ"צ. והמשכה זו היא עי" שעשיית התשובה שלו היא באופן דבכל מאדך, למעלה ממדידה והגבלה. כידוע⁴⁷ שע"י האהבה דבכל מאדך עושין רצונו של מקום, ופירוש עושין רצונו של מקום הוא שעושים את הרצון. כי עי" האהבה דבכל מאדך, מגיעים באוא"ס שלמעלה מרצון, ועי"ז, ממשיכים משם רצון חדש⁴⁸. וע"פ הידוע⁴⁹ שעבודת האדם שעל ידה נעשית ההמשכה צריכה להיות

כרשב"י ולא עלתה בידן". דמזה מוכח שענין "עושין רצונו של מקום" הוא רק ביחודי סגולה – והרי "עושין רצונו של מקום" הוא כשישנה גם האהבה דבכל מאדך, כדלקמן ס"ה.

46) סה"מ"צ להצ"צ לט, ב. סה"מ קונטרסים ח"א קכו, א

ואילך. וראה עד"ז לקו"ת אחרי כו, ג.

47) אור"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) פ' עקב נג, סע"ג ואילך

(בהוצאת קה"ת ה'תשמ"מ ואילך – סי' קסו). וראה גם חדא"א מהרש"א לברכות שם.

48) ראה בכ"ז לקו"ת ברכה צט, ג. אמרי בינה שער הק"ש

פפ"ו. חינוך (שבשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי) פמ"ט (נו, א ואילך). אוה"ת עקב ע' תצו. ראה ס"ע תערב ואילך. ועוד.

49) ראה בארוכה ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ט ס"ט (לקמן ח"ב

ע' שכה ואילך). וש"נ.

39) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

40) בהבא לקמן – ראה גם (עד"ז) ד"ה פדה בשלום ה'תשל"ט סעיף ד (לקמן ח"ב ע' מא).

41) שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"א (שער התפלה) נה, א.

42) אבל לא ממש. כי אהבה זו היא מצד הנשמה, ורק שמתעוררת עי" ההתבוננות – קונטרס העבודה פ"ה (ע' 18 ואילך). ובכ"מ. וכ"מ גם בתו"ח שבהערה 38.

43) המשך תרס"ו ע' רסז. וראה גם תניא פ"ה "שאי אפשר כלל".

44) עקב יא, יג.

45) להעיר מברכות לה, ב "הרבה עשו כרי' ועלתה בידן,

מעין ההמשכה, יש לומר, דשני הענינים בעושי רצונו של מקום, שההמשכה היא מאוא"ס שלמעלה מבחי' רצון ושגם הרצון שנמשך משם הוא למעלה יותר מהרצון כמו שהוא מצד עצמו, נעשים ע"י דוגמת שני ענינים אלה בהאבה דבכל מאדך. דע"י שהאבה דבכל מאדך היא למעלה מרצון (וכנ"ל סעיף ד שהמס"נ דבכל מאדך היא לא שהוא רוצה למסור נפשו אלא שאינו יכול להפרד ח"ו מאחדותו ית'), לכן היא מגעת בבעל הרצון⁵⁰. וזה שע"י האבה דבכל מאדך נעשה עילוי גם בהאבה דבכל לבבך ובכל נפשך, ע"ז, גם הרצון שנמשך מבעל הרצון הוא נעלה יותר.

(ו) וזהו שובה ישראל עד הוי' אלקיך, דזה שנאמרו כאן ב' השמות הוי' ואלקים הוא, כי ענינו ועבודתו של כל אחד מישראל הוא בב' שמות אלה. וכיון שענין התשובה הוא שישוב ויחזור למקומו, לכן נאמר כאן ב' השמות דהוי' ואלקים. וזה שאומר עד הוי' אלקיך (ולא להוי' אלקיך) הוא, כפירוש אדמו"ר הזקן⁵¹, ששיעור התשובה⁵² הוא עד שהוי' יהי' אלקיך. והיינו, שהתשובה צריכה להיות באופן דבכל מאדך, למעלה ממדידה והגבלה, שע"ז היא ההמשכה מאוא"ס שלמעלה מהוי', דענין זה (שההמשכה היא מאוא"ס שלמעלה מהוי') מתגלה בזה שהוי' הוא אלקיך כחך וחיותך. כי בכדי שיהי' החיבור דסובב (הוי') וממלא (אלקים) הוא ע"י שההמשכה היא מאוא"ס שלמעלה מהוי'⁵³. וזהו שממשיך בכתוב כי כשלת בעוניך, שהוא טעם על זה שהתשובה צריכה להיות באופן זה, דמכיון שכשלת בעוניך, לכן אין מספיק העבודה דבכל לבבך ובכל נפשך שמצד השמות אלקים והוי', וצריכה להיות העבודה דבכל מאדך, בכדי שתהי' ההמשכה מאוא"ס שלמעלה מהוי'.

(ז) ועוד פירוש בשובה ישראל עד הוי' אלקיך, שהתשובה צריכה להיות עד שהוי' יהי' רק בחי' אלקים וצמצום לגבי אוא"ס שלמעלה מהוי'⁵¹. והחילוק בין שני הפירושים הוא, דלהפירוש בעד הוי' אלקיך שהוי' יהי' אלקיך כחך וחיותך, מה שנמשך בגילוי הוא השמות הוי' ואלקים אלא שהחיבור דב' השמות הוא ע"י המשכה מאוא"ס שלמעלה מהוי' ואלקים. ולהפירוש בעד הוי' אלקיך שהוי' יהי' רק בחי' אלקים וצמצום לגבי אוא"ס שלמעלה מהוי', האור עצמו (שלמעלה מהוי') נמשך בגילוי. דזה שהוי' נעשה בחי' אלקים וצמצום לגבי אוא"ס שלמעלה מהוי' הוא דוקא כשאר זה מאיר בגילוי.

ויש לומר, דהחילוק בין שני הפירושים הוא ע"ד החילוק שבין תקיעת שופר לאמירת פסוקי שופרות. דהנה מבואר בהמשך תרס"ו⁵⁴, שמלכיות וזכרונות הם באור הממלא ואור הסובב, וההמשכה שע"י שופר היא מאוא"ס שלמעלה מממלא וסובב, ועד להמשכה מהעלם העצמי, שע"י המשכה זו נעשה היחוד דסובב וממלא. וההמשכה⁵⁵ שע"י אמירת פסוקי שופרות היא למעלה יותר גם מההמשכה שע"י תקיעת שופר. דההמשכה שע"י

53 ראה לקמן בפנים (מהמשך תרס"ו) בענין מלכיות וזכרונות ושופרות. וראה גם לקו"ת בלק שם (עד, א), שע"י עסק התורה (בקש שלום), שהיא משל ולבוש לקדמונו של עולם שלמעלה מסובב, נעשה השלום והחיבור דסובב וממלא.

54 ע' תקלז ואילך.

55 שם ע' תקמא ואילך.

50 להעיר מלקו"ת ברכה שם, שבכל מאדך הוא "ביטול רצון".

51 לקו"ת דרושים לשבת שובה ד"ה שובה הא' (סה, א).

52 כ"ה הלשון ברד"ה שובה ישראל ה'תש"ד (סה"מ

ה'תש"ד ע' 15). וכ"ה גם ברד"ה זה תרח"צ (סה"מ תרח"צ ע' לד).

תקיעת שופר היא רק אור הסובב ואור הממלא, אלא שע"י שההמשכה היא מאוא"ס [ולמעלה יותר מהעלם העצמי], הם מתחברים ומתאחדים. וע"י אמירת פסוקי שופרות נמשך העלם העצמי עצמו, בדוגמת הגילוי שיהי' לעתיד. וזהו⁵⁶ מה שבפסוקי שופרות אומרים פסוקי שופרות דמ"ת ומסיימים בענין השופר דלעתיד, כי לע"ל יהי' הגילוי דהעלם העצמי. ועד"ז הי' הגילוי דמ"ת.

(ח) והנה השופר דלעתיד הוא נעלה יותר מהשופר דמ"ת, כדאיתא בפרקי דר"א⁵⁷ בענין ב' קרניו של אילו של יצחק, דקרן הימין גדול מהשמאל, בשל שמאל תקע בו הקב"ה על הר סיני ובשל ימין עתיד לתקוע בו לעתיד לבוא. וגם בשופר דלעתיד עצמו ישנם כמה דרגות, ואד' הוי' בשופר יתקע, ויתקע בשופר גדול⁵⁸. דאד' הוי' הם שמות, אלא ששמות אלה (אד' הוי' בניקוד אלקים) הם נעלים ביותר, כמבואר בארוכה בלקו"ת⁵⁹. דגילוי זה יהי' בהתחלת הגאולה. ולאח"ז יתקע בשופר גדול, יתקע סתם ולא נאמר מי הוא התוקע, כי תקיעה זו היא המשכה וגילוי מבחינת סתימא דכל סתימין⁶⁰. ויש לומר, דזה שבפסוקי שופרות דראש השנה אומרים גם הפסוק יתקע בשופר גדול, הוא, כי ע"י העבודה דר"ה ממשיכים גם ענין זה. ועפ"ז יש לומר, דזה שאומרים בהפטורה דשבת תשובה שובה ישראל עד הוי' אלקיך, שבהוי' זה נכלל גם הענין דהוי' אד' בניקוד אלקים שהוא דרגא נעלית ביותר, ואעפ"כ אומרים שהתשובה צריכה להיות עד שהוי' יהי' רק בחינת אלקים וצמצום לגבי אוא"ס שלמעלה מהוי', כי ע"י העבודה דר"ה ממשיכים גם ענין יתקע בשופר גדול, ולגבי דרגא זו, גם השם הוי' אד' כאלקים יחשב.

(ט) והנה ידוע מ"ש באגרת התשובה⁶¹ שתשובה עילאה היא בשמחה רבה. ומזה מובן במכ"ש בנוגע להתשובה דשבת תשובה, שבתשובה עילאה עצמה היא דרגא נעלית ביותר, ועד שגם הוי' אד' כאלקים יחשב, שצריכה להיות בשמחה רבה ועצומה. וכיון ששמחה פורצת גדר⁶², הנה ע"י השמחה בעשרת ימי תשובה, ובפרט בשבת תשובה, פורצים כל המדידות וההגבלות, ענני במרחב י"ה⁶³, וזה נמשך על וכלל השנה, בענינים הרוחניים, שהעבודה בתומ"צ תהי' בהרחבה ובאופן דופרצת⁶⁴, וגם בענינים הגשמיים בבני חיי ומזוני רויחי, ועד להרחבה האמיתית שתהי' בביאת משיח צדקנו, ורחבה גו' למעלה עתידה ירושלים להיות מורחבת כו'⁶⁵, עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות⁶⁶, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(56) שם ע' תקמג.

(57) פל"א.

(58) זכרי' ט, יד. ישעי' כז, יג. והם מפסוקי שופרות דר"ה.

(59) נצבים מז, ד ואילך. ושם הוא בנוגע להשמות הוי' אד'.

שבפסוק כי כארץ תוציא צמחה גו' כן אד' הוי' יצמיח גו'.

ובלקו"ת דרושים לר"ה (נט, ג) מדבר בהפסוק ואד' הוי' בשופר

יתקע ומציין ללקו"ת נצבים שם.

(60) לקו"ת דרושים לר"ה שם נט, סע"ד. לעיל ע' י.

(61) פ"א (קא, רע"א).

(62) ראה בארוכה ד"ה שמח תשמח תרנ"ז ס"ע 49 ואילך

(סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך).

(63) תהלים קיח, ה.

(64) ויצא כח, יד.

(65) יחזקאל מא, ז. שהש"ר פ"ז, ד.

(66) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש

ישעי' רמז תקג.

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
 לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
 לקראת ראש השנה ה'תשמ"ג

"לשנה טובה תכתבו ותחתמו שבתא טבא ויומא טבא".

/מקום החתימה/

בס"ד. לשון הברכה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א
 אחרי קבלת הפ"נ כללי,
 ערב ראש השנה ה'תשמ"ג

תרגום חפשי

השי"ת ימלא משאלות כל אחד ואחת בתוך כלל ישראל בכל הפרטים ופרטי פרטים בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים,
 שכל זה נכלל בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, להכתב ולהחתם לאלתר¹ לחיים בספרן של צדיקים גמורין²,
 כולל - מילוי כל הענינים הכתובים בפדיון עם כל החתימות, עם כל הפרטים ש"בין השיטין",
 וכאמור - כתיבה וחתימה טובה בענינים הכלליים, וכתיבה וחתימה טובה בענינים הפרטיים,
 "שנת גאולת משיח"³, גאולה ע"י משיח צדקנו, ומיד בתחלת השנה, "מרשית השנה"⁴,
 ובאופן של שלימות העם, שלימות התורה ושלימות הארץ הקדושה, ומתוך שמחה וטוב לבב ובקרוב ממש - לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו ממש. אמן, כן יהי רצון.

¹ ראה לקוטי לר"צ אגרות ע' שי.

² ר"ה טז, ב. - "ועמך כולם צדיקים" (ישעי' ס, כא).

³ תשמ"ג ר"ת "תהי' שנת גאולת משיח". היינו, נוסף על "תהי' שנת) ביאת משיח" (תשמ"ב), תהי' גם התגלות וגאולת משיח.

⁴ ל' הכתוב - עקב יא, יב. ו"רשית השנה" קאי על ראש השנה - ראה אגה"ק סי"ד. וראה בעה"ט עה"פ שם. אוה"ת סוכות ע' א'תשנו.

בס"ד. משיחות ימים הראשונים דשנת תש"נ – יום א' דראש השנה (יום שבת קודש), יום ב' דראש השנה

– תרגום מאידית –

במקומו; כך גם ראש השנה, כולל בתוכו את כל ימי השנה (אז – ביום הדין והמשפט – נקבע כיצד יתנהגו עם האדם במשך כל ימי השנה), ומנהיג את ימי השנה גם כאשר כבר נמצאים בהם.

ודרוש ביאור: זה שהראש כולל בתוכו את החיות של כל האברים הוא מכיון שהוא נעלה מהם, ונעלה מהחילוקים שביניהם, ולכן הוא כולל את כולם יחד ללא הבדל בין אבר אחד לשני. בדוגמת מלך (אשר נקרא בשם "ראש"⁸), אשר כולל בתוכו את כל אנשי העם בשוה (מצד ביטולם אל המלך); ומכיון שהראש הוא נעלה מהימים הפרטיים של השנה – כיצד ממשיך הוא חיות בכל יום פרטי לפי ענינו ועבודתו הפרטית, שכל יומא ויומא עביד עבידת⁹ שלו?

ג. ויש לומר אחד הביאורים בזה:

הכח שיש לבנ"י להכתיר את הקב"ה למלך, בא מזה שבנ"י (בשרשם) הרי הם קשורים עם הקב"ה כפי שהוא למעלה מהיותו "מלך" (אפילו מלך ישראל ועאכו"כ מלך על כל הארץ), משום שמלך הוא דוקא על עם נפרד (זרים), והקב"ה, עצמותו ומהותו ית', הוא למעלה מתואר וגדר "מלך"; ובהיותם קשורים עם הקב"ה בעצמו – ובלשון הידוע "ישראל וקוב"ה כולא חד"¹⁰ – יש לבנ"י כח לעורר את הרצון והתענוג אצל הקב"ה (עצמותו ית')¹¹ להיות מלך על בנ"י כפי שהם נשמות בגופים למטה, ומלך על כל הבריאה.

מכיון שבראש השנה פועלים בנ"י את התעוררות התענוג והרצון למלוכה בעצמותו ית', אשר למעלה מהגדר דמציאות, ולמעלה מהתחלקות הפרטים, ועד כדי כך שהוא נעלה גם משלילת שייכות עם מציאות והתחלקות, אשר שלילת ענין זה מראה שיש ערך ושייכות לזה [ובמכ"ש ממ"ש בתניא¹² – "כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים, שכל השומע יצחק לו, לפי שחוש המישוש אינו

א. בנוגע לראש השנה מצינו, לכאורה, שני הפכים: עבודת בנ"י בראש השנה היא "תמליכוני עליכם"¹, הכתרת הקב"ה למלך – "מלך ישראל"² ו"מלך על כל הארץ"³. וידוע שהכתרת המלך וקבלת מלכותו היא דוקא ע"י הביטול בתכלית של אלו שממליכים את המלך, עי"ז שהם מתמסרים לגמרי ונכנעים לגמרי למלך, ועד שלא מרגישים כלל את רצונם העצמי, אשר ביטול זה מעורר אצל המלך ש"יקבל על עצמו" את ההכתרה⁴.

לאידך ראש השנה הוא יום הדין על כל צרכי האדם, ולא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ואדרבה – עיקר הדין בר"ה הוא על גשמיות (כמ"ש בהגהות מיימוניות⁵, ש"אין אדם נידון בר"ה אלא לעניני עוה"ז כו"), ולכן מבקשים בתפלות ר"ה על בני חיי ומזוני, "כתבנו בספר חיים טובים", "כתבנו בספר פרנסה וכלכלה", וכיו"ב.

אשר שני ענינים אלו הם בסתירה אחד לשני⁶: כאשר יהודי עומד בביטול מוחלט (להמלך) כיצד שייך שיחשוב ויבקש אודות צרכי עצמו, זה שייך רק כאשר הוא מרגיש את מציאות עצמו ומרגיש מה חסר לו?!

לכאורה הי' אפשר לתרץ, שזה שיהודי מבקש בר"ה בנוגע צרכי עצמו, צ"ל לא לשם תועלת עצמו, אלא בכדי שיוכל לעבוד יותר טוב את הקב"ה – אעפ"כ הרי זה קשור עם מציאותו, מציאות שמרגיש שחסר לה משהו – וזהו היפך הביטול בתכלית שצריך להיות בהכתרת המלך.

ב. שאלה דומה ניתן לשאול בנוגע להשם "ראש השנה": ידוע הטעם לכך שהוא נקרא "ראש השנה" (ולא תחלת השנה) משום⁷ שהוא בדוגמת ראש אשר כולל בתוכו את החיות של כל האברים, ומנהיג את כל האברים גם לאחר שכל האברים נמצאים כל אחד

(1) ר"ה טז, א. לד, ב.

(2) תפלת מוסף דר"ה (ברכת מלכיות) – מישעי' מד, ו.

(3) תפלת העמידה דר"ה (חתימת ברכת "אלקינו כו' מלך כו'"),

וכן בקידוש ובברכת ההפטר.

(4) ראה ד"ה תקעו תשא פ"ב. ד"ה יוט של ר"ה תש"ג פ"ב.

ועוד.

(5) הלי' תשובה רפ"ג (בשם הרמב"ן). הובא בלקו"ת ר"ה נט, ב.

ובכ"מ.

(6) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 293. סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 604.

(7) לקו"ת תבוא מא, ג. עטרת ראש בתחלתו. ובכ"מ.

(8) שמואל-א טו, יז. ועוד. וראה תנחומא חוקת כג. במדב"ר פי"ט,

כח. וראה ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 222.

(9) ראה זח"ג צד, ב.

(10) ראה זח"ג עג, א.

(11) ראה סידור עם דא"ח שער התקיעות רמו, א ואילך.

(12) שעהיוה"א פ"ט.

בראש השנה – יום הששי למעשה בראשית – הי' הגמר והסוף דבריאת העולם, וזה נסתיים בבריאת כוונת ותכלית כל הבריאה – בריאת אדם הראשון, אשר באותו יום המליך את הקב"ה למלך ע"י אמירתו "ה' מלך גאות לבש"¹⁸, וע"י קריאתו לכל הנבראים: "בואו נשתחוה ונכרעה לפני ה' עושנו"¹⁹.

ולכן ביום זה (יום בריאת האדם) נקבע ראש השנה – "זה היום תחלת מעשיך"²⁰ – היום שבו בני"י (אתם קרויים אדם)²¹, בהיותם בדוגמת אדם הראשון, ועד שלפיקך נברא האדם יחידי כו"²² מקיימים את בקשת השם "תמליכוני עליכם", ע"י המלכת הקב"ה למלך ישראל ומלך על כל הארץ.

אשר זהו תוכן כוונת ותכלית כל הבריאה – לגלות שם שהקב"ה הוא המלך, המנהיג ובעה"ב על כל העולם וכל הברואים – גילוי מלכותו ית' ואחדותו ית' בכל העולם.

מזה מובן, שהכוונה ד"תמליכוני עליכם" היא לא לשלול ולבטל את מציאות העולם (מכיון שאז לא נפעל שום חידוש לגבי המצב שהי' קודם הבריאה), אלא אדרבה – שדוקא במציאות העולם, בכל פרטי הנבראים כפי שהם עומדים בציור שלהם, תתגלה מלכותו ואחדותו ית'.

[ובלשון הקבלה והחסידות²³: בראש השנה נפעל בנין המלכות. ובמלכות יש שני ענינים: היא הסך-הכל (הכולל את המציאות) של כל עשר הספירות, שמהן נשתלשה כללות מציאות והתחלקות העולם; היא למעלה מכל הספירות – כידוע שמלכות עולה בכתר²⁴, "כתר עליון איהו כתר מלכות"²⁵].

ובכדי לפעול זאת צריכים כח מ"מקום" שהוא למעלה לגמרי הן מהגדר דמציאות והתחלקות והן מהגדר דשלילת והעדר ההתחלקות, כנ"ל.

לכן נפעל זה (הכתרת הקב"ה למלך על כל הארץ) ע"י יהודי (תמליכוני עליכם) – משום שישראל וקוב"ה כולא חד, יש לו את הכח להחדיר את האחדות של הקב"ה במציאות והתחלקות העולם (ריבוי נבראים).

ה. ובכדי שיהודי יוכל לפעול זאת – יש בו

מתייחס ונופל אלא על עשי' גשמית הנתפסת בידים" – ממילא מובן, שביחד עם זה שהגילוי בראש השנה הוא נעלה מגדר המציאות וגדר פרטים, וזה מעורר ביטול של אנשי העם להמלך, הרי אין זה שולל את מציאותם, אלא אדרבה – זה כולל וחודר במציאותם, גם כפי שהם פרטים מחולקים אחד מהשני – מכיון שמקורו הוא מ"מקום" אשר הינו למעלה הן ממציאות והתחלקות והן משלילת והעדר המציאות וההתחלקות.

דוגמא לדבר – בענין התורה והמצוות: ביחד עם זה שהתורה מתחלקת לחלקים שונים, ועד שממונא מאיסורא לא ילפינן¹³ וכיו"ב – הרי היא תורה אחת (וכל חלקי התורה הם חלקים של תורה אחת), ובכמה ענינים ניתן ללמוד מחלק אחד בתורה לחלק אחר (נוסף על כך שע"י הבנת ענין אחד בתורה, נתוסף בהבנת כל התורה). והטעם ע"ז הוא – משום שתורה היא דבר אחד עם הקב"ה, "אורייתא וקוב"ה כולא חד"¹⁴, למעלה הן מהגדר דמציאות והתחלקות, והן מהגדר דאחדות, העדר המציאות והתחלקות – ולכן מתחברים בתורה שני הדברים: תורה אחת, ותורה שמורכבת מריבוי חלקים, "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר"¹⁵, "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"¹⁶.

וכך גם במצוות – רצונו של הקב"ה: נוסף על הענין הפרטי שבכל מצוה, הדינים והתנאים פרטים שבה, לא פחות ולא יותר, אשר מחלקת אותה ממצוות אחרות – הרי כל המצוות הנן חלק מכלל אחד, ולכן העוסק במצוה פטור מן המצוה¹⁷. וכפי שרואים בגלוי במצוות שונות, למשל – מצות תשובה, מצות תפלה, וכיו"ב – שנוסף על היותה פרט אחד מכללות המצוות, הרי היא כוללת ריבוי מצוות, ועד – כל המצוות. וגם אז נשארת היא מצוה פרטית; ובהיותה מצוה פרטית – הרי היא בשעת מעשה גם מצוה כללית. והכח לחיבור שני ההפכים באותן מצוות – בא מהקב"ה, מצוה המצוות, שנעלה הן מהתחלקות והן מאחדות.

ד. עפ"ז יובן גם התוכן ד"תמליכוני עליכם" בראש השנה:

(21) יבמות סא, רע"א.
 (22) סנהדרין לז, א במשנה.
 (23) פע"ח שער ר"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה. סידור האריז"ל סדר עשיית. לקו"ת נצבים נא, א ואילך. ובכ"מ.
 (24) ועד"ז הוא למעלה יותר בספירת הכתר, שהיא ספירה אחת (למעלה לגמרי מריבוי והתחלקות) שנתחלק לב' בחינות (ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א) – עתיק ואריך (חפץ ורצון), ובוה גופא – ריבוי דרגות עד א"ס. וחיבור ב' ענינים אלו בכתר (אחדות וריבוי) הוא מ"דרגא" נעלית עוד יותר.
 (25) פתח אליהו – בהקדמת תקו"ז.

(13) כתובות מו, א.
 (14) ראה זח"ג שם. תניא פ"ד-ה. תניא פכ"ג.
 (15) שה"ש ו, ט ובשהש"ר עה"פ.
 (16) איוב יא, ט.
 (17) סוכה כה, א. וראה צפע"נ כללי התורה והמצוה בערכו. המשך תרס"ו ע' תקכב. המשך תער"ב ח"ב ע' א'פא. ועוד.
 (18) תהלים צג, א.
 (19) שם צה, ו. וראה פדר"א פ"א.
 (20) תפלת מוסף דר"ה – מר"ה כו, א. וראה ד"ה זה היום תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ב ע' צט ואילך). וש"נ.

חד, למעלה הן מהגדר דהתחלקות (חמשה שמות) והן מ"לה" שלמעלה מהתחלקות – העצם בעצמו. כמרומז גם בפסוק "ונתתם החמישית לפרעה" – שזה נפעל ע"י יוסף, שיוסף מרמז על כל יהודי כידוע.

ומכיון שיהודי יש בו את שני הענינים הנ"ל (גדר מציאות וגדר שלמעלה ממציאות) וענין חיבור שניהם – יש בכחו להמליך את הקב"ה ל"מלך על כל הארץ".

ו. ע"פ הנ"ל מובן כיצד כולל ראש השנה את שני הענינים ההפכיים – ראש שלמעלה מפרטי ימי השנה, וביחד עם זה הרי הוא מנהיג את ימי השנה גם כפי שהם עומדים במקומם כימים פרטיים – מכיון שבראש השנה נמשך מ"מקום" שהוא למעלה משתי הדרגות – התחלקות ולמעלה מהתחלקות – ובמילא מתחברים שניהם ביחד.

ועד"ז מובן גם בנוגע להעבודה דיהודי בראש השנה, שמכיון שיהודי מגיע אז להקב"ה בעצמו, כפי שהוא למעלה הן ממציאות והתחלקות והן מהעדר המציאות והתחלקות – ממילא בו בזמן שהוא עומד בתכלית הביטול להכתיר את הקב"ה למלך, אין זה שולל ומבטל את המציאות של היהודי, אלא אדרבה – זה חודר ומחזק את מציאותו, כנשמה בגוף למטה, עי"ז שאז נמשכות כל הברכות: כתיבה וחתמה טובה בענינים שלו: ענינים גשמיים, בני חיי ומזוני, נוסף על עניני הרוחניים, כפי שהוא מבקש בתפלות ר"ה.

עפ"ז יומתק הטעם על כך שהקריאה בראש השנה היא פרשת לידת יצחק ועקידת יצחק³⁸: אצל יצחק רואים את החיבור הנ"ל. עקידת יצחק מרמזת על הביטול בתכלית של יצחק, ועד שהוא נהי' "עולה תמימה" לה³⁹. כמרומז גם ב"אפרו של יצחק" שנשאר מזה – כידוע שאפר אינו מציאות⁴⁰; ביחד עם זה, הרי דוקא ע"י האפר (ביטול בתכלית) נמצא יצחק בתכלית המציאות בתוקף, מציאות נצחית וקיימת, עד כדי כך שאצלו "לא נאמר זכירה" (כפי שיש זכירה אצל אברהם ויעקב, אע"פ שהם עמדו בביטול גמור, האבות

בפרטיות גם את שני הענינים הנ"ל (שחיבורם בא מ"מקום" שהוא נעלה משני הענינים): כפי שהוא נעלה מכל הבריאה (ועד שגם כפי שיהודי נמצא למטה רואים איך שהוא נעלה מיתר הנבראים), והוא גם כולל את כל הבריאה – "את העולם נתן בלבם"²⁶.

ובפרטיות יותר – כלול יהודי למטה משני חלקים – נשמה וגוף, והם נהיים דבר דבר אחד. כמודגש ביום בריאת האדם (ביום הששי למעשה בראשית) – שהיו שני ענינים: (א) "וייצר²⁷ ה'א את האדם עפר מן האדמה" (הגוף), ו(ב) "ויפח²⁷ באפיו נשמת חיים", וחיבור שניהם – "ויהי²⁷ האדם לנפש חיה":

גוף האדם (עפר מן האדמה) הינו החלק של היהודי אשר הוא חלק ממציאות העולם (האדמה); והנשמה היא למעלה ממציאות (העולם) – "חלק אלוקה ממעל ממש"²⁸, והעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו²⁹. ובכדי לחבר את שני הענינים – ה"ז צריך לבוא מכח נעלה (כח המפליא לעשות³⁰), למעלה מגדר המציאות (גוף), ולמעלה מדרגת הנשמה כפי שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש" (שזה גם דרגא ותואר³¹) – לבוא מעצם הנשמה, שהיא דבר אחד עם הקב"ה, ישראל וקוב"ה כולא חד.

ועד"ז גם בהנשמה עצמה – יש עצם הנשמה, וכפי שהנשמה יורדת למטה בסדר השתלשלות – "חמשה שמות נקראו לה נפש רוח נשמה חיה יחידה"³², שהגם שיחידה שבנפש היא דבר אחד עם למעלה – "יחידה לייחדך"³³, הרי היא שם (ותואר) דהנשמה³⁴, אשר מורה על דרגא מסויימת – בחי' "חמישית לפרעה"³⁵, שיש לה ערך לארבעת השמות שלמטה ממנה³⁶; משא"כ "לה" – הנשמה עצמה – היא למעלה מכל ענין השמות ודרגות³⁴, ע"ד בחי' "פרעה" (דקדושה) דאתפריעון ואתגליין מיני' כל נהורין³⁷, שהוא למעלה גם מבחי' החמישית.

ושני ענינים אלו בהנשמה (החמשה שמות, ו"לה") מתחברים – שזה נפעל עי"ז שישראל וקוב"ה כולא

(26) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

(27) בראשית ב, ז.

(28) תניא רפ"ב.

(29) תר שם טוב בהוספות סקט"ז.

(30) רמ"א או"ח ס"ה סוס"א.

(31) "חלק" – מורה שהוא רק חלק מן הכל, ובלשון הידוע – הכל גדול מן החלק "אלוקה" – א' מהז' שמות, למטה משם הוי' וכו'; "ממעל" – הוא בגדר עליון (בערך) למה שלמטה ממנו; "ממש" – נוסף על עצם התואר (ששולל המציאות שאינה ממש), הרי זה גם מלשון מישוש, שמורה על מציאות הנשמה למטה בעפר מן האדמה.

(32) ב"ר פי"ד, ט.

(33) פיוט דהושענות (יום ג').

(34) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

(35) ויגש מז, כד. וראה לקו"ת ס"פ פינחס.

(36) ועפ"ז יש לתוון הב' פירושים בחומש – חומש מלגיו (שהוא בערך להד' חלקים), וחומש שקאי על דרגא חמישית (שלמעלה ואינו בערך להד'). ע"ד חומש מלבר (ראה לקו"ת שם) – כי ע"י ה"דרגא" שלמעלה משניהם (מגדר התחלקות ומגדר של העדר התחלקות), מתחברים יחד ב' הענינים בחומש (מלגיו ומלבר).

(37) זח"א רי, א.

(38) טושו"ע או"ח סתקפ"ד ס"ב. סת"א. שו"ע אדה"ז שם סתקפ"ד

ס"ז. ושם סת"א.

(39) ב"ר פס"ד, ג.

(40) וראה גם אגה"ק סט"ו.

הענינים הן למעלה ממציאות והן מה שהם פועלים שלימות במציאות (כנ"ל), אבל בפרטיות, השבת קשורה בעיקר בעלי' למעלה מן המציאות, ור"ה – בעיקר בהמשכה במציאות העולם.

ובקביעות שנה זו, כשיו"ט של ר"ה חל להיות בשבת – נפעלת עלי' הן בראש השנה והן בשבת, אז מתגלית בשלימות, המעלה הנ"ל (ס"ג ואילך) של ראש השנה, המשכת עצמותו ית' ע"י בני' (ישראל וקוב"ה כולא חד), הפועלת את החיבור של הביטול במציאות עם המציאות, וגם את שלימות מעלת יום השבת בחיבור הנ"ל (אז רואים כחה של השבת לפעול את ההמשכה של תק"ש ע"י השבת).

ולהוסיף, שהחיבור של ר"ה ושבת מראה גם על "דרגא" שלמעלה משניהם, שיש בכחה לחברם; וביחד עם זה, לא מבטלת מציאותם בפ"ע (ר"ה בפ"ע ושבת בפ"ע)⁵⁰, אלא שבמציאותם עצמה, נמשך ענין שלישי נעלה יותר – חיבור שניהם יחד. [והשלימות בזה היא במקדש ששם תוקעים בשופר גם ביום השבת – שזה מבטא שהביטול דהשבת נמשכת במציאותו של האדם התוקע (כמדובר לעיל בארוכה). ויש לומר שמעין זה ישנו גם בתק"ש במדינה ביום שני דראש השנה (בקביעות שנה זו), הבא אחרי ומיום ראשון שחל להיות בשבת⁵¹].

ה. בכל זה מתוסף הוספה וחידוש בשנה זו – שנת תש"נ, ראשי-תיבות "תהא שנת נסים". ובהקדים: דובר פעמים רבות, שבשעה שפירוש ורמז או הנהגה וכיו"ב מוסיפים באהבת ה' ויראת ה' – אז אע"פ שאין זה כתוב מפורש בספרים, ישנו מקום לזה⁵², ויתירה מזו – זהו דבר כדאי ונכון, לנצל זאת כדי להוסיף באהבת ה' ויראת ה', ובפרט שע"ז נוסף בכל התורה ומצוותי', כידוע⁵³ שאהבת ה' כוללת כל מצוות עשה, כולל המצוה של "את ה' אלקיך תירא"⁵⁴, הכוללת כל מצוות לא תעשה⁵⁵.

עד"ז מובן בנוגע לפירוש שנתפשט אצל כו"כ

הן הן המרכבה⁴¹), מכיון ש"אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח"⁴².

ולכן קוראים בר"ה את פרשת לידת יצחק (וה' פקד את שרה – שפקידת שרה היתה בר"ה⁴³) ופרשת עקידת יצחק – כי מזה נמשך הכח לכל יהודי לפעול את העבודה דראש השנה⁴⁴: החיבור דתכלית הביטול ודמציאות האדם.

ז. בזה מתוסף בראש השנה בקביעות שנה זו – יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת:

גם בשבת ישנו חיבור של שני ענינים: שבת היא בדוגמת ראש – ראש השבוע, כמאמר הזהר⁴⁵ שמיני' מתברכין כולהו יומין (ע"ד ראש השנה, שממנו נמשכת חיות על כל ימי השנה)⁴⁶. ויחד עם זה השבת היא למעלה מכללות מציאות הזמן (של ששת ימי השבוע). [ובלשון הקבלה: שבת היא כנגד ספירת המלכות שהיא מקור הבריאה (וסך-הכל דכל הספירות), והיא גם למעלה מכל הבריאה, כנ"ל ס"ד]. כידוע⁴⁷ שני הפירושים ב"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"⁴⁸ ביום השבת: ויכולו מלשון כליון – ביטול ועלי' למעלה מן הזמן (של שמים וארץ וכל צבאם), ו"ויכולו" מלשון שלימות ומלשון כל – שלימות כל מציאות הבריאה (השמים והארץ וכל צבאם).

ובפרטיות השבת וראש השנה הם שני ענינים שונים. אחד החילוקים ביניהם⁴⁶: שבת (שבאה לאחר ששת ימי בראשית) היא בכללות עלי' למעלה מכל מציאות הזמן (לכן אין השבת נקראת בשם "ראש", שמראה שיש לזה שייכות לימים שנמשכים ממנו), משא"כ ראש השנה (יום הששי למעשה בראשית) הוא בכללות – ההמשכה בעולם, מציאות הזמן (כפי שהוא בראש שממנו נמשכת החיות לכל אברי הגוף), ואדרבה – אז הי' גמר ושלימות הבריאה (בריאת האדם), "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"⁴⁹.

בשניהם – בשבת ובראש השנה – ישנם שני

יש גם ענין – דיום השבת שחל להיות ביום ר"ה. אלא בהמשנה במס' ר"ה מודגש ענינו של ר"ה (שר"ה חל להיות בשבת), ובשבת מודגש ענינו של שבת (שחל להיות בר"ה).
 (51) ועפ"ז מובן העלי' בקודש ביום שני דר"ה לגבי יום ראשון שחל להיות בשבת.
 (52) וע"ד הידוע בנוגע לפירושים בספר התניא – אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תשכ. וראה ס' השיחות תש"ב ע' 83-84.
 (53) תניא פ"ד.
 (54) עקב י, כ. ועוד.
 (55) ועי"ז ניתוסף גם בשלימות מציאות ובריאות הגוף – כידוע שרמ"ח מ"ע הם כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה מל"ת כנגד שס"ה גידים.

(41) ב"ר פמ"ז, ו.
 (42) פרש"י בחוקותי כו, מב.
 (43) שו"ע אדה"ז שם.
 (44) ולהעיר ששופר של איל בר"ה הוא ע"ש אילו של יצחק.
 (45) זח"ב סג, ב. פת, א.
 (46) ראה ד"ה ויאמר יהונתן באוה"ת ברכה ע' א'תתצ ואילך, ובסה"מ עזר"ת ע' סט ואילך.
 (47) ראה אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. תקת, א ואילך.
 (48) בראשית ב, א.
 (49) בראשית א, לא.
 (50) ועפ"ז מובן שנוסף להענין דיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת,

(מלמעלה מעלה) נפעלת ע"י בני, מצד שרש נשמתם – יש לומר, שזה גם נרמז בזה ש"תש"נ" הוא ר"ת "תהא שנת נשמה"⁶² – הגילוי דעצם הנשמה – בחמשה שמות שנקראו לה, עד כפי שהנשמה מלוכבת בגוף למטה.

ט. ע"פ הנ"ל יש להוסיף ביאור בטעם המנהג (כמובא בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶³) להזכיר בראש השנה את שמותיהם של רבותינו נשיאינו – הבעש"ט, המגיד, אדה"ז, אדמו"ר האמצעי, הצמח-צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ובדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר:

נשיא הוא כשמו – מלשון התנשאות ורוממות, כיון שהוא מנושא ומרומם מכל ישראל, "ראשי אלפי ישראל שנשמותיהן הם מבחי" ראש ומוח לגבי נשמות, ההמון כו"⁶⁴ (בדוגמת מלך שנקרא ראש העם, ומשכחו ומעלה (הוא כבר) גבוה מכל העם).

יחד עם זה "הנשיא הוא הכל" ("משה הוא ישראל וישראל הם משה")⁶⁵, הנשיא כולל בתוכו את כל בני דורו, וכל יהודי יש בו ניצוץ מנשמת נשיא הדור. וע"י הנשיא נמשכים כל הצרכים הגשמיים והרוחניים לאנשי הדור, מלמעלה מעלה (דרגת הנשיא), עד לעצמותו ית' (למעלה מכל גדר מעלה) עד למטה מטה ממש, שכשם שהוא למעלה מעלה כך ממש ה"ז נמשך למטה מטה עד ממש שאפשר למשש זאת בחוש המישוש,

עד שהנשיא ממשיך בהם מההתנשאות שלו ומגבי' אותם – "תשא את ראש בני ישראל" (ע"ד הנ"ל שע"י נס נעשית ההרמה של הטבע ובטבע).

שלכן מתאים שביום ראש השנה שאז ההמשכה מבחי' ראש, ולמעלה מדרגת הראש, על ובכל ימי השנה, ברכות מלמעלה מעלה עד למטה מטה, בכל צרכי בני, בגשמיות וברוחניות – יזכירו את הנשיאים, שעל-ידם נמשכים הברכות וההמשכות לכל יהודי ולכל בני.

ועאכ"כ בר"ה בשנה זו – שיום ראשון שבו חל

מישראל, שמספרה של השנה החדשה "תש"נ" הוא ראשי תיבות "תהא שנת נסים" – שזהו דבר נכון בשעה שזה מוסיף באהבת ה' ויראת ה', ועי"ז בתומ"צ בכלל, כדלקמן.

נס הוא מלשון רוממות והתנשאות⁵⁶, כמ"ש⁵⁷ "ארים נסי", "כמו הנס על ההרים"⁵⁸ – כי הנהגה נסית היא למעלה מהנהגה טבעית של הבריאה (כשם שנס הוא למעלה אפילו מההרים, שהם גבוהים משטח הארץ).

לאידך ידוע שנס הוא מלשון הרמה, כי נס הוא לא רק למעלה ומושל על הטבע באופן שהוא משדד ומבטל הטבע, אלא) ע"י נס⁵⁹ נעשית עלי' והרמה בטבע שטבע הבריאה גופא מתעלה – עד למעלה מן הטבע.

ויש לומר שזהו ע"ד ובדוגמת הענין דראש השנה ושבת, המרוממים משאר ימי השנה (ימי השבוע של מעשה בראשית), אבל באופן שהם (אינם מבטלים מציאות העולם, אלא) מעלים את מציאות העולם לדרגתם, כנ"ל בארוכה.

ובפרט שר"ת הנ"ל של תש"נ כולל (תהא שנת) נסים (לשון) רבים [ובפרט שהאות נו"ן יש בה שתי נוני"ן, והגמרא אומרת⁶⁰ שתיבה שיש בה שתי נוני"ן מראה ש"נסי נסים נעשו לו"]. ויש לומר, שנוסף על ריבוי נסים בכמות, הכוונה גם לריבוי נסים באיכות, שכל נס הוא באופן של "נסים" – נס בתוך נס, נס למעלה מנס וכיו"ב [ע"ד האמור לעיל, שהריבוי בא יחד עם האחרות, שזה מודגש יותר בנס בתוך נס, מכמו בנסים נפרדים].

על אחת כמה וכמה כשבאים יחד כל שלושת הענינים – יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת בשנת תש"נ – נמצא בגלוי יותר, ביתר שאת וביתר עוז, המשכת הנסים מלמעלה מעלה, עד מ"דרגא" שלמעלה מגדר דרגא ומעלה, וזה נמשך וחודר ומעלה את המטה מטה⁶¹.

ולהוסיף: ע"פ הנ"ל, שההמשכה למטה בעולם

(56) ראה מצו"צ תהלים ס, ו. אוה"ת שה"ש ע' כט. בשלח ע' תרסה. שהמ"צ להצ"צ עג, א. ובכ"מ.

(57) ישע"י מט, כב. וראה פרש"י יתרו כ, יז.

(58) ראה קונטרס משיחת ש"פ תזריע תשמ"ט ס"ב. וש"נ.

(59) גם הנס שאינו מלוכב בטבע – ראה בארוכה קונטרס י"ב-י"ג

תמוז תשמ"ט ס"ג ואילך. וש"נ.

(60) ברכות נז, רע"א ובפרש"י.

(61) ולהוסיף, שאות נו"ן, נו"ן ארוכה – מורה על ההמשכה (של נו"ן ר"ת נסים) למטה מן השורה, למטה מטה, ודוקא שם נתגלה הלמעלה מעלה ביותר – כמבואר בלקו"ת (ראה כ, ב) בענין "ובו

תדבוקן".

(62) וענין זה גם נרמז בפרשתנו (האזינו לב, ט) "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", שנשמת ישראל היא "חלק הוי' עמו", חלק אלוהה ממעל ממש, ו"נחלתו" של הקב"ה – והרי היורש (נחלה) עומד במקום המוריש (ראה ב"ב קנט, א. שו"ת צפע"נ ח"א סק"ח) – כי ישראל וקב"ה כולא חד. ועפ"ז י"ל שזה נרמז בתש"נ ר"ת "תהא שנת נחלה".

(63) שיחת ליל ב' דר"ה תש"ד (ס' השיחות תש"ד ע' 3).

(64) תניא פ"ב.

(65) פרש"י חוקת כא, כא.

ובכדי להביא זאת תיכף בענין של מעשה בפועל – יקח כאו"א על עצמו הידור נוסף בקיום המצוות, בהתאם למה שסיפור⁷⁰ כ"ק מו"ח אדמו"ר, ש"כ"ק אאמו"ר (מוהרש"ב) נהג לקבל ע"ע הידור נוסף לפני כל ר"ה", שסיפור זה ובפרט של נשיא הוא הוראה ונתינת כח – ובפרט שכבר היתה פתיחת הדרך בזה ע"י אדמו"ר נ"ע – לכל יהודי, ועאכו"כ בראש השנה של שנה מיוחדת – תש"נ, תהא שנת נסים, צריך ההידור החדש להיות באופן שלא בערך (– באופן נסי) לגבי עבודתו הקודמת.

ועי"ז שיהודי מוסיף בעבודתו באופן של נסים – הרי נוסף לזה שעושה כלי לקבל הברכות וההמשכות שנמשכו ברגע הראשון של ר"ה – נוסף לזה עוד יותר ויותר ברכות והמשכות במשך כל ימי השנה, בכל צרכי בני" – בגשמיות וברוחניות, וברוחניות ובגשמיות גם יחד,

החל מהגילויי מזה בשלימות "ליום חגנו" (חג הסוכות), כשמתגלים כל הענינים שנפעלו בראש השנה באופן של "בכסה"⁷¹, עד לאופן של קליטה בשמיני עצרת (מלשון קליטה) ושמתח תורה, כולל ובמיוחד – הנס העיקרי – הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁷² נסים ונפלאות אפילו לגבי הנפלאות שביצי"מ⁷³,

ונעשה תיכף לתפלת מוסף דר"ה "תקע בשופר גדול לחירותנו", ובפרט ע"י תקיעת שופר של בני" בראש השנה, כולל – התקיעה גדולה, שהתוקע תוקעה בכל כחו ומאריך בה עד כמה שאפשרי, שזה נעשה ה"בכל מאדך" שהוא כלי ל"תקע בשופר גדול לחירותנו", החירות דכל בני", אנשים נשים וטף, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, הנשיא העשירי, שהוא בחי' יחידה הכללית, דכל בני", ועל ידו – מתגלית יחידה שבנפש כל אחד ואחת מישראל, עד – גילוי עצם הנשמה, עד – הגילוי דישראל וקוב"ה כולא חד.

להיות בשבת, ו – שנת תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים. יו"ד. ע"פ כל הנ"ל מובן גודל העילוי של ראש השנה של השנה החדשה: נוסף לזה שאז יורד אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (שזהו בכל ראש השנה)⁶⁶, הרי האור חדש של ראש השנה זה (שחל להיות בשבת, ושנת תש"נ) נמשך מ"מקום" שהוא למעלה אפילו מגדר וציור אור, עד לעצמותו ומהותו ית' וזה נמשך בגלוי למטה מטה במציאותם של בני" כפי שהם נשמות בגופים כאן למטה.

וכל זה נמשך תיכף, לאלתר, ברגע הראשון של ראש השנה, אלא שאח"כ צריך יהודי "לארוז את החבילות" ("פאנאדערפאקן די פעקלעך")⁶⁷ שהוא מקבל, ע"י עבודתו באופן של "ויעקב הלך לדרכו"⁶⁸, דרך התורה והמצוה, ולדרכו דוקא – בקב שלו.

ובפרט ע"י העבודה – מדה כנגד מדה – בתור כלי להמשכת הנסים מלמעלה (תהא שנת נסים) – עי"ז שיהודי עושה עבודתו באופן של נסים, ז.א. הנהגה למעלה מטבעו ורגילותו (אפילו דקדושה)⁶⁹ עד עתה, עד כ"ז – באופן של בערך.

ובפרט לאחר שבני" הוסיפו כבר בעבודתם ובמיוחד – במשך שלושת השנים, שנת תש"ח ותש"ח, שנת תשמט ידך, והתחלת שנת תש"נ, תהא שנת נסים – צריך כעת להתוסף בכל זה עוד יותר, ובאופן של נסים בערך לעבודה שלפנ"ז.

יא. לכן יש להציע, שבעמדנו בתחלת השנה החדשה תש"נ – יעורר כאו"א, יעורר את עצמו ויעורר את כל בני" אליהם יכול להגיע, ששנה זו נקראת תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים, ולכן יקח כאו"א על עצמו החלטות טובות עד להוסיף בעבודתו באופן נסי, שלא בערך למה שעשה עד עתה, ובכללות – בכל הענינים דתורה ומצוות, תורה עבודה וגמילות חסדים, ועד"ז – בעבודה פרטית ושלחות פרטית של כל אחד ואחת, כאו"א לפי ענינו הוא.

69 ראה תניא פט"ו. תו"א יט, סע"ב ואילך.
70 ס' המנהגים חב"ד ע' 56. אגרות קודש מוהרי"צ ח"ד ע' קלב.
וראה שם ע' תטז. סד"ה א-ל הוי' עזרת. רד"ה כבוד מלכותך תרח"צ.
71 תהלים פא, ד. וראה ר"ה ת, סע"א ואילך. וראה סידור עם דא"ח רלה, ב. וראה גם לקו"ת ר"ה נד, ריש ע"ד. סד"ה לולב וערבה תרס"ו. ובכ"מ.
72 מיכה ז, טו.
73 אוה"ת עה"פ שם.

66 אגה"ק סי"ד.
67 ראה שיחת שמע"צ תרצ"ז.
68 כידוע שב"ויעקב הלך לדרכו" יש כמה זמנים ודרגות: בחודש חשון, במוצאי שבת בראשית, במוצאי שמח"ת, במוצאי יוה"כ"פ. ויש לומר, שהתחלתו היא תיכף לאחר ירידת האור חדש ברגע הראשון של ר"ה. ובפרט לאחר התקיעות בר"ה שע"ז אמחז"ל שמתעשרת בסופה (ר"ה טז, רע"ב) בסוף תקיעות דר"ה (ראה סה"מ תרכ"ע ע' קעג. קעח ואילך. סה"מ קונטרסים ח"א קיח, א. קכא, רע"ב. ועוד).

בס"ד. שיחת יום הש"ק א' דר"ה ה'תש"נ.

בלתי מוגה

א. כיון שנהוג לאחרונה לערוך התוועדות מידי שבת בשבתו, לבאר ענין בפרשת השבוע, או לבאר מענינא דיומא בשבתות שקביעותם בזמנים מיוחדים, וכיו"ב,

– ולהעיר, שמנהג זה מצינו כבר אצל משה רבינו, כמובא בשו"ע¹ ממדרוז"ל על הפסוק "ויקהל משה"² "אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחריו להקהיל קהילות בכל שבת כו", ובוזה גופא מתוך התוועדות של שמחה, בהתאם לדרשת חז"ל "וביום שמחתכם אלו השבתות"³ –

יש לנהוג כן גם (ואדרבה – במכ"ש וק"ו) ביום הש"ק זה – שבת שיש בו עילוי מיוחד, שחל בו ראש השנה. ולכל לראש יש לבאר מעלת היום – שכיון שיש בו צירוף של ב' ענינים, שבת ור"ה, נמצא, שביום זה ישנם ג' ענינים: ענינו של יום השבת בפ"ע, ענינו של ר"ה בפ"ע, וענין שלישי – הצירוף והסך-הכל דשניהם יחד.

[ולהעיר, שהענין ד"סך-הכל" הוא התוכן דספירת המלכות, השייכת במיוחד לר"ה, שבו נעשה בנין המלכות, ועי"ז חידוש ההתהוות דכל הבריאה, "זה היום תחלת מעשיך"⁴].

ולכן, צריך כאו"א להתבונן בכל ג' ענינים אלו כדי למלא עבודתו בכל ענינים אלו בשלימות.

ב. ובהקדמה:

בנוגע לחיבור וצירוף ב' הענינים יחדיו – אין הכוונה שמוצאים את הנקודה המשותפת והצד השווה שביניהם, אלא, שנשארים שני ענינים שונים זמ"ז, ואעפ"כ, ישנו גם הצירוף והחיבור שביניהם.

ולדוגמא בלימוד התורה: יש לימוד באופן שמוצאים "תירוץ" על "סתירה" שבין שני ענינים, ויש לימוד באופן שאין צורך לתרץ סתירה בין שני ענינים, אלא יכולה להשאר "סתירה" ביניהם להיותם ענינים שונים זמ"ז (כמו איסורא וממונא), ואעפ"כ, ישנו גם החיבור והצירוף שלהם ביחס לענינים מסויימים, וגם לאח"ז נשארים שני ענינים בפ"ע.

[ולהעיר שיש בזה נפק"מ לדינא – בנוגע להמתפס בענין שבתורה, אם יכול להתפס בענין זה בפ"ע לאחרי שנצטרף ונתחבר עם ענין שני].

ועד"ז בנדוד"ד – ששבת ור"ה הם שני ענינים בפ"ע [נוסף על כללות החילוק שבין שבת ליו"ט, ששבת "מקדשא וקיימא"⁵ ע"י הקב"ה, כמ"ש "ויקדש אותו"⁶, "ויקדשהו"⁷, משא"כ יו"ט, ש"ישראל אינה דקדשינהו לזמני"⁸, ולכן אומרים ביו"ט "מקדש ישראל והזמנים", ואילו בשבת אומרים רק "מקדש השבת", ולא "מקדש ישראל והשבת", או אפילו "מקדש השבת וישראל". וכמודגש גם בכתוב "וביום שמחתכם ומועדיכם גו'" (שמזכירים בתפלת מוסף דר"ה), שפירשו חז"ל ש"ביום שמחתכם אלו השבתות", אע"פ שעיקר ענין השמחה הוא ביו"ט ("מועדים לשמחה", שבהם ישנו הציווי "ושמחת בחגך"⁹), כיון שיו"ט נתפרש בפ"ע בהמשך הכתוב – "ובמועדיכם", ולכן, גם בשבת שחל בו ר"ה שישנו צירוף שניהם יחד, ישנו גם הענין דשבת בפ"ע והענין דר"ה בפ"ע.

ומזה מובן שגם לאחרי הצירוף והחיבור דב' הענינים, יש לימוד והוראה בעבודת ה' מכל ענין בפ"ע, אשר, עם

(5) ביצה יז, א.

(6) בראשית ב, ג.

(7) יתרו כ, יא.

(8) ברכות מט, א.

(9) פ' ראה טז, יד.

(1) אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.

(2) ר"פ ויקהל וביל"ש עה"פ.

(3) בהעלותך יו"ד, יו"ד ובספרי עה"פ.

(4) נוסף על חידוש ההתהוות בכל יום ובכל רגע – "המחדש

כטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", כתורת הבעש"ט שנתבארה

ע"י רבינו הזקן בהתחלת שעהיה"א.

היותם שני ענינים בפ"ע יכולה להיות העבודה בשניהם גם יחד, ע"ד הידוע¹⁰ שבעבודת ה' יכולים לקיים ב' דעות חלוקות, היינו, שנוסף לכך ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹¹, באים שניהם בעבודה בפועל ב"מעשה אלקים חיים".

ונוסף על העבודה בשני הענינים בפ"ע, ישנה גם העבודה הקשורה עם חיבור ב' הענינים יחד, אשר, חיבורם יחד נעשה ע"י המשכה נעלית יותר מב' הענינים, שלכן, כוללת ומחברת שניהם יחד באופן נעלה יותר.

ג. ויש להוסיף שמצינו דוגמתו אפילו בענין אחד – שיש בו ב' אופנים-ענינים: (א) מדויק, פרטי, ובמילא מוגבל, (ב) כללי, ולפעמים כולל בהדגשה ריבוי פרטים.

וכמו בענין התפלה – שהיא עיקר ענין העבודה (ובסגנון דלעיל – "מעשה אלקים חיים"), כדרשת חז"ל¹² על הפסוק¹³ "ולעבדו בכל לבבכם", "איזו היא עבודה שהיא בלב . . . זו תפלה", ובמילא, כוללת כל עניני העבודה, וביחד עם זה, ה"ה גם ענין פרטי, א' מג' הקוין דכללות העבודה, תורה עבודה (תפלה) וגמ"ח¹⁴, היינו, שנוסף על הענין הפרטי שבתפלה ישנו גם הענין הכללי שבתפלה שכולל כל ג' הקוין¹⁵, וכל עניני העבודה.

ויש לקשר זה עם חודש אלול דמיני' אזלינן – שבראשי-תיבות שבו נרמזים חמשה ענינים, תורה תפלה וגמ"ח, תשובה וגאולה¹⁶, שכל א' מהם הו"ע פרטי, וביחד עם זה, יש בו ענין כללי הכולל גם כל שאר הר"ת, כמו ענין התפלה, כנ"ל, ועד"ז בנוגע לתשובה, שנוסף על היותה מצוה פרטית, ה"ה כוללת כל עניני התומ"צ, ועד"ז ענין הגאולה, שנוסף על ענינה הפרטי¹⁷ ה"ה כוללת כל עניני התומ"צ, היינו, שהעבודה בכל עניני התומ"צ היא באופן של "גאולה" – למעלה מכל מדידה והגבלה.

ומובן, שהענין הכללי שכולל ריבוי פרטים קשור עם דרגא נעלית יותר שלמעלה מכל פרטי הענינים, וביחד עם זה, ה"ה כוללת כולם.

ומזה באים גם לביאור הענין דשבת ור"ה כפי שכל א' מהם הוא בפ"ע, שגם בהם יש דוגמת הנ"ל – דרגא נעלית שלמעלה מפרטים, וביחד עם זה, ה"ה כוללת כל הפרטים, ועד"ז בנוגע להחיבור דשבת ור"ה יחדיו, כדלקמן.

ד. ביאור הענין – נדפס בקונטרס משיחות ימים הראשונים דשנת תש"נ. ובסיום הענין (בס"י), שכל זה נעשה ברגע הראשון דר"ה, צ"ל:

ויש להוסיף בזה, שכבר בערב ר"ה "לובשים לבנים ומתעטפים לבנים כו' לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס"¹⁸, אלא, שבערב ר"ה ה"ז רק בידיעתם של ישראל, שלהיותם "גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו"¹⁹, "אומה שיודעת אופי' של אלקי"¹⁸, יודעים הם גם דברים הנעלמים, ובר"ה ה"ז נעשה בפועל ממש, ש"נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים"²⁰.

ובר"ה עצמו – ה"ז נעשה תיכף ומיד ברגע הראשון דר"ה, ומוסיף והולך מרגע לרגע ע"י עבודתם של ישראל²¹ באופן ד"ילכו מחיל אל חיל"²², ולאח"ז ממתנינים לזמן שמתאספים כו"כ מישראל יחדיו ("ברוב עם הדרת מלך"²³)

ש"לפנ"ז, כמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",

"נפלאות" בערך להגאולה דיצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך עה"פ ע' תפז). וש"נ).

(18) טור או"ח סו"ס תקפא.

(19) ואתחנן ד, ז.

(20) ר"ה טז, ב.

(21) ופשיטא – שלילת הענין ד"נהמא דכיסופא" (ראה ירושלמי

ערלה פ"א ה"ג), כי אם, באופן ד"קב שלו" דוקא, ועד שעי"ז

מקבל גם ה"תשעה קבין של חבירו", זה הקב"ה (ראה שמו"ר

רפכ"ז. פרש"י שבת לא, א).

(10) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שה. ועוד.

(11) עירובין יג, ב. וש"נ.

(12) תענית ב, סע"א. רמב"ם ריש הל' תפלה.

(13) עקב יא, יג.

(14) אבות פ"א מ"ב.

(15) להעיר, שהתפלה עצמה היא "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל

מאדך" – ג' ענינים, כנגד ג' הקוין (ראה גם שיחת ז' אלול תשמ"ט ס"ד).

(16) ראה קונטרס משיחות ש"פ ראה תשמ"ו (התוועדויות ח"ד

ע' 288 ואילך). וש"נ.

(17) ובגאולה גופא – גאולה שכוללת ולמעלה מכל הגאולות

ומדברים בענין זה (ככהתוועדות זו), שעיי"ז ניתוסף עוד יותר בגילוי הדבר.

והדגשה נוספת – שענין זה נעשה אצל כאו"א מישראל, האנשים והנשים והטף, שהרי, "צדיקים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים" קאי על כאו"א מישראל, "ועמך כולם צדיקים"²⁴, להיותם במעמד ומצב ד"אתם נצבים היום (דקאי על ר"ה) כולכם לפני ה' אלקיכם"²⁵, למעלה מחילוקי דרגות דבינוני²⁶ צדיק ובעל תשובה, מצד בחי' היחידה²⁷ שבנשמה, "חמישית²⁸ לפרעה", ועד לעצם הנשמה שלמעלה גם מבחי' החמישית, ועד להבחי' שעל ידה נעשה החיבור דהחמישית עם פרעה – ענינו של יוסף שאמר "ונתתם חמישית לפרעה".

ולהעיר, שענינו של יוסף הוא בהדגשה יתירה בדורנו זה – כיון שנשיא הדור ("הנשיא הוא הכל"²⁹) שמו יוסף. וגם שמו השני, יצחק, קשור עם הבחי' שעל ידה נעשה חיבור ב' הקצוות דתכלית הביטול ותוקף המציאות, כמוזכר לעיל³⁰ שענין זה מודגש במיוחד אצל יצחק, יותר מאשר אצל אברהם ויעקב.

[("כ"ק אדמו"ר שליט"א חיך, ואמר: ברו"ה יש להזהר ביותר בכבודם של אברהם ויעקב, כיון שזקוקים למדת החסד דאברהם ומדת הרחמים דיעקב, ובפרט בזמן התקיעות³¹, ופשוט, שהאמור לעיל אודות החילוק שבין אברהם ויעקב ליצחק אין בו משום פגיעה בכבודם ח"ו, כי אם, שמזכירים ענין המפורש בתורה].

ה. ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש (ובפרט שכבר עברו כו"כ שעות מהתחלת ר"ה) זוכים לענין הכי עיקרי בהכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ולהעיר, שענין הגאולה שייך גם לשבת ור"ה – כי, שבת הוא מעין ודוגמת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"³², ור"ה קשור עם מ"ת³³ (כמודגש בפסוקי שופרות)³⁴, והגילוי דמ"ת הוא מעין ודוגמת הגילוי דלעת"ל, כמבואר בתניא³⁵ ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה", ושלמותו יהי' לעתיד לבוא כשיקויים היעוד³⁶ "ולא יכנף עוד מוריך והיו ענין רואות את מוריך", הגילוי דעצמותו ומהותו ית', למעלה מבחי' "חיי העולמים", ולמעלה מבחי' "יחיד חי העולמים מלך" (שאומרים בברכת "ברוך שאמר"³⁷), שגם בחי' "יחיד" יש לה ערך ושייכות ל"חי העולמים", ע"ד "יחידו של עולם", כי אם, מהותו ועצמותו ית' ממש.

ובפרט שנוסף על מעלת הזמן ישנה גם מעלת המקום – "בית גדול", שמגדלין בו תפלה ומגדלין בו תורה³⁸,

(22) תהלים פד, ח.
 (23) משלי יד, כח.
 (24) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
 (25) ר"פ נצבים וראה לקו"ת ר"פ נצבים.
 (26) כולל גם הדרגה שעלי' אומרים "הלואי בינוני" (ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שט. ועוד).
 (27) להעיר גם מדויק לשון חז"ל (סנהדרין לז, סע"א במשנה) "לפיכך נברא אדם (בר"ה) יחידי", "יחידי" דייקא, ולא אחד – די"ל, שרומז על בחי' היחידה (שהרי החילוק שבין "יחידי" ל"יחידה" אינו אלא בלשון זכר או נקבה).
 (28) להעיר גם מענין ה"חומש" שבקרבן אשם, שבזה מרומז שבחי' החמישית היא בשלימות גם אצל זה שצריך להביא אשם, ובלשון חז"ל (סנהדרין מד, רע"א) "אע"פ שחטא ישראל הוא".
 (29) פרש"י חוקת כא, כא.
 (30) בקונטרס משיחות הנ"ל ס"ו.
 (31) ראה זח"ג ב, רע"א. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, סע"ד ואילך.
 (32) תמיד בסופה.
 (33) נוסף על הענין דמ"ת שבכל יום, כהנוסח דברכת התורה – "נותן התורה" לשון הוה (ראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ).

(34) ראה אבודרהם בטעמי התקיעות ("הענין השלישי"). המשך וככה תרל"ז פ"ע.
 (35) פל"ו (מו, א).
 (36) ישעי' ל, כ. וראה תניא שם.
 (37) להעיר מהידוע אודות גודל העילוי דברכת "ברוך שאמר", ועד שע"פ הנוסח דכמה קדושי עליון ה"ז התחלת התפלה. אמנם, ע"פ הנוסח שקבע רבינו הזקן התחלת התפלה היא מ"הודו לה'", ענין ההודאה*, כמו "מודה אני" שבהתחלת היום, כשניעור משנתו**.
 (38) מגילה כז, רע"א.
 (* תנועת הביטול, וביחד עם זה, הדגשת הענין דעבודת האדם, דלא כב"רוך שאמר והי' העולם" שמדובר אודות פעולתו של הקב"ה.
 (** להעיר מהשייכות לר"ה – דורמיטא דז"א, ענין השינה. וכהסיפור הידוע (ראה סה"ש תורת שלום ע' 13 ובהערה 10) אודות הרה"ח ר' הלל מפאריטש שבערב ר"ה הי' שוכב לישון, ע"ד ובדוגמת ענין השינה למעלה, היינו, שלימוד הענינים בתורת החסידות פעל עליו עד שנעשה אצלו בפועל ממש. וכיון שסיפור זה הגיע אלינו ה"ז הוכחה ששייך גם לכאו"א.

ועד לדרגא שלמעלה מהתחלקות גדול וקטן, ולמעלה מגדרי המקום והזמן, כולל גם שנעשה תיכף ומיד ממש.

ו. כאן המקום להזכיר ענין הקשור עם הפצת המעיינות חוצה בשייכות לר"ה דשנה זו – כמוזכר לעיל³⁹ שבערב ראש השנה נשלמו מאתיים שנה להולדת הצמח-צדק (ערב ר"ה דשנת תק"נ – ערב ר"ה דשנת תש"נ), אשר, בקשר לזה אמר רבינו הזקן בראש השנה מאמר חסידות ד"ה משיביעין אותו, מאמר של ר"ה, שקשור גם עם יום הולדת (לידת אדה"ר בר"ה), שתוכנו ג' פרקים הראשונים דספר התניא.

ובנוגע לזה שהעירו על הפלא שבדבר, שאמירת המאמר היתה בר"ה, למחרת יום ההולדת, ולא ביום ההולדת עצמו – הנה:

הטעם הפשוט שיש לומר בזה – שכיון שלא יודעים הזמן המדוייק דלידת הצ"צ במשך המעל"ע דערב ר"ה, יתכן שנולד בזמן שלא הי' פנאי לאמירת מאמר ביום ההולדת עצמו. ואפילו אם נולד בהתחלת היום – יתכן שלא היתה שעת הכושר לאמירת מאמר חסידות ברבים, מצד טירחא דציבורא לכנס ולאסוף את השומעים, אשר, פעולת השומעים בשמיעת המאמר פועלת הוספה וחיזוק אצל בעל המאמר.

ועוד יש לומר – ע"פ המבואר לעיל החילוק שבין ערב ר"ה לר"ה, שבערב ר"ה "יודעין שהקב"ה יעשה להם נס", הידיעה בלבד, ואילו בר"ה נעשה הענין בפועל ממש, שמזה מובן גם בנוגע לאמירת מאמר חסידות, ובפרט מאמר שתוכנו ג' פרקים ראשונים דספר התניא, תושב"כ דתורת החסידות⁴⁰ – שהזמן המתאים לזה הוא בר"ה, שאז נעשים כל הענינים בפועל ממש.

ז. ו"המעשה הוא העיקר"⁴¹ – שהרי, אין זה ענינו לחקור ולדרוש הטעמים של רבינו הזקן לאמירת המאמר בר"ה, ולא בערב ר"ה, כי אם, ללמוד מזה הוראה למעשה בפועל:

בעמדנו בר"ה שבו מלאו מאתיים שנה לאמירת המאמר ד"ה משיביעין אותו, התוכן דהתחלת ספר התניא – ה"ז הזמן המתאים לעורר אודות הוספה בלימוד תורת החסידות במשך ר"ה, בתורתו של רבינו הזקן ובתורתו של הצמח צדק (בעל יום ההולדת), וכן בתורם של הנשיאים שלפניהם ושל אחריהם, החל מהבעש"ט והמגיד, ועד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, נשיא השמיני, ועד לנשיא העשירי – הקב"ה ומלכא משיחא.

ויה"ר והוא העיקר – שע"ז יתוסף עוד יותר בקירוב וזירוז הגאולה שתלוי' בהפצת המעיינות חוצה⁴², כולל ובמיוחד בקשר ובשייכות לתורתו של הצמח צדק שב' השמות ("צמח" ו"צדק") שייכים למשיח צדקנו⁴³, ובפרט בסמיכות ליום ההולדת, ובזה גופא – לאחרי השלימות דמאה שנה, ולאחרי השלימות דמאתיים שנה.

ובפשטות – שתיכף ומיד ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"⁴⁴, והם בתוכם, ובאים כולם יחדיו, עם כל בני" – "קהל גדול ישובו הנה"⁴⁵, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים, ותיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אך צדיקים". ואח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(43) ראה מעייני הישועה ע' 150 ואילך. וש"נ.

(44) ישעי' כו, יט.

(45) ירמ' לא, ז.

(39) שיחת כ"ט אלול, ליל ער"ה תש"נ.

(40) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.

(41) אבות פ"א מי"ז.

(42) אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

בס"ד. שיחת יום ב' דר"ה ה'תש"נ.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. לאחר השיחה ע"ד תוכן הזכרת המנהג הזכרת רבותינו נשיאינו בר"ה (ראה קונטרס משיחות ימים הראשונים דשנת תש"נ ס"ט) – צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגוני רבותינו נשיאינו. וניגנו: "שלוש תנועות" (להבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן). ניגון אדמו"ר הזקן. ניגון אדמו"ר האמצעי (ה"קאפעליע"). ניגון הצ"צ ("ימין ה"). ניגון אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אריבער"). ניגון אדמו"ר מהורש"ב ("הכנה"). ניגון אדמו"ר מהוריי"צ ("הבינוני"). וניגון כ"ק אדמו"ר שליט"א ("אתה בחרתנו").

ב. דובר אודות ההוראה מהר"ת דשנת תש"נ, "תהא שנת נסים", עבודה באופן של נס והרמה בעילוי שבאין ערוך, כולל ובמיוחד לקבל הידור נוסף בעניני תומ"צ – נכלל בקונטרס הנ"ל ס"ח ואילך.

בס"ח, בלימוד הוראה באהבת ה' ויראתו הכוללים כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת:

ולהעיר, שברמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת כלולים גם כל המצוות שמדרבנן, ועד למנהגי ישראל, ובלשון הרמב"ם: "הגזרות והתקנות והמנהגות" יש בהם התוקף דמצות עשה ומצות לא תעשה.

ויש להוסיף, שכיון שרמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת הם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ה"ה כוללים גם כל הברכות וההמשכות וההשפעות בכל המצטרך לכאו"א מישראל בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ועד"ז אצל נשים במספר האברים והגידים שלהן, ובמילא ה"ז כולל גם הקטנים וקטני קטנים שלידתם ע"י האנשים והנשים, ועד שכולל גם כל הדורות העתידיים לבוא, נוסף על כל הדורות שלפנ"ו, החל ממתן-תורה.

בסי"א, מנהגו של כ"ק אדמו"ר לקבל על עצמו הידור נוסף לפני כל ר"ה:

ולהעיר, שלאחרי שכ"ק אדמו"ר נהג כן בפועל ממש נקל יותר לכאו"א מישראל לנהוג כן, כיון שכבר נעשתה "פתיחת הדרך" ע"י כ"ק אדמו"ר, כידוע בענין "פתח ר' פלוני", החל מהענין ד"פתח אליהו" שאומרים בכל ערב שבת (ובשנה זו – גם בערב ר"ה שחל בערב שבת), ועד שגם בערב שבת שאין אומרים המזמור דד' חייבים להודות, אומרים "פתח אליהו", ומסיימים ב"אמן ואמן", ככל פרטי הרמזים שבזה.

ג. והמעשה הוא העיקר:

כאו"א יקבל על עצמו החלטה טובה להוסיף בכל עניני העבודה באופן של נס והרמה ונשיאת ראש – בהוספה על מעשינו ועבודתינו בהתחלת שנה זו, תהא שנת נסים, נוסף על העבודה בשנת "תשמט ירך", ולפנ"ז בשנת תש"מ ותש"מ, ש"מראה באצבעו ואומר זה", הנה מעשינו ועבודתינו במשך ג' שני חזקה.

ונתינת כח מיוחדת בקבלת החלטות טובות במקום מסוגל – בית הכנסת ובית המדרש, שמגדלין בו תפלה ומגדלין בו תורה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, במשך עשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא דיין, וקדושה לא זזה ממקומה, ובפרט קדושה דנשיא ישראל, ש"הנשיא הוא הכל".

(5) מגילה כז, רע"א.

(1) ריש ה' ממרים.

(6) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור

(2) ראה ברכות מה, א.

לסי' זך.

(3) ד"ה כי כאשר השמים החדשים תרע"ח. ועוד.

(7) פרש"י חוקת כא, כא.

(4) אבות פ"א מ"ז.

וכיון ש"ה' יראה ללבב"⁸, ואין צורך להמתין על המעשה בפועל, כי בודאי לא יהי' שינוי בדבר, אא"כ שינוי למעליותא, כמ"ש⁹ "ילכו מחיל אל חיל" – בודאי שזוכים תיכף ומיד לה"שכר" ד"כי תשא את ראש בני ישראל"¹⁰, נשיאת ראש האמיתית דכאו"א מישראל וכל בני שבכל הדורות.

ולכל לראש – בנוגע לדורנו זה, דור האחרון דהגלות, וגם – ע"פ הפס"ד של כל החסידים, האנשים והנשים והטף – דור הראשון של הגאולה האמיתית והשלימה, שלוקחים עמהם "מעשינו ועבודתנו כל משך זמן הגלות"¹¹, ועד שמהפכים את הגלות עצמו לגאולה, ע"י המשכת וגילוי האל"ף, אלופו של עולם, ב"גולה", שאז נעשה מ"גולה" "גאולה"¹².

ובפרט שגם בזמן ומקום הגלות נמצא הקב"ה יחד עם בני"י, כמ"ש¹³ "עמו אנכי בצרה", "אנכי" דייקא, "אני" בתוספת כ"ף, שמורה על בחי' הכתר, כידוע¹⁴ שכ"ף הוא ר"ת ד"כתר", ומספרו עשרים בגמטריא כתר, עד לפנימיות הכתר, הקשורה עם בחי' היחידה שבכאו"א מישראל, ניצוץ משיח שבו¹⁵, כידוע¹⁶ התיווך דב' הפירושים בפסוק¹⁷ "דרך כוכב מיעקב", שקאי על משיח צדקנו¹⁸, וקאי גם על כאו"א מישראל¹⁹, שבכאו"א מישראל יש ניצוץ מנשמת משיח צדקנו, שכוללת כוללת כל נשמות בני"י, בחי' היחידה הכללית²⁰, שמתגלה אצל הנשיא העשירי, "העשירי יהי' קודש"²¹, ביחד עם כל הענינים דלעתיד לבוא שיהיו במספר עשר²².

וההכנה לזה – ע"י עבודת כאו"א מישראל בעשר כחות נפשו, החל מעשר כחות הגלויים, ועד לעשר כחות הנעלמים, וכיון שנקרא אדם ("אתם קרויין אדם"²³) ע"ש "אדמה לעליון"²⁴, מובן, שעבודתו בעשר כחות נפשו ממשכה ומגלה העשר ספירות שלמעלה, עד לעשר ספירות הגנוזות (שדוגמתן עשר כחות הנעלמים), ועד לעבודה הקשורה עם עצם הנפש ממש, "חלק אלקה ממעל ממש"²⁵, אשר, העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו²⁶, שע"י נעשה הגילוי דמהותו ועצמותו ית' ממש, כמ"ש²⁷ "ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך".

ויש להוסיף, ש"כבר הי' לעולמים מעין זה (מעין הגילוי ד"והיו עיניך רואות את מוריך") בשעת מתן תורה²⁸, ודוגמתו גם בר"ה, כפי שמזכירים פרטי הענינים דמ"ת בברכת שופרות במוסף דר"ה, הן בתפלת לחש, והן בחזרת הש"ץ שחוזר וכופל כל פרטי הענינים דמ"ת בקול רם, ולא רק באופן שחוזר וכופל עוה"פ, כי אם, שנעשית המשכה חדשה דמ"ת באופן נעלה יותר, ועד"ז ביום שני דר"ה, שאז ניתוסף גם העילוי דתקיעת שופר בפועל ממש, עד ל"תקיעה גדולה" שהיא מעין ודוגמת "תקע בשופר גדול לחרותנו", וכמנהג ישראל שהתקוע מאריך בה בכל כחו, וכשמוציא כל כחו בהתקיעה גדולה ה"ז מדגיש עוד יותר ש"כלו כל הקיצין"²⁹, אפילו לפני התקיעות, ועאכו"כ בשעת התקיעות, עד להסיום בתקיעה גדולה.

(8) ראה רמ"ז לזח"ב מ, ב (מק"מ קמז, ב), ולזח"ג רס, ב (מק"מ קצ, ב). ועוד.
 (9) בחוקתי כז, לב.
 (10) ראה מכילתא בשלח טו, א. ועוד.
 (11) יבמות סא, רע"א.
 (12) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.
 (13) תניא רפ"ב.
 (14) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.
 (15) ישע"י ל, כ.
 (16) תניא פל"א (מו, א).
 (17) סנהדרין צז, ב.

(8) ש"א טז, ז.
 (9) תהלים פד, ח.
 (10) ר"פ תשא.
 (11) תניא רפ"ז.
 (12) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
 (13) תהלים צא, טו.
 (14) ראה לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ.
 (15) מאור עיניים ס"פ פינחס.
 (16) ראה לקו"ש ח"ב ע' 599. ועוד.
 (17) בלק כד, יז.
 (18) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.
 (19) ירושלמי מע"ש ספ"ד.

ד. ויה"ר – והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש תקויים הבקשה "תקע בשופר גדול לחרותנו", החרות האמיתית דכאו"א מבנ"י, האנשים והנשים והטף, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"³⁰, "נפלאות" גם בערך להנסיים דיצי"מ³¹.

ובפרט בעמדנו בר"ה ד"תהא שנת נסים", שקאי בעיקר על הנסים דגאולה האמיתית והשלימה – ה"ז נעשה תיכף ומיד בראש השנה עצמו, עוד לפני הגילוי ד"בכסה ליום חגינו"³², בחמשה עשר בחודש, שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"³³ (ודוגמתו בישראל ש"מונין ללבנה" ו"דומין ללבנה"³⁴), עד לשמיני-עצרת (שחל באותו יום שבו חל ט"ו בחודש, ובאותו יום שבו חל ר"ה), שבו נמשכים כל הענינים באופן של קליטה, והמשכו בשמחת-תורה, ועד שבארץ ישראל (ששם נהי' כולנו עוד לפני"ז) חוגגים שמע"צ ושמח"ת ביום אחד.

ובפשטות – ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"³⁵, יוצאים בריקוד של שמחה, "שמחת עולם על ראשם"³⁶, לקבל פני משיח צדקנו, הנשיא העשירי,

– ביחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, וכל הנשיאים שלפניו, עד לנשיא הראשון, משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"³⁷, משיח צדקנו, שיהי' רב ומלך, כמבואר בדרושי הצמח-צדק³⁸ (כמוזכר לעיל שהשם צמח-צדק הוא שמו משיח) שבערב ר"ה מלאו מאתיים שנה להולדתו –

וכולם יחדיו באים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים, בפועל ובגלוי, ותיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל].

ה. נהוג לסיים בענין של מעשה בפועל – שכל אלו שנתחייבו בברכת המזון יברכו ברכת המזון, וכל אלו שנתחייבו בברכה אחרונה יברכו ברכה אחרונה.

ויה"ר שתהי' כבר ה"ברכה אחרונה" על הגלות – "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני"³⁹, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

[לאחר ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו".]

(30) מיכה ז, טו.

(35) בא יו"ד ט.

(31) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(36) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(32) תהלים פא, ד. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ריש ע"ד.

(37) ראה לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.

(38) סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (דרמ"צ קי, ב

ובכ"מ).

ואילך).

(33) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד.

(39) ישעי' יב, א.

(34) ראה סוכה כט, א.

מכתב כללי

(תרגום חפשי)

ב"ה, ימי הסליחות¹, ה'תשט"ו

ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל,
אשר בכל מקום ומקום
ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

לקראת בא השנה החדשה רצוני לאחל לכל אחד ואחת בתוך כלל ישראל – לפי הנוסח² העתיק – שנה טובה ומתוקה.

ראש³ השנה, תחילת השנה, נקבע, על-ידי תורתנו, במועד בריאת העולם, אך לא ביום⁴ הראשון לבריאה, כי אם ביום הששי שבו נברא האדם.

גדולת היום והבריאה, אינה מתבטאת בכך שנוסף בעולם עוד יצור, יצור שהוא בדרגה גבוהה יותר מן הנבראים לפניו, כשם שהחי נעלה יותר מן הצומח והצומח מן הדומם – אלא בכך שנוסף יצור שהוא שונה שלא-בערך מקודמו.

שכן הוא זה⁵ שהכיר את בורא הבריאה, ויתר על כן, שהעלה את הבריאה כולה להרגשה זו, ובכך, לדרגת השלימות שלה.

שהרי הכרת וראיית האלקות בבריאה – היא היעד והמטרה של כל הבריאה.

אחד מקווי האופי המיוחדים שבהם שונה⁶ האדם מכל שאר הנבראים – הוא הבחירה⁷ החפשית שהבורא העניק לו.

דבר זה מסוגל האדם לנצל בשני כיוונים מנוגדים: או, רחמנא ליצלן, ללכת בדרך המביאה להרס עצמי וחורבן לסביבתו, או, להיפך, לבחור את הדרך הנכונה בחיים, ועל ידי כך להעלות את עצמו ואת הבריאה למדרגתה הכי נעלית האפשרית.

1 תוד"ה לתקופות – ר"ה ח, א. רבינו בחי עה"פ בראשית א, יג (ד"ה ויש לך לדעת). חדא"ג מהרש"א לר"ה כז, א.
2 (4) ביום הראשון לבריאה: כ"ה באלול – ויק"ר רפכ"ט. פסיקתא דר"כ פסקא כג (בחודש השביעי). יל"ש עה"פ (פינחס כט, א) ובחודש השביעי (רמז תשפב). תוס' שם. ועוד.
3 (5) הוא זה שהכיר את בורא הבריאה וכו': ראה זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנ"ו (צ, ב). פרקי דר"א פי"א.
4 (6) הבחירה החפשית שהבורא העניק לו: ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א. לקו"ת אמור לח, ב.
5 (7) בואו .. עושינו: תהלים צה, ו.

1) ימי הסליחות: ראה תדא"ז ספכ"ג. ולהעיר מעטרת זקנים לשו"ע או"ח (הל' ר"ה ר"ס תקפא) שהם ימי ביקור עצמי (דוגמת קרבן) דר"ה (וכדי שיהי' לעולם יום קבוע – מקדימים ליום א', לבוש שם).
2) הנוסח העתיק – שנה טובה ומתוקה: סידור האריז"ל וסידור אדה"ז. ובטור או"ח שם סתקפ"ג (וברמ"א שם ס"א), שבליל ר"ה "רגילין לאכול .. תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה". וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם.
3) ראש השנה .. נקבע .. ביום הששי שבו נברא האדם: ראה

וכדי להכיר דרך זו ולמצוא את אורח החיים המוליך למטרה זו – ניתנה לנו התורה. התורה היא אלוקית ונצחית והוראותיה הן לכל הזמנים ולכל המקומות.

בשכלו העצמי אין האדם מסוגל להגיע לכך, שהרי שכלו הוא מוגבל. השכל יכול רק לשמש אותו – כדי לגלות ולהביא לידי ביטוי בעצמו את התודעה הפנימית המוחלטת שבו ואת האמונה הפשוטה בדברים הנעלים מן השכל, ועל ידי כך להחיות את כל מציאותו ולמצוא את דרכו הנכונה בחיים היום-יומיים, היא דרך התורה והמצוה.

ראש-השנה מעמיד את האדם לא רק לפני כס המשפט האלקי, אלא גם לפני המשפט שלו על עצמו. עליו להחליט – שהוא מקבל על עצמו למלא את תפקידו וחובתו, להעלות את עצמו ואת העולם שמסביבו להכרת הציווי "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושינו", כפי שעשה זאת האדם⁸ הראשון ביום הראשון לבריאתו, בראש-השנה הראשון, שמשמעות הדבר היא – חיי יום על פי התורה. ולא, חס ושלום, לבחור בדרך המובילה לתהום, להרס ואבדון.

ואל יחשוב אדם: מה אני ומי אני שיהי' לי כח אדיר כזה. שכן ראינו, לצערנו, מה מסוגלת כמות קטנה של חומר "לפעול" ולהרוס ערים וארצות על-ידי אנרגי' אטומית.

ואם למטרות הרס יש לכמות קטנה כח אדיר כזה, אף שהרס מנוגד לכוונת ותכלית הבריאה, הרי לענין של בני' והתעלות – בודאי, ובמדה גדולה פי כמה, יש הכח הדרוש לכל אדם יחיד. על כך נותן לו הקב"ה כחות מיוחדים ואפשרויות מיוחדות, כדי שיוכל להעלות את עצמו אל הגובה הדרוש, לסייע לאחרים לעשות זאת, ולהעלות את הבריאה כולה קרוב יותר לשלימותה, עד שנגיע, סוף כל סוף, למצב ש"וידע' כל פעול כי אתה פעלתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו: ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

נדפסה באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"א אגרת ג'תתג. לקו"ש ח"ט ע' 415 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה מ"מ וציונים ע"י המו"ל.

(8) כפי שעשה זאת האדם הראשון .. בראש-השנה הראשון: זהר ותקו"ז דלעיל הערה ד"ה הוא זה שהכיר וכו'. ביאור הרד"ל לפרקי דר"א שם.

(9) וידע כל פעול .. בכל משלה: נוסח התפילה דראש השנה.

לקוטי שיחות ראש השנה (כרך ב)

מתורגם ללשון הקודש

שהעגל רוצה לינק" כו', וכך גם לגבי למעלה נאמר: "למעשה ידיך תכסוף"⁵, הקב"ה רוצה שיעבדוהו.

- בשעה שבני ישראל מברכים "שומע תרועת עמו ישראל" ו"ברחמים", והרי, לפי ההלכה, ספק ברכות - להקל⁶, הרי אם פסקו אנשי כנסת הגדולה שיש לברך ברכה זו - פסקו ממילא שהקב"ה מקבל תרועת עמו ישראל - הצעקה של בני ישראל, התקיעות - ברחמים.

ומשום שהקב"ה מקבל תרועת עמו ישראל ברחמים - באה "המשכה" לכל בני ישראל, לכל אחד ואחת, בכל הענינים שהם צריכים, הן ברוחניות והן בגשמיות, בבני, חיי ומזוני.

וכיון שהקב"ה נותן מידו המלאה, הפתוחה, הקדושה והרחבה - הרי הבני, חיי ומזוני ה"נמשכים" הם - רויחי.

הרי כל זה כלול בלשון: "לשנה טובה ומתוקה", ובא בגשמיות, למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה.

ב. כ"ק מו"ח אדמו"ר חיבב את הקיצורים.

הקיצור ונקודת התמצית של כל ארבעים ושמונה השעות של ראש השנה - מהוות שתי נקודות: נקודה למטה ונקודה למעלה.

הנקודה למטה: יהודי משעבד עצמו אל הקב"ה בקבלת עול, של המלכות, והנקודה למעלה - שהקב"ה משעבד עצמו, כביכול, לבני ישראל, ואומר⁷: "ונתתי גשמיכם בעתם" גו', וכל הענינים הנאמרים בפרשה.

(משיחת יוס' ב' דר"ה, תשט"ז)

א. המשנה אומרת לגבי ראש השנה: מצות היום - בשופר¹.

יש משל ממורנו הבעל-שם-טוב? לגבי ענין השופר: כבן שצועק - אבא, אבא, הצילני!

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר בשם רבותינו הקודמים, שפעם שלחו למסור לצבור בבית המדרש, שאין העיקר כאן: "אבא, אבא, הצילני!" כי אם: "צועק".

פירוש הדברים: יש כאן שני ענינים - א) הצעקה עצמה, ב) תוכן הצעקה. אין העיקר, איפוא, תוכן הצעקה כי אם הצעקה גופה³.

התוכן הכלול בצעקה אינו שוה תמיד, אבל הצעקה עצמה יש לה מקום בכל אחד מישראל. כל יהודי צועק, אם בקלא פנימאה דאשתמע (=בקול פנימי הנשמע) או בקלא פנימאה דלא אשתמע, אבל בנפשו פנימה הוא צועק.

וזה ענין התקיעות, וזה מתקבל למעלה.

כפי המשל שהמשיל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, לילד שנפשו חשקה בתפוח ואביו סירב לתת לו - מיהר הילד ובירך על התפוח, והיה אביו נאלץ לתת לו את התפוח.

והרי דברים אלו אמורים כשאין האב רוצה לתת - כל שכן כאשר האב רוצה לתת, ואי-הנתינה אינה אלא כדי לבחון את פקחות הילד - אז ודאי שכך הדבר.

למעלה - הקב"ה רוצה לתת, כביטוי⁴: "יותר ממה

(5) איוב יד, טו.

(6) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן קפד, א. ראה גם אגרת התשובה פרק יא.

(7) ויקרא כו, ד.

(1) ראש השנה כו, ב.

(2) מובא בהמשך וככה תרל"ז אות ע.

(3) ראה ספר המאמרים - קונטרסים - עמוד 642.

(4) פסחים קיב, א.

יום ראשון כ"ד אלול

למטה בעניינים גשמיים – הרי כל זה נקרא "פירות", שכשם שפירות האילן אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן ואילו הפירות מתחלפים, כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, ו"הקרון" - הוא כמו שכתוב: "רַחֲבָה מְצוּתָהּ מֵאֵד", והיו ליה לְמִימְרָה - היה לו לומר, "מְצוּתָהּ" לְשׁוֹן רַבִּים - לפי הפירוש הפשוט, שהכוונה היא למצוות בכלל, שאין להן קץ, היה צריך לומר "מצותיך" לשון רבים, (וגם לְשׁוֹן "רַחֲבָה" אֵינוֹ מוּבָן); - שכן, הלשון הרגיל בזה הוא: גדולה, רבה, רמה, נישאה, אֶלָּא "מְצוּתָהּ" דִּיקָא, - המצוה שלך דוקא היא בבחינת "רחבה מאד", כלי רחב ל"מאד" שלמעלה, היא מְצוּת הַצְדָקָה, שְׁהִיא מְצוּת ה' מְשֻׁשׁ, מה שְׁהַקְדוּשָׁה־בְרִיךְ הוא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ עוֹשֶׂה תְּמִיד לְתַחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְעוֹשֶׂה - כִּי לְעֵתִיד בְּיָתֵר שְׂאֵת וְעוֹ, - בכמות ובאיכות, מה שהקדוש ברוך הוא מחיה כעת העולמות ומה שיחיה לעתיד את

העולמות ביתר חיות ובסוג חיות נעלה יותר, הרי זה ענין של צדקה מהקב"ה, לכן נקראת מצות הצדקה "מצותיך", המצוה שלך, שכן, הקב"ה בעצמו עושה תמיד ענין הצדקה, וְכַמוֹ שְׁכַתּוּבִי: "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה כּוֹ", - הרי נקראת צדקה "דרך ה'", שהיא דרך ה', שהוא הולך בה, כְּמוֹ דְרָךְ שְׁהוֹלְכִים בָּהּ מְעִיר לְעִיר, עַל דְרָךְ מְשֻׁל, כִּי הַצְדָקָה הִיא בְּחִינַת גְּלוּי וְהָאֵרֶת אֵוֶר־אֵוֶר־סוּף בְּרוּךְ־הוּא "סוֹכֵב בְּלַעֲלִיּוֹן", - מקיף וסובב על העולמות ומחיה אותם בחיות שאינה מצומצמת בהתאם למדרגתם, אלא היא למעלה מעלה מהן, שְׁיֵאִיר וְיִתְגַּלֶּה עַד עוֹלָם הַזֶּה, בְּ"אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא", - על ידי התעוררות למטה, בְּתוֹרַת צְדָקָה וְחֶסֶד תְּנִים, - זה יתגלה ויאיר לְעֵתִיד בְּתַחִיּוֹת הַמַּתִּים, בְּיָתֵר שְׂאֵת - בכמות, וְיָתֵר עוֹ - באיכות, לְאֵין קֵץ מְבַחֲנִית גְּלוּי (הַאֲרָה) [הַהֲאֲרָה] - בְּגֵן עֵדֶן תַּתְּחַתּוֹן וְהַעֲלִיּוֹן, - לעתיד תהיה כאן למטה התגלות הרבה יותר עליונה מאשר ההתגלות שבגן עֵדֶן תַּתְּחַתּוֹן וּבְגֵן עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן, ההוכחה על כך היא, שְׁחָרִי בְּלַעֲלִיּוֹן הַצְדִּיקִים?

יז. נודע: דְּבְ"אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא", - על ידי ההתעוררות של עבודת האדם למטה, שְׁהָאֲדָם מְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ מֵדַת הַחֶסֶד - לעשות צדקה וחסד, וְ - מעורר רַחֲמָנוּת - שלו, עַל כָּל הַצְדִּיקִים לְרַחֲמִים - הוא מעורר על ידי כך "אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלִיָּא", -

התעוררות למעלה, לְעוֹרֵר עָלָיו רַחֲמִים רַבִּים מִמְקוֹר הַרַחֲמִים, - לא רק מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות, שהיא רחמים בהגבלה, אלא ממקור מדת הרחמים, שמשם הרחמים הם בלי הגבלה, כנזכר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שזה נקרא "אב הרחמים" (לא "אב הרחמן" כי אם "אב הרחמים"), מקור הרחמים, משם נמשכים רחמים על האדם, לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ הַפְּרוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְתַכְרֵן לְעוֹלָם הַבָּא. להלן יפרש רבנו הזקן, שהשפעת הפירות בעולם הזה, אין הכוונה רק ההשפעה בעניני עולם הזה, בבני חיי ומוזוני, כי אם זה כולל גם ההשפעות וההשגות של גן

עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה" בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחית המתים. כלומר, למרות שבהשוואה לעולם הזה ממש נקרא גן עדן בשם עולם הבא, שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם הזה, הרי, אבל, בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרחניים וגן עדן בשם "עולם הזה", שכן, הם כולם עניינים ובחינות השייכים גם כעת) לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שיסביר להלן. פְּרוּשׁ, "הַפְּרוֹת" - הִיא הַשְׁפָּעָה הַנְּשַׁפְּעֵת - וּנְמַשְׁכָּת, מִמְקוֹר הַרַחֲמִים וְתַחִי תַחִיִּים בְּרוּךְ־הוּא, וְנִמְשָׁכָת לְמַטָּה מִמַּטָּה בְּבַחֲנִית הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כּוֹ, - שמעולם ומדרגה נעלים יותר היא נמשכת לעולם ולמדרגה תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדרגה, לעולם ולמדרגה תחתונים עוד יותר, עַד שְׁמַתְלַבְּשֵׁת - ההשפעה, בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנְּשַׁמִּי בְּ"בְנֵי חַיִּי וּמוֹזוֹנֵי" כּוֹ. - בכל העניינים של השפעה גם בעניינים הרחניים ועד שההשפעה באה

1. זח"א פח, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תשי"ט (סה"מ תשי"ט ע' 7 (הב'))". 3. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פמ"ח". 5. תהלים קיט, צו. 6. וירא יח, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות".

העולמות, ובגן עדן – בחינת ה"חכמה" היא בבחינת גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דיליה, – לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת "חכמה" בעולמות, היא בהעלם, ואילו בגן עדן היא באופן של גילוי, שהנשמות מבינות ומשיגות אלקות בהשגת

המהות, פגודע פגודע שיעג
הנשמות בגן עדן הוא
מהשגת סודות התורה
שעסק בעולם הזה פגולה,
– ובגן עדן הוא מבין ומשיג
את הסודות שבתורה,
פדאיתא – כמו שכתוב
פזר הקדוש פרשת
שלח¹⁵, – שם מבואר סדר
ה"מתיבתא" של משה רבינו
ו"מתיבתא דרקייע", עד גם
של נשים צדקניות ומרים
הנביאה, ובגמרא¹⁶
פגודא – בסיפור של
דרבה פר נחמני, – שם
מביאה הגמרא, שבענין של
ספק אם "בהרת קדמה
לשער לבן" או "שער לבן
קדמה לבהרת" – פלוגתא
(מחלוקת) במתיבתא דרקייע

(הקב"ה אומר טהור ומתיבתא דרקייע אומרים טמא), ואומרים מי מכריע במחלוקת זו – רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ויחיד באהלות. ב"לקוטי תורה" של רבנו הזקן, פרשת תזריע, ישנו מאמר¹⁷ המסביר בפרוטרוט ענין מחלוקת זו וענין מתיבתא דרקייע בכלל. על כל פנים, הגילוי שבגן עדן הוא גילוי בבחינת "ממלא כל עלמין" – אור מצומצם. אכל גלוי הקארה שבתחתית הפתים יהיה מבחינת "סוכב כל עלמין", שאינה בבחינת צמצום ושיעור וגבול, אלא בלי גבול ותכלית, כמו שנתבאר בלקוטי אמרים – ספר ה'תניא", פרק מח באור ענין "סוכב כל עלמין", – "סוכב כל העולמות", שאינו במשמעו כמו עגול, חם ושלום, – שמשמעותו תהיה אור שהוא למעלה לגמרי מהדבר ושאינו נמצא בתוך הדבר, אלא שאינו בבחינת התלבשות וכו', – אלא המדובר הוא באור שאינו מתלבש בפנימיות הדבר על ידי צמצומו בהתאם למדריגת הדבר, אלא הוא למעלה במדריגה תוך הימצאו והשפעתו בדבר, ועין שם היטב.

והתנאים¹⁸ והנביאים¹⁹, שהם עתה בגן עדן העליון ברום המעלות, – והמדריגות, יתלבשו בגופותיהם לעתיד²⁰, ויקומו בזמן התחייה²¹ להנות מזיו השכינה. – שיאיר בעולם הזה לנשמות בגופים, מן ההכרח הרי לומר, שתהיה זו התגלות עליונה

בהרבה מאשר ההתגלות שבגן עדן העליון, שבגלל זה כדאי שהנשמות הנמצאות בדרגות העליונות ביותר בגן עדן העליון, תתלבשנה בגוף כדי לקבל הגילוי של זמן תחיית המתים, וזהו גילוי שהוא רק ענין של צדקה וחסד חנם, שכן, אין בכוח ההתעוררות למטה להמשיך סוג גילוי כזה, ההתעוררות למטה היא רק בבחינת "כלי" לקליטת גילוי זה. במה, איפוא, הגילוי שלעתיד נעלה יותר אפילו מן הגילוי שבגן עדן העליון? יסביר רבנו הזקן להלן: לפי שהארה והגילוי שבגן עדן היא בחינת "ממלא כל עלמין"²², – ממלא כל

העולמות – החיות האלקית המצומצמת ומותאמת לדרגת הנברא, ומתלבשת בפנימיות הנברא, שהוא בחינת השתלשלות ממדריגה למדריגה – החיות יורדת ומשתלשלת ומצטמצמת ממדריגה למדריגה, על ידי צמצומים עצומים, – המצמצמים ומקטינים את החיות ואת הגילוי, ובמאמר רבותינו ופרזנס לברכה²³: "ביו"ד נברא עולם הפא", – כלומר, גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא הרי צמצום של נקודה, והיא בחינת חכמה עלאה, – יו"ד היא בחינת חכמה עליונה, שכן, היו"ד של שם הוי' רומזת על "חכמה עלאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם ה"אצילות", הנקראת – "חכמה" נקראת "עדן העליון", – "עדן" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות, – בחינת וספירת ה"חכמה" משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות להוותם ולהחיותם, כמו שכתוב²⁴: "כלם בחכמה עשית כו'", – הרי שהתהוות כל הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", ו"החכמה תתיה כו"²⁵, – הרי ש"חכמה" היא החיות של

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מוכן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. וצ"ע". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". 12. מנחת כט, ב. 13. תהלים קד, כג. 14. קהלת ז, יב. 15. קסג, א. 16. ב"מ פו, א. 17. ד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקייע.

יום שני כ"ה אלול

יאיר ויתגלה לעתיד לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן, שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי והשגה לכל אחד בהתאם למדריגתו, שכן, מדובר באור פנימי המשתלשל ומצטמצם ממדריגה למדריגה ובא

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל

ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי' ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס ב"ה להנאצלים ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי' מובדל שאינו כגדר השגה ודעת כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בזה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחי' כי נעוץ תחלתו בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו'

לפניהם קדוש", - כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא, כי "קדוש" הוא בחינת מְבַדֵּל, שאינו כגדר השגה ודעת, כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבגן עדן, כי "החכמה מאין תמצא" פתיב²⁸, הוא בחינת "כתר עליון" הנקרא "אין" בזה"ק קדוש²⁹, והשפעתו והארתו בבחינת גילוי, - שיכולו להשיגו בהשגת המהות, הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחייה, - אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא בלי גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלוכשת בגוף (כידוע³⁰ בהכרעה כדעת הרמב"ם³¹, שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים), דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: כי "נעוץ תחלתו - המדריגה העליונה ביותר שב'תחלה', בסופן דוקא, - ככתוב בספר יצירה³² ומשמעות הדבר, כפי פירוש החסידות³³, שה'תחלה שלמעלה גם מה'ראש המתפשט' (כמו המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) - נמצאת ב'סוף'

וזהו שאמרו רבותינו וְקָרַנְם לְכַרְכְּהָ¹⁸: - "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנַהֲנִין כו"¹⁹, - מזיו השכינה, עטרה היא בחינת מקיף וסובב, - כלומר, אור שאינו מצטמצם ושאינו מתלבש

בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל עולם או נבוא, אלא הוא אור היורד למטה²⁰ ומאיר באופן שהוא מקיף על הכל בשווה, ונקרא "כתר" מלשון "כותרת"²¹, - כפי שמובא במלכים א. פרק ז' על הכותרות שנתן שלמה לעשות לעמודים, אפשר שזו ההוספה ב"כתר" לגבי "עטרה", עטרה - היא הרי על הראש, "תשית קבו לראשו עטרת פז"²², "ועטרותיהם בראשיהם", ואלו כתר מלשת כותרת - הוא על עמודים, וכיוון

שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתר"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם תר"ך עמודי אור (תר"ך אותיות "כתר")²³, אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים, שכן, זה כתר על עמודי המצוות, והוא - בחינת ה"כתר" היא בחינת מְמַצֵּע המחבר הארת - והתגלות המאציל אין-סוף ברוך-הוא להנאצלים, - של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין סוף" והנאצלים הם הרי ב'עולם", ש'עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול - הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, והיצוניות הכתר שייכת לנאצלים, ועל ידי כך בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין המאציל לנאצלים - כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ'אור אין סוף' אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", ולעתיד יאיר ויתגלה בעולם הזה לכל הצדיקים שיקומו בתחייה - בתחיית המתים, ("ועמך כולם צדיקים כו"²⁴). - כלומר שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד,

18. ברכות יז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". 20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכי"ע - גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשווה, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". 22. תהלים כא, ד. 23. תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). 24. ישעי' ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תח"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדריגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" -- הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם" -- יעמדו בתח"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימך. ופשיטא - גדול החילוק שבין זל"ז בהגילויים דאז, וכא"א לפוס שכו"ד (בג"ע) וכו". 26. ישעי' מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כח, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהכח נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם אין". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו' ובכ"מ". 30. ספר המצוות להצ"ח (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול. 32. פרק א' משנה ז'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו.

שליט"א: ולאח"ז יקום בתחה"מ – ע"י טל תורה – כמחז"ל³⁷ וְיִמְלַךְ תּוֹרָה מְחִייהוּ, – כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו" – בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולאחכ"ז ש) וְהַקִּיצוֹת הַיָּא תְּשִׁיחַ כו"³⁸, וְדִי לְפִינֵי. – שכפי

אגרת הקדש

כְּנוּדַע. אַךְ א"א לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ עַד שִׁיחָא בְּג"ע תַּחֲלָה לְהַשִּׁיג בְּחִינַת חֲכָמָה עֵילָאָה (כו') [אִפְשָׁר צ"ל כָּל חַד] כְּפֹּם שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה וּמַל תּוֹרָה מְחִייהוּ וְהַקִּיצוֹת הַיָּא תְּשִׁיחַ כו' וְד"ל.

המוסבר במסכת אבות³⁹ זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק⁴⁰ היא "חיו מתוך גור הקיצו ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל כך

דרשת הגמרא "כל העוסק בתורה אור תורה מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדרגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני זה בגן עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדרגתה, למרות שהשגת הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפליגי במתיבתא דרקייע" ב"לקוטי תורה" פרשת תוריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן עדן באופן של "מקיף"), הרי, שבגן עדן שהשגת הנשמה היא בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין ה"תורה" שהיא ענין של "מוזן" ואור פנימי, "ותורתך בתוך מעי"⁴¹, כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא, שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין המצוות, ועל ידי ועם ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו" ו"היא תשיחך". להלן, חוזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד", שלעיל פירש המלה "מצותך" שהכוונה היא למצות הצדקה הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא. כעת יפרש המלה "רחבה", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב, שתוכל להתלבש בה ההתגלות של "אור אין סוף" שתהיה בזמן התחייה. ובלשון רבינו הזקן:

דוקא, במדרגת ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה אפילו מהמדרגה הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא "חכמה" הנקראת "ראשית", שהיא היא ראשית ההשתלשלות). היכן זה יורד בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגן עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד

שלגבי אור זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן עדן שכאמור לעיל הוא גילוי היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן עדן הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף אין הוא יכול להתגלות, אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן" אור ה"כתר", ו"סוף מעשה במחשבה תחלה כו'", פְּנוּדַע. – במחשבה ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה", ובמעשה ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "סוף מעשה" דוקא הוא תחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלובשת בגוף גשמי – על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה⁴², שעל ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר", שכן, מצוות מעשיות שהן "סוף מעשה" – הן דוקא הן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית הכוונה ב"כתר" ו"צוץ" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש" שכן, לצדיקים ("ועמך כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". אַךְ אִי אִפְשָׁר⁴³ לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ, – לקלוט בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, עַד שִׁיחָא בְּגֵן עַדן תַּחֲלָה, לְהַשִּׁיג בְּחִינַת חֲכָמָה עֵילָאָה – חכמה עליונה, (כו') [אִפְשָׁר צ"ל⁴⁴: כָּל חַד] כְּפֹּם שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה, – כל אחד כפי שיעורו ומדרגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר

34. ראה ח"א פ"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן?! – וי"ל דבא לתרין: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל – מצות הצדקה). – והתירין עפמשנת"ל לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' – כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתחה"מ). – ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': תחה"מ בא ע"י שטל תורה מחייהו – שזהו שייך ותלו (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי" ח"ע כפום שיעורא דילי" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': לאחרי תחה"מ – השכר ד"תשיחך" – וה"ז היא (דוקא) תשיחך (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' בג"ע). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גור, אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו – וממתיק עי"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי אא"פ כו' – כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גור" – שהרי ענינה בי' הרחבות שע"י הצדקה דלמטה". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' – שלכאורה אינו מובן – ולכן הקיפוהו בחצצ"ג – כ"ח. ז. א. כל חד". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספ"ל ו". 38. משלי ו, כב. 39. ספ"ו. 40. ישעי' כו, יט. 41. תהלים מ, ט.

יום שלישי כ"ו אלול

לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של, יבדל לחיים טובים, כ"ק אדמו"ר שליט"א, מפרש שלשת הענינים של "קץ", "תכלית" ו"צמצום", שהם בשלשת בחינות האור המאיר בגן עדן, וכן מסביר מדוע המלה "קץ" כתובה בפירוש בפסוק, "לכל תכלה ראיתי קץ", ולא הענין של "תכלית" ו"צמצום". ו"לכל תכלה" – לכל סוגי הגעגועים וכלות הנפש, כיוון שמדובר כאן אודות כלות הנפש והגעגועים שבגן עדן דוקא – מדוע, איפוא, הוא אומר "לכל תכלה" – הוא לפי שיש פמה וכמה מעלות ומדרגות גן עדן זה למעלה מזה עד רום המעלות, כמו שכתוב בלקוטי הש"ס מהאר"י ו"ל פפרוש מאמר רבותינו זכרונם לברכה⁴²: "תלמידי חכמים אין להם

מנוחה בו", – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש האר"י, ל שהכונה היא, ש"עולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף בו", – ואין להם מנוחה לעמוד במדרגה אחת, אלא הם עולים תמיד ממדרגה למדרגה, עד אחר התחיה שיהיה להם – אז, מנוחה בו", – כמו אחרי זמן התחיה הנקרא "יום שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן, יתגלה אז אור מעצמות "אין סוף" ברוך הוא, שאין בו שום התחלקות של מדרגות, הרי שלא שייך אז שום עליה ממדרגה למדרגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מעצמות "אור אין סוף" ברוך הוא.

וזהו "רחבה מצותך מאד", היא מצות הצדקה, שהיא בלי ושמה רחב מאד, להתלבש בה הארת – והתגלות, אור אין סוף ברוך הוא (וכמו שכתוב: "לבושו צדקה"), – שצדקה היא לבוש לקבלת "אור אין סוף" ברוך הוא, אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם – של הקדוש ברוך הוא, ב"אתערותא דלתתא" – על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, זו, הנקראת "הרף ה" – וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם", שכן, לאמיתו של דבר אין ההתעוררות למטה מהאדם בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי

מוגבלת בו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא כלי בלבד לקבלת חסד זה והתגלות זו. וזהו לשון "מאד", – "רחבה מצותך מאד", שהוא בלי גבול ותכלית. – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול ותכלית. אבל – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא: "לכל תכלה – ראיתי קץ", "תכלה" – היא מלשון "כלות הנפש" שבגן עדן, – הרי לכך ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, שהיא בבחינת "קץ" ותכלית וצמצום בנוסף לעיל, – שהאור המאיר בגן עדן הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא אור מוגבל ומצומצם. ב"לקוטי

אגרת הקדש

וזהו רחבה מצותך מאד היא מצות הצדקה שהיא כלי ושמה רחב מאד להתלבש בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמו"ש לבושו צדקה) אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי' קץ ותכלית וצמצום כנ"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד רום המעלות כמו"ש בלקוטי הש"ס מהאר"י"ל בפ' מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה בו' שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף בו' עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה בו':

יום רביעי כ"ז אלול

הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו אחרי האגרת שלפניה⁴⁵. באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבת ה' – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדרגת "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "בהנין מזיו השכינה"). כלומר, אהבה זו יש בה משום הנאה ותענוג מאלקות. סוג שני של אהבה – אהבה של צמאון ותשוקה לאלקות, אליה יש בכוח האדם להגיע על ידי עבודתו והתבוננותו.

כבר הזכר לעל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספרי ה"תניא") נכתבו רובן ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל⁴⁴ ובמיוחד בענין הצדקה בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.

בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין הענין אודותו מדובר באגרת הקודש לעבודה בפועל בכלל ולצדקה בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה שדובר באגרת

42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכלי הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו". 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש תש"ע ע' 110)".

"באמתחת בנימין" ש"יוסף" זה מדרגת צדיקים, ר"בנימין" – מדרגת בינונים (ר' מדרת הבינוני) היא הרי "מדת כל אדם"⁵¹, ו"גביע הכסף" הוא מדרגת "אהבה בתענוגים" ("כסף" מלשון "נכסף נכספת"⁵²) השייך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים גם לבנימין (לבינונים). אלא באופן של "הטמין", שהוא עצמו

אינו ידוע מכך; וכפי שרבונו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון של ספר ה"תניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה"⁵³, צריכה להיות השתדלות, שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור" של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין ההתגלות של עולם הבא ושל

זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבת ה'.

יח. כתיב: – כתוב⁵⁴: "מה יפית ומה נעמתי, אהבה בתענוגים"⁵⁵. – מה יפית ומה נעמתי להתחבר אתך על ידי "אהבה

בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג בדביקות של האהבה, שלא באופן שהאהבה מחפש את הנאה ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאה ויש לו תענוג מהדביקות ומהאהבה. הנה ב' מיני – וסוגי אהבות הן, – באהבה ישנן מדרגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני סוגים כלליים: ה'א' – "אהבה בתענוגים", דהיינו שמתענג על ה' ענג נפלא, בשמחה רבה ועצומה, שמחת הנפש וכלותה, במעמדה כי טוב ה' ונעים, נעימות עריבות עד להפליא, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשגים, אלא באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, מעין עולם הפא ממש, ש – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונגהין מזוי השכינה⁴⁸, ההנאה התענוג "משכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהגין בו" (מזוי השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות). היא התגלות ומעין הגילוי שבגן עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש

הקודמת את הפסוק⁴⁹ "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן עדן יש קץ וגבול, כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקודש ברוך הוא (מצוה המצוה) שזה הרי באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – מדובר הרי בחסידות⁵⁰ בענין "גביע הכסף" שטמן יוסף

שייכות אגרת הקודש זו לאגרת הקודמת (סימן יז), ובמילא מה היא מוסיפה בעבודה בפועל בכלל ולגבי ענין הצדקה במיוחד – יכול להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם העושה, בשעת מעשה, גם מגן עדן

וגם מעולם הבא, מומן התחייה (שכן, בגן עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה הארה של המצוה, ובעולם הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קץ", השכר של המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק בגן עדן

ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על ידי כך "מצוה" מלשון "צוותא וחיבור") עם עצמות "אין סוף" ברוך הוא, מצוה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"⁴⁶, שעצם עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם – טובים ומאירים⁴⁷) בעולם הזה טוב יותר מאשר כל הבחינות והמדרגות של עולם הבא.

אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי בנפשו.

באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן של התגלות). סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהגין מזוי השכינה"⁴⁸, ההנאה התענוג "משכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהגין בו" (מזוי השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות). היא התגלות ומעין הגילוי שבגן עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק⁴⁹ "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן עדן יש קץ וגבול, כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקודש ברוך הוא (מצוה המצוה) שזה הרי באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – מדובר הרי בחסידות⁵⁰ בענין "גביע הכסף" שטמן יוסף

46. אבות פ"ד מ"ז. 47. לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. 48. ברכות יז, א. 49. תהלים קיט, צו. 50. לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות ב. 51. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 52. ויצא לא, ל. 53. תהלים צז, יב. 54. שיר השירים ז, ז. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים – תו"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". 56. ראה זח"ג קעז, ב. 57. קרח יח, ז. 58. שם.

– אך, היא באה אף ורק אחר שנתנינע ב"יראת הרוממות", – במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא ירא מפני רוממותו של הקדוש ברוך הוא, ו- אחריו ש- הגיע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה – מיראת הרוממות, לפי בחינת נשמתו – שאחד בהתאם לשרש

אגרת הקדש

נשמתו יכול להגיע למדריגה זו ביראה, ושני – למדריגה עליונה יותר, הרי, אם הוא כבר הגיע למדריגה העליונה ביותר שבכוחו להגיע – אזי ממילא בָּאָה ה"אהבה בתענוגים" מלמעלה, לשכן ולהתיחד עם היראה, פי "דרבנו של איש לחוד כו", – על אשה⁶¹ כמו שנתבאר

בְּלִקוּטֵי אַמְרִים. – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מג, שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה"⁶² – כוונת מאמר רבותינו ד"ל זה: "דרכו של איש לחזור על אשה" בעבודה היא, שדרך בחינת אהבה זו היא לחזור ולהגיע היכן שישנה "יראה".

נתנינע ביראה", – להגיע ל"יראה", כמו שכתוב בראשית תְּכַמְּהוּ⁵⁹, וְכַתִּיב בְּיִרְאָה: – לגבי "יראה" כתוב⁶⁰: "אם תבקשנה ככסף וגו'", – וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה", מלמד שצריכה – ה"יראה", ויגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר

אוצרות. – כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבודאי תמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת

הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו לגבי המדריגה העליונה ביותר ביראה, "יראה עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה, שכן, על ידי יגיעה הוא בודאי יגיע אליה. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים], נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שיוכן ויכוון לה, עם היראה כי דרכו של איש לחזור כו' כמו"ש בלק"א.

יום חמישי כ"ח אלול

ואהבה זו היא מסתרת בלב כלל ישראל, – של כל אחד מישראל, אפילו ברשעים, – כפי שמוסבר בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שאהבה מסותרת זו ישנה גם ברשעים, וממנה – מהאהבה המסותרת, באה להם – לרשעים, התקרבה. – החרטה שישנה ברשעים אחרי עשיית

עבירה (כמאמר חכמינו ד"ל: "רשעים מלאים חרטה") – באה מאהבה מסותרת זו. אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה זו להקדוש ברוך הוא – מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך רבנו הזקן להלן: אף מפני שהיא מסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף - הרי תקלפה יכולה לשלט עליה, וזהו

רוח שטות המחטיא לאדם⁶³. – ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי החטא הוא מתרחק וניתק מהקדוש ברוך הוא, ועל כן, – ולכן, עבודת האדם לקונו היא, להתחזק ולהתגבר על תקלפה בכל מכל כל. – בכל הענינים, דהיינו, מתחלה לגרשה – ראשית דבר לגרש את הקליפה, מהגוף

והשנית – הסוג השני היא אהבה ותאוה, שהנפש מתאוה ואוהבת וחפצה לדבקה בה, לצרר – להיות קשור, בצרור החיים, וקרבת אלהים טוב לה מאד, וכו' – בקרבה אל האלקים, תחפין, – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב אל הקדוש

ברוך הוא, ורע לה מאד להתרחק ממנו ותפרד חס ושלום, להיות מחצה של ברזל מהחיצונים – מהקליפות שהן היפך הקדושה, מפסקת – בינו לבין אלקות חס ושלום. – מחיצה כזו מתהווה מענינים שהם היפך רצון העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה כך חס ושלום. כלומר, באהבה שהוא רוצה להיות קרוב להקדוש ברוך הוא, כלולה גם יראה, שלא להיות רחוק חס ושלום מאלקות. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של, יבדל לחיים טובים, כ"ק אדמו"ר שליט"א, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת", "חפצה" ו"לדבקה" במדריגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'.

59. צ"ע מקומו. 60. משלי ב, ד ואילך. 61. קידושין ב, ב. 62. משלי לא, א. 63. סוטה ג, א.

כך אהבה זו היא ענין של צמאון לאלקות, לא אהבה שיש בה תענוג תוך כדי השגת דביקות באלקות, כפי שהדבר במדרגה הראשונה של "אהבה בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. וְגַם⁶⁶ על כֹּסֶף זֶה וְאֵהָבָה זוּ הַמְסַתְרֵת כְּנוֹ, אֲנִי מַעֲתִירִים - אנו מתפללים לה' להיות פְּעֻרָנוּ, לְהוֹצִיאָה מִמֶּסְכֶּרָה, - כלומר, למרות שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנו בכל אחד מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו - בכל זאת גם על אהבה זו מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה ולהוציא אותה מההעלם אל הגילוי, וְשִׁיחִיהָ הָלָב מְלֵא מִמְּנָה לְבָדָה, וְלֹא תִפְגַּם צִרְתָּהּ בְּבִיתָהּ - שלא תשרור בלב שום אהבה אחרת ותאווה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא, שְׂחִיָּא - ה"צרה" היא תַּאוֹת עוֹלָם הַיָּהּ, - שהתאווה היא נייגוד לאהבת ה' רק שְׂתַקְּתָהּ הֵיא - בלבד, עֲקֶרֶת הַבֵּית - בעלת הבית, השליטה היחידה של הלב, לְמִשְׁלַל

בְּצִרְתָּהּ וְלִנְרָשָׁה הַחוֹצָה מִמֶּחֻשְׁבָּה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה עַל כָּל פְּנִים, הֵגַם שְׁלֵא יוֹכַל לְשַׁלְחָה לְגַמְרֵי מְלָבּוֹ, - שלא תהיה לו שום תאוה בלב, שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינונים", בהם קיימת בלב התאוה של הנפש הבהמית, אלא שלא מרשים שתעלה במחשבה דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), עַל כָּל פְּנִים תְּהִיָּה הֵיא מְסַתְרֵת בְּכַחֲנִית גְלוֹת וְעִבְדוֹת לְעִקְרַת הַבֵּית וְנִבְרָתָהּ, - היא האהבה לאלקות, שבמקום שהאהבה לאלקות תהיה "אהבה מסותרת" ובכחינת גלות - תהיה התאוה של הנפש הבהמית מסותרת ובכחינת גלות, לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ - בתאוה, לְדַבְּרֵים הַכְּרָחִים לָהּ לְבַד, כְּאֵכִילָה וּשְׂחִיָּה, - שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה - הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים, לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה', בְּדַבְּתֵיבּוֹ: - כמו שכתוב⁶⁷: "כָּבֵל דְּרָבִיךָ דַּעְהוֹ": - בכל הדרכים שלך תדע את (ותהיה קשור אל) הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים והענינים הגשמיים של האדם, אך, שיחיה בזה "דעהו", הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון של הנפש הבהמית כדי שיחיה

⁶⁶דעהו"

לְגַמְרֵי, - שלא תהיה לה שום שליטה על אברי הגוף, מִמֶּחֻשְׁבָּה - שלא יחשוב שום ענינים שהם היפך רצון ה', שזה ענין של קליפה, דְבוּר - שלא ידבר שום דיבורים שהם היפך רצון ה', וּמַעֲשֵׂה - שלא יעשה שום מעשים שהם היפך רצון ה', ש - שלשה ענינים אלה הם

בְּמַח וְלִשׁוֹן וּרְמ"ח אַפְרִים, - שהמוח לא יחשוב, הלשון אל תדבר והאברים לא יעשו שום ענינים של קליפה. וְאַחַר כֵּן יוֹכַל גַּם לְהוֹצִיא מִמֶּסְכֶּרָה אֶפֶר בְּחֶזֶק יָד, - אחרי שלא ירשה לקליפה להתלבש בגוף, להישמר בענינים של סור מרע, שלא לחשוב ולא לדבר ולא לעשות ענינים של קליפה (ענינים שהם היפך רצון ה'), יוכל גם לגלות את ה"אהבה המסותרת", שתבטא בגילוי בענינים של עשה טוב, שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש בגילוי אהבה לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה, דְהֵינּוּ, לְהִיֹּת חֶזֶק וְאִמּוּן לְבוֹ בְּגַבְרִים, לְהִיֹּת הֵאֱהָבָה הַמְסַתְרֵת נְגִלָּת בְּגִלּוֹי רַב בְּכָל כַּחוֹת חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ שְׂבִיגוּף. דְהֵינּוּ, - כלומר, הַעֲקֶר בְּשֶׁבֶל וּבְמַחֲשָׁבָה שְׂבִימָה, - שכן, השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות - מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, שֶׁהַשֶּׁבֶל יִחַשְׁבַּ וְיִתְבּוֹנֵן תָּמִיד כִּפִּי שְׁכָלוֹ וְהַשְׂכָּלְתּוֹ בְּבוֹרָא וְתִבְרָה, אִיךָ שֶׁהוּא חַי הַחַיִּים בְּכָל - בעולם, וְחַי נִשְׁמָתוֹ בְּפֶרֶם, - הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש ברוך הוא החיים של הנשמה, וְעַל כֵּן - ולכן, יְכַסֶּף וְיִתְאָוֶה לְהִיֹּת דְבוּק בּוֹ וְקָרוֹב אֵלָיו, כִּסְף טַבְעִי, כֵּן הַכּוֹסֶף - המשתוקק לְהִיֹּת תָּמִיד אֶצֶל אֲבִיו, וְכִמוֹ אִשׁ הָעוֹלָה לְמַעְלָה תָּמִיד בְּטַבְעָהּ לְמִקְוָה. - כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, וְכָל מַה שִׁיתְמִיד לְחַשְׁבַּ בְּשֶׁבֶל כִּסְף זֶה - השתוקקות זו, כִּכְהָ יִתְגַבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כִּסְף זֶה גַם כִּפִּיו וְכָבֵל אֲבִירָיו לְעִסְק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדַבְּקָה בָּהֶם - על ידו, בַּח' מְמָשׁ, דְאִוְרִיתָא וְכַן שְׂאֵא בְּרִיךְ הוּא בְּלֵא חַד⁶⁸. - כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות באהבה זו. וְעַל כִּסְף זֶה - על אהבה זו, שְׂבִיגְלוֹי רַב כְּתִיב: - כתוב⁶⁹: "צִמְאָה נִפְשִׁי וְגו'", - לאלקים, בְּאֲדָם הַצִּמְאָ לְמִים וְאִין לוֹ תַעֲנוּג עֲדִין כָּלָל. - כשהוא מרוחה את צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, אלא צמאון חזק -

הַעֲקֶר בְּשֶׁבֶל וּבְמַחֲשָׁבָה שְׂבִימָה, - שכן, השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות - מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, שֶׁהַשֶּׁבֶל יִחַשְׁבַּ וְיִתְבּוֹנֵן תָּמִיד כִּפִּי שְׁכָלוֹ וְהַשְׂכָּלְתּוֹ בְּבוֹרָא וְתִבְרָה, אִיךָ שֶׁהוּא חַי הַחַיִּים בְּכָל - בעולם, וְחַי נִשְׁמָתוֹ בְּפֶרֶם, - הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש ברוך הוא החיים של הנשמה, וְעַל כֵּן - ולכן, יְכַסֶּף וְיִתְאָוֶה לְהִיֹּת דְבוּק בּוֹ וְקָרוֹב אֵלָיו, כִּסְף טַבְעִי, כֵּן הַכּוֹסֶף - המשתוקק לְהִיֹּת תָּמִיד אֶצֶל אֲבִיו, וְכִמוֹ אִשׁ הָעוֹלָה לְמַעְלָה תָּמִיד בְּטַבְעָהּ לְמִקְוָה. - כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, וְכָל מַה שִׁיתְמִיד לְחַשְׁבַּ בְּשֶׁבֶל כִּסְף זֶה - השתוקקות זו, כִּכְהָ יִתְגַבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כִּסְף זֶה גַם כִּפִּיו וְכָבֵל אֲבִירָיו לְעִסְק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדַבְּקָה בָּהֶם - על ידו, בַּח' מְמָשׁ, דְאִוְרִיתָא וְכַן שְׂאֵא בְּרִיךְ הוּא בְּלֵא חַד⁶⁸. - כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות באהבה זו. וְעַל כִּסְף זֶה - על אהבה זו, שְׂבִיגְלוֹי רַב כְּתִיב: - כתוב⁶⁹: "צִמְאָה נִפְשִׁי וְגו'", - לאלקים, בְּאֲדָם הַצִּמְאָ לְמִים וְאִין לוֹ תַעֲנוּג עֲדִין כָּלָל. - כשהוא מרוחה את צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, אלא צמאון חזק -

64. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. 65. תהלים מב, ג. 66. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה". 67. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". 68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! וי"ל

יום שישי כ"ט אלול

לירידה במדריגות שלמטה מ"חכמה", המלכּשֶׁת⁷⁴ בבינה, המלכּשֶׁת - "בינה" מתלבשת ב' ספירות התתונות שנקראים "יעיר אנפין", - ענין של "זעיר", קטנות וצמצום והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "מדות", מלשון "מדה" ושיעור, שכן,

זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, סוד התורה, - "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה") בשבע המדות - זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים של התורה, כשר ופסול, חיוב וזכאי, טמא וטהור, באים מהמדות: כשר, זכאי וטהור - ממדת החדש, פסול, חיוב וטמא - ממדת הגבורה, וכו', ומתפשטת עד סוף ד' ספירות התתונות, שהן:

נְצַח־הוֹדִים־מְלֻכּוֹת, - שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כי אם הענפים של מדות חסד, גבורה, תפארת, להוריד ולממש את המדות "חסד", "גבורה", "תפארת", וְשֵׁם הַיְתָה הַשְּׁנֵת נְבוֹאָתוֹ - של משה רבנו, בְּבַחֲנֵת פְּנִימִיּוֹת, הַיְתָנוּ מִבְּחֵינֵת פְּנִימִיּוֹת דְּנִצְחֵי־הוֹדִים־מְלֻכּוֹת, - דוקא בספירות אלו, שענינן להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה מ"אצילות" - שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמות ספירות אלו, אֲכַל לְמַעְלָה מִנְצַח־הוֹדִים־מְלֻכּוֹת לֹא הֵיחָה לֹא שׁוֹם הַשְּׁנָה בְּפְנִימִיּוֹת, כִּי אִם בְּבַחֲנֵת אַחֲרָיִם - החיצוניות, דְּחֻכְמָה הַמְלַכּשֶׁת⁷⁴ בבינה, המלכּשֶׁת ומתפשטת תוך פנימיות דְּנִצְחֵי־הוֹדִים־מְלֻכּוֹת, - רק שם היתה לו השגה בפנימיות. הרבי שליט"א מצייין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש בבינה, המתלבשת בנה"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובנה"ם בלבד. פְּסוּד - שאומר במדרש⁷⁵: "נובלות חכמה שלמעלה - תורה", - "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא רק כמעין ודוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות") - זהו ענין התורה. הרי

אגרת הקודש זו - סימן יט - מתיחסת לפסוק⁶⁹: "עוטה אור כשלמה". ידוע⁷⁰, שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (בלי גבול), ועולמות הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התחוה העולמות וההשפעה בעולמות. הממוצע ביניהם הוא - תורה.

כן ידוע⁷¹, שכל ממוצע מן ההכרח שתהינה בו משתי המדריגות שהוא מחברן, לכן יש בתורה שתי הבחינות "אור" ו"שלמה": "אור" של תורה הוא פנימיות התורה, שהיא ענין של אין סוף (בלי גבול), "ארוכה מארץ מדה"⁷²; ו"שלמה" שהיא לבוש - היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית), שיש בה גבול ושיעור, יש לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש בעולם הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.

יט. עוטה אור בשלמה ונו". - הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, פְּלֻקוּטֵי תוֹרָה שֶׁל הָאָר"י וְלִפְרֵשֶׁת כִּי תִשָּׂא וּפְרֵשֶׁת וְיִקְרָא כְּתָב⁷³, כִּי הַשְּׁנֵת מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם לֹא הֵיחָה בְּבַחֲנֵת פְּנִימִיּוֹת דְּחֻכְמָה עֲלָא, - פנימיות החכמה העליונה, הַנְּקָרָא "אַבָּא דְּאֲצִילוֹת", - שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתור וחכמה דאדם קדמון וכדומה - והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק למדריגות החכמה שלמעלה מ"אצילות", אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), וְכָל שְׁבִין בְּסִפְרֵת הַפְּתֵר שְׁלִמְעָלָה מִמֶּנָּה, - מ"חכמה", הַנְּקָרָא "אַרְיָה אֲנַפִּין", - הרי בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף שהוא בעל גבול - אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, כִּי אִם - משה השיג, בְּבַחֲנֵת אַחֲרָיִם - החיצוניות, דְּחֻכְמָה - אין זו הפנימיות ועצם מדריגת ה"חכמה", כי אם החיצוניות שיש לה כבר שייכות

ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן ההפלאה (מה גו' ומה גו') - מובן שאבה"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם). 69. תהלים קד, ב. 70. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 71. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. 72. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 73. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק - ממ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא" בכ"ת ובויקרא". 74. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל כפנים. 75. ב"ר פי"ז, ז.

"חכמה" דאצילות, אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות, ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהאר"ז אומר על משה רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' – הרי, שהאר"ז ל השיג יותר מאשר משה רבנו! ב"לקוטי הגהות" ל"תניא"⁷⁸ מובא כאן לשון "חידושי הרישב"א"⁷⁹: "מעשה מרכבה העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה לבעלי האמת".

האמת – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה מ"אצילות", שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה", ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה מ"אצילות"), הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה מעולם ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו אותם בנבואתם). וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

משמעות הדבר היא, שהתורה איננה העצמיות של "חכמה עלאה" (עליונה), כי אם ה"נובלות" והחיצוניות של "חכמה עלאה"; שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה תורה, **שְׁהִיא** – תורה היא **בְּבְחִינַת** "זְעִיר אֲנִפִּין", – כנוצר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, ו**בְּבְחִינַת**: – וכמו שכתוב:⁸⁰ **"וְרֵאִיתָ אֶת אֶחָד, וּפְנֵי – הַפְּנִימִיּוֹת, לֹא יֵרָאוּ"**, – פסוק זה נאמר על משה רבנו, שכן, גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחוריים" ולא הפנימיות

והעצמות של ה"חכמה" שלמעלה, עֵינֵי שָׁם – ב"לקוטי תורה" של האר"ז ל, **וּבְשַׁעַר הַנְּבוּאָה פָּרַק א. וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַפְּלִיא; הָרִי נִמְאָר**:⁸¹ **"וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה"**, – שמשוה רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר בנבואה, **וְאִךְ הַשִּׁיג הָאֲרִי ז' ל' יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וּדְרַשׁ כְּמָה דְרוּשִׁים בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת, אִפְּלוּ בְּסִפּוּרֹת וּמְדַרְגוֹת רְבוֹת שְׁלִמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וְכֵתֵר דְּאֲצִילוֹת?** – שישנם "דרושים" מרובים בקבלת האר"ז ל לא רק בפנימיות

שבת קודש א' דר"ה

דוֹמָה לְמֹשֶׁל, – וכיוון שבמשל הכוונה היא ראיית מהות הדבר, כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם בנמשל (ראיית הנבואה) צריכה להיות הכוונה, סוג כזה של ראייה רוחנית ה"לוקחת" את המהות של המדריגה האלקית שרואים בנבואה, **וּבְתַרְגוּמָא: "וְיֵרָא אֱלֹהֵי ה'" – "וְאֵתְגַלִּיא לִיָּה זְכוּ"**, **שְׁהוּא בְּחִינַת הַתְּגַלּוֹת, שְׁנִגְלָה אֱלֹהִים⁸³ הַנְּעִלִים בְּרוּךְ-הוּא** – נעלם ונסתר, למעלה מהתגלות, **בְּבְחִינַת הַתְּגַלּוֹת**. – "התגלות" משמעותה, שזה נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על דרך כמו בראיה גשמית, שלא כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני אינו יכול להיקלט במדריגה התחתונה יותר של ראייה,

הוא נשאר בידיעה רוחנית בלבד, ומשמעות הדבר שאין זה בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר, ואילו "התגלות" פירושה – שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, שכן, הדבר הוא בהתגלות, **מָה שְׁאִין בְּן בְּהַשְׁגַּת חֲכָמֵי הָאֱמֶת, – הַמְקוּבְּלִים, שְׁלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם⁸⁴ הַיְוָ"ה הַנְּעִלִים בְּרוּךְ-הוּא⁸⁵ בְּבְחִינַת הַתְּגַלּוֹת, רַק שְׁהֵם**

אֵךְ הָעֵינֵן הוּא פְּשוּט וּמוֹכֵן לְכָל, שֵׁשׁ הַפֶּרֶשׁ גְּדוֹל בֵּין הַשְּׁנַת חֲכָמֵי הָאֱמֶת בְּרִשְׁבִּי וְהָאֲרִי ז' ל, **שְׁהִיא הַשְּׁנַת חֲכָמָה וְדַעַת, וּבֵין הַשְּׁנַת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ עֲלִיו הַשְּׁלֹם וְשְׁאֵר הַנְּבִיאִים – שֶׁהִשִּׁיג, בְּנְבוּאָה⁸⁰, הַמְכַנֶּה בְּכַתוּב בְּשֵׁם "רֵאִיָּה" מִמֶּשׁ: – שַׁעַל יְדֵי**

"ראייה" רואים "מהות" הדבר, ואילו בהשגה של חכמה ודעת מבינים רק "מציאות" הדבר (ולא מהותו). על כך, שנבואה נקראת "ראייה", מביא רבנו הזקן ראיות ממה שכתוב במשה רבנו: **"וְרֵאִיתָ אֶת אֶחָד"**, – ולא רק במשה רבנו (שמדריגת הנבואה שלו היתה הגבוהה ביותר) כתוב הלשון "ראייה", אלא גם בישעיה הנביא כתוב:⁸¹

"וְאֵרָאָה אֶת ה'", – ואפילו לפני מתן תורה, באברהם אבינו, כבר כתוב גם כן הלשון "ראייה" בנבואתו: **"וְיֵרָא אֱלֹהֵי ה'"⁸²**. – כתוב הרי לשון "ראייה", שהיא ראיית המהות ממש. **וְאֵפֶ ש – הַלְשׁוֹן "רֵאִיָּה" בְּעֵינֵי הַנְּבוּאָה זְהוּ דְרָךְ מֹשֶׁל, – "רֵאִיָּה" זֶה מִשַׁל עַל נְבוּאָה, וְאֵינָה רֵאִיתָ עֵינֵי בְּשַׁר גְּשָׁמִי מִמֶּשׁ, מְכַל מְקוֹם, הַנְּמַשֵּׁל צְרִיף לְהִיּוֹת**

76. תשא לג, כג. 77. ברכה לד, י. 78. קה"ת תשל"ג. 79. לסוכה כח, א. 80. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". 81. ישעי' ו, יא. 82. וירא יח, א. 83. ב"הערות ותקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אלו הוי' הנעלם". 84. ב"הערות ותקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצי' הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כת"י הצי' אינו). ואולי טעה וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפני"ז: אליו. 85. ב"הערות ותקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצי' הגי' כאן שצ"ל: הוי' בבחי' (כלי תיבות "הנעלם ב"ה").

(סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), וכך גם בוהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, כִּי מַעְמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ, – כענין של שכל ושל הבנה, וְהֵם לְמַעְלָה מִהַשְּׁכָל וְהִתְקַבְּהוּ, – למעלה מ"חכמה". וְגַם בְּאִיזוֹהוּ מְקוֹמָן שְׁנִתְגַּלְהוּ וְנִתְפָּרֵשׁ אִיזוֹה מַעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְכַאוּרָה - אִין זֶה הַמַּעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְכַדוֹ תְּכִלִּית - סוף, הַמַּעַם - של המצוה, וְגִבּוּלוֹ, – שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק יותר, אֵלָּא בְּתוֹכוֹ - בתוך הטעם, מְלַבֵּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת חֻמְהָ שְׁלֹמְעֵלָה מִהַשְּׁכָל וְהִתְקַבְּהוּ. – בשיחה קדושה⁸⁶ הסביר פעם הרבי שליט"א, שרבנו הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף הטעם של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית הטעם של המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום מצוות

אגרת הקדש

שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נ"א בנעלם] ומופלא מהם ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים כמראה נבואתם כי לא יוכלו לירד ולהתגלות אליהם רק מדרגות התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחי' מוחין וחיות כידוע ל"ח שהנהי"מ של העליון מתלבשים בתחתון להחיותו שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון בכל קצת העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים בבחי' התגלות ממש וכתוכן מלוכש אור הבינה שהיא בחי' הבנת האלהות מאור [נ"א ואור] א"ס ב"ה ובתוכה מלוכשים אחרים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה מהשכל וההבנה באלהות ב"ה כי שם חכמה מורה על מקור השכל וההבנה ולכן אמרו בוהר דאורייתא מחכמה נפקת כי טעמי מצות לא נתגלו והם למעלה מהשכל וההבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה אין זה הטעם המובן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו מלוכש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל

משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נסח אחר: בנעלם] – על דרך "שמיעה" הקולטת דבר רוחני, שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו והשמיעה וההשגה "לוקחת" אותו ברוחניותו, כך הם קולטים בהשגתם את הענין שהוא נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם מתגלה אליהם בהתגלות של ירידה למדריגתם. וּמִפְּלֵא מַהֶם, וְלָכֵן אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל⁸⁶: "הַכֶּסֶם עָדִיף מִנְבִיא", שִׁיכּוֹל – החכם, לְהַשִּׁיג בְּחֻמְתּוֹ לְמַעְלָה מִמַּעְלָה מִמְּדֻרְגוֹת שִׁיכּוֹלוּ לִירֵד לְמַטָּה בְּבַחֲבִינַת הַתְּגַלּוֹת לְנִבְיָאִים כְּמִרְאָה נְבוֹאָתָם⁸⁷, – שכן, כיוון שאל הנביאים, צריך הדבר לרדת למטה באופן של קצת הגבוהות ביותר – על דרך שזוכר לעיל, הפנימיות של "חכמה עילאה" (עליונה) – אי אפשר להן לרדת למטה בהתגלות, כִּי לֹא יוֹכְלוּ לִירֵד וְלִהְתְּגַלֵּת אֲלֵיהֶם, – לנביאים ב"מראה הנבואה", רק מדרגות התחתונות, שָׁתָן: – ספירות נצח-הוד⁸⁸ יסוד-מלכות, שֶׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת תָּמִיד וּמִתְגַּלְּוֹת מִהַמְּשַׁפֵּיעַ לְהַמְּקַבֵּל בְּבַחֲבִינַת מַחִין וְחִיּוֹת, כִּידוּעַ לְיִוְדְעֵי חַן, – כידוע ללומדי תורת הקבלה, שֶׁהַנְּצַחַת הוֹדִי-יְסוּדֵי-מַלְכוּת שֶׁל הָעֲלִיּוֹן – של המדריגה העליונה יותר, שזו המדריגה התחתונה ביותר של המדריגה העליונה, מְתַלַּבְּשִׁים בְּתַתָּוֶן – במדריגה התחתונה יותר, לְהַחִיּוֹתוֹ, שֶׁהֵן הֵן כְּלֵי הַהַשְׁפָּעָה וְהוֹרְדַת הַחִיּוֹת מִהָעֲלִיּוֹן לְתַתָּוֶן – מהמדריגה העליונה יותר למדריגה התחתונה יותר, כְּבָל הָעוֹלָמוֹת וְהַמְּדֻרְגוֹת, וְלָכֵן גַּם כֵּן הֵן הֵן הַמְּתַגַּלְּוֹת לְנִבְיָאִים בְּבַחֲבִינַת הַתְּגַלּוֹת מִמַּשׁ, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנזכר לעיל, שזה יורד אליהם באופן של התגלות. וְתַתָּוֶן – בספירות נצח-הוד-יסוד-מלכות, מְלַבֵּשׁ אֹרֶז – ספירת הבינה, שְׁהִיא בְּחִינַת הַבְּנֵת הָאֱלֹהוֹת מְאֹר [נְסַח אַחֵר: וְאֹר] אִין סוּף בְּרוּךְ-הוּא, – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור אין סוף ברוך הוא, שגם "אור אין סוף" ברוך הוא יורד בהבנה זו, וְתַתָּוֶן – ב"בינה", מְלַבֵּשִׁים אַחֲרָיִם דְּחֻמְהָ, שְׁהִיא – "חכמה" היא, מְדַרְגָה שְׁלֹמְעֵלָה מִהַשְּׁכָל וְהִתְקַבְּהוּ בְּאֱלֹהוֹת בְּרוּךְ-הוּא, כִּי שֵׁם "חֻמְהָ" מוֹרָה עַל מְקוֹר הַשְּׁכָל וְהִתְקַבְּהוּ. – כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה" היא "כח מה"⁸⁸, דבר שאינו בר הבנה והשגה בשכל, וְלָכֵן אָמְרוּ בְּזֵהר, דְּ"אֹרִיתָא מִחֻמְהָ נִפְקַת", – תורה באה מחכמה, בוהר בשלח

הוא כדי לקיים רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי שבי"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר טעמי המצוות, כי הוא ספר של טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה⁸⁹, שיעקר הכוונה הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכך ציוונו בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים ציוויו ורצונו של הקדוש ברוך הוא, למרות שאין הוא יודע את המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמוכן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין, וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין ערוך ממש, שכן האדם שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר למעלה משלשת אלפים שנה בנן עדין והולך כסדר מחיל אל חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשנה רבנו משיג) כתוב⁹⁰ "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של גן עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך מאד" היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר⁹¹. מה שהוא אומר שרק "באיזהו מקומן" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות, כיצד, איפוא, הוא שרק באי אלה מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי אמרים" על "תניא" (להרב קארף ש"י) בשם הרבי שליט"א, שגם באותן

86. ב"ב יב, א. 87. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל". 88. זח"ג כח, א. 89. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 90. ד, ב. 91. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 92. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): 'האומר... אשר במו"ג ח"ג פמ"ח פי' טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!".

בְּחוּשׁ מַעֲנֵן הַקְרִי וְהַכְּתִיב, – מלות בתנ"ך שיש הבדל בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, כִּי הַקְרִי – איך שקוראים את המלה, הוּא לְפִי הַהֲבֵנָה הַנְּגִלִית לָנוּ, וְהַכְּתִיב – איך שכותבים את המלה, הוּא לְמַעַל מֵהַשְּׂכָל וְהַהֲבֵנָה, שֶׁתִּכְתֵּב

זו כְּכַתְּיבָתָה – כפי שנכתבה, אִין לָה לְבוּשׁ כְּכַתְּיבָתָה וּבְקִרְיָאתָה כְּפֶה – יֵשׁ לָה לְבוּשׁ. – של הבנה, שמבינים את המלה לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"⁹⁵, שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" – "ולא אנחנו", ואילו אנו מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו"; ואילו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף) "ואין", הרי במשמעותו העמוקה יש לכך הסבר⁹⁶, אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה⁹⁷. וְכֵן הַעֲנֵן בְּאוֹתוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁבְּתַנ"ךְ, שֶׁהֵן מַעֲלָמָא עֲלָא, – מעולם עליון יותר, בספירת ה"בינה", וּמְאִירוֹת מִשָּׁם בְּגִלּוֹי בְּלִי לְבוּשׁ כְּשֶׁאֵר הָאוֹתוֹת.

מצוות יש טעם רק למצוה בכלל, ואילו פרטיה המרובים של המצוה – לא נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה בכלל יש לה טעם, שיהיה "לאות על ידיך"⁹⁸, ואילו פרטיה הרבים של מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה "בתים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. וְכֵן כָּל דְּבִיר וְדְבִיר שִׁצָא מִפִּי הַקְדוּשׁ כְּרוּךְ-הוּא לְנִכְיָאִים, הַכְּתוּבִים בְּתַנ"ךְ, – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו⁹⁹, הֵן דְּבִיר תוֹכְחָה – שנביאים הוכיחו בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, כי אם הקדוש ברוך הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, וְהֵן סְפוּרֵי מַעֲשִׂוֹת – אם הסיפור מופיע בתורה או נביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכך אירע, אך כיוון שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, מְלַבְּשִׁים בְּתוֹכָם – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, כְּחִינֵי חֻמַּת אֱלֹהוֹת שֶׁלְמַעַל מֵהַשְּׂכָל וְהַהֲבֵנָה, כְּנִרְאָה

בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, כי אם הקדוש ברוך הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, וְהֵן סְפוּרֵי מַעֲשִׂוֹת – אם הסיפור מופיע בתורה או נביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכך אירע, אך כיוון שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, מְלַבְּשִׁים בְּתוֹכָם – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, כְּחִינֵי חֻמַּת אֱלֹהוֹת שֶׁלְמַעַל מֵהַשְּׂכָל וְהַהֲבֵנָה, כְּנִרְאָה

יום ראשון ב' דר"ה

אִין-סוּף כְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית הַיְחוד. כְּגוֹן דְּרַךְ מְשָל, סְפִירַת חֻמַּת – אודותה מדובר כאן, שְׁהִיא מִיְחַדָּת בְּמַאצִּילָה אִין-סוּף כְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית הַיְחוד, כִּי הַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא וְחַכְמָתוֹ אַחַד (כְּמוֹ שֶׁנֶּחְמָדָר לְעִיל), – בפרק ב' ובפרק ג' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", וְכֵן שְׁמַאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט מִחֻמַּתוֹ וְהַכְּרוּךְ לְמִטָּה בְּתַחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם כְּעֵלִי גְבוּל וְתַכְלִית, – יש להם גבול וסוף, וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – בפנימיות, שכן "מאיר" ו"מתפשט" יכול הרי להיות באופן של "מקיף", שהאור אינו מצטמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מאיר ומתפשט, ואינו מתאחד בו, ואילו

וְהֵנָּה, כְּחִינֵי חֻמַּת אֱלֹהוֹת כְּרוּךְ-הוּא מְלַבֶּשֶׁת בְּתַרְיִג – 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה - נִקְרָאֵת בְּשֵׁם "כְּחִינֵי אַחורִים דְּחֻמַּת", – חיצוניות ה"חכמה". לעיל אמר רבנו הזקן, שמה שהשיג משה רבנו בנבואה, בספירת ובחינת ה"חכמה", הוא רק "אחוריים דחכמה", ולאחר מכן אמר, שגם מה שתורה "מחכמה נפקת" (באה מבחינת "חכמה") זה גם כן בחינת "אחוריים" של חכמה, שגם "אחוריים דחכמה" הוא ענין שלמעלה משכל ומהבנה – אומרים לכן שתורה באה מחכמה, וכן הוא אומר שחכמת אלקות המלוכשת בתרי"ג מצוות – היא גם כן בחינת אחוריים של חכמה,

אגרת הקדש

וְהֵנָּה כְּחִי חֻמַּת אֱלֹהוֹת ב"ה המלוכשת בתרי"ג מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי דחכמה כי כל אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט למטה להתלבש בכרואים להחיותם וכחי הפנים היא הספירה עצמה המיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד (כמו"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית' למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש

"התלבשות" היא הרי, שהאור מצטמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש ומתאחד אתו, הרי, אם הנבראים שבהם מתלבש האור, הם בעלי גבול ותכלית, אי אפשר הרי להיות שהאור המתלבש בהם יהיה אור שבבחינת בלי גבול – כפי שהדבר בספירה עצמה שהיא

בחינת חכמה, ולאחר מכן אמר, שגם מה שתורה "מחכמה נפקת" (באה מבחינת "חכמה") זה גם כן בחינת "אחוריים" של חכמה, שגם "אחוריים דחכמה" הוא ענין שלמעלה משכל ומהבנה – אומרים לכן שתורה באה מחכמה, וכן הוא אומר שחכמת אלקות המלוכשת בתרי"ג מצוות – היא גם כן בחינת אחוריים של חכמה, כִּי כָּל אַחורִים שֶׁבְּסְפִירוֹת הֵן מְדַרְגּוֹת הַחִיצוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת כְּמַעַל שֶׁבְּסְפִירָה זו, מֵה שְׁיֻכְלוּ לִירֵד וְלִהְתַּפְּשֵׁט לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכְרוּאִים לְחַיּוּתָם; וְכִינֵי הַפְּנִיִם, – הבחינה הפנימית של הספירה, הִיא הַסְּפִירָה עֲצֻמָּה מְיַחֵדָת בְּמַאצִּילָה

93. ואתחנן ו, ח. 94. ראה מגילה יד, א. 95. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. 96. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. ושי"ג. 97. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירוש" שם". 98. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"יה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק דגבול ובל"ג - ב"יע ואצילות - תורתך - תורה דאציל, שלמדנו - תורה דבריא, ולכן מדגיש שבאצי. והשייכות שבין זל"ז - דב"ל"ג דאצי" ה"ה הא דאצי" הוא חכ' (יר"ד שבשם) וב"יע שאר

שהם בעלי גבול ותכלית - נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל אינסוף פרודיהו, על דרך משל, כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם המשכיל המצמצם באיזה עשייה גשמיות וחמרית ממש. ולכן משה רבנו עליו השלום, שהשיג עד

אגרת הקדש

אחוריים דחכמה, - כנזכר לעיל, זכה שתנתן על ידו התורה, שהיא - התורה, היא "נובלות חכמה שלמעלה", פרוש מה שנובל ממנה ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיות שלנו, שעקרה ותכליתה - של תורה, הוא קיום המצות לא תעשה ועשה בפעל ומעשה ממש, כמאמר¹⁰²: "היום לעשותם", - וכפי שהגמרא אומרת בעירובין¹⁰³ על כן: "היום לעשותם ולא למחר לעשותם", שזמן קיום המצוות הוא דווקא היום, בעולם הזה. ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹⁰⁴, - הרי שהגדלות של תלמוד (לימוד) היא מפני שזה מביא לעשיית המצוות, הרי שהתכלית היא - קיום המצוות, ו"תלמוד שלא לעשות - נח לו שנהפכה שלייתו וכו"¹⁰⁵, - ולא היה נברא, וכל אדם מוכרח להתגלגל עד שיבקם כל התרין¹⁰⁶, מצות בפעל ממש, כנודע מהאר"י ו"ל¹⁰⁶: - ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד 369, מביא על אגרת קודש זו: רבנו הזקן מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה אור כשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא מההקדמה מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה שלמעלה תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה תורה, ובחינת פנימיות אבא (פנימיות החכמה) היא טעמי תורה, (שבעיקרו זה יתגלה בביאת המשיח, כפי שרש"י אומר על הפסוק¹⁰⁷, "ישקני מנשיקות פיהו", שמשיהו יגלה טעמי תורה, ומעין מכך היא התגלות החסידות שהיא הכנה למשיח, על דרך שטועמים ממאכלי השבת - בערב שבת)¹⁰⁸. והוא (ממשיך ה"צמח צדק" ב"יהל אור") ה"אור" המלוכש ב"שלמה", שכן, זה האור שנברא ביום ראשון ש"גנוז לצדיקים", והיכן גנוז - בתורה¹⁰⁹, וזהו "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז אומר בפרשת בהעלותך¹¹⁰. וה"צמח צדק" מציין שם מהסידור במאמר "ועשו להם ציצית"¹¹¹.

מיוחדת במאציל בתכלית היחוד, וכשם שהמאציל הוא "אין סוף" ו"בלי גבול", כך גם הספירה היא בבחינת "בלי גבול", הרי מה שמאיר ומתפשט ומתלבש בנבראים נקרא "אחוריים", - החיצוניות של הספירה ולא הספירה עצמה, ונקרא גם בן בחינת "עשייה שפאצילות"⁹⁸.

ה"אחוריים" והחיצוניות של ספירת ה"חכמה" (ש"חכמה" היא הרי הבחינה של "אצילות") נקרא בחינת העשייה שב"אצילות" - בחינה של "אצילות" שיכולה לרדת למטה. פרוש, על דרך משל, כמו שבאדם התחתון שיש בגשמותו ה' מדרגות, זו למטה מזו, שהן בחינת השכל והמדות ומחשבה ודבור ומעשה, והמעשה הוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלוכש בכח הדבור שהוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלוכש בכח בחי' חכמתו ית' מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע) [להתלבש] בתחתונים כולם הם כאין לגבי בחינת פנים המיוחד במאציל ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב וההשפעה לכל הנבראים כולם שהם בעלי גבול ותכלית נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל א"ס ב"ה עד"מ כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם המשכיל המצומצם באיזה עשייה גשמיות וחומרית ממש ולכן משה רבינו ע"ה שהשיג עד אחוריים דחכמה זכה שתנתן ע"י התורה שהיא נובלות חכמה שלמעלה פי' מה שנובל ממנה ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיות שלנו שעיקרה ותכליתה הוא קיום המצות ל"ת ועשה בפועל ומעשה ממש כמאמר היום לעשותם וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה והלומד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו וכו' וכל אדם מוכרח להתגלגל עד שיקיים כל התרין מצות בפועל ממש כנודע מהאר"י ל:

מהנשמה, ומלבש פמחשבה ומדות ושכל - כל אלה מיוחדים עם הנפש, שכן, אפילו מחשבה שהיא "לבוש" לנפש, היא, אבל, לבוש המיוחד עם הנפש, והיא קיימת תמיד כשם שהנפש עצמה קיימת תמיד, ואילו דיבור ומעשה הם "לבושים נפרדים", מהנפש, (שלבן אפילו בדיבור הרי "עת לדבר ועת לחשות מלדבר"⁹⁹), ובהם גופא, "מעשה" נפרד הרבה יותר מהנפש מאשר דיבור, בן על דרך זה ממש - כמו שהדבר במשל של הנפש, היא בחינת חכמתו ותבונה, מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע) [להתלבש] בתחתונים בלבם, - שכן, הרי "כולם בחכמה עשית"¹⁰⁰, הכל נתהווה על ידי "חכמה", הרי ש"חכמה" מתלבשת בכל הנבראים, ואיזו בחינה של "חכמה" יכולה להתלבש בכל הנבראים הם¹⁰¹ כאין לגבי בחינת פנים - פנימיות ה"חכמה", המיוחד במאציל פרודיהו, דבלא קמיה בלא חשיב, - שכן, הכל לגבי הקדוש ברוך הוא נחשב לכולם - הרי שהבחינה שהיא "קמיה" (מיוחדת אתו) - היא לגבי כלם כולם. וההשפעה לכל הנבראים בלבם

הספירות". 99. ראה קהלת ג, ז. 100. תהלים קד, כד. 101. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא. 102. ואתחנן ז, יא. 103. כב, א. 104. קידושין מ, ב. 105. ירושלמי שבת פ"א ה"א. 106. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנסמן שם בציונים ומ"מ. 107. שה"ש א, ב. 108. ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. 109. לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. 110. ח"ג קסב, א. 111. סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה).

יום שישי כד אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית. ע-עב.
תניא: והשנית היא . . . דעהו. א

אַמָּאָל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האַט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האַט געזעהן - א הוראה אין עבודה און הדרכה.

תרגום חפשי

בעבר, כל אמרה ששמעו - היתה תורה, וכל דבר שראו - הוראה בעבודה והדרכה.

יום
ראשון

שבת כה אלול ה'תש"ג

אמירת כל התהלים בהשכמה.

יום התוועדות. סליחות - אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים - באשמורת הבוקר.
כאשר נצבים וילך נפרדות מתחילין למפטיר וכן לשביעי - ש"פ נצבים - ראה נתתי לפניך גו'.

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג-עה.
תניא: יט. עוטה . . . -254- דאצילות.

אדמו"ר הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי הה"מ בשם מורו ורבו הבעש"ט נ"ע: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים יא פעמים בשנה, כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש ויהי היום גו' ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים ועומדים, והיינו שזוכים בדין, ובשבת שלפני ר"ה שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת אתם נצבים, דזהו ברכתו של הקב"ה, בשבת מברכים חדש השביעי שהוא המושבע והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה.

יום
שני

יום ראשון כו אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עז-עח.
תניא: אך הענין . . . -קכה- האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' - וייקען זיך אין [להשרות עצמו בן] דברי הרב, מליחה - יחידות, הדחה - ניגון.

יום
שלישי

יום שני כז אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ-קלד. עט-פא.
תניא: והנה בחי' . . . -256- ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאַכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאַכט פון גשמיות רוחניות.

תרגום חפשי

עם ישראל, גם בארציות העולם, קשור הוא עם ה' אחד. השי"ת עושה מהרוחניות גשמיות, ועם ישראל עושה מהגשמיות רוחניות.

יום
רביעי

יום שלישי

כח אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קלה-קלט. פב-פד.

תניא: כן עד"ז . . . -256- מהאריז"ל.

יום

חמישי

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי [הקב"ה לא נשאר בעל-חוב. עבור כל פעולה טובה שיהודי עושה, משלם הוא ב'מיטב', בבנים, חיים, ופרנסה בריוח].

יום רביעי

כט אלול, ערב ר"ה

ה'תש"ג

סליחות באשמורת הבקר ואין נפ"א. התרת נדרים ובעשרה. עירוב תבשילין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ-קנ. פה-פו.

תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ - שנת תקמ"ט.

יום

שני

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען [אין לנו שום מושג, עד כמה יקר אצל הקב"ה גופו של יהודי].

יום חמישי

א תשרי, א דר"ה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א-ט. פח-צ.

תניא: כ. איהו . . . -258- בלה"ק.

א' דראש

השנה

ברכת הדלקת הנרות: של יום הזכרון. שהחינו. אין כופלין "לעילא" בקדיש, לבד מנעילה. לדוד גו' הארץ ומלואה גו' - קודם עלינו. בקדוש היום: תקעו, כי חק. וא"א אלה מועדי ואתקיננו. לתשליך: מנערים שולי הט"ק. יהי רצון שעל התפוח - אחר הברכה וקודם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל א"א יהי רצון כי אם על התפוח.

יום שישי

ב תשרי, ב דר"ה

ה'תש"ד

לאל עורך דין - בתפלת מוסף .

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.

תהלים: י-יז. צא-צג.

תניא: והגם שהיש . . . -קל- עילתו.

במנחה א"א הודו, אבל אומרים פתח אלי'.

ב' דראש

השנה

מ"ש בסידור שער הק"ש ד"ה להבין ההפרש (ע"ד ע"א) שקודם תקיעת שופר אומרים אנא בכח, פירוש: בדרך כלל הם הכוונות מהפסוקים שר"ת שלהם שם שני משם מ"ב, אמנם יש שמכונים התיבות אנא בכח כו' במחשבה, אבל אין אומרים האותיות והתיבות. והעוסק בכוונות צריך ללמוד הענינים ברור בכתהאריז"ל, ואז כוונתו רצוי'.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ד אלול ה'תשס"ו - יום ב' דר"ה

מצוין עליו להפרישו. ובדלקה התיירו לומר: 'כל המכבה אינו מפסיד'.

ח. ההוצאה מרשות לרשות, מלאכה מאבות המלאכות היא. ואף על פי שדבר זה, עם כל גופי תורה, מפי משה מסיני נאמרו - הרי הוא אומר בתורה: "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, ויפלא העם מהביא"; הא למדת, שההבאה - 'מלאכה' קורא אותה. וכן למדו מפי השמועה, שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע - הרי הוא כמוציא מרשות לרשות, וחיב.

ט. אין המוציא מרשות לרשות חיב, עד שיוציא כשעור המועיל, מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד; ויעקר מרשות זו, ויניח ברשות שניה. אבל אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר, או שהוציא פחות מכשעור - פטור. וכן המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים - אינו חיב עד שיעקר כשעור מצד זה, ויניחו בצד האחרת.

י. הזורק מרשות לרשות, או המושיט - הרי זה תולדת מוציא, וחיב. וכן הזורק או המושיט מתחלת ארבע לסוף ארבע - הרי זה תולדת מוציא, וחיב. והזורק פלאחר יד [שלא כדרך], פטור.

יא. המוציא מקצת החפץ מרשות משתי רשות אלו [רה"י או רה"ר] לרשות שניה - פטור, עד שיוציא את כל החפץ בלוי, מרשות זו לרשות זו. קפה שהיא מלאה חפצים, אפלו מלאה [גרעין] חרדל, והוציא רבה מרשות זו לרשות זו - פטור, עד שיוציא את כל הקפה. וכן כל הדומה לזה. שהכלי משים [- מחשיב] כל שיש בו כחפץ אחד.

יב. המוציא בין בימינו, בין בשמאלו, בין בתוף חיקו, או שיוציא במקעות צרוורין לו בסדינו - חיב, מפני שהוציא כדרך המוציאין. וכן המוציא על כתפו - חיב, אף על פי שהמשאוי למעלה מעשרה ברשות הרבים; שכן היה משא בני קהת במשכן למעלה מעשרה, שנאמר: "בכתף ישאו"; וכל המלאכות, ממשכן לומדין אותן.

יג. אבל המוציא לאחר ידו [שלא כדרך], בפיו, ובמרפקו, באזנו, ובשערו, ובכיס שתפור בכגדו ופי הכיס למשה, בין בגד ובגד, בפי בגדו, במנעלו, ובסנדלו - פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין.

יד. המוציא משאוי על ראשו - אם היה משאוי כבד, כגון שק מלא או תבה ומגדל [ארוו] וכיוצא בהן, שהוא משים על ראשו ותופש בגדו - חיב; שכן דרך המוציאין, ונמצא מוציא על כתפו או בגדו. אבל אם לקח חפץ קל, כגון שהניח בגד או ספין או ספר על ראשו, והוציאו, והוא אינו אחוז בגדו - הרי זה פטור; שלא הוציא כדרך המוציאין, שאין דרך רב העולם להוציא החפצין מנחין על ראשיהן. המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע

יום ראשון

הלכות שבת פ"ב

א. המבעיר כל שהוא, חיב; והוא שיהא צריך לאפר; אבל אם הבעיר דרך השחתה - פטור, מפני שהוא מקלקל. והמבעיר גדישו של חברו, או השורף דירתו - חיב, אף על פי שהוא משחית; מפני שפונתו להנמק משונאו, והרי נתקננה [נתיישבה] דעתו ושככה חמתו, ונעשה כקורע על מתו או בחמתו, שהוא חיב, וכחובל בחברו בשעת מריבה - שכל אלו מתקנין הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הגר או את העצים, בין להתחמם בין להאיר - הרי זה חיב. המחמם את הפרזל כדי לצרפו [לחזקו] במים - הרי זה תולדת מבעיר, וחיב.

ב. המכבה כל שהוא, חיב. אחד המכבה את הגר, ואחד המכבה את הגחלת של עצ. אבל המכבה גחלת של מתכת, פטור; ואם נתפנו לצרף - חיב, שכן לוטשי הפרזל עושים, מחמין את הפרזל עד שיעשה גחלת, ומכבין אותו במים כדי לחסמו; וזה הוא לצרף, שהעושה אותו חיב, והוא תולדת המכבה. ומתר לכבות גחלת של מתכת ברשות הרבים, כדי שלא יזקו בה רבים. הנותן שמן לתוף הגר הדלויק, חיב משום מבעיר; והמסתפק [נוטל] מן השמן שבגור, חיב משום מכבה.

ג. דלקה שנפלה בשבת - המכבה אותה מפני אבוד המזון, חיב; שאין אבוד המזון דוחה שבת, אלא אבוד נפשות. לפיכך, יצאו בני אדם כדי שלא ימותו, ויניחו האש תלהט, ואפלו שורפת כל המדינה בלה.

ד. ומתר לעשות מחיצה בכל הכלים, בין מלאים בין ריקנים, כדי שלא תעבר הדלקה. אפלו כלי חרש חדים מלאים מים - עושין מהן מחיצה, אף על פי שודאי מתבקעין ומכבין; שגורם כפוי, מתר. וכופין קצרה על גבי הגר, בשביל שלא תאחז בקורה.

ה. תבה שדה [תיבה קטנה] ומגדל [ארוו] שאחז בהן האור - מביא עור גדי וכיוצא בו מדברים שאין האור מלהטת אותן, ופורשו על הקצה שעדין לא נשרף, כדי שלא תעבר לו האש.

ו. טלית שאחז בה האור, פושטה ומתפסה בה; ואם כבתה, כבתה. וכן ספר תורה שאחז בו האור, פושטו וקורא בו; ואם כבה, כבה. ונותן מים מן הצד שעדין לא נתלית בו האור; ואם כבתה, שכח גר דלוק על גבי השבילה, נוצר את השבילה והוא נופל; ואם כבה, כבה; אבל אם הניחו מבערב - אף על פי שכבה, אסור לטלטלו. ז. נכרי שבא לכבות - אין אומרים לו 'כבה' ו'אל תכבה', מפני שאין שבידתו עלינו. אבל קטן שבא לכבות, אין שומעין לו - והוא, שיהיה עושה על דעת אביו [ומבין שהכיבוי להנאת אביו]; אבל מדעת עצמו, אין בית דין

ברשות הרבים - אף על פי שהעבירו למעלה מראשו, ח"ב.

טו. מתר לאדם לטלטל ברשות הרבים, בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדן; ויש לו לטלטל בכל המרבע הזה. ובאמה שלו מודדין לו; ואם היה ננס באבריו, נוהגין לו ארבע אמות בבינונית של כל אדם. ומפי הקבלה [ממשה רבינו] אמרו, שזה שנגאמר בתורה "שבו איש תחתיו" - שלא יטלטל חוץ למרבע זה; אבל במרבע זה, שהוא קמדת ארץ האדם כשיפשוט ידיו ורגליו - בו בלבד יש לו לטלטל.

טז. היו שנים, מקצת ארבע אמות של זה לתוך ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין באמצע, ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו; ואם היו שלשה, והאמצעי מבלע ביניהם - ד' אמותיו הם בין ח' האמות שלהם] - הוא מתר [לאכול] עמהם והם מתרין עמו, ושנים החיצונים אסורים זה עם זה.

יז. לפיכך, מתר לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים, ולהגנו לחברו שעמו בתוך ארבע אמות; וכן חברו לחברו האחר שבצדו, אפלו הן מאה; ואף על פי שהחפץ הולך כמה מילין בשבת - מתר, מפני שכל אחד מהם לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות שלו.

יח. הואיל ויש לו לאדם לטלטל בכל המרבע שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל בארץ אלכסונו של מרבע זה, חמש אמות ושלושה חמשי אמה. לפיכך, אין המעביר או הזורק ברשות הרבים ח"ב, עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלושה חמשי אמה. וכל מקום שאמרנו 'מתחלת ארבע לסוף ארבע', או 'המעביר ארבע אמות ח"ב' - הוא מתחלת האלכסון של ארבע אמות, עד סופו; ואם העביר פחות מזה, פטור.

יט. נמצא כאן שלש מדות. ביצד? העוקר חפץ מרשות הרבים ממקום זה, והניחו במקום אחר ברשות הרבים - אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות, הרי זה מתר; היה ביניהן יתר מארבע אמות ועדין הן בתוך חמש אמות ושלושה חמשי אמה, פטור; היה ביניהן חמש אמות ושלושה חמשי אמה בשנה - הרי זה ח"ב, שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרבע.

הלכות שבת פ"ק יג

א. אין המוציא מרשות לרשות או המעביר ברשות הרבים חוץ לארבע אמות ח"ב, עד שיעקר מעל גבי מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, ויניח על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה.

ב. ידו של אדם, חשוכה לו בארבעה על ארבעה; לפיכך, אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו, והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שניה - ח"ב. וכן אם היה עומד באחת משתי רשות אלו, ופשט ידו לרשות שניה ועקר החפץ ממנה, או מיד אדם העומד בה, והחזיר ידו אליו - ח"ב; ואף על פי שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל והוא בידו, הרי הוא כמנוח בארץ.

ג. היה אוכל ויוצא מרשות לרשות, וחשב להוציא האכל שבפיו מרשות לרשות - ח"ב; מפני שמחשבתו משימה פיו [מחשיבה את -] מקום, אף על פי שלא הוציא כדרך המוציאין. וכן מי שהיה עומד באחת משתי רשות אלו, והשתין מים או רקק [ירק] ברשות שניה - ח"ב; שהרי עקר מרשות, והניח ברשות שניה, ומחשבתו עושה אותו כאלו עקר מעל גבי מקום. היה עומד ברשות זו, ופי אמה ברשות שניה, והשתין בה - פטור.

ד. היה עומד באחת משתי רשות, ופשט ידו לרשות שניה, ונטל משם מים מעל גבי גמה מלאה מים, והוציאן - ח"ב; שהמים בלן, כאלו הן מנחין על הארץ. אבל אם היה כלי צף על גבי המים, ופרות על גבי הכלי, ופשט ידו ולקח מן הפרות, והוציא - פטור; שהרי לא נחו הפרות על גבי הארץ, ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארבעה. ואין צריך לומר, אם היו הפרות צפין על פני המים, והוציאן - שהוא פטור. וכן אם היה שמן צף על גבי המים, וקלט מן השמן, והוציאו - פטור.

ה. כבר אמרנו, שאין המוציא מרשות לרשות ח"ב, עד שיעקר ויניח; אבל אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר - פטור. לפיכך, מי שהיה עומד באחת משתי רשות, ופשט ידו לרשות שניה וחסף בידו, ונטלו אחד ממנו; או שנתן אחד לידו חפץ, והחזיר ידיו אליו [כלפי עצמו] - שניהם פטורים; מפני שזה עקר, וזה הניח.

ו. כמה דברים אמורים? בשניה ידו למעלה משלשה; אבל אם היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ - הרי זה כמי שהניח בארץ, וח"ב.

ז. היה עומד באחת משתי רשות אלו, ופשט חברו ידו מרשות שניה, ונטל חפץ מיד זה העומד ברשות זו, והכניסו אצלו; או שהוציא חפץ מאצלו, והניחו ביד זה העומד - זה העומד לא עשה כלום, שהרי חברו נתן בידו, או נטל מידו; וחברו ח"ב - שהרי עקר והניח.

ח. היה עומד באחת משתי רשות אלו, ונתן חברו חפץ בידו או על גביו, ויצא באותו החפץ לרשות שניה, ועמד שם - ח"ב; מפני שעקירת גופו בחפץ שעליו, כעקירת החפץ מאותה רשות; ועמידתו באותו החפץ, כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה. לפיכך, אם יצא בחפץ שבידו, או על גביו, ולא עמד ברשות שניה, אלא חזר ונכנס והוא בידו - אפלו יצא ונכנס כל היום בלו, עד שיצא היום - פטור; לפי שיעקר ולא הניח. ואפלו עמד לתמן המשאוי עליו, עדין פטור הוא - עד שיעמד לניח.

ט. וכן מי שהיתה חבילתו על כתפו - רץ בה אפלו כל היום, ואינו ח"ב עד שיעמד; והוא, שיהיה רץ בה; אבל אם הלך מעט מעט - הרי זה כעוקר ומניח, ואסור. לפיכך, מי שקדש עליו היום, וחבילתו על כתפו - רץ בה עד שיגיע לביתו, וזרקקה שם בלאחר יד.

י. עקר חפץ מרשות הרבים, והלך בו פחות מארבע אמות ועמד, וחזר והלך פחות מארבע אמות ועמד - אפלו כל היום בלו - מתר. כמה דברים אמורים? בשעמד לניח;

הרבים באמצע - חייב, ואפלו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים [למעלה י' טפחים]; שכן היתה עבודת הלויים במשכן - מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות היחיד היא.

יט. במה דברים אמורים? בשחיו שתי רשות היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מהלכות ברשות הרבים, זו אחר זו; אבל אם היו שתי הרשות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפגגדה, פטור.

כ. שחכ ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזכר קדם שיכניס, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים - מתר להחזירה אליו לחצרו; אבל להכניסה לאותה חצר שניה, אסור, כפי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שגגה. ואם הוציא ידו במויד, הרי זה אסור להחזירה אצלו; אלא קנסו אותו, שתהא ידו תלויה עד שתחשוף.

כא. המתפונן לזרק שמונה אמות ברשות הרבים, ונח החפץ בסוף ארבע - חייב; שהרי נעשה שעור המלאכה, ונעשה מחשבתו - שהדבר ידוע, שאין זה החפץ מגיע לסוף שמונה, עד שיעבר על כל מקום ומקום מכל השמונה. אבל אם נתפונן לזרק ארבע, ונח החפץ בסוף שמונה - פטור; לפי שנגח במקום שלא חשב שתעבר בו, וכל שכן שתנוח; לפיכך, אם חשב בעת זריקה, שיינוח החפץ בכל מקום שירצה - חייב.

כב. זרק לתוך ארבע אמות, ונתגלגל חוץ לארבע אמות - פטור. זרק חוץ לארבע אמות, ונתגלגל לתוך ארבע אמות - אם נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות ואחר כך נתגלגל ונכנס, חייב; ואם לא נח כלל, הרי זה פטור.

הלכות שבת פירק יד

א. איזו היא רשות הרבים? מדברות ויערים וישדות, ודרכים המפלישין להן [פתוחים לרה"ר משני עבריהם]; ובלבד שיהיה רחב הדרך שש עשרה אמה, ולא תהיה עליו תקרה. ואי זו היא רשות היחיד? תל שגבוה עשרה טפחים, ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר על פן; וכן חריץ שהוא עמק עשרה, ורחב ארבעה על ארבעה או יותר על פן. וכן מקום שהוא מקף ארבע מחיצות, גבהן עשרה, וביניהן ארבעה על ארבעה או יותר על פן, אפלו יש בה כמה מילין, אם הקף לדירה, כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה נעלות בלילה; ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי [קרוש] ברות רביעית; וכן חצר ודיר [מקום מגורד לצאן] וסהר [שטח מגודר] שהקפו לדירה - כלן רשות היחיד גמורה הן.

ב. אפלו בלים, כגון ספינה או מגדל [ארוך] של עץ וכנרת וכיוצא בהן - אם יש בהן ארבעה על ארבעה בגובה עשרה, או יותר על זה - הרי הן רשות היחיד גמורה.

ג. עבי הכתלים של רשות היחיד, ברשות היחיד [מק"י];

אבל אם עמד לתקן משאו, הרי זה כמהלך, וכשיעמד חוץ לארבע האמות, חייב; והוא שיעמד חוץ לארבע אמות לנות, אבל אם יעמד לתקן משאו, עדין הוא כמהלך, ואינו חייב עד שיעמד לנות חוץ לארבע האמות.

יא. הנה קנה או רמח וכיוצא בו מנח על הארץ, והגביה הקצה האחד, והנה הקצה השני מנח בארץ, והשליכו לפניו, וחסר והגביה הקצה שהיה מנח והשליכו לפניו על דרך זו, עד שהעביר החפץ כמה מילין - פטור; לפי שלא עקר החפץ בלוי מעל גבי הארץ. ואם משך החפץ וגררו על הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע - חייב; שהמגלגל, עוקר הוא.

יב. עקר חפץ מנוח זו להניחו בנחית אחרת [באותו בית], שנמצאת זו העקירה עקירה המתרת, ונמלך בדרך, והוציאו לרשות שניה - פטור; מפני שלא היתה עקירה ראשונה לכך, ונמצאת כאן הנחה בלא עקירה. וכן העוקר חפץ והניחו על חבירו כשהוא מהלך, ובעת שירצה חבירו לעמד, נוטלו מעל גבי חבירו - הרי זה פטור; שהרי יש כאן עקירה בלא הנחה.

יג. הזורק חפץ מרשות לרשות, או מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, וקדם שינוח קלטו [תפשו] אחר בידו, או קלטו בלב, או נשרף - פטור; מפני שאין זו הנחה שנתפונן לה. לפיכך, אם נתפונן בשעת זריקה לכך - חייב.

יד. הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה קשור בחבל ואגרו [- תופס אותו] בידו - אם יכול למשוך החפץ אצלו, פטור; שהרי אין כאן הנחה גמורה, ונמצא כמי שעקר ולא הניח.

טו. הזורק, ונחה בתוך ידו של חבירו - אם עמד חבירו במקומו וקבלה - הזורק חייב, שהרי עקר והניח; ואם נעקר חבירו ממקומו וקבלה - פטור. זרק, ורץ הזורק עצמו אחר החפץ, וקבלו בידו ברשות אחרת, או חוץ לארבע אמות - פטור, כאלו נעקר אחר וקבלו; שאין ההנחה הגמורה, אלא שיינוח החפץ במקום שהיה לו לנות בשעת עקירה.

טז. הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים באמצע - אף על פי שעבר החפץ באויר רשות הרבים, פטור; והוא, שיעבר למעלה משלשה; אבל אם עבר בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו - אף על פי שנעקר או נתגלגל, ויצא החפץ לרשות היחיד האחרת - הרי הוא כמי שנושאר עומד ברשות הרבים, ולפיכך חייב. וכן הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים, ורשות היחיד באמצע - פטור; ואם עבר החפץ בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו - אף על פי שחסר ונתגלגל, ויצא לרשות הרבים השניה - הרי הוא כמי שנושאר עומד ברשות היחיד, ולפיכך חייב.

יז. המעביר ארבע אמות ברשות הרבים זו עם רשות הרבים השניה - חייב; מפני שארבע אמות בשתי רשות הרבים מצטרפים, מפני שלא נח החפץ ברשות שביניהן. יח. המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות

הואיל ורבים מכתפין עליו, אסור לטלטל בגג, עד שיצטו
 לו סלם קבוע להתיירו. עמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה
 ורחב ארבעה - הרי זה רשות היחיד. נעץ בגובהו יתר על
 שהוא, אפלו אינה גבוהה שלשה - הואיל וראוי לתלות
 ביתד ולהשתמש בו, הרי זה קמטוט ונצטו ונצטו פרמלית, ואין
 מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפלו מלאהו פלו
 יתדות, הרי זה נתמעט גבהו, שהרי תולין באותן היתדות
 ומשתמשים בהן.

י. חרי רשות היחיד [שבכותל], הרי הן פרשות היחיד;
 אבל חרי רשות הרבים - אינם פרשות הרבים, אלא הרי
 הן כפי מדתן. כיצד? חר בצד רשות הרבים - אם יש בו
 ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה, הרי זה רשות היחיד;
 ואם אין גבוה עשרה, הרי זה פרמלית. ואם אין בו ארבעה
 על ארבעה, הרי זה מקום פטור; והוא, שגבוה שלשה -
 שכל פחות משלשה, הרי הוא כארץ.

יא. רשות היחיד ומקום פטור, מתר לטלטל בכלן; ואפלו
 היה ארץ כל אחת משתיהן כמה מילין, מטלטל בכלה.
 אבל רשות הרבים ופרמלית - אין מטלטלין בהן אלא
 בארבע אמות; ואם העביר, או הושיט, או זרק חוץ
 לארבע אמות - ברשות הרבים, חייב. ובכרמלית - פטור;
 שאסור הפרמלית מדברייהם [מדברנן], מפני שהיא דומה
 לרשות הרבים, שמה תתחלף ברשות הרבים. לפיכך, אם
 לא היה צריך לגוף ההוצאה, כגון שהעביר קוץ בכרמלית
 כדי שלא יזקו בו רבים - הרי זה מתר, ואפלו העבירו
 כמה אמות; וכן כל פיוצא בזה.

יב. כשם שמתר לטלטל בכל מקום פטור - כך מתר
 להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים, ואין צריך
 לומר לכרמלית; ומוציאין לו מרשות היחיד ומרשות
 הרבים, ואין צריך לומר מן הפרמלית.

יג. כשם שאסור לטלטל בכל הפרמלית - כך אסור
 להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים, או
 להכניס לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים; ואם
 הוציא או הכניס, פטור.

יד. המוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, או מרשות
 הרבים לרשות הרבים, וכרמלית באמצע - פטור; וכן
 המושיט או הזורק מזו לזו, וכרמלית באמצע - פטור.
 המוציא חפץ מרשות הרבים לכרמלית והניחו שם, וחרו
 ועקרו מפרמלית והכניסו לרשות היחיד, או שהוציאו
 מרשות היחיד לכרמלית והניחו שם, וחרו ועקרו
 מפרמלית והוציאו לרשות הרבים - הרי זה פטור.

טו. המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ועבר על
 מקום פטור ביניהן בהליכתו - חייב, שהמהלך אינו
 פעומו; ואין צריך לומר, בזורק שעבר החפץ במקום
 פטור - שאינו חשוב כמי שנח שם. היה עומד במקום
 פטור, ונטל חפץ מרשות היחיד, או מאדם העומד שם,
 והניחו ברשות הרבים, או ביד אדם העומד שם - פטור;
 וכן אם הכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, ועמד במקום
 פטור - פטור.

לאחרים [- המוקפים ממנו] עושה מחיצה, לעצמו לא כל
 שכן?! אויר רשות היחיד, ברשות היחיד; ורשות היחיד,
 אוירה ברשות היחיד עד לרקיע. אבל אויר רשות הרבים
 - אינו ברשות הרבים, אלא עד עשרה טפחים; ולמעלה
 מעשרה באויר רשות הרבים, מקום פטור הוא.

ד. ארבע רשות לשבת: רשות היחיד, ורשות הרבים,
 וכרמלית [- מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר], ומקום פטור.
 איזו היא פרמלית? תל שיש בו ארבעה על ארבעה או
 יתר על פן, וגבהו משלשה ועד עשרה; שהפרמלית אינה
 תופשת אלא עד עשרה, ואין רחבה פחות מארבעה על
 ארבעה; וכן חריץ שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על
 פן, ועמק משלשה עד עשרה; וכן מקום שהקף בארבע
 מחיצות, גבהו משלשה ועד עשרה, וביניהן ארבעה על
 ארבעה או יתר על פן; וכן קרן זווית [פינה] הסמוכה
 לרשות הרבים, והוא המקום שמקף שלש מחיצות, והרוח
 הרביעית רשות הרבים, כגון מבוי שאין לו לחי [קרוש בצד
 הפתח] או קורה [למעלה מקצה לקצה] ברוח רביעית; וכן
 הימים, והבקעה, בין בימות החמה בין בימות הגשמים -
 כל אלו פרמלית הן.

ה. אויר הפרמלית, הרי היא ככרמלית עד עשרה טפחים;
 ולמעלה מעשרה באויר הפרמלית, הרי הוא מקום פטור.
 לפיכך, מעל פני המים שבימים ושבתהרות - עד עשרה
 טפחים באויר, הן פרמלית; ולמעלה מעשרה, מקום
 פטור. אבל כל העמק המלא מים, הרי הוא כקרקע עבה.
 ו. בור שבכרמלית - הרי הוא ככרמלית, אפלו עמק מאה
 אמה ורחב מאה אמה. רשות הרבים שהיתה עליה תקרה,
 או שאין בתקרה שש עשרה אמה - הרי היא ככרמלית.
 אצטבה [7090] שבין העמודים ברשות הרבים, הרי היא
 ככרמלית; וצדי רשות הרבים, ככרמלית. אבל בין
 העמודים - הואיל ורבים דורסין ביניהן, הרי הן רשות
 הרבים.

ז. איזה הוא מקום פטור? מקום שיש בו פחות מארבעה
 על ארבעה, וגבהו שלשה עד לרקיע; שכל פחות
 משלשה, הרי הוא כארץ. אפלו קוצים וברקנים, או גללים
 ברשות הרבים, גבהו שלשה, ואין בהן ארבעה על ארבעה
 - הרי הן מקום פטור. וכן חריץ שאין בו ארבעה על
 ארבעה, ועמקו משלשה עד התהום, וכן מקום המקף
 שאין בו ארבעה על ארבעה, אפלו היה ארכו ארבע מיל,
 ורחבו ארבעה פחות שעורה, וגבהו משלשה ומעלה - הרי
 זה מקום פטור. וכן אויר רשות הרבים או אויר פרמלית,
 למעלה מעשרה - הרי הוא מקום פטור.

ח. מקום שיש בגובהו תשעה טפחים מצמצמות [-
 במדויק], לא פחות ולא יתר, ברשות הרבים - הרי הוא
 כרשות הרבים; ואין משגיחין על מדת ארכו ומדת רחבו,
 בין רחב בין קצר; מפני שרבים מכתפין [נשענין] עליו.
 אבל אם היה יתר על תשעה או פחות - אם היה בו
 ארבעה על ארבעה או יתר, הרי הוא פרמלית; ואם אין
 בו ארבעה על ארבעה, הרי הוא מקום פטור.

ט. גג הסמוך לרשות הרבים, בתוף עשרה טפחים -

הוא פרמלית כשאר הימים - והוא שיש ברחבו ארבעה טפחים או יותר על כן, שאין פרמלית פחותה מארבעה.

יום שני

הלכות שבת פ"ק טו

א. עומד אדם ברשות הרבים, ומטלטל ברשות היחיד כלה. ועומד ברשות היחיד, ומטלטל ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות; ואם הוציא - פטור, מפני שהוא ברשות אחרת. וכן עומד אדם ברשות היחיד, ופוחת [דלת במפתח] ברשות הרבים; ברשות הרבים, ופוחת ברשות היחיד. בהמה שהיתה בחוץ, וראשה בפנים - אוכסין [מאכילין] אותה; וכגמל - עד שיהא ראשו ורבו בפנים, הואיל וצנארו ארוך.

ב. לא יעמד אדם ברשות היחיד, וישתה ברשות הרבים; ברשות הרבים, וישתה ברשות היחיד; אלא אם כן הכניס ראשו ורבו, למקום שהוא שותה. במה דברים אמורים? בשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להם - גזרה, שמה יוציאם; אבל אם היו בלי שניינים נאים, שאינו צריך להם, או שהיה הבור בכרמלית, אף על פי שהכלים נאים - מכניס ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף על פי שלא הכניס ראשו ורבו.

ג. עומד אדם ברשות הרבים, וקולט [מקבל בכלי] מן האויר מן המים המקלחין מן הצנור או מן הכתל, ושותה; ובלבד שלא יגע בצנור או בכתל, ויקלט מעל גבם. ואם נגע - אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשרה, בפחות משלשה סמוך לגג - הרי זה אסור, שגמצא כעוקר מעל הגג שהוא רשות היחיד; וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין שהיה הצנור בתוך עשרה בין שהיה למעלה מעשרה, וקלט ממנו מים - הרי זה אסור. ולמה אינו חיב? מפני שלא נחו המים, אלא הרי הן גזוזלין והולכין.

ד. זיו [בליטה] שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות הרבים - אם היה למעלה מעשרה טפחים - מותר להשתמש עליו, שאין רשות הרבים תופסת אלא עד עשרה טפחים; לפיכך מותר להשתמש בכל הכתל, עד עשרה טפחים התחתונים.

ה. במה דברים אמורים? בשהיה זיו אחד יוצא באויר; אבל אם היו יוצאין בכתל שני זיזין, זה למטה מזה - אף על פי ששניהם למעלה מעשרה - אם יש ביזו העליון שלפני החלון רחב ארבעה על ארבעה, אסור להשתמש עליו, מפני שהוא רשות בפני עצמו, והזיו שתחתיו רשות אחרת, ואסרו זה על זה; שאין שתי רשות משתמשות ברשות אחת.

ו. אין בעליון ארבעה, ואין בתחתון ארבעה - משתמש בשניהם, וכן בכל הכתל, עד עשרה טפחים התחתונים. היה בתחתון ארבעה, ובעליון אין בו ארבעה - אינו משתמש בעליון, אלא כנגד חלונו בלבד; אבל בשאר הזיו שבשני צדדי החלון - אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו.

טז. עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, ואין בעקרו ארבעה, ואין בגובה הקצר שלו שלשה - הרי הוא רשות היחיד; ואם זרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב. תל המתלקט [- מיתמר ל-] גבה עשרה טפחים מתוך [שבסיוט ב] ארף ארבע אמות, הרי הוא רשות היחיד; ואם זרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב.

יז. נעץ קנה ברשות היחיד, אפלו גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב; שרשות היחיד עולה עד לרקיע. אילן שהוא עומד ברשות היחיד, ונפו נוטה לרשות הרבים, וזרק ונח על נופו - פטור; שאין הנוף הולך אחר העקר.

יח. נעץ קנה ברשות הרבים, ובראשו טרסקל [- סל], וזרק ונח על גביו - פטור; שאין רשות הרבים, אלא עד עשרה. הזורק ארבע אמות ברשות הרבים, ונח [נדבק] החפץ בכתל, כגון שזרק חלב או בצק, ונדבק בכתל - אם נדבק למעלה מעשרה טפחים - כזורק באויר, שלמעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא; נדבק למטה מעשרה טפחים - כזורק בארץ, וחיב. זרק למעלה מעשרה, ונח בחור כל שהוא - פטור.

יט. זרק קנה או רמח מרשות היחיד, ונתקע ברשות הרבים כשהוא עומד - פטור; שהרי מקצתו במקום פטור. זרק כלי מרשות היחיד לרשות הרבים, והיה אותו כלי גדול, ויש בו ארבעה על ארבעה בגובה עשרה - פטור; מפני שקלי זה רשות היחיד גמורה, ונמצא כמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד.

כ. בור תשעה ברשות הרבים, ועקר חליה [גוש עפר] מקרקעיתו והשלימו לעשרה - אף על פי שעקירת החפץ ועשית המחיצה באין כאחת, פטור; מפני שלא היתה המחיצה עשרה בתחלה. היה הבור עשרה, והשליף לו חליה, ומצטו מעשרה - פטור, שהרי הנחת החפץ וסלוק המחיצה באין כאחת.

כא. הזורק דף [של עץ], ונח על גבי יתדות ברשות הרבים, ונעשה רשות היחיד - אפלו היה כלי על גבי הדף, פטור; שהרי עשית המחיצה עם נוחת הכלי באין כאחת.

כב. בור שהוא עמק עשרה ורחב שמונה ברשות הרבים, וזרק מחצלת מרשות הרבים, וחלקה הבור ברחבו לשנים - פטור; שהרי עם הנחת הכלי בטלו המחיצות, ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבעה.

כג. בור ברשות הרבים עמק עשרה ורחב ארבעה, מלא מים, וזרק לתוכו חפץ, ונח על גבי המים - חיב, שאין המים מבטלין המחיצות; היה מלא פרות, וזרק לתוכו - פטור, שהרי מצטו הפרות את שעורו.

כד. רקק [ביצת] מים שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין בו - אם אין בעמקו עשרה טפחים, הרי הוא ברשות הרבים, בין שהיה רחב אפלו ארבע אמות, בין שלא היה ברחבו ארבעה טפחים; שהרי רב העם מדלגין עליו, ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעמקו עשרה, הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשרה או יותר, הרי

יד. אמת המים העוברת בין החצרות, והחלונות פתוחות אליה - אם אין בה פשעור [עומק עשרה ורוחב ארבעה], משלשלין דלי מן החלונות וממלאין ממנה בשבת. במה דברים אמורים? בשאינה מפלגת מן הפתח שלשה; אבל אם היתה מפלגת שלשה, אין ממלאין ממנה, אלא אם כן היו פסין [עמודים] יוצאין מן הפתלים מכאן ומכאן, שנמצאת האמה כאלו היא עוברת בתוך החצר.

טו. בצוצטרה [מרפסת] שהיא למעלה מן הים, וחלון בתוכה על גבי המים - אין ממלאין ממנה [מהמרפסת] בשבת, אלא אם כן עשו מחיצה עשרה טפחים גבוהה על גבי המים פנגד החלון שבצוצטרה, או תהיה המחיצה יורדת מן הצוצטרה פנגד המים, ורואין אותה כאלו ירדה ונגעה עד המים. וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה, כך שופכין ממנה על הים - שהרי על הפרמלית הן שופכין.

טז. חצר שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע אמות - אין שופכין בתוכה מים בשבת, מפני שהן יוצאין לרשות הרבים במהרה. לפיכך צריך לעשות גמה מתוקת סאתים בתוך החצר, או ברשות הרבים בצד החצר, כדי שיהיו המים נקבצין לתוכה, וצריך לבנות עליה כפה [כיסוי בצורת קשת] מבחוץ, כדי שלא תראה העוקה [הגומא] הזאת מרשות הרבים. והחצר והאכסדרה [מרפסת], מצטרפין לארבע אמות; וכמה הוא המקום שמחזיק סאתים? חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חמשי אמה. יז. היתה העוקה פחותה מסאתים - שופכין לה מלואה [עד שתתמלא]; היתה סאתים - שופכין לה אפלו ששים סאה של מים, ואף על פי שהמים יתגברו ויפוצו מעל הגמה לחוץ. במה דברים אמורים? בימות הגשמים, שהחצרות מתקלקלות [מתלככות] וסתם צנורות מקלחין, ולא יבואו הרואים לומר שגז משתמש והמים יוצאין מכחו לרשות הרבים. אבל בימות החמה - אם היתה מתוקת סאתים, אין שופכין לה אלא סאתים; היתה פחותה מסאתים, אין שופכין לה כל עקר.

יח. ביב [חריץ באדמה] ששופכין לו מים, והם נזחלין והולכין תחת הקרקע ויוצאין לרשות הרבים, וכן צנור [מרחב] ששופכין על פני מים, והן נזחלין על הפתח ויורדין לרשות הרבים - אפלו היה ארץ הפתח או ארץ הדרך שתחת הארץ מאה אמה, אסור לשפך על פני הביב או על פני הצנור, מפני שהמים יוצאין מכחו לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדין לביב.

יט. במה דברים אמורים? בימות החמה; אבל בימות הגשמים, שופך ושונה ואינו נמנע, שסתם צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שיפגעו המים במקומן. היה שופך על פני הביב, והמים יוצאין לכרמלית - הרי זה מתר, ואפלו בימות החמה; שלא גזרו על כחו בכרמלית. לפיכך, מתר לשפך על כהל הספינה, והן יורדין לים.

כ. לא ימלא [מים] מן הספינה [ביים], אלא אם כן עשה מקום ארבעה על ארבעה יוצא מן הספינה על הים. במה

ז. כל זיו היוצא על אור לרשות הרבים שמתר להשתמש עליו - כשהוא משתמש בו, אין נותנין עליו ואין נוטלין ממנו אלא כלי חרש וזכוכית וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים, ישברו; אבל שאר כלים ואכלין - אסור; שמא יפלו לרשות הרבים, ויביאם.

ח. שני בתים בשני צדי רשות הרבים - זרק מזו לזו למעלה מעשרה; והוא, שיהיו שניהם שלו, או שיהיה ביניהם ערום; ואפלו בגדים וכלי מתכות, מתר לזרק. ואם היו זה למעלה מזה ולא היו בשנה - אסור לזרק בגד וכיוצא בו, שמא יפלו ויביאם; אבל כלי חרש וכיוצא בהן, זרק.

ט. בור [מים] ברשות הרבים, וחלון על גביו [בכותל שלידו] - הבור וחליתו [עפר שבשפת הבור] מצטרפין לעשרה, וממלאין ממנו [מהחלון] בשבת. במה דברים אמורים? בשהיה סמוך לפתח בתוך ארבעה טפחים, שאין אדם יכול לעבר שם. אבל אם היה מפלג - אין ממלאין ממנו, אלא אם כן היתה חליתו גבוהה עשרה, שנמצא הדלי כשיצא מן החליה, יצא למקום פטור.

י. אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה, וחלון על גבה - שופכין לה מים בשבת. במה דברים אמורים? באשפה של רבים, שאין דרכה להתפנות; אבל של יחיד - אין שופכין עליה; שמא תתפנה, ונמצאו שופכין בדרך ברשות הרבים.

יא. אמת [תעלת] המים שהיא עוברת בחצר - אם יש בגובהה עשרה טפחים, וברחבה ארבעה או יתר על כן עד עשר אמות - אין ממלאין ממנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה ויציאה [של התעלה]; ואם אין בגובהה עשרה, או שאין ברחבה ארבעה - ממלאין ממנה בלא מחיצה.

יב. היה ברחבה יתר מעשר אמות - אף על פי שאין בגובהה עשרה, אין ממלאין ממנה עד שיעשה לה מחיצה; שכל יתר על עשר פרצה היא, ומפסדת המחיצות [נחשבים כאינם]. ומה הוא לטלטל בכל החצר? אם נשאר מצד הפרצה פס [עמוד להיכר] מכאן ופס מכאן בכל שהוא, או פס רחב ארבעה טפחים מרום אחת - מתר לטלטל בכל החצר, ואין אסור אלא למלאה מן האמה בלבד. אבל אם לא נשאר פס כלל - אסור לטלטל בכל החצר, שהרי נפרצה חצר לים שהוא פרמלית [מקום שאינו רהי ואינו רה"ר].

יג. והיאף מעמידין את המחיצה במים? אם היתה למעלה מן המים - צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך מים; ואם היתה המחיצה בלה בתוך מים - צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שיהיו המים שבתוך מבדלין; ואף על פי שאין המחיצה מגעת עד הקרקע, הואיל ויש בה עשרה טפחים, הרי זו מתרת. ולא התיירו מחיצה תלויה, אלא במים בלבד; מפני שאסור הטלטול במים מדבריהם - הקלו במחיצתו, שאינה אלא כדי לעשות הכר.

ד. מקום שלא הקף לדירה שיש בו בית סאתים - אם היה ארכו פי שנים ברחבו כדי שיהיה מאה על חמשים כחצר המשפן, מתר לטלטל בכלו; אבל אם היה ארכו יתר על שנים ברחבו אפלו אמה אחת, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות, אלא מחצר המשפן.

ה. מקום שהקף שלא לשם דירה - אם פרץ בו פרצה יתר על עשר אמות בגובה עשרה טפחים, וגדר בה לשם דירה - מתר לטלטל בכלו; ואפלו פרץ אמה וגדרה לשם דירה, ופרץ [אחר זמן] אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה ליתר מעשר - מתר לטלטל בכלו, אף על פי שיש בו כמה מילין.

ו. מקום יתר מבית סאתים שהקף לדירה - אם נזרע רבו - הרי הוא כגנה, ואסור לטלטל בכלו. נזרע מעוטו - אם נזרע ממנו בית סאתים, מתר לטלטל בכלו; ואם היה המקום הנזרע יתר מבית סאתים, אסור לטלטל בכלו. נטע רבו - הרי הוא כחצר, ומתיר לטלטל בכלו. נתמלא מים, אפלו היו עמקים הרבה - אם היו ראויין לתשמיש, הרי הם כנטעים ומתיר לטלטל בכלו; ואם אינן ראויין, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות.

ז. מקום שהקף שלא לשם דירה שיש בו בית שלש סאין, וקריו [עשו תקרה] בו בית סאה - קרויו מתירו; שפי תקרה [כאילו] יורד וסותם. נפרץ במלאו לחצר, ונפרצה חצר כנגדו - חצר מתרת לשתייה; והקרפף [המקום שהוקף] אסור לשתייה, שאין אויר החצר מתירו.

ח. היה יתר מבית סאתים, וכא למעטו באילנות - אינו מעוט. בנה בו עמוד בצד הכתל גבוה עשרה, ורחב שלשה או יתר - הרי זה מעוט; פחות משלשה - אינו מעוט, שכל פחות משלשה כלבוד [- כמחובר] הוא. וכן אם הרחיק מן הכתל שלשה, ועשה מחיצה - מעט; פחות משלשה - לא עשה כלום.

ט. טח את הכתל בטיט - אף על פי שאינו יכול [הטיט] לעמד [להתקיים] בפני עצמו, הרי זה מעוט. הרחיק מן התל שלשה, ועשה מחיצה - הועיל; עשה מחיצה על שפת התל - אינו מועיל; שהעושה מחיצה על גבי מחיצה, אינו מועיל. נבלעה מחיצה התחתונה, והרי העליונה קיימת - הואיל ונעשת העליונה לשם דירה, והרי אין שם נראה אלא היא - הרי זה הועיל, ומתיר לטלטל בכלה.

י. רחבה שאחורי בתים, תרה על בית סאתים - אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, ואפלו היה פתח הבית פתוח לתוכה; ואם פתח הפתח לשם, ואחר כך הקיפה - הרי זו כמקפת לדירה, ומתיר לטלטל בכלה.

יא. רחבה הפתוחה למדינה [לעיר] מצד אחד, ומצד אחד פתוחה לשביל המגיע לנהר - עושה לה [מניח] לחי [קרוש] מצד המדינה, ויהיה מתר לטלטל בכלה, ומתוכה למדינה, ומן המדינה לתוכה.

יב. יחיד ששבת בבקעה, ועשה מחיצה סביב לו - אם

דברים אמורים? בשהיה בתוך עשרה; אבל אם היה למעלה מעשרה מן הים, מוציא זיו כל שהוא וממלא, שהרי דרך מקום פטור ממלא; ואינו צריך לזיו זה אלא משום הבר.

כא. הקורא בספר [קודש העשוי כמגילה] בכרמלית, ונתגלגל מקצת הספר לרשות הרבים ומקצתו בידו - אם נתגלגל חוץ לארבע אמות, הופכו על הכתב ומניחו [למנוע ביזוי הקודש]; גזרה, שמא ישמט בלו מידו, ויעבידנו ארבע אמות. נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו; וכן אם נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא ברשות היחיד, ונתגלגל לרשות הרבים - אם נח בה, הופכו על הכתב; ואם לא נח, אלא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ - גוללו אצלו.

כב. המעביר [מפנה] קוץ כדי שלא יזקו בו רבים - אם היה ברשות הרבים, מוליכו פחות פחות מארבע אמות; ואם היה בכרמלית - מוליכו כדרך אפלו מאה אמה. וכן מת שהסריח ונתבזה יתר מדי, ולא יכלו שכנים לעמד עמו - מוציאין אותו מרשות היחיד לכרמלית. היורד לרחץ בים, כשהוא עולה - מנגב עצמו, שמא יעביר מים שעליו ארבע אמות בכרמלית.

הלכות שבת פרק טז

א. מקום שלא הקף לדירה [למגורים] אלא שיהיה תשמישו לאויר [להנות מאויר] - כגון גנות ופרדסים, וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו, וכיוצא בהן - אם יש בגובה המחיצות עשרה טפחים או יתר, הרי הוא כרשות היחיד לחיב המוציא והזורק והמושט ממנו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו. ואין מטלטלין בכלו, אלא אם פן יש בו בית סאתים [ני אמה על ני אמה] או פחות; אבל אם היה בו יתר על בית סאתים, אסור לטלטל בו אלא בארבע אמות בכרמלית.

ב. וכן עמוד שגבוה עשרה ורחב בית סאתים, מטלטלין על פלו; היה רחב על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. סלע שפנים - היה גבוה פחות מעשרה - מטלטלין מתוכו לים, ומן הים לתוכו; שהכל כרמלית. היה גבוה עשרה - אם רחבו מארבעה טפחים עד בית סאתים, הואיל ומתיר לטלטל בכלו, אין מטלטלין לא מתוכו לים, ולא מן הים לתוכו. היה יתר מבית סאתים - אף על פי שהוא רשות היחיד, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות בכרמלית, הרי זה מתיר לטלטל מתוכו לים, ומן הים לתוכו; שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו בו.

ג. כמה היא בית סאה? תמשים אמה על חמשים אמה; נמצא בית סאתים, מקום שיש בשבורו [חשבונ] חמשת אלפים אמה. וכל מקום שיש בו כמדה הזאת - בין שהיה מרבע שהוא שבעים ושישים [- חמש שביעיות] על שבעים ושישים, בין שהיה עגל, בין שאר הצורות - הרי זה נקרא 'בית סאתים'.

[מונחים לאורך] שתי בלא ערב [- רוחב], או ערב בלא שתי. וצריך שיהיה גבה הקנה עשרה, או שיהיה מן הארץ עד סוף עבי החבל העליון עשרה אם הקיף בתכלים - שאין מחיצה פחותה מעשרה. וכל השעורין האלו, הלכה למשה מסיני הן.

יט. 'צורת הפתח' האמורה בכל מקום - היא אפלו קנה וכיוצא בו מפאן, וקנה מפאן, וקנה על גביהן; גבה שני הלחיים [הקנים שמהצדדים] - עשרה טפחים או יתר, והקנה וכיוצא בו שעל גביהם - אף על פי שאינו נוגע בשני הלחיים אלא יש ביניהן פמה אמות, הואיל וגבה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח. וצורת פתח שאמרו - צריכה שתהא בריאה [חזקה דיה] לקבל דלת, אפלו דלת של קש.

כ. פתח שצורתו כפה [כקשת] - אם יש בארץ רגלי הכפה עשרה טפחים, הרי זה צורת פתח; וצורת פתח שעשה אותה מן הצד [סמוך לכותל לא באמצע] - אינה כולם; שאין דרך הפתחים להיות בקנה זווית, אלא באמצע.

כא. בכל עושין מחיצה - בין בכלים, בין באבנים, בין באבן; ואפלו בבהמה, ושאר מיני חיה ועוף - והוא שיהיו כפופים [קשורים], כדי שלא יגודו.

כב. מחיצה העומדת מאליה, הרי זו פשרה. ומחיצה הנעשית בשבת, הרי זו מחיצה. ואם נעשת בשגגה - מתר לטלטל בה באותה שבת; והוא, שתעשה שלא לדעת המטלטל. אבל אם נתכונן אדם לזו המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה, אף על פי שעשה אותה העושה בשגגה, וכן אם נעשת במזיד, אף על פי שלא נתכונן זה לטלטל בה - הרי זה אסור לטלטל בה.

כג. מתר לעשות מחיצה של בני אדם בשבת, שיעמד זה בצד זה, ובלבד שלא ידעו אלו העומדין שבשביל לעשותן מחיצה העומדו; ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו.

כד. אילן שהוא מסוף על הארץ [ענפיו נוטים לארץ מכל צד] - אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים - ממלא בין בדיו [ענפיו] ועליו תבן וקש וכיוצא בהן, וקושרן בארץ, עד שיעמד ברוח מצויה ולא יתנדנד, ומטלטל תחת כלן; והוא שיהיה תחתיו עד בית סאתים; אבל אם היה יתר מבית סאתים - אין מטלטלין תחתיו אלא בארבע אמות, מפני שתחתיו, מקום שלא הקף לדירה הוא.

הלכות שבת פרק יז

א. מבוי [מקום המוביל בני החצר לרשות הרבים] שיש לו שלשה כתלים, הוא הנקרא 'מבוי סתום'; ומבוי שיש לו שני כתלים בלבד זה כנגד זה, והעם נכנסין ברוח זו ויוצאין בשכנגדה - הוא הנקרא 'מבוי מפלש'.

ב. היצף מתירין מבוי סתום? [בטלטול] עושה לו ברוח רביעית לחי [קרוש] אחד, או עושה עליו קורה [למעלה], ודיו. ותחשב אותה קורה, או אותו לחי, כאלו סתם רוח

יש בה עד בית סאתים, מתר לטלטל בכלה; ואם היתה יתר על בית סאתים, אינו מטלטל בה אלא בארבע אמות. וכן אם היו שנים. אבל שלשה ישראלים או יתר עליהן ששבתו בבקעה - הרי הן שירה, ומתר להן לטלטל בכל צרכן, אפלו פמה מילין; והוא שלא ישאר מן המחיצה שהקיפו, בית סאתים פנוי בלא כלים; אבל אם נשאר בית סאתים פנוי בלא כלים, ולא היו צריכין לו - אסורים לטלטל בכל המחיצה, אלא בארבע אמות. ואין הקטן משלים לשירה.

יג. שלשה שהקיפו כדי צרכן וקנו שביטה [התכוונו לשבות סוס], ואחר כך מת אחד מהן - הרי הם מתרין לטלטל בכלה; קנו שנים שביטה ביתר מבית סאתים, ואחר כך בא להם שלישי - אסורין לטלטל אלא בארבע אמות, כשהיו קדם שביטו זה; שהשביטה [בערב שבת] היא הגורמת [להחשב שיירה], לא הדיורין [שניתוספו בשבת].

יד. שלשה מקומות המקפין שלא לשם דירה זה בצד זה ופתוחים זה לזה, שנים החיצונים רחבים והאמצעי קצר, שנמצאו לשנים החיצונים פסין [עמודים המשמשים כמחיצה] מפאן ומפאן, והיה יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - נעשו כשירה, ונותנין להן כל צרכן. היה האמצעי רחב ושנים החיצונים קצרים, שנמצא האמצעי בפסין משני רוחותיו - הרי הוא מכבד משנים החיצונים; לפיכך, אם שבת יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - אין נותנין להן כל צרכן, אלא כל אחד ואחד יש לו בית סאתים במקומו. היה יחיד בזה ויחיד בזה ושנים באמצעי, או שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי - נותנין להן כל צרכן.

טו. כל מחיצה שאינה יכולה לעמד ברוח מצויה, אינה מחיצה; וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת [לעמוד זמן רב], אינה מחיצה; וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד, אינה מחיצה. וכל מחיצה שאין בגובהה עשרה טפחים או יתר, אינה מחיצה גמורה; גדור [תל אדמה] חמשה ומחיצה חמשה, מצטרפין.

טז. כל מחיצה שיש בה פרוץ מרבה על העומד, אינה מחיצה. אבל אם היה פרוץ פעומד [בשווה] - הרי זו מתרת; ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות. אבל עשר אמות, הרי היא כפתח. ואם היה לפרצה זו צורת פתח, אף על פי שיש בה יתר מעשר, אינה מפסדת המחיצה - והוא, שלא יהא הפרוץ מרבה.

יז. במה דברים אמורים? בזמן שהפרצות משלשה טפחים ומעלה; אבל אם היו הפרצות, כל פרצה מהן פחותה משלשה - הרי זו מתרת, ואף על פי שהפרוץ מרבה על העומד; שכל פחות משלשה, הרי הוא כלבד [כמחובר].

יח. פיצד? הרי שהקיף בקנים, ואין בין קנה לחברו שלשה טפחים, או שהקיף בתכלים, ואין בין תכל לחברו שלשה טפחים - הרי זו מחיצה גמורה, אף על פי שהיא

אם הנה סמוך לכרמלית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר] - אסור לטלטל תחת הקורה, או בין הלחיים, עד שיגעשה לחי אחר להחיר תוף הפתח; שהרי מצא מין את מינו [הכרמלית את הכרמלית], ונעור [נהיה ככרמלית].

יב. בכל עושיין לחיים - אפלו בדבר שיש בו רוח חיים, ואפלו באסורי הנגה. עבודה זרה עצמה או אשה, שעשה אותה לחי - כשר; שהלחי עביו כל שהוא. גבה הלחי, אין פחות מעשרה טפחים; ורחבו ועביו, כל שהוא.

יג. בכל עושיין קורה, אבל לא באשה, לפי שיש לרחב הקורה שיעור, וכל השעורין אסורים מן האשה. וכן רחב הקורה, אין פחות מטפח. ועבה - כל שהוא; והוא שתהיה בריאה [חוקה] לקבל ארית, שהוא חצי לבנה של שלשה טפחים על שלשה טפחים. ומעמידי [תומכי ה-] קורה, צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבנה. **יד.** כמה יהיה פתח המבוי, ויהיה די להכשירו בלחי או קורה? גבהו, אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבו, עד עשר אמות. כמה דברים אמורים? שלא יהיה לו צורת פתח; אבל אם היה לו צורת פתח - אפלו היה גבוה מאה אמה, או פחות מעשרה, או רחב מאה אמה - הרי זה מתר.

טו. וכן אם היה בקורה של מבוי פיור [קישוט] וציור, עד שיהיו הכל מסתכלין בה - אף על פי שהיא למעלה מעשרים אמה, כשרה; שהקורה משום הכר עשויה, ואם היתה למעלה מעשרים, אינה נכרת; ואם יש בה ציור וכוור - מסתכלין בה, ונמצא שם הכר.

טז. מבוי שהיה גבהו מן הארץ עד קרקעית קורה עשרים אמה, ועביו הקורה למעלה מעשרים - כשר; הנה גבהו יתר מעשרים, ובא למעטו בקורה שמיניח אותה למטה - צריך להיות ברחבה טפח. הנה גבהו פחות מעשרה - חוקק בו [חופר בקרקע] משך ארבע אמות על ארבע אמות, ומעמיק [בקרע] כדי להשלימו לעשרה.

יז. נפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו [סמוך לחי או הקורה] - אם נשאר עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים, מתר; והוא שלא תהיה הפרצה יתר על עשר. ואם לא נשאר פס ארבעה - אסור, אלא אם כן היתה הפרצה פחות משלשה; שכל פחות משלשה, כלבוד הוא.

יח. נפרץ המבוי במלואו [כל הדופן] לחצר, ונפרצה חצר כנגדו לרשות הרבים - הרי זה אסור, מפני שהוא מבוי מפלש; והחצר - מתרת; שהחצר שרבים בוקעין [עוברים] בה ונכנסין בזה ויוצאין בזה, הרי היא רשות היחיד גמורה. **יט.** מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר, שנמצאו מפלשין לרשות הרבים - אף על פי שאינן מבויין זה כנגד זה, הרי כל אחד מהן מבוי מפלש. וכיצד מכשירין? עושה צורת פתח לכל אחד ואחד מן השבילים שבצד האחד, וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילים שבצד השני לחי או קורה.

כ. מבוי שצדו [דפנו] אחד ארץ וצדו השני קצר, מניח את הקורה כנגד הקצר. העמיד לחי בחצי המבוי - מתצי

רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מתר לטלטל בכלו; שדין תורה, בשלש מחיצות בלבד מתר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה.

ג. והיאך מתירין מבוי מפלש? עושה לו צורת פתח מפאן, ולחי או קורה מפאן. ומבוי [מפולש] עקם [מפולש] , תורתו [דינו] כמפלש.

ד. מבוי שהוא שנה [ישר] מתוכו ומדרון [שיפוע] - לרשות הרבים, או שנה לרשות הרבים ומדרון לתוכו - אינו צריך לא לחי ולא קורה, שהרי הוא מכלל מרשות הרבים.

ה. מבוי שצדו אחד פלה לים, וצדו אחד פלה לאשפה של רבים - אינו צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שמה יעלה הים שרטון [תיבש שפתו].

ו. מבוי מפלש שהיה פלה [כלה - מסתיים] לאמצע רחבה [חצר שאחורי הבתים] של רבים - אם לא היה מכוון כנגד פתח הרחבה - הרי זה כסתום, ואין צריך מצד הרחבה כלום. אבל אם היה פלה לצדדי הרחבה, אסור. ואם היתה של יחיד - אף לאמצעה אסור; פעמים בונה מצד אחד, ונמצא פלה לצדה של רחבה.

ז. אין המבוי נתר בלחי או קורה, עד שיהיו בתים וחקרות פתוחות לתוכו, ויהיה ארכו מארבע אמות ומעלה, ויהיה ארכו יתר על רחבו; אבל מבוי שארכו כרחבו, הרי הוא כחצר, ואינו נתר אלא בשני לחיים משני רוחותיו כל לחי במשהו, או כפס [קרוש] רחב ארבעה מרוח אחת.

ח. חצר שארפה יתר על רחבה - הרי היא כמבוי, ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שאין בתים וחקרות פתוחות לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת, וכן מבוי שאין בארכו ארבע אמות - אינו נתר אלא בשני לחיים, או כפס ארבעה.

ט. מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים - אינו צריך לא לחי ולא קורה, ומתר לטלטל בכלו; שכל פחות משלשה, הרי הוא כלבוד [כמחובר]. מבוי שהכשירו בקורה - אף על פי שמתר לטלטל בכלו כרשות היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו - פטור, שהקורה משום הכר היא עשויה. אבל אם הכשירו בלחי - הזורק מתוכו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו - חייב, שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית.

י. שני בתלים ברשות הרבים, והעם עוברים ביניהם - כיצד מכשיר ביניהם? עושה דלתות מפאן ודלתות מפאן, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד. ואינו צריך לנעל הדלתות, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל; היו [הדלתות] משקעות בעפר, מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי וקורה - אינן מועילין בהכשר רשות הרבים. **יא.** מתר לטלטל במבוי תחת הקורה, או בין הלחיים. כמה דברים אמורים? בשניה סמוך לרשות הרבים; אבל

כז. באר [שהוא רשות היחיד שבתוך רה"ר] שעשה לה שמונה פסין [עמודים] מארבע זויות [בשפת הבאר]. שני פסין דבוקין בכל זוית [- כדי להתיר שאיבת מים להשקות בהמה] - הרי אלו כמחיצה [- כדי להתיר שאיבת מים להשקות בהמה]; ואף על פי שהפרוץ מרבה על העומד בכל רוח רוח, הואיל וארבע הזויות עומדות, הרי זה מתיר למלאות מן הבור ולהשקות לבהמה [במתחם הפסים]. וכמה יהיה גבה כל פס מהן? עשרה טפחים; ורחבו, ששה טפחים; ובין כל פס ופס, כמלא שתי רבקות [קבוצות] של ארבע ארבע בקר, אחת נכנסת ואחת יוצאה - שעור רחב זה, אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש.

כח. היה במקום אחד מן הזויות, או בכל זוית מארבעתן, אבן גדולה, או אילן, או תל המתלקט [קבוצות] עשרה מתוך ארבע אמות, או חבילה של קנים - רואין: כל שאלו יחלק יש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגבה עשרה, נדון משום זוית שיש בה שני פסין. חמשה קנים, ואין בין זה לזה שלשה, ויש ביניהם ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן - נדונים משום זוית שיש בה שני פסין.

כט. מתיר להקריב ארבע הזויות האלו לבאר - והוא [שהיה מספיק מקום לכהן], שתהיה פרה ראשה ורבה בפנים מן הפסין ושונה; אף על פי [וזאת במצב] שלא יאחו ראש הפהמה [בכוח] עם הפלי שבו הפנים [כדי לא לתת לה לטעות. שבמקרה כזה - אין צורך ב"ראשה ורובה" - ו], הואיל וראשה ורבה בפנים, מתיר, ואפילו לגמל [שצווארו ארוך - יש להקפיד על "ראשו ורובו" שלו]. היו קרובים יותר מזה - אסור להשקות מהן, אפילו לגדי שהוא פלו נכנס לפנים. ומתיר להרחיק כל שהוא [איזה מרחק שירצה], ובלבד שירבה בפסים פשוטין [עמודים] שמניחין אותן בכל רוח רוח [כל הצדדים], כדי שלא יהיה [המרווח ש] בין פס לתברו יתר על שלש עשרה אמה ושליש.

ל. לא התירו [את העצה של הצבת] הפסין האלו [שסביבי הבאר], אלא בארץ ישראל, ולקבועת עולי הגלים בלבד - והוא, שיהיה באר מים חיים של רבים. אבל אדם - ירד לבאר וישתה, או יעשה לו מחיצה מקפת לבאר גבוהה עשרה טפחים, ויעמד בתוכה וידלה וישתה. ואם היה הבאר רחב הרבה, שאין אדם יכול לירד בו - הרי זה ידלה וישתה בין הפסין [במתחם הפסים].

לא. וכן בור הרבים ובאר היחיד, אפילו בארץ ישראל - אין ממלאין מהן, אלא אם כן עשו להן מחיצה גבוהה עשרה טפחים.

לב. הממלא לבהמתו בין הפסין, ממלא ונותן בכלי [בדלי ש] לפניה [לצורך שתייה]; ואם היה אבוס [מתקן גדול להאכלת הבהמה] - ראשו [חלקו] נכנס לבין הפסים, והיה [האבוס] גבוה עשרה ורחב ארבעה [שנהפך לרשות משל עצמו] - לא ממלא ויתן לפניה [את הדלי], שמא יתקלקל האבוס, ויוציא הדלי לאבוס, ומן האבוס לקרקע רשות הרבים; אלא ממלא ושופך [בתוך האבוס], והיא שותה מאליה.

המבוי הפנימי שהוא לפניו מן הלחי, מתיר לטלטל בו; והחצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי, אסור.

כא. מבוי שהוא רחב עשרים אמה - עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות, שהוא שעור משך [אורך] המבוי, ומעמידו באמצע - ונמצא פשני מבואות, שיש בפתח כל אחד מהן עשר אמות. או מרחיק שתי אמות מכאן, ומעמיד פס שלש אמות, ומרחיק שתי אמות מכאן, ומעמיד פס שלש אמות - ונמצא פתח המבוי עשר אמות, והצדדין הרי הן כסתומין, שהרי עומד מרבה על הפרוץ.

כב. לחי הבולט מדפנו של מבוי, פשר; ולחי העומד מאליו - אם סמכו עליו מקדם השבת, פשר. ולחי שהוא נראה מבפנים לחי, ומבחוץ אינו נראה לחי, או שהיה נראה מבחוץ לחי, ומבפנים נראה שהוא שנה וכאלו אין שם לחי - הרי זה נדון משום לחי. לחי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים, או שהפליגו [הרחיקו] מן הכתל שלשה - לא עשה כלום; אבל פחות משלשה טפחים - פשר, שכל פחות משלשה בלבד [כמחובר]. לחי שהוא רחב הרבה - בין שהיה רחבו פחות מחצי רחב המבוי, בין שהיה רחבו פחות מחצי רחב המבוי - פשר, ונדון משום לחי; אבל אם היה יתר על חצי רחב המבוי, נדון משום עומד מרבה על הפרוץ.

כג. קורה שפרש עליה מחצלת - הרי בטלה, שהרי אינה נכרת; לפיכך, אם היתה המחצלת מסלקת מן הארץ שלשה טפחים או יתר, אינה מחיצה. נעץ שתי יתדות בשני פתלי מבוי מבחוץ, והניח עליהן הקורה - לא עשה כלום; שצריך להיות הקורה על גבי המבוי, לא סמוך לו. **כד.** קורה היוצאה מפתל זה, ואינה נוגעת בפתל השני, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מפתל זה ואחת יוצאה מפתל זה, ואין מגיעות זו לזו - פחות משלשה, אין צריך להביא קורה אחרת.

כה. וכן שתי קורות המתאימות [צמודות], לא בזה כדי לקבל אריח ולא בזה כדי לקבל אריח - אם יש בשתייהן כדי לקבל אריח, אינו צריך להביא קורה אחרת. היו אחת למטה ואחת למעלה - רואין את העליונה כאלו היא למטה, ואת התחתונה כאלו היא למעלה; ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים, ולא תחתונה למטה מעשרה; ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים, כשרואין אותן שירדה זו ועלתה זו בכונה [מכוונות זו לצד זו -], עד שיעשו זו בצד זו.

כו. היתה הקורה עקמה [ונוטה מחוץ למבוי], רואין אותה כאלו היא פשוטה [ישרה]; ועגלה, רואין אותה כאלו היא מרבעת - אם היה בהקפה שלשה טפחים, יש בה רחב טפח. היתה הקורה בתוך המבוי, ועקמה חוץ למבוי, או שהיה עקמה למעלה מעשרים, או למטה מעשרה - רואין: כל שאלו ינטל העקום, וישארו שני ראשיה, אין בין זה לזה שלשה - אינו צריך להביא קורה אחרת; ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת.

אשה ולכן ביצה, כדי לתן במשיפה [בתחבושת לכאב עיניים]. שמן - כדי לסוּף אָבֵר קֶטָן, שֶהוּא אֶצְבַּע קֶטָנָה שֶל רֶגֶל קֶטָן בֶּן יוֹמוֹ. טל, כדי לְשׁוֹף [לשפּוֹף] אֶת הַקְּלִיָּוִרִית [מחה לכאב עיניים]; וְקִילוֹר, כדי לְשׁוֹף בְּמַיִם; וּמַיִם, כדי לְרַחֵץ פְּנֵי מְדוּכָה [כלי לכתישת אוכליון]. דְּבֶשׂ, כדי לתן על ראש הפתית [מכה בגב הבהמה]. דָּם, וּשְׂאֵר כָּל הַמְּשָׁקִין, וְכָל הַשׁוֹפְכִין - כדי רביעית.

ג. תְּבֹנָה תְּבֹנָה, כְּמֵלֵא פִי פָּרָה. תְּבֹנָה קֶטְנִיּוֹת, כְּמֵלֵא פִי גְמֵל. וְאֵם הוֹצִיא תְּבֹנָה קֶטְנִיּוֹת [שהוא מאכל גמל] לְהַאֲכִילוֹ לְפָרָה, כְּמֵלֵא פִי פָּרָה; שֶהָאֲכִילָהּ עַל יְדֵי הַדָּחֵק, שֶׁמָּה אֲכִילָהּ. עֶמֶר [קש], כְּמֵלֵא פִי טֹלָה. עֲשׂוּבִים, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. עֲלֵי שׁוֹם וְעֲלֵי בְצָלִים - אִם הָיוּ לְחַיִּים, כְּגֵרוּגְרָת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם אֲכָלֵי אֲדָם; וְיִבְשִׁים, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. וְאִין מִצְּרָפִין [המינים שונים] זֶה עִם זֶה לְחֵמּוֹר שֶׁבָּהֶן [לשיעור הקטן שבהם], אֲבָל מִצְּרָפִין לְקַל שֶׁבָּהֶן. בֵּיצָד? הוֹצִיא תְּבֹנָה תְּבֹנָה וְקֶטְנִיּוֹת - אִם יֵשׁ בְּשִׁנְיָהֶן כְּמֵלֵא פִי פָּרָה, פְּטוּר; כְּמֵלֵא פִי גְמֵל, חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה, לְעִנְיַן הַשֶּׁבֶת.

ד. הַמוֹצִיא עֲצִים - כדי לְבַשֵּׁל כְּגֵרוּגְרָת מִבִּיצַת הַתְּרַנְגוּלִים, טְרוּפָה [מעורבת] בְּשֶׁמֶן וְנִתְּנָה בְּאֶלְפֵס [מחבת]. הַמוֹצִיא קֶנָה [שיעורו -], כדי לְעֲשׂוֹת קְלָמוֹס הַמַּגִּיעַ לְרֵאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו; וְאִם הָיָה עֶבֶה אוֹ מְרֻסָּס [שבור] , שְׁעוּרוֹ כְּעֲצִים.

ה. הַמוֹצִיא תְּבִלִין [שיעורו -], כדי לְתַבֵּל בִּיצָה; וּמִצְּרָפִין זֶה עִם זֶה. פִּלְפֶּלֶת [פלפל], כָּל שֶהוּא. עֶטְרָן, כָּל שֶהוּא. רִיחַ טוֹב, כָּל שֶהוּא. רִיחַ רַע, כָּל שֶהוּא. מִיָּנִי בְּשִׁמִּים, כָּל שֶהֵן. אֲרָגְמָן טוֹב, כָּל שֶהוּא. בְּתוֹלַת הַנֶּרֶד [עלה שושנה אדומה וסתומה], אַחַת. מִיָּנִי מִתְּכוֹת הַקָּשִׁים, כְּגוֹן נַחֲשֵׁת וּבְרִזָּל, כָּל שֶהֵן. מַעֲפָר הַמַּזְבַּח, וּמֵאֲבָנֵי הַמַּזְבַּח, וּמִמֶּקֶט [רקבוו] סְפָרִים, וּמִמֶּקֶט מִטְּפָחוֹתֵיהֶן - כָּל שֶהֵן, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְּנִיעִין אוֹתָן לְגִינְיָהּ. גַּחְלֵת, כָּל שֶהוּא; וְהַמוֹצִיא שֶׁלְהֶבֶת, פְּטוּר.

ו. הַמוֹצִיא זְרַעֲנֵי גֵנֶה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין לְאָדָם, שְׁעוּרָן פְּחוֹת מִכְּגֵרוּגְרָת: מִזְרַע קְשׂוּאִין, שְׁנַיִם; וּמִזְרַע הַדְּלוּעִין, שְׁנַיִם; מִזְרַע פּוֹל הַמַּצְרִי, שְׁנַיִם. הַמוֹצִיא סִבִּין [פסולת קמח], כדי לתן על פי כור של צורפי זֶהב [בעת ההתכה]. הַמוֹצִיא מְרֻסָּן [קליפות תבואה] - אִם לְאֲכִילָהּ, שְׁעוּרוֹ כְּגֵרוּגְרָת; לְבִהְמָה, שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; לְאֲבִיעָה, כדי לְצַבֵּעַ בְּגָד קֶטָן. לְוֹלְבֵי [ענפים רכים] זְרֵדִין [של עצים דקים] וְהַתְּרוּבִין - עַד שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ, כְּגֵרוּגְרָת; וּמִשְׁמִיתִיקוּ, כְּמֵלֵא פִי גְדִי. אֲבָל הַלוֹף וְהַתְּרַדֵּל וְהַתְּרוּמוֹסִין וּשְׂאֵר כָּל הַנֶּכְבָּשִׁין - בֵּין שְׁמִיתִיקוּ בֵּין שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ, כְּגֵרוּגְרָת.

ז. הַמוֹצִיא גְרַעֲנִין - אִם לְאֲכִילָהּ, חֲמֵשׁ; וְאִם לְהַסְקָה, הָרִי הֵן כְּעֲצִים; וְאִם לְחֶשְׁבוֹן [למנין], שְׁתֵּים; וְאִם לְזִרְיעָה, שְׁתֵּים. הַמוֹצִיא אֲזוּב [מין צמח] לְאֲכִילָהּ, כְּגֵרוּגְרָת; לְבִהְמָה, כְּמֵלֵא פִי גְדִי; לְעֲצִים, כְּשְׁעוּרֵי הָעֲצִים; לְהִזְיָה [על טמא מת], כְּשְׁעוּרֵי הִזְיָה.

ח. הַמוֹצִיא קְלָפֵי אֲגוּזִין, וּקְלָפֵי רְמוּנִים, אִיסְטִיס, וּפּוּאָה [- מיני צמחים המשמשים לצבע], וּשְׂאֵר הַצּוֹבְעִין - כדי

לג. הַזּוֹרֵק מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים לְבֵין הַפְּסִין, חֵיב; הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל זְוִית וְזוֹיֹת מַחִיצָה גְמוּרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גִּבָּה עֲשָׂרָה יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְהָרִי הַרְבּוּעַ נֶכֶר וְנִרְאָה - נֶעֱשֶׂה כַּל שְׁבִינְיָהֶם וְשׁוֹת הַיְחִיד; וְאֶפְלוּ הָיָה בְּבִקְעָה, וְאִין שֶׁם בִּינְיָהֶם בָּאֵר - שֶׁהָרִי בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ פֶּס מִכָּאֵן וּפֶס מִכָּאֵן. וְאֶפְלוּ הָיוּ רַבִּים בּוֹקְעִין [הולכים] וְעוֹבְרִין בֵּין הַפְּסִין - לֹא בְטָלוּ הַמַּחִיצוֹת, וְהָרִי הֵן כְּחֶצֶר שֶׁהַרְבִּים בּוֹקְעִין בָּהּ; וְהַזּוֹרֵק לְתוֹכוֹ, חֵיב. וּמֵתֵר לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמָה בִּינְיָהֶן, אִם הָיָה שֶׁם בִּינְיָהֶן בָּאֵר.

לד. חֶצֶר שְׂרָאשָׁה אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִין - מֵתֵר לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפְּסִין, וּמִבֵּין הַפְּסִין לְתוֹכָהּ; הָיָה שְׁתֵּי חֲצוֹת, אֲסוּרִין עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ [ערוב חצרות]. יָבִישׁוּ הַמַּיִם [שבבור] בְּשֶׁבֶת - אֲסוּר לְטַלְטֵל בֵּין הַפְּסִין; שֶׁלֹּא נִחְשְׁבוּ מַחִיצָה לְטַלְטֵל בְּתוֹכָן אֲלֵא מִשׁוֹם הַמַּיִם. בָּאוּ לוֹ [לבאר] מַיִם בְּשֶׁבֶת - מֵתֵר לְטַלְטֵל בִּינְיָהֶן; שֶׁכָּל מַחִיצָה שֶׁנֶּעֱשֶׂת בְּשֶׁבֶת, שֶׁמָּה מַחִיצָה. מִבּוֹי שֶׁנִּשְׁטְלָה קוֹרְתוֹ אוֹ לְחִיו בְּשֶׁבֶת - אֲסוּר לְטַלְטֵל בוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַץ לְכַרְמִלִית.

לה. אֲכַסְרָהּ [מרוּפֶסֶת] בְּבִקְעָה - מֵתֵר לְטַלְטֵל בְּכִלָּהּ, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מַחִיצוֹת וְתַקְרָה; שֶׁאֵנִי רוֹאִין כְּאֵלוּ פִּי תַקְרָה יָרֵד וְסִתְּם רוּחַ רְבִיעִית. וְהַזּוֹרֵק מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכָהּ - פְּטוּר, כְּזוֹרֵק לְמִבּוֹי סְתוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרָה. בֵּית אוֹ חֶצֶר שֶׁנִּפְרַץ קָרָן זְוִית שְׁלֵה בְעֶשֶׂר אַמּוֹת, הָרִי זֶה אֲסוּר לְטַלְטֵל בְּכָלָן. אִף עַל פִּי שֶׁכָּל פְּרָצָה שֶׁהִיא עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּפִתַח, אִין עוֹשִׂין פֶּתַח בְּקָרָן זְוִית; וְאִם הָיְתָה שֶׁם קוֹרָה מִלְּמַעְלָה עַל אַרְף הַפְּרָצָה - רוֹאִין אוֹתָהּ [כאילו -] שֶׁיִּרְדָּה וְסִתְּמָה, וּמֵתֵר לְטַלְטֵל בְּכָלָן.

לו. הָאֶצְבַּע שֶׁמִּשְׁעָרִין בָּהּ בְּכָל מְקוֹם, הִיא רַחֵב הַגּוֹדֵל שֶׁל יָד; וְהַטְּפַח, אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. וְכָל אִמָּה הָאִמּוּרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּשֶׁבֶת בֵּין בְּסֶכֶה וְכֵלְאִים - הִיא אִמָּה בַּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים. וּפְעָמִים מִשְׁעָרִין בְּאִמָּה בַּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים דְּחוּקוֹת זו לְזוֹ, וּפְעָמִים מִשְׁעָרִין בְּאִמָּה בַּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים שׁוֹחֲקוֹת [אינו דבוקות] וְרוּחוֹת; וְזֶה וְזֶה, לְהַתְּמִיר. בֵּיצָד? מִשְׁף [אורן] מִבּוֹי, בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שׁוֹחֲקוֹת; וְגִבָּהוּ, עֲשָׂרִים אִמָּה עֲצָבוֹת [דחוקות]; רַחֵב הַפְּרָצָה, עֶשֶׂר אַמּוֹת עֲצָבוֹת. וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, לְעִנְיַן סֶכֶה וְכֵלְאִים.

יום שלישי

הלכות שבת פֶּרֶק יח

א. הַמוֹצִיא דָּבָר מְרֻשׁוֹת הַיְחִיד לְרֻשׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים לְרֻשׁוֹת הַיְחִיד - אִינוּ חֵיב עַד שֶׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ שְׁעוֹר שְׁמוּעֵיל כְּלוּם [משהו]. וְאֵלוּ הֵן שְׁעוּרֵי הַהוֹצָאָה: הַמוֹצִיא אֲכָלֵי אֲדָם - כְּגֵרוּגְרָת [תאנה יבשה], וּמִצְּרָפִין זֶה עִם זֶה; וְהוּא שֶׁיְהִיָּה כְּגֵרוּגְרָת מִן הָאֲכָל עֲצָמוֹ, חוּץ מִן הַקְּלָפִין וְהַגְּרַעֲנִין וְהַעֲקָצִין [מקום החיבור של הפרי לעץ] וְהַסִּבִּין [פסולת הקמח] וְהַמְּרֻסָּן [קליפה עבה של תבואה].
ב. יֵין, כדי רַבַּע רְבִיעִית; וְאִם הָיָה קְרוּשׁ, כִּזְוִית. תְּלַב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, כדי גְּמִיאָה [בליעה בבת אחת]; וְתְלַב טְמֵאָה, כדי לְכַחַל עֵין אַחַת [להניח עליה לרפואה]. תְּלַב

הנשטין - פדי לטוות חוט ארף ארבעה טפחים. המוציא מן הבגד, או מן השק, או מן העור - כשעורן לטמאה [לקבלת טומאה], כף שעורן להוצאה: הבגד, שלשה על שלשה; השק, ארבעה על ארבעה; העור, חמשה על חמשה.

יד. המוציא עור שלא נתעבד כלל, אלא עדין הוא רף - שעורו, פדי לצר [לעטוף] משקלת [של מאזניים] קטנה שמשקלה שקל. היה [העור] מלוח, ועדין לא נעשה בקמח ולא בעפצא [חומר עיבוד] - שעורו, פדי לעשות קמיצ [לעטוף קמיצ שבו שמות הקודש סגולה]. היה עשוי בקמח, ועדין לא נתעבד בעפצא - שעורו, פדי לכתב עליו את הגט. נגמר עבודו - שעורו, חמשה על חמשה.

טו. המוציא קלף מעבד, פדי לכתב עליו פרשת שמע' עד 'ובשערי'. דוכסוסטוס [חלקו הפנימי של העור], פדי לכתב עליו מזוזה. נר - פדי לכתב עליו שתי אותות של קשר מוכסין [שטר בו מסמנים גזברי המעשר שפלוני שילם חובו], שהן גדולות מאותות שלנו. המוציא קשר [סימן של] מוכסין - חייב, אף על פי שכתב הראהו למוכס ונפטר בו; שהרי ראיה הוא לעולם. המוציא שטר פרוע, וניר מחוק - פדי לכתב על פי צלוחית קטנה של פליטון [בוסס]; ואם יש בלבן [במחיקה] שלו פדי לכתב שתי אותות של קשר מוכסין, חייב.

טז. המוציא בהמה חיה ועוף - אף על פי שהן חיים, חייב. אבל אדם חי, אינו משאוי; ואם היה פנות או חולה, המוציא אותו חייב. והאשה מדדה [מטייעת] את בנה בזמן שנוטל [רגל] אחת ומניח אחת.

יז. המוציא תינוק חי, וכיס תלוי בצוארו - חייב משום הכיס, שאין הכיס טפלה [בטילה] לתינוק; אבל אם הוציא את הגדול, אף על פי שהוא מלבש בכליו וטבעותיו בידו - פטור, שהכל טפלה לו. היו כליו [בגדיו] מקפלין על כתפו - הנושא אותו, חייב.

יח. המוציא חגב חי, כל שהוא; ומת, כגורגרת. צפרת כרמים [מין ארבה], בין חיה בין מתה - כל שהוא, מפני שמצניעין אותה לרפואה; וכן כל פיוצא בה. המת, והנבלה, והשרץ - כשעור טמאתו, כף שעור הוצאתו: מת ונבלה, בכזית; ושרץ, בכעדשה.

יט. היה שם [מבשר המת] פנית מצמצם [בדיוק], והוציא ממנו פחצי זית - חייב, שהרי הועיל במעשיו, שנתמעט השעור מלטמא. אבל אם הוציא פחצי זית מפזית ומחצה, פטור. וכן כל פיוצא בנה בשאר הטמאות.

כ. במה דברים אמורים שאינו חייב אלא על הוצאת כשעור? כשהוציא סתם; אבל המוציא לזרע, או לרפואה, או להראות ממנו דגמא, ולכל פיוצא בנה - חייב בכל שהוא.

כא. המצניע דבר לזריעה, או לרפואה, או לדגמא, ושכח למה הצניעו, והוציאו סתם - חייב עליו בכל שהוא, שעל דעת מחשבה ראשונה הוציא; ושאר האדם, אין חייבין עליו אלא בשעורו. זרק זה שהוציא כבר לתוך האוצר

לצבע בהן בגד קטן, כסבכה [כיסוי] שמניחין הבנות על ראשיהן. וכן המוציא מי רגלים בן ארבעים יום, או נתר אלכסנדריה [מין עפר המסיר כתמים], או ברית, קימוניא, ואשגל [חומרי ניקוי], ושאר כל המנקין - פדי לכבס בהן בגד קטן, כסבכה. הוציא סמנין [צבעים] שרויין, פדי לצבע בהן דגמא לאורג [חתיכת בד קטנה].

ט. המוציא דיו על הקלמוס, שעורו פדי לכתב ממנו שתי אותות [אותיות]; אבל אם הוציא הדיו בפני עצמו, או בקסת [כלי הדיו] - צריך שיהיה בו יתר על זה, פדי שיעלה ממנו על הקלמוס פדי לכתב שתי אותות. היה בקסת פדי אות אחת ובקלמוס פדי אות אחת, או בדיו לבדו פדי אות אחת ובקלמוס פדי אות אחת - הרי זה ספק [כשיעור -]. הוציא שתי אותות וכתבן כשהוא מהלך, חייב; כתיבתן, זו היא הנחתן. הוציא אות אחת וכתבה, וחרו והוציא אות שניה וכתבה - פטור; שכתב חסרה האות הראשונה.

י. המוציא כחל [לצביעת העין] בין לרפואה בין לתקשית, פדי לכתב עליו אחת; ובמקום שאין דרכן להתקשט אלא בכחילת שתי עינים, והוציאו להתקשט - עד שיוציא פדי לכתב שתי עינים. זפת וגפרית, פדי לעשות נקב [במכסה חבית השמן]. שעה, פדי לתן על פי נקב קטן [שבחבית לסותמו]. דבק, פדי לתן בראש השבשבת [קנה שמורחין ראשו בדבק לתפוס האפרוחים בדבק]. רכב [שומן], פדי למשח פחת רקיק [עוגה מטוגנת בשומן] כסלע.

יא. המוציא אדמה, פדי לעשות חותם האגרת. טיט, פדי לעשות פי [שפת] כור [אש הצורפים]. זבל או חול דק, פדי לזבל פרשה [לברבב בטיד]. חול גס, פדי לערב עם מלא כף של סדין סיד. חרשית [חרס לבן כתוש], פדי לעשות פי כור של צורפי זהב. שער, פדי לגבל טיט לעשות פי כור של צורפי זהב. סיד, פדי לסוד אצבע קטנה שבבנות [היו סכין אותם בטיד]. עפר ואפר, פדי לכסות דם צפור קטנה. צורר אבן, פדי לזרק בבהמה ותרגישה - והוא משקל עשרה זוזים. חרש [חרס], פדי לקבל בו רביעית.

יב. המוציא חבל, פדי לעשות און [בית יד] לקפה [תיבה] גמי, פדי לעשות תלוי [לולאה] לנפה ולכברה [נפה גדולה]. הוציין [עלי התמר], פדי לעשות און לכפיפה [מצרית סל]. סיב [חוטם שבעט התמר], פדי לתן על פי משפף קטן של יין. מוכין [אגודות בדים], פדי לעשות בו כדור פאגוז. עצם, פדי לעשות תרנד [כף רופאים קטנה]. זכוכית - פדי לגרד בה ראש הכדנד [ראש מחט המפרידה בין חוטי השתי], או עד שיפצע [יוריד השתי מהערב] שתי נימין פאחת.

יג. המוציא שתי נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה, חייב. הוציא אחת מן הקשה שבחזיר [חוטם קשים שבשדרתו], חייב. נצרי דגל, והן חוטי העץ - שתיים; חורי דגל, והן קלפי החוריות [ענפים] - אחת. מצמר גפן, ומצמר פלך [משי עבה], וצמר גמלים וצמרנים ותייה שבים, ושאר כל

ברזל] וכובע [מברזל] ומגפנים [מברזל] שעל הרגלים - הרי זה פטור; ואם יצא בכלים שאינן דרך מלבוש, כגון רמח וסיף וקשת ואלה [מגן עגול] ויתרים [מגן משולש] - הרי זה חייב.

ב. אין יוצאין בסנדל מסמר שסמרו לחזקו; ואפלו ביום טוב גזרו שלא יצא בו. ומתיר לצאת באבנט שיש עליו חתיכות קבועות של כסף ושל זהב, כמו שהמלכים עושין, מפני שהוא תכשיט, וכל שהוא תכשיט מתיר; והוא, שלא יחא [האבנט] רפוי - שמא יפל ברשות הרבים, ויבוא להביאו.

ג. טבעת שיש עליה חותם - מתכשיטי האיש היא, ואינה מתכשיטי האשה; ושאינ עליה חותם - מתכשיטי אשה, ואינה מתכשיטי האיש. לפיכך, אשה שיצאת בטבעת שיש עליה חותם, ואיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם - חייבין. ומפני מה הם חייבין, והרי הוציאו אותן שלא בדרך המוציאין, שאין דרך האיש להוציא באצבעו אלא טבעת הראויה לו, וכן האשה אין דרכה להוציא באצבעה אלא טבעת הראויה לה? מפני שפעמים נותן האיש טבעתו לאשתו להצניעה בפית, ומנחת אותה באצבעה בעת הולכה, וכן האשה נותנת טבעתה לבעלה לתקנה אצל האמן, ומניח אותה באצבעו עד חנות האמן; ונמצאו שהוציאו אותן בדרך שדרכן להוציאן, ולפיכך חייבין.

ד. לא תצא אשה בטבעת שאין עליה חותם, אף על פי שהיא מתכשיטיה; וגורה, שמא תוציאה ברשות הרבים להראות לחברותיה, בדרך שהנשים עושות תמיד; ואם יצאת בה, פטורה. אבל האיש מתיר לצאת בטבעת שיש עליה חותם, מפני שהוא תכשיט, ואין דרכן להראות; ונהגו כל העם שלא יצאו בטבעת כלה.

ה. אשה שיצאת במחט נקובה, חייבת; והאיש, פטור. ואיש שיצא במחט שאינה נקובה, חייב; והאשה, פטורה - מפני שהיא מתכשיטיה, ואינה אסורה, אלא גורה שמא תראה לחברותיה. זה הכלל: כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטיו, ואינו דרך מלבוש, והוציאו בדרך שמוציאין אותו דבר - חייב; וכל היוצא בדבר שהוא מתכשיטיו, והיה רפוי ואפשר שיפל במהרה ויבוא להביאו ברשות הרבים, וכן אשה שיצאת בתכשיטין שדרכה לשלף אותן ולתראותן - הרי אלו פטורין; וכל דבר שהוא תכשיט, ואינו נופל ואין דרכה להראותו - הרי זה מתיר לצאת בו. לפיכך, אצבעה [צמיד] שפניחין ברוזע או בשוק - יוצאין בה בשבת; והוא שתהיה דבוקה לבשר, ולא תשטמ. וכן כל היוצא בזה.

ו. לא תצא אשה בחוטי צמר, או בחוטי פשתן, או ברצועות הקשורות לה על ראשה - שמא תחליץ אותם בשעת טבילה, ותעבירם ברשות הרבים; ולא יצאין שמנחת בין עיניה, ולא בלתיים של זהב שיורדין מן הציץ על לחיה, בזמן שאינן תפורין זה בזה; ולא בעטרת של זהב שמנחת בראשה, ולא בכבלים שיוציאין בהן הבנות ברגליהן, כדי שלא יפסעו פסיעה גסה. כל אלו אסורין

[מחט], ונמלך ממחבתו הראשונה] - אף על פי שמקומו נפר, כפר בטלה מחשבתו הראשונה; לפיכך, אם חזר והכניסו - אינו חייב עד שיכניס בשעור.

כב. דבר שאין דרך בני אדם להצניעו ואינו ראוי להצניע, כגון דם הנדה - אם הצניעו אחד והוציאו, חייב; ושאר האדם, פטורין עליו, שאין חייבין אלא על הוצאת דבר הפשוט [הרגיל] להצניע, ומצניעין כמוהו.

כג. המוציא חצי שעור, פטור; וכן כל העושה ממלאכה מן המלאכות חצי שעור, פטור. הוציא חצי שעור והניחו, וחזר והוציא החצי האחר - חייב; ואם קדם והגביה החצי הראשון, קדם הנחת החצי השני - נעשה כמי שגשר, ופטור. הוציא חצי שעור והניחו, וחזר והוציא חצי אחר והעבירו על הראשון בתוך שלשה - חייב, שהמעביר כמי שנח על גבי משהו; אבל אם זרקו - אינו חייב, עד שינחת שם על גבי משהו.

כד. הוציא חצי שעור, וחזר והוציא חצי שעור בהעלם [בשגגה] אחד - לרשות אחת, חייב. לשתי רשות, אם יש ביניהן רשות שחייבין עליה - פטור; היתה ביניהן פרמלית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר] - הרי הן כרשות אחת, וחייב חטאת.

כה. המוציא פחות מכשעור, וקדם שינחת נתפח וחזר בשעור, וכן המוציא בשעור, וקדם שינחת צמק וחזר פחות מכשעור - פטור.

כו. המוציא כגרוגרת לאכילה, וצמקה קדם הנחה, וחשב עליה לזריעה או לרפואה, שאינו צריך שעור - הרי זה חייב, כמחשבתו של עת הנחה. הוציא פחות מכגרוגרת לזריעה, וקדם הנחה חזר וחשב לאכילה - פטור; ואם תפחה קדם הנחה ונעשת כגרוגרת קדם שימלף עליה לאכילה, חייב; שאפלו לא חשב, היתה מתחייב על מחשבת ההוצאה.

כז. הוציא כגרוגרת לאכילה, וצמקה וחזרה ותפחה קדם הנחה - הרי זה ספק [בגמרא] אם נדחה [מהחייב], אם לא נדחה. זרק פזית אכלין לבית טמא, והשלים פזית זה לאכלין שהיו שם ונעשה הכל כביצה - הרי זה ספק אם נתחייב על פזית, מפני שהשלים השעור לענין טמאה [רק אוכל כביצה מקבל טומאה], או לא נתחייב.

כח. המוציא פחות מכשעור - אף על פי שהוציאו בכלי, פטור; שהפלי טפלה [בטילה] לו, ואין פונתו להוצאת הכלי, אלא להוצאת מה שבתוכו, והרי אין בו בשעור. לפיכך, אם הוציא אדם חי שאינו כפות במטה - פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו. וכן כל היוצא בזה. המוציא קפת הרוכלים [מוכרי בשמים לנשים] - אף על פי שיש בה מינין הרבה, ואפלו הוציאן בתוך פפו - אינו חייב אלא אחת; שם הוצאה אחד הוא.

הלכות שבת פירק יט

א. כל פלי המלחמה, אין יוצאין בהן בשבת. ואם יצא - אם היו פלים שהן דרך מלבוש, כגון שריון [מלבוש

לצאת בקה, שמא יפלו ותביאן בידה.

ז. לא תצא אשה בקטלה [שדוורת זהב] שבצוארה, ולא בנזמי האף, ולא בצלוחית של פליטון [בוטום] הקבועה על זרועה, ולא בכיס הקטן העגל שמניחין בו שמן הטוב, והוא הנקרא 'כוכלת', ולא בפאה של שער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה, ולא בכבול של צמר שמקפת אותו סביב לפניה [שהציץ יהא מונח עליה], ולא בשן שמנחת בפיה במקום שן שנפל, ולא בשן של זקב שמנחת על שן שחר או אדם שיש בשניה - אכל שן של כסף מתר, שאינו נכר. כל אלו אסורין לצאת בהם, שמא תחלץ ותראה לתברותיה.

ח. כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לו לצאת בו אפלו בתצר שאינה מערבת; חוץ מכבול ופאה של שער, שמותר לצאת בהן לחצר - כדי שלא תתגנה על בעלה. והיוצאת בצלוחית של פליטון שאין בה בשם כלל, חבית.

ט. יוצאה אשה בחוטי שער הקשורין לה על ראשה; מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין, אינה חולצתן אם ארעה לה טבילה, עד שנגזר שמא תביאם ברשות הרבים; בין שהיו החוטים שלה, בין של חברתה, בין של בהמה. ולא תצא הנקנה בשל ילדה, ששבת הם לה, ושמא תחלץ ותראם לתברותיה; אבל ילדה, יוצאה בחוטי זקנה. וכל ששהו אריג, יוצאה בו על ראשה.

י. יוצאה אשה בחוטין שבצוארה - מפני שאינה חונקת עצמה בהן [והם רפויים], ואינן חוצצין [בטבילה, ואין חושש שתסירם]; ואם היו צבועין - אסורין, שמא תראה אותם לתברותיה. ויוצאה אשה בכליל [טס] של זקב בראשה, שאין יוצאה בו אלא אשה חשוכה שאין דרכה לחלץ ולהראות; ויוצאה בציץ ובלתיים של זקב, בזמן שהם קשורין בשבכה [כיסוי] שעל ראשה, כדי שלא יפלו. וכן כל פיוצא בהם.

יא. יוצאה אשה במוף [צמר גפן] שבאזנה - והוא, שיהיה קשור באזנה; ובמוף שבסנדלה - והוא, שיהיה קשור בסנדלה; ובמוף שהתקנה לנדמה [לספוג דם נידתה], ואף על פי שאינו קשור, ואפלו עשתה לו בית יד - שאם נפל, אינה מביאה אותו מפני מאיסותו.

יב. יוצאה בפלפל, ובגרגר מלח, ובכל דבר שתתן לתוף פיה מפני ריח הפה; ולא תתן לכתחלה בשבת. ויוצאות הנשים בקיסמין שבאזניהן [בחורי האזנים למען לא יסתם הנקב], ובכעלות [עטיפת הראש] שבצוארן או שבכסותן, ובכרדיד [בד המכסה כל הגוף] הפרוף [הכרוך]. ופורפת [כורכת בשפת הרדיד] פתחלה בשבת על האבן ועל האגוז, ויוצאה; ולא תצרים ותפרף על האגוז כדי להוציאו [את האגוז] לבנה הקטן. וכן לא תפרף על המטבע לכתחלה, מפני שאסור לטלטלו; ואם פרפה, יוצאה בו.

יג. יוצא אדם בקיסם שבשניו ושכסנדלו לרשות הרבים, ואם נפל לא יחזיר; ובמוף ובספוג שעל גבי המכה, ובכלבד שלא יכרף עליהן חוט או משיחה, שהרי החוט

והמשיחה חשוכין אצלו, ואינם מועילין למכה. ויוצא בקלפת השום ובקלפת הבצל שעל המכה, ובאגוד [בד כרוך] שעל גבי המכה, וקושרו ומתירו בשבת; ובאספולונית, ומלגמה, ורטטה [מיני תחבושות] שעל גבי המכה, ובסלע [מטבע] שעל גבי הצינית [מכה בפרסת הרגל], ובביצת החרגול [מין ארבה], ובשן השועל, ובמסמר הצלוב [מסמר מעץ צלוב], ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה - והוא שאימרו הרופאים שהוא מועיל.

יד. יוצאת האשה באבן תקומה [אבן טגולה למעוברת], ובמשקל [חיקוי של] אבן תקומה שנתפנו ושקלו לרפואה; ולא אשה עברה בלבד, אלא שאר הנשים - שמא תתעבר ותפיל. ויוצאין בקמיע [של] ממחה [לטגולה]. ואי זה הוא קמיע ממחה? זה שרפא שלשה בני אדם, או שעשהו אדם שרפא שלשה בני אדם בקמיעין אחרים. ואם יצא בקמיע שאינו ממחה - פטור, מפני שהוציאו דרך מלבוש. וכן היוצא בתפלין, פטור.

טו. מי שיש ברגלו מכה, יוצא בסנדל יחיד ברגלו הבריאה; ואם אין ברגלו מכה, לא יצא ביחיד. ולא יצא קטן במנעל גדול, אבל יוצא הוא בחלוק גדול. ולא תצא אשה במנעל רפוי, ולא במנעל חדש שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום. ואין הקטע [קטוע רגל] יוצא בקב [רגל תוחבת] שלו. אנקטמין [מנעל] של עץ - אין יוצאין בהן בשבת, מפני שאינן מן דרכי המלבוש; ואם יצאו, פטורין. טז. יוצאין בפקרין [פאה נכרית] ובצפה [צמר] שבראשי בעלי חטטין [שחיון]. אימתי? בזמן שצבוען ויכרכן, או שיצא בהן שעה אחת מבעוד יום; אבל אם לא עשה בהן מעשה, ולא יצא בהן קדם השבת - אסור לצאת בהן.

יז. יוצאין בשק עכה, ובסגוס [בגד שינה] עכה, ובריעה [מערור], ובחמילה [בגד עב] - מפני הגשמים; אבל לא בתכה, ולא בקפה, ולא במחצלת - מפני הגשמים. הפר והכסת - אם היו רכין ורקין [דקים] כמו הבגדים - מותר להוציאם מנחין על ראשו בשבת, דרך מלבוש; ואם היו קשין - הרי הם כמשאוי, ואסורין.

יח. יוצאין בזוגין [פעמונים אינם משמיעים קול] הארוגין בבגדים. ויוצא העבד בחותם של טיט שבצוארו [בו חקוק שמו ושם אדונו], אבל לא בחותם של מתכת, שמא יפל ויביאנו. המתעטף בטליתו, וקפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו - אם נתפון לקבץ כנפיו, כדי שלא יקרעו או שלא יתלכלכו - אסור; ואם קבצן להתנאות בה, כמנהג אנשי המקום במלבושן - מותר.

יט. היוצא בטלית מקפלת ומנחת על כתפו, חב. אבל יוצא הוא בסודר [מספחת גדולה] שעל כתפו, אף על פי שאין ניקא [חוט] קשורה לו באצבעו [שלא יפול]; וכל סודר שאינו חופה ראשו ורבו, אסור לצאת בו. היתה סבנית [בגד לעטיפה הראש והכתפיים ביציאה ממרחץ] קצרה שאינה רחבה - קושר שני ראשיה למטה מכתפיים, ונמצאת כמו אבנט, ומותר לצאת בה.

הלכות שבת פרק כ

א. אסור להוציא משא על הבהמה בשבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך" - אחד שור ואחד חמור, ואחד כל בהמה וחדה ועוף. ואם הוציא על הבהמה - אף על פי שהוא מצנה על שביתה - אינו לוקה, לפי שאסורו בא מקלל עשה; לפיכך, המחמיר (מזרח) אחר בהמתו בשבת, והנה עליה משא - פטור.

ב. והלא לאו מפרש בתורה, שנאמר: "לא תעשה כל מלאכה, אמה ובנה ובהמה, עבדך ואמתך ובהמתך" - שלא יחרש בה (הוא עצמו), וכיוצא בהרישה; ונמצא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין [להזהיר החורש על העונות], ואין לוקחין עליו.

ג. אסור לישראל להשאיל או להשכיר בהמה גסה לגוי - שלא יעשה בה מלאכה בשבת; והרי הוא מצנה על שביתה בהמתו. ואסרו חכמים למכר בהמה גסה לגוי, [גזירה] שמא ישאיל או ישכיר. ואם מכר - קונסין אותו [לפדותה] עד עשרה בדימיה, ומחזירה; ואפלו שבורה, אין מוכרין. ומתיר לו למכר על ידי סרסור [מתווך], שהסרסור אינו משכיר ואינו משאיל.

ד. ומתיר למכר להם סוס - שאין הסוס אלא לרכיבת אדם, לא למשאוי, והחי נושא את עצמו. וכדרך שאסרו למכר לגוי, כך אסרו למכר לישראל החשוד למכר לגוי. ומתיר למכר להם פרה לשחיטה, ושוחט אותה בפניו; ולא ימכר סתם, אפלו שור של פטם [נפוטם שאינו ראוי למלאכה] - שמא ישקה אותו ויעבד בו.

ה. מקום שנהגו למכר להן בהמה דקה, מוכרין; מקום שנהגו שלא למכר, אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להן תיה גסה, כמו שאין מוכרין להם בהמה גסה - אלא על ידי סרסור.

ו. מי שהחשיף בדרך, ולא היה עמו נכרי שיתן לו כיסו, והיתה עמו בהמה - מניח כיסו עליה כשהיא מהלכת, וכשתרצה לעמד נוטלו מעליה, כדי שלא תעמד והוא [הכיס] עליה, עד שלא תהיה שם לא עקרה ולא הנחה. ואסור לו להנהיגה, ואפלו בקול, כל זמן שהכיס עליה, כדי שלא יהיה מחמיר בשבת. וגזרת חכמים היא, שלא יניח כיסו על גבי בהמה, אלא אם אין עמו נכרי.

ז. היה עמו חרש שוטה וקטן - מניח כיסו על החמור, ואינו נותנו לאחד מהן, מפני שהן אדם מישראל. היה עמו חרש שוטה וקטן, ואין עמו בהמה - נותנו לשוטה; שוטה וקטן - נותנו לשוטה; חרש וקטן - נותנו לאי זה מהם שירצה. לא היתה עמו בהמה, ולא נכרי, ולא אחד מקל אלו - מהלך בו פחות פחות מארבע אמות [עוצר כל סוף ד' אמות]. ואפלו מציאה שבאה לידו, מהלך בה פחות פחות מארבע אמות. אבל קדם שתבוא לידו - אם יכול להחשיף עליה [להמתין לידה עד מוציא], מחשיף; ואם לאו, מוליכה פחות פחות מארבע אמות.

ח. מתיר למשוף את הבהמה במתג ורסן שלה לרשות

כ. מתיר להתעטף בטלית שיש בשפתיה מלל [חוטים בולטים], אף על פי שהן חוטין ארכין, ואף על פי שאינן נואי לטלית - מפני שהן בטלית לגבי הטלית, ואינו מקפיד עליהן בין היו בין לא היו. לפיכך, היוצא בטלית שאינה מציצת כהלכתה - חוב, מפני שאותן החוטין חשובין הן אצלו, ודעתו עליהן, עד שישלים חסרונו ויעשו ציצית. אבל טלית המציצת כהלכתה - מתיר לצאת בה, בין ביום בין בלילה; שאין הציצית הגמורה משאוי, אלא הרי היא מנואי הבגד ומטכסיסיו [שכלוליו], כמו האמרה [בד התפור בשפת הבגד] וכיוצא בה. ואלו היו חוטי הציצית שהיא מציצת כהלכתה משאוי - היה חוב היוצא בה אפלו ביום השבת, שאין מצות עשה שאין בה פרת דוחה שבת.

כא. לא יצא החיט בשבת במחט התחובה לו בכגדו, ולא נגר בקיסם שבאוננו, ולא גרדי [אורג] באירא [חתוכת צמר] שבאוננו, ולא סורק [מטרק פשתן] במשיחה [חבל דק] שבצוארו, ולא שלחני [חלפן] בדיגן שבאוננו, ולא צבע בדיגמא שבאוננו; ואם יצא - פטור, אף על פי שיצא דרך אמנותו; מפני שלא הוציא כדרך המוציאין.

כב. הדיב שיצא בכיס שלו [שלא יתלכך] - חוב, מפני שאין דרך פיס זה להוציאו אלא בדרך הזאת; ואף על פי שאינו צריך לגוף ההוצאה, אלא כדי שלא יתלכלכו בגדיו - שהמלאכה שאינה צריכה לגופה, חוב עליה.

כג. המוציא תפלין בשבת ברשות הרבים, ביצד הוא עושה? לובשן בדרך, מניח של ראש בראשו ושל יד בידו, ונכנס, וחולצן בבית; וחוזר ויוצא ולובש זוג שני וחולצו, עד שיכניס את בלן. ואם היה הרבה, ולא נשאר מן היום כדי להכניסן דרך מלבוש - הרי זה מחשיף עליהם, ומכניסן במוצאי שבת. ואם היה בימי הגזירה, שמתירא לישב ולשמרן עד הערב מפני הגוים - מכסן במקומן, ומניחן והולך.

כד. היה מתירא להחשיף עליהן מפני הלסטים - נוטל את בלן באחת, ומוליכן פחות פחות מארבע אמות, או נותנן לחברו בתוך ארבע אמות, וחברו לחברו, עד שמגיע לחצר החיצונה. במה דברים אמורים? בשהיו בהן רצועותיהן, והיו מקשרין קשר תפלין - שודאי תפלין הן; אבל אם לא היו רצועותיהן מקשרות, אינו נזקק להן.

כה. המוציא ספר תורה - יושב ומשמרו, ומחשיף עליו; ובספנה, מניחו והולך לו. אם היו גשמים יורדין, מתעטף בעור [שיביא מביתו], וחוזר ומכסה אותו, ונכנס בו.

כו. לא יצא החיט במחטו בידו, ולא הלבך [סורף] בקלמוסו, ערב שבת סמוך לחשכה - שמא ישכח ויוצא. וחיב אדם למשמש בכגדו ערב שבת עם חשכה - שמא יהיה שם דבר שכות, ויצא בו בשבת. ומתיר לצאת בתפלין ערב שבת עם חשכה; הואיל וחיב אדם למשמש בתפלין בכל עת, אינו שוכחן. שכח ויצא בהן לרשות הרבים, ונזפר שיש לו תפלין בראשו - מכסה את ראשו עד שמגיע לביתו או לבית המדרש.

שבת; ולא הסוס בזנב שועל [שתולים לו נגד עין הרע], ולא בזהרית [משי אדום] שבין עיניו [לנוי]. ולא תצא בהמה בקלסטר [סל] שבפיה, ולא בסנדל שברגלה, ולא בקמיע שאינו ממחה לבהמה; אבל יוצאה היא באגד [תחבושת] שעל גבי המכה, ובכבשישין [לוחות עץ] שעל גבי השקר, ובשליזה המדלדלת [תלויה] בה; ופוקק לה זוג שבצוארה, ומטלטלת בו בחצר. ונותן מרדעת על החמור בשבת, ומטלטלת בחצר; אבל אין תולין לה קלסטר בפיה בשבת.

יד. כשם שאדם מצוה על שבימת בהמתו בשבת, כך הוא מצוה על שבימת עבדו ואמתו; ואף על פי שהן בני דעת, ולדעת עצמן עושין - מצוה עליו לשמורן ולמנוען מעשיית מלאכה בשבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר".

טו. עבד ואמה שאנו מצוין על שבימתן - הם עבדים שפלו וטבלו לשם עבדות, וקבלו מצוות שהעבדים חייבין בהן. אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו, אלא קבלו שבע מצוות שנוצטוו בני נח בלבד - הרי הן כגר תושב; ומתירין לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא, כישאל כהל. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג.

טז. הואיל וגר תושב עושה מלאכה לעצמו בשבת, וגר צדק הרי הוא כישאל לכל דבר, במי נאמר "וינפש בן אמתך והגר"? זה גר תושב שהוא לקיטו ושכירו של ישראל, כמו בן אמתו; שלא יעשה מלאכה לישאל רבו בשבת, אבל לעצמו עושה; ואפלו היה זה הגר עבדו, הרי זה עושה לעצמו.

יום רביעי

הלכות שבת פרק כא

א. נאמר בתורה "תשבת" - אפלו מדברים שאינן מלאכה, חייב לשבת מהן. ודברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות [להרבות השביתה] - מהן דברים, אסרום מפני שהן דומים למלאכות, ומהן דברים, אסרום גזירה שמא יבוא מהן אסור סקילה; ואלו הן:

ב. כל המשנה גמות, הרי זה חייב משום חורש; לפיכך, אסור להפנות בשדה הנירה [חרושה] בשבת, שמא ישנה גמות. המפנה את האוצר [מחסן תבואה] בשבת, מפני שהוא צריך לו לדבר מצוה, כגון שניכניס בו אורחים, או קובע בו מדרש - לא יגמר את כל האוצר, שמא יבוא להשוות הגמות. טיט שעל גבי רגלו, מקנחו בכתל או בקורה, אבל לא בקרקע, שמא יבוא להשוות הגמות. לא ירק בקרקע וישוף ברגלו, שמא ישנה גמות; ומתיר לדרס הרק שעל גבי הקרקע, והולך לפי תמו.

ג. נשים המשחקות באגוזים ושקדים וכיוצא בהן - אסורות לשחק בהן בשבת, שמא יבוא להשוות הגמות. ואסור לכבד [לנקות] את הקרקע, שמא ישנה גמות, אלא אם כן היה רצוף באבנים. ומתיר לזלף [להזות] מים על גבי הקרקע, ואינו חושש שמא ישנה גמות, שהרי אינו מתכוון לכך. אין סכין [מדיחת חומר מיפה] את הקרקע,

הרבים - והוא שתהיה ראויה לאתו הרסן, כגון שיר לסוס ואפסר לגמל וחסם לנאקה וסוגר לפלב. אבל אם הוציא בהמה במתג שאין משתמרת בו, כגון שקשר חבל בפי הסוס, או במתג שאינה צריכה לו אלא משתמרת בפחות ממנו, כגון שהוציא חמור בשיר של סוס או חתול בסוגר - הרי זה משאוי; שכל שמירה מעלה או שמירה פחותה - משאוי הוא לה.

ט. לא יקשר גמלים זה בזה, וימשך; אפלו היו קשורין מערב שבת, אינן נמשכין בשבת. אבל מכניס הוא חבלים לתוף ירו - והוא, שלא יצא חבל מתוף ירו טפח; וצריך שיהיה החבל שמפי הבהמה עד ירו, גבוה מן הארץ טפח או יותר. ומפני מה לא ימשך הגמלים הקשורים זה בזה? מפני שהוא נראה כמי שמוליכן לשוק שמוכרין בו בהמות או שמשחקין בהן שם; ומפני זה, לא תצא בהמה בזוג [פעמון] שבצוארה, ואפלו היה פקוק, שאין לו קול.

י. לא תצא בהמה בזוג שבכסותה, ולא בחותם שבצוארה [מטבע הקשורה בה לסימן], ולא בחותם שבכסותה, ולא ברצועה שברגלה, ולא בסלם שבצוארה. ואין חמור יוצא במרדעת [כיסוי שעליו], אלא אם כן היתה קשורה לו מערב שבת. ולא יצא גמל במטלטלת [חתיכת בד] התלויה לו בדבשתו או בזנבו, אלא אם כן היתה קשורה בזנבו וחוטרותו [גבנונית]; ולא יצא הגמל עקוד יד [קשורה ידו], ולא עקוד רגל. וכן שאר כל הבהמה.

יא. אין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהן. ואין הכבשים יוצאין בעגלה שתחת האליה [שמטרתה שלא יזקוק]. ואין הכבשות יוצאות בעצים שמניחין להן בחטמן כדי שיתעטשו התולעין שבמחן. ואין העגל יוצא בעל קטן שמניחין לו על צוארו כדי שיכנע ויהיה נוח לחרישה. ולא תצא בהמה בשבכה [מחסום] שמניחין לה בפיה, כדי שלא תשף או לא תאכל. ולא תצא הפרה בעור הקפד [קיפוד] שמניחין לה על דדיה כדי שלא יינק ממנה השרץ פשהיא ישנה; ולא תצא ברצועה שבין קרניה, בין לנואי בין לשמר. עז [הזקוקה לשמירה מיוחדת] שחקק לה בקרניה [עשה חור כדי להשחיל בו את האפסר], יוצאה באפסר הקשור בחקק בשבת; ואם תחבו בזקנה - אסור, שמא תנתחנו [תנתקנו], ויביאנו בידי ברשות הרבים. וכן כל כיוצא בזה.

יב. הזכרים יוצאים בעור הקשור להן על זכרותן, כדי שלא יעלו על הנקבות; ובעור הקשור להן על לביהן, כדי שלא יפלו עליהן זאבים; ובמטלניות [בדים] המרקמות שמניפין אותם בהן. והרחלים יוצאות, ואליה שלהן קשורה למעלה על גבן, כדי שיעלו עליהן זכרים, או קשורה למטה, כדי שלא יעלו עליהן זכרים; ויוצאות מלפפות [כרוכות] במטלניות, כדי שיהיה הצמר שלהן נקי. העזים יוצאות ודדיהן קשורות, כדי שייבש מהן החלב; אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב עד שיחלב אותו לערב, הרי אלו לא יצאו.

יג. אין חמור יוצא באבן, אף על פי שקשור לו מערב

וכיוצא בהם, פורק בנחת. ומכל מקום, לא יניחם שם על גבי בהמה - משום צער בעלי חיים.

יא המדבק פרות עד שייעשו גוף אחר, חיב משום מעמר. לפיכך, מי שנתפזרו לו פרות בתצרו - מלקט על יד על יד [מעט מעט] ואוכל; אבל לא יתן לא לתוף הסל ולא לתוף הקפה, כדרך שהוא עושה בחל; שאם עשה כדרך שהוא עושה בחל - שמא יכבשם בידו בתוף הקפה, ויבוא לידי עמור. וכן אין מקבצין את המלח וכיוצא בו, מפני שנתאה כמעמר.

יב מפרק - חיב משום דש; והסוחט זיתים וענבים - חיב משום מפרק; לפיכך, אסור לסחט תותים ורמונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם פזיתים וענבים - שמא יבוא לסחט זיתים וענבים. אבל שאר פרות, כגון פרישין [חבושים] ותפוחים ועורורים [פרי הדומה לתפוח] - מתר לסחטן בשבת, מפני שאינן בני סחיטה.

יג כבשין [פירות שנכבשו בחומץ] ושלקות [פירות שנתבשלו] שסחטן - אם לרבף גופן, מתר; ואם להוציא מימיהן, אסור. ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו, אבל מרסק הוא לתוף הכוס או לתוף הקצרה. השום והבסר [ענבים שלא בשלו] והמלילות [שיבולים שלא בשלו] שרסקן מבעוד יום - אם מחסרין דיכה [כתישה], אסור לו לגמר דיכתן בשבת; ואם מחסרין שחיקה ביד, מתר לו לגמר שחיקתן בשבת. לפיכך, מתר לו לגמר שחיקת הריפות [גרעיני שעורים] בצען הפרור [כפ גדולה] בתוף הקצרה בשבת, אחר שמורידין אותה מעל האש.

יד המולל מלילות [מפורר באצבעותיו דבר מאכל] - מולל בשנוי, כדי שלא יראה כדש. הינוק בפיו, פטור; ואם היה גונח [מכאבי גרון] - מתר לו לינק בפיו [מדדי הבחמה], מפני שהוא מפרק כלאחר יד, ומשום צער לו לא גזרו, ואף על פי שאין שם סכנה.

טו פרות שזבו מהן משקין בשבת - אם זיתים וענבים הם - אסור לשותות אותן המשקין עד מוצאי שבת; וגוזה שמא יתפזר ויסחט אותן בשבת. ואם תותים ורמונים הן - אם הכניסן לאכילה, משקין שזבו מהן מתרין; ואם הכניסן לדרך, משקין שזבו מהן אסורין עד מוצאי שבת.

טז זיתים וענבים שרסקן מערב שבת, ויצאו מהן משקין מעצמן - מתרין; וכן חלות דבש שרסקן מערב שבת - משקין היוצאים מהן בשבת, מתרין; שאין כאן מקום לגזרה, שדבר רסקן מערב.

יז זורה ובורר, מאבות מלאכות הן. לפיכך, אף על פי שמתר למלל מלילות בראשי אצבעותיו, וכשהוא מנפח [מוציא אור מפי] להפריח הקליפה, מנפח בידו אחת בכל כחו - אבל לא כגנון [מיו נפה] ולא בתמחוי [קערה גדולה], גזרה שמא ינפה בנפה ובכברה, שהוא חיב. והמשמר [מנפה] שמרים, תולדת בורר או מרקד הוא; לפיכך, אף על פי שמתר לסגן זין צלול או מים צלולין בסודרין או בקפיפה [סל] מצרית - לא יעשה גמה בסודר [ע"י]

ואפלו היה רצוף באכנים; ואין נופחין אותו [במפוח, כדי להרחיק את האבק], ואין מדיחין אותו, אפלו ביום טוב, קל וחמר בשבת - שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא להשוות הגמות בזמן שהוא עושה בן במקום שאינו רצוף.

ד חצר שנתמלקלה בימי גשמים, מביא תבן ומרדה [שוטח] בה; וכשהוא מרדה, לא ירדה לא בסל, ולא בקפה, אלא בשולי הקפה [תחתית קופה שנשברה] - שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא להשוות גמות.

ה המשקה את הזרעים, חיב משום זורע; לפיכך אסור לשאב מן הבור בגלגל [אופר] - גזרה, שמא ימלא לגנתו ולתורבתו. ומפני זה, אם היה הבור של גלגל בתצור, מתר למלאת ממנו בגלגל.

ו התולש, חיב משום קוצר; לפיכך, אסור לרדות [להוציא] דבש מפורתו בשבת, מפני שהוא כתולש. אין עולין באילן, בין לח בין יבש; ואין נחלין באילן, ואין נסמכין באילן. ולא יעלה מבעוד יום לישב שם כל היום בלו. ואין משתמשין במחבר לקרקע כלל - גזרה שמא יתלש.

ז פרות שגזרו בשבת, אסור לאכלן עד מוצאי שבת - גזרה שמא יתלש. הדס המחבר, מתר להריח בו, שאין תננתו אלא להריח בו, ודרי ריחו מצוי - קיים ללא תלישה; אבל אתרוג ותפוח וכל הראוי לאכילה, אסור להריח בו במחבר - גזרה שמא יקץ אותו לאכלו.

ח אילן שהיו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים, אסור לישב עליהן; ואם אינן גבוהין שלשה, תרי הן כארץ. היו באין מלמעלה משלשה לתוף שלשה, מתר להשתמש בהן; היו גבוהין שלשה, אף על פי שצדן אחד שנה לארץ, או שיש חלל תחתיהן שלשה - אסור לישב עליהם.

ט אין רוכבין על גבי בהמה בשבת - גזרה שמא יחתך זמורה [ענף גר] להנהיגה. ואין נתלין בבהמה, ולא יעלה מבעוד יום לישב עליה בשבת. ואין נסמכין לצדי בהמה; וצדי צדדין - מתרין. עלה באילן בשבת - בשוגג, מתר לירד; במזיד, אסור לירד. ובבהמה - אפלו במזיד - ירד, משום צער בעלי חיים. וכן פורקין המשאוי מעל הבהמה בשבת, משום צער בעלי חיים.

י פיצוד? היתה בהמתו טעונה שליף [משא] של תבואה - מכניס ראשו תחתיו, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו. היה בא מן הדרך בלילי שבת, ובהמתו טעונה - כשיגיע לחצר החיצונה, נוטל את הכלים הנטלין בשבת; ושאין נטלין - מתיר החבלים והשקין נופלין. היו בשקין דברים המשתברין - אם היו שקין קטנים, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהן, והשקין נופלין על הכרים; שהרי אם ירצה לשלף הכר, שולף, מפני שהשקים קטנים וקלים, ונמצא שלא בטל כלי [מיעוד]. היתה טעונה עשות של זכוכית - מתיר השקים והן נופלין; שאף על פי שישברו, אין בכך הפסד גדול, שהרי הכלל להתכה עומד, ולהפסד מועט לא חששו. היו השקים גדולים ומלאים כלי זכוכית

העין. ורק תפל [רוק האדם לפני שטעם משהו], אפלו על גב העין אסור. קילור [משחה לעין] ששרה אותו מערב שבת - מעבירו על גב עינו בשבת, ואינו חושש. מי שלקה באצבעו, לא יכרך עליו גמי כדי לרפאו; ולא ידחקו. בידו כדי להוציא ממנו דם.

כו. אין נוהגין חמין ושמן על גבי המפה, ולא על גבי מוץ [בד] שעל המפה, ולא על גבי מוץ לתנו על המפה בשבת; אבל נותן הוא חוץ למפה, ושותת ויורד למפה. ונוהגין מוץ יבש על גבי המפה; ואם היה עתיק [ישן] - אסור, מפני שהוא כרטיה.

כז. רטיה [תחבושת] שפרשה [נפלה] על גבי כלי, מחזירין אותה; ואם פרשה על גבי קרקע, אסור להחזירה. ומניחין רטיה על גבי המפה לכתחלה במקדש, שאין אסור שבות [איסור דרבנן להרשות השביתה] במקדש. וככל מקום, מקנחין פי המפה; ואין מקנחין את הרטיה, שמא ימרח.

כח. סכין וממשמשין בגמי מעים בשבת - והוא שיסוך וימשמש בבת אחת, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. ואין מתעמלין בשבת. אי זה הוא מתעמל? זה שדורסים על גופו בכח עד שייגע ויזיע, או שיהלך עד שייגע ויזיע - שאסור ליגע את עצמו כדי שייגע בשבת, מפני שהוא רפואה. וכן אסור לעמד בקרקע דימוסות [קרקע מלוחה] שבארץ ישראל, מפני שמעמלת ומרפאה.

כט. אין רוחצין במים שמשלשלין, ולא בטיט שטובעין בו, ולא במי משרה הבאשים [מלוכלכים], ולא בים סדום [המלח], ולא במים הרעים שבגם הגדול - מפני שכל אלו צער הן, וכתוב: "והקראת לשבת ענג"; לפיכך, אם לא נשתהה בהם, אלא עלה מיד - אף על פי שיש לו חטטין [שחין] בראשו, מותר.

ל. אין מתגרדין במגרדת; ואם היו ידיו מלכלכות בצואה או בטיט, גורד כדרך ואינו חושש. סכין ומפרכין [משפופים גלדי המכה] לאדם לענגו, אבל לא לכהמה; ואם היה לה צער, מותר להסיר צערה בסיכה ופרוף. בהמה שאכלה כרשינין [מאכל בהמה] הרבה, מריצין אותה בחצר בשביל שתתרפא; ואם אחרה [שטף] דם, מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן, ואין חוששין שמא ישחק לה סמנין.

לא. אין מקיאים את האכל בשבת [להקלה]. במה דברים אמורים? בסם [באמצעות חומר בליעה] - שמא ישחק סמנין; אבל להכניס ידו לתוך פיו ולהקיא, מותר. ואסור לדחק פרוסו של תינוק כדי להוציא הראי [צרכים] שלו - שמא יבוא להשקותו סמנין המשלשלין. ומותר לכפות כוס על הטבור בשבת [כעין כוסות רוח] כדי להעלותו. וכן מותר לחנק [ליישר מפרקות] וללפף [בבגדים] את הקטן, ולהעלות אגנים [רפואה לגידי האוזניים] בין ביד בין בכלי, ולהעלות אנקלי [תונן שכנגד הלב להקלת הנשימה]; שכל אלו וכיוצא בהן - אין עושין אותן בסמנין כדי לחש [לחשוש] לשחיקה, ויש לו צער מהן.

[פי הכלי]; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, וכבוא לשמר במשמרת. וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחל - שמא יבוא לשמר. וכן המחבץ [מייצר חמאה], תולדת בורר הוא; לפיכך, אף על פי שנותנין שמשמן ואגוזים לרובש, לא יחבץ [יפריד מן הדבש] בידו.

ית. המחסף את הירק דק דק כדי לבשלו - הרי זה תולדת טוחן, ותיב; לפיכך, אין מרסקין לא את השחת [תבואה מאכל בהמה] ולא את התרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה - מפני שגוראה כטוחן. אבל מחתכין את הדלועין לפני בהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים - שאין טחינה בפרות. ומתירין אלמות של עמיר [חציר] לפני בהמה, ומפספס [מתיר] בידו אלמות קטנות; אבל לא אלמות גדולות, מפני הטרח שבהן.

יט. חבילי סיאה ואזוב וקורנית [מיני צמחים] וכיוצא בהן, שהכניסן למאכל בהמה - מסתפק מהן, וקוטם ואוכל בראשי אצבעותיו; אבל לא בידו הרבה - שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, וכבוא לרק [לכתוש].

כ. הצריך לרק פללים וכיוצא בהן, לתן לתוף המאכל בשבת - הרי זה כותש ביד [כת] הספין, ויבקעה. אבל במכתשת - תיב, מפני שהוא טוחן; לפיכך, אסור לבריא להתרפאות בשבת - גזרה שמא ישחק סמנין.

כא. כיצד? לא יאכל דברים שאינן מאכל בריאים, כגון אזובין ופיאה [מיני צמחים]; ולא דברים המשלשלין, כגון לענה וכיוצא בה. וכן לא ישתה דברים שאין דרך הבריאים לשותתן, כגון מים שבשלו בו סמנין [צבע] ועשבים.

כב. אוכל אדם אכלין ומשקין שדרך הבריאים לאכלן ולשתותן, כגון הפסגר והכשות והאזוב [מיני צמחים]; אף על פי שהם מרפאין, ואוכלן כדי להתרפאות בהן - מותר, הואיל והן מאכל בריאים. שמה חליתית [מין צמח] מקדם השבת, והרי הוא שותה והולך - מותר לשותו בשבת, במקומות שנהגו הבריאים לשותה החליתית; ושותין יתוס המצרי [ערבוב של כמה מיני אוכלין] בכל מקום.

כג. וכן שמנים שדרך הבריאים לסוף בהן - מותר לסוף בהן בשבת, ואף על פי שנתפון לרפואה; ושאין הבריאים סכין בהן, אסורין. החושש [כואב] במתניו - לא יסוף יין וחמץ, אבל סף הוא את השמן; ולא שמן גרד, אלא במקום שהבריאים סכין אותו. ומותר לסוף שמן ומלח בכל מקום. נגפה [לקחה] ידו או רגלו - צומתה [מכווצה] ביין, ואינו צומתה בחמץ; ואם היה ענג [איסטניס], אף ביין אסור.

כד. החושש בשניו - לא יגמע בהן את החמץ, ויפלט; אבל מגמע הוא, ויבולע. החושש בגרונו, לא יערערונו [יגררנו] בשמן; אבל בולע הוא שמן הרבה - ואם נתרפא, נתרפא. אין לועסין את המצטבי [שרף הנוסף מעיסו], ואין שפין את השנים בסם בשבת, בזמן שמתפון לרפואה; ואם נתפון לריח הפה, מותר.

כה. אין נוהגין יין לתוך העין, אבל נותן הוא על גב

ב. מפני מה אסרו חכמים להכנס למרחץ בשבת? מפני הבלגין שהיו מחמין חמין בשבת, ואומרים: 'מערב שבת הוחמו'; לפיכך גזרו שלא יכנס אדם למרחץ בשבת, אפלו להזיע. וגזרו שלא ישתטף כל גופו בחמין, ואפלו בחמין שהוחמו מערב שבת; אבל פניו ידיו ורגליו, מתר. במה דברים אמורים? בחמי האור [האש] - גזרה משום מרחץ; אבל בחמי טבריה וכיוצא בהן, מתר להשתטף בהם כל גופו. ואסור לרחץ במים חמין שבמערות, מפני שהמערות יש בהן הכל, ויבוא לידי זעה, ונמצאת במרחץ.

ג. מתחמם אדם כנגד המדורה, ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן; אבל אינו משתטף כל גופו בצונן, ויבא ומתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו, ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין. המביא סילון [צינור] של צונן בתוך מים חמין [לחמם המים שבצינור], אפלו בתוך חמי טבריה - הרי אלו בחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה.

ד. מביא אדם קיתון של מים, ומניחו כנגד המדורה - לא בשביל שיחמו, אלא כדי שתפוג צנתן. וכן מניח פך של שמן כנגד המדורה - כדי שיפשר, לא שיחם. וסף אדם ידו במים או בשמן, ומחמם כנגד המדורה - והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא פרוסו של תינוק נכנית בהם. ומחמם בגד, ומניחו על גבי מעיו בשבת.

ה. אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמים - אין נוהגין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה; וכן לא יתן לתוכה פך של שמן, מפני שהוא כמבשלו. אבל נוהג הוא מים חמין לתוך אמבטי של צונן.

ו. מחם [דוד] שפנה ממנו מים - מתר לתן לתוכו מים צונן, כדי להפשיך; ומתר לצק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך החמין - והוא שלא יהיו בכלי ראשון, מפני שהוא מחממן הרבה. וכן קדירה רותמת - אף על פי שהורידה מעל האש, לא יתן לתוכה תבלין; אבל נוהג לתוכה מלח, שהמלח אינו מתבשל אלא על גבי אש גדולה. ואם צק התבשיל מקדירה לקערה - אף על פי שהוא רותם בקערה, מתר לו לתן לתוך הקערה תבלין; שכלי שני אינו מבשיל.

ז. אין שורין את החלתית [צמח חריץ], בין בפושרין בין בצונן; אבל שורה אותו בתוך החמין. ואם שטה יום חמישי וששי [לרפואה], הרי זה שורה בשבת בצונן, ומניחו בחמה עד שיחם, ושותה - כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות.

ח. דבר שנתבשל קדם השבת, או נשרה בחמין מלפני השבת - אף על פי שהוא עכשו צונן, מתר לשרותו בחמין בשבת. ודבר שהוא צונן מעקרו, ולא בא בחמין מעולם - מדיחין אותו בחמין בשבת, אם לא היטה הדחתו גמר מלאכתו [בישולו]; אבל אין שורין אותו בחמין.

ט. מתר להחם בחמה, אף על פי שאסור להחם בתולדות חמה - שאינו בא לטעות מחמה לאש; לפיכך, מתר לתן מים צונן בשמש כדי שיחמו. וכן נוהגין מים יפים לתוך מים רעים בשביל שיצוננו. ונוהגין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור.

לב. המרקד, מאבות מלאכות. לפיכך אין כוברים [מנפים] את התבן בכברה [בנפה]; ולא יניח הכברה שיש בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המוץ [הקליפה] - מפני שהוא כמרקד. אבל נוטל התבן בכברה ומוליך לאבוס [סל האכלה לבהמה], אף על פי שירד המוץ בשעת הולכה - שהרי אינו מתכוון לכך.

לג. מגבל [מעורב מים וקמח], תיב משום לש; לפיכך אין מגבלין קמח קלי [שנעשה מחטה קלוייה] הרבה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי. ומתר לגבל את הקלי מעט מעט. אבל תבואה שלא הביאה שלישי שקלו אותה, ואחר כך טחנו אותה שחינה גסה, שהרי היא כחל, והיא הנקראת 'שתית' - מתר לגבל ממנה בחמין וכיוצא בו הרבה בבת אחת; והוא, שיהיה רך; אבל קשה - אסור, מפני שנקראה כלש. וצריך לשנות; כיצד? נוהגין את השתית, ואחר כך נוהגין את החמין.

לד. המרסן [סובין של תבואה] - אף על פי שאינו ראוי לגבל, אין גובלין אותו; שמא יבוא לגבל העפר וכיוצא בו. ונוהגין מים על גבי המרסן, ומוליך בו התרוד [כר] שתי וערב; אבל אינו ממרס בידו, שלא יראה כלש. אם לא נתערב, מנערו מקלי לכלי עד שיתערב; ונוהגין לפני התרנגולין או לפני השורים. ומתר לערב המרסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק אותו בכלים הרבה, ונוהגין לפני כל בהמה ובהמה; ומערב בכלי אחד אפלו כור, אפלו כורים. לה. אין מאכילין בהמה תיה ועוף בשבת, כדרך שהוא מאכיל בחל - שמא יבוא לידי פתישת קטניות, או לידי לישת קמח וכיוצא בו. כיצד? לא יאכיל הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים, ולא ירביץ [יושיב] עגל וכיוצא בו ויפתח פיו ויתן לתוכו פרשיניו ומים בבת אחת. וכן לא יתן לתוף פי יונים ותרנגולים, למקום [בגרו] שאינן יכולין להחזיר [להוציא]; אבל מאכיל הוא את הבהמה מעמד, ומשקה אותה מעמד, או נוהג לתוף פיה מים בפניו ופרשיניו בפני עצמן, במקום שיכולה להחזיר. וכן מאכיל לעוף בידו, במקום שיכול להחזיר. ואין צריך לומר, שיתן לפנייהן והם אוכלין.

לו. במה דברים אמורים? במי שמזונותיו עליו, כגון בהמתו וחסותו ויוני הבית ואנזין ותרנגולין; אבל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוני שובך ודבורים - לא יתן לפנייהן לא מזון לא מים. ומתר לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים והיא אוכלת, אבל לא יעמיד אותה על גבי דבר שהקצה [מוקצה]. ועומד בפניה כדי שתחזיר פניה לדבר המקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב.

הלכות שבת פרק כב

א. רדית הפת [הוצאתו מהתנור] - אף על פי שאינה מלאכה - אסרו אותה חכמים, שמא יבוא לאפות. המדביק פת בתנור מבעוד יום, וקדש עליו היום - מציל ממנו מזון שלש סעודות, ואומר לאתרים: 'בואו והצילו לכם'. ואף על פי שהרדית אינה מלאכה, כשהוא מציל, לא ירדה במרדה [כלי המיוחד לכך] אלא בסכין, כדי לשנות.

יז. טיט שעל בגדו, מכספסו [משפספו] מבפנים; ואינו מכספסו מבחוץ - גזרה שמא כבסו. ומתיר לגרדו בצפרן, ואינו חושש שמא ילבנו. המכספסו את הסודר (לאחר הכביסה) - אסור, מפני שהוא מלבנו; אבל החלוק - מתיר, מפני שאין פונתו אלא לרככו.

יח. מנעל או סנדל [מערור] שנתלכלך בטיט ובצואה, מתיר לשקשכו [לנענעו] במים; אבל לכבסו, אסור. ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין את הישנים. פר או פסת שהיה עליהן צואה או טנוף, מקנחין בסמרטוט; ואם היתה על של עור, נותנין עליה מים עד שתכלה.

יט. מי שנתלכלכה ידו בטיט - מקנחה בזנב הסוס, ובזנב הפרה, ובמפה הקשה העשויה לאחוזה בה קוצין; אבל לא במפה שמקנחין בה את הידים - שלא יעשה פדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לכבס את המפה.

כ. מי שרחץ במים - מסתפג בלונטיתו [מתנגב במגבת] ומביאה בידו, ואין חוששין שמא יסחט. וכן מי שגשרו בליו בדרך [נפלו בגדיו לתוך המים] - מהלף בהן, ואין חוששין שמא יסחט. ואסור לו לשטחן, ואפלו בתוף ביתו; גזרה שמא יאמר הרואה, 'הרי זה פבס פסותו בשבת, ושטחה ליכשה'; וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפלו בחדרי חדרים אסור.

כא. שתי מטהרות [מקוואות] זו על גבי זו - נוטל את הפקק [העשוי מברד] מבינתים [מביניהם] ומשיקן [מחבר המקוואות], ומחזיר את הפקק למקומו, מפני שאינו בא לידי סחיטה, שהרי דעתו שיצאו המים [שלא יהיה הפקק מהודק]. ופוקקים את הביב בסודרין ויכרך דבר המטלטל, כדי שלא יצופו המים על האכלים ועל הכלים; אבל אין פוקקין את הביב כדי שיגדו המים לבור - שמא יסחט בצת שדוחק, שהרי הפקק שרוי במים.

כב. אסור לתקן בית יד [שרוולים] של בגדים, ולשברם שברים שברים [לקמטם קמטים קמטים], בדרך שמתקנין בחל הבגדים בשמכבסין אותן; וכן אין מקפלין הכלים [בגדים] בשבת בדרך שעושין בחל בבגדים כשיכבסו אותן [לגהצם]. ואם לא היה לו פלי אחר להחליפו, מתיר לקפלו ולפשטו ולהתפסות בו, כדי שיתנאה בו בשבת - והוא שיהיה בגד חדש לבן, שהרי הוא מתמעף ומתלכלך מיד. וכשיקפל, לא יקפל אלא איש אחד; אבל לקפל בשנים, אסור.

כג. הצובע, מאבות מלאכות; לפיכך, אסור לאשה להעביר סרק [אודם] על פניה, מפני שהיא צובעת. והתופר, מאבות מלאכות; לפיכך, אסור למלאת הפר והפסת החדשים במוכין [אגודות בדים] - גזרה שמא יתפר; אבל מוכין שגשרו מן הפר או מן הפסת, מתזירין אותם בשבת.

כד. הקורע, מאבות מלאכות; לפיכך, מי שנסתבכו בגדיו בקוצים - מפרישם בצנעה [שלא יראהו], ומתמהמה כדי שלא יקרע; ואם נקרעו - אינו חייב פלוג, ואם

י. מערב אדם מים ומלח ושמן, וטובל בהן פתו, או נותנו לתוף התבשיל - והוא, שיעשה מעט; אבל הרבה - אסור, מפני שגזרה בעושה מלאכה ממלאכת התבשיל. וכן לא יעשה מי מלח עזין [מלוחים מאוד], והם שגיי שלישי מלח ושליש מים, מפני שגזרה בעושה מורקס [דג כבוש במלח]. ומתיר למלח ביצה; אבל צנזן וכיוצא בו - אסור, מפני שגזרה ככובש כבשין בשבת, והכובש אסור, מפני שהוא כמבשל. ומתיר לטבל צנזן וכיוצא בו במלח, ואוכל.

יא. מתיר לערב יין ודבש ופולפלין בשבת לאכלן; אבל יין ומים ושמן אפרסמון - אסור, שאין זה ראוי לאכילת פריאים. וכן כל פיוצא בזה.

יב. תרדל [גרעיני צמח] שלשו מערב שבת - למחר ממחו בין ביד בין בכלי, ונותן לתוכו דבש; ולא יטרף [יערבב בכוח], אלא מערב. שחלים [מיו ירק] שטרפן מערב שבת, למחר נותן לתוכן שמן וחמץ ותבלין; ולא יטרף, אלא מערב. שום שרסקו מערב שבת, למחר נותנו לתוף הגריסין; ולא ישחק, אלא מערב.

יג. הנוטל שער מגוף האדם, חייב משום גזוז; לפיכך, אסור לרחץ את הידים בדרך שמשיר את השער ודאי, כגון אהלה [מיו צמח] וכיוצא בו. ומתיר לחף את הידים בעפר לבונה, ובעפר פולפלין, ובעפר יסמין, וכיוצא בהן; ואינו חושש שמא ישיר שער שעל ידו, שהרי אינו מתכוון. ערב דבר שמשיר את השער ודאי עם דבר שאינו משיר ודאי - אם היה הרב מדבר שאינו משיר, מתיר לחף בו; ואם לאו, אסור.

יד. אסור לראות במראה של מתכת בשבת - גזרה שמא ישיר בה [באמצעות שפתה] גימין המדלדלין [שערות בולטות] מן השער, ואפלו קבועה בפתל; אבל מראה שאינה של מתכת - מתיר לראות בה, אפלו אינה קבועה.

טו. המכבס, חייב משום מלבן; והסוחט פסות, חייב מפני שהוא מכבס; לפיכך, אסור לדחק מטלית או מוך וכיוצא בהן, בפי האשישה [פר] וכיוצא בה, כדי לסתמה - שמא יבוא לידי סחיטה. ואין מקנחין בספוג, אלא אם כן יש לו בית אחיזה - שלא יסחט. ואין מכסין חבית של מים וכיוצא בה, בכגד שאינו מוכן [מיועד] לה - גזרה שמא יסחט.

טז. נשברה לו חבית בשבת, מציל ממנה מה שהוא צריך לשבת לו ולאורחיו, ובלבד שלא יספג ביין [ישרה הספוג ביין ויסחוט לכליו], או יטפח בשמן [יטבול ידו בשמן ויקנח לכליו]; שאם יעשה בדרך שהוא עושה בחל, שמא יבוא לידי סחיטה. וכיצד מציל ממנה? מביא פלי ומניח תחתיה; ולא יביא פלי אחר ויקלט [היין מהאור], פלי אחר ויצרף [מסוך לגג ויקבל הנחל מן הגג] - גזרה שמא יביא פלי דרך רשות הרבים. נדבמנו לו אורחים - מביא מביתו פלי אחר וקולט, פלי אחר ומצרפו לראשון. ולא יקלט ואחר כך זמין, אלא זמין ואחר כך יקלט; ואם הערים [התחכס] בדבר זה, מתיר.

לב. הנוטה [תולה] פרכת וכיוצא בה, צריך להזהר כדי שלא יעשה אהל בשעה שנוטה; לפיכך, אם הייתה פרכת גדולה - תולין אותה שנים, אבל אחד אסור. ואם הייתה כלה שיש לה גג, אין מותרין אותה ואפלו עשרה; שאי אפשר שלא תגבה מעט מעל הארץ, ותעשה אהל עראי.

לג. בגד שמכסה בו פי החבית - לא יכסה בו את פלה, מפני שנעשה אהל; אבל מכסה הוא מקצת פיה. המסגן בכפיפה מצרית [סל מחורר] - לא יגביה קרקעית הכפיפה מן הפלי טפח, כדי שלא יעשה אהל עראי.

הלכות שבת פּרָק כג

א. העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא, כגון נקב של לול התרנגולין, שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל - הרי זה חיב משום מכה בפטיש [גמור מלאכה]; לפיכך, גזרו על כל נקב, אפלו היה עשוי להוציא בלבד, או להכניס בלבד - שמא יבוא לעשות נקב שחביב עליו. ומפני זה אין נוקבין בחבית נקב חדש, ואין מוסיפין בו [נקב נוסף]. אבל פותחין נקב ישן [שנסתם] - והוא, שלא יהיה הנקב למטה מן השמרים; שאם היה למטה מן השמרים [בתחתית החבית] - הרי זה עשוי לחזק, ואסור לפתחו.

ב. נוקבין מגופה [סתומת הטיט] של חבית להוציא ממנה יין, ובלבד שיקבנה למעלה; אבל מצדה - אסור, מפני שהוא כמתקן כלי. שובר אדם את החבית לאכל ממנה גרוגרות [חאנים], ובלבד שלא יתפנן לעשות כלי; ומביא אדם חבית של יין, ומתיו את ראשה בסיף לפני האורחין, ואינו חושש, שאין פגנתו אלא להראות נדיבות לבו.

ג. וכשם שאסור לפתח כל נקב, כך אסור לסתם כל נקב; לפיכך, אסור לסתם נקב החבית - ואפלו בדבר שאינו מתמרם, ואינו בא לידי סחיטה, כגון שישתם בקיסם או בצרור [רגב אדמה] קטן. אבל אם הניח שם אכל כדי להצניעו, ונקצא הנקב נסתם - מותר; ומותר להצרים [להתחכס] בדבר זה.

ד. כל דבר שהוא גמר מלאכה, חיב עליו משום מכה בפטיש. ומפני זה, הגורך כל שהוא, או המתקן כלי באיזה דבר שיתקן - חיב; לפיכך, אסור להשמיע קול של שיר בשבת, בין בכלי שיר, כגון כנורות ונבלים, בין בשאר דברים. אפלו להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, או לקרקש את האגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתק - כל זה וכיוצא בו, אסור; גזרה שמא יתקן כלי שיר.

ה. אין מספקין יד על ידו, ולא מרדקין, ולא מספחין בשבת [כף אל כף] - גזרה שמא יתקן כלי שיר; וילספק לאחר ידו, מותר. אין שטיין על פני המים - גזרה שמא יתקן חבית של שטיין. ברכה שבחצר - מותר לשוט בה, שאינו בא לעשות בה חבית של שטיין; והוא שיהיה לה שפה מקפת, שלא יעקר ממנה המים, כדי שיהיה הפך והפך בינה ובין היים.

ו. אין חותכין שפופרת של קנה, מפני שהוא כמתקן

שחרי לא נתפנן. ומתיר ללבש פלים חדשים [בגדים], ואם נקרעו - נקרעו. פוצעין [שבורים] את האגוז במטלית, ואין חוששין שמא תקרע.

כה. התוקע, חיב משום בונה; לפיכך, כל הדלתות המתברות לקרקע, לא נוטלין אותן ולא מתזירין - גזרה שמא יתקע. אבל דלת שדה תבה ומגדל [סוגי ארונות], ושאר דלתות הפלים - נוטלין, ולא מתזירין. ואם נשמט ציר המתחון שלחן - דוחקין אותו למקומו, ובמקדש מתזירין אותו; אבל ציר העליון שנשמט, אסור להחזירו ככל מקום - גזרה שמא יתקע.

כו. אין גודלין [קולעים] את שער הראש, ואין פוקסין [מטרקים לצדדים] אותו, מפני שנראה כבונה. ואין מתזירין מנורה של חליות [חלקים], ולא פסא המפצל [מורכב ממה חלקים], ולא שלחן המפצל, וכיוצא בהן - מפני שנראה כבונה; ואם החזיר - פטור, שאין [דיו] בגנן בכלים, ואין סתירה בכלים; ואם היה רפוי, מותר להחזירו. ואין מתקנין חליות של שדרה [שבגבו] של קטן זו בצד זו, מפני שנראה כבונה.

כז. העושה אהל קבוע, חיב משום בונה. לפיכך, אין עושין אהל עראי לכתחלה, ולא סותרין אהל עראי - גזרה שמא יעשה או יסתיר אהל קבוע; ואם עשה או סתר אהל עראי, פטור. ומתיר להוסיף אהל עראי בשבת. כיצד? טלית שהיתה פרוסה על העמודים או על הכתלים, והיתה כרוכה קדם השבת - אם נשאר ממנה גג טפח מתחת - הרי זה מותר את פלה בשבת, עד שיעשה אהל גדול. וכן כל פיוצא בזה.

כח. אין תולין את הפלה [וילון המכסה מיטה], שחרי נעשית תחתיה אהל עראי; ומתיר להניח מטה וכסא וטריסקל [כסא בעל שלש רגלים], ואף על פי שיעשה תחתיה אהל - שאין זה דרך עשית אהל, לא קבע ולא עראי.

כט. כל אהל משפע שאין בגגו טפח, ולא בפחות משלשה סמוף לגגו רחב טפח - הרי זה אהל עראי; והעושה אותו לכתחלה בשבת, פטור. טלית כפולה [מקופלת לשנים] שהיה עליה חוטין שהיא תלויה בהן מערב שבת [על מנת למשכה בהם], מותר לנטותה [לפורטה]. וכן הפרכת, מותר לנטותה ומתיר לפרקה.

ל. פלת חתנים [אהול שעל גבי מיטת חתנים] שאין בגגה טפח, ואין בפחות משלשה סמוף לגגה רחב טפח - הואיל והיא מתקנת לכף [מוכנה מערב שבת לפריסה], מותר לנטותה ומתיר לפרקה; והוא, שלא תהיה משלשלת [פרוסה] מעל המטה טפח. פקק [כעין וילון] החלון - בזמן שהוא מתקן לכף - אף על פי שאינו קשור ואינו תלוי [בחלון], מותר לפקק בו החלון.

לא. כובע שעושין על הראש, ויש לו שפה מקפת שהיא עושה צל כמו אהל על לובשו - מותר ללבושו; ואם הוציא מן הבגדים סביב לראשו או [רק] כנגד פניו כמו אהל, והיה מהדק על הראש, והיתה השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג - אסור, מפני שהוא עושה אהל עראי.

וכן אסור לקנות ולמכור ולהשפיר - גזרה שמא יכתב. לא ישפיר אדם פועלים בשבת, ולא יאמר לחברו לשפיר לו פועליו. אכל לשאל ולהשאיל, מתר; שואל אדם מחברו כדי יין וכדי שמן, ובכלבד שלא יאמר לו 'הלוני'.

יג. אחד המוכר בפה [רק החליטו על המכירה] או במסירה - אסור, בין במאזנים בין שלא במאזנים; וכשם שאסור לשקל - כך אסור למנות ולמדד, בין בכלי מדה בין בידי בין בחבל.

יד. אין דנין בשבת, ולא חולצין, ולא מנבמין, ולא מקדשין [אשה] - גזרה שמא יכתב. ואין מקדישין [קודש לה'] ולא מעריכין [עדר פלוני עלי], ולא מחרימין [נכסיו לבדק הבית] - מפני שהוא כמקח וממכר; ואין מגביהין תרומה ומעשרות, שזה דומה למקדיש אותן פרות שהפריש, ועוד, מפני שהוא כמתקן אותן בשבת. ואין מעשרין את הבהמה [מעשר בהמה] - גזרה שמא ירשם בסקרה [צבע אדום שחמטנים בו העשירי]. ומקדיש אדם פסחו בשבת, וחקיגתו ביום טוב - שזו מצות היום. וכשם שאין מקדישין, כך אין מקדשין [- מטילין אפר הפרה ל-] מי חטאת.

טו. המגביה תרומה ומעשרות בשבת או ביום טוב - בשוגג, יאכל ממה שתקן; במזיד, לא יאכל עד מוצאי שבת. ובין כך ובין כך, תקן את הפרות [ומותרים באכילה] - וכן המקדיש או המעריך או המחריש בשבת, בין בשוגג בין במזיד - מה שעשה עשוי; ואין צריך לומר ביום טוב. וכן המקנה לחברו בשבת, קנה. מעשרין את הדמאי [פירות עם הארץ שספק מופרשים הם] בין השמשות, אכל לא את הודאי.

טז. מי שקרא שם [הפריש בדיבור] לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של ודאי, לא יטלם בשבת, אף על פי שיחד מקומן מקדם השבת, וְהָרִי הֵם ידועין ומגחין בצד הפרות. ואם היה כהן או עני למודים [רגילים] לאכל אצלו, יבואו ויאכלו, ובכלבד שיודיע לכהן שזו שאגני מאכילך תרומת מעשר, יודיע לעני שזו שאגני מאכילך מעשר עני.

יז. אסור להפיס [להגריף] ולשחק בקבאי בשבת, מפני שהוא כמקח וממכר; ומפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו [דרך משחק] על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין מקפידין.

יח. אסור לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בשבת, בין שעבר, בין שעתיד להיות - גזרה שמא יכתב; לפיכך, חשבונות שאין בהן צרך, מתר לחשבן. כיצד? 'כמה סאין היה לנו בשנה פלונית', 'כמה דינרין הוציא בחתונת בנו', וכיוצא באלו, שהם בכלל שיחה בטלה שאין בה צרך כלל - המחשב אותן בשבת, [מותר] כמחשב בחל.

יט. אסור לקרות בשטרי הדיוטות [חובות וחשבונות] בשבת - שלא יהא כחל, ויבוא למחוק. מונה אדם את אורחיו ואת פרוסתיו [מיני מעדנים] מפיו, אכל לא מן הקטב, כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות. לפיכך, אם היו

כלי; היתה חתוכה - אף על פי שאינה מתקנת - מתר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא ממנה יין, ואין חוששין שמא יתקן. ואסור להניח עלה של הדס וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית, כדי שיקלח את היין, מפני שהוא פעושה מרוב בשבת. ואין שוכרין את התרש, ואין קורעין את הנזיר [להניחם תחת הדג בעת צלייתו], מפני שהוא כמתקן כלי.

ז. זמורה [ענף גפן] שהיא קשורה בטפית [פר קטן לשאיבת מים], ממלאין בה בשבת; ואם אינה קשורה, אין ממלאין בה - גזרה שמא יקטם [יקצוץ] אותה ויתקנה. אסור לחף [לשפסף] כלי כסף בגרתיקון [מין טיט], מפני שהוא מלבנן כדרך שהאמנין עושין, ונמצא כמתקן כלי, וגומר מלאכתו בשבת; אכל חופפין אותו בחול ובנתר [מין עפר]. וכן כל הכלים, חופפין אותם בכל דבר. ואסור להדיח קצרות ואלפסין [מחבתות גדולות] וכיוצא בהן, מפני שהוא כמתקן, אלא אם בן הדיחן לאכל בהן סעודה אחרת באותה שבת; אכל כלי שתיה, כגון כוסות וקיתונות [קנקנים] - מתר להדיחן בכל עת, שאין קבע לשתייה. ואין מציעין את המטות בשבת, כדי לישן עליהן למוצאי שבת; אכל מציעין מלילי שבת לשבת.

ח. אסור להטביל כלים טמאין בשבת, מפני שהוא כמתקן כלי. אכל אדם טמא - מתר לטביל, מפני שנואָה כמקר [טובל לקדר גופו]; ואין מדין עליו בשבת [הזאת שלישי ושביעי לטהרו מטומאת מת]. המטביל כלים בשבת - בשוגג, ישתמש בהן; במזיד, לא ישתמש בהן עד למוצאי שבת. ומתר להטביל את המים הטמאים בשבת; כיצד נעשה? נותנן בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים, ומטביל הכלי במקנה עד שייעלה מי המקנה עליהן, ויטהרו.

ט. ואין מגביהין [מפרישים] תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנואָה כמתקן דבר שלא היה מתקן.

י. מעבד, מאבות מלאכות הוא; והמרבף עור בשמן כדרך שהעבדנין עושין - הרי זה מעבד, וחיב. לפיכך, לא יסוף אדם את רגלו בשמן, והיא בתוף המנעל או בתוף הסנדל החדשים; אכל סף הוא את רגלו שמן, ולובש [אח"כ] מנעלו או סנדלו, אף על פי שהן חדשים. וסף כל גופו שמן, ומתעגל [מתגלגל] על גבי קטבוליא [משטח עור] חדשה, ואינו חושש. כמה דברים אמורים? בשהיה השמן מועט, כדי שיצחצח [יבויק] העור בלבד; אכל אם היה בכשרו שמן הרבה, כדי שירבף העור - הרי זה אסור, מפני שהוא כמעבדו. והכל בחדשים; אכל בישנים, מתר. יא. המקרח רטיה [נתחבשות], חיב משום מוחק את העור; לפיכך, אין סותמין נקב בשערה וכיוצא בה, שמא ימרח. ואפלו בשמן אין סותמין את הנקב - גזרה משום שערה.

יב. כותב, מאבות מלאכות; לפיכך, אסור לכחל בפרוף [לצבוע במין אפר טביב העיניים] וכיוצא בו בשבת, מפני שהוא ככותב. ואסור ללות ולהלות - גזרה שמא יכתב.

אבל אם היו פתובין בכל לשון, או בכתב אחר - אין מצילין אותן, אפלו הנה שם צרוב; ובחל, אסור לקרות בהן, אלא מניחן במקום התרף (קילקול), והן מתאבדין מאליהן.

כז. היו פתובין בסם ובסקרא [מיני צבעים הפסולין לס"ת] - אף על פי שאינו פתבין קמח, האיל והם פתובין אשורי ובלשון הקדש, מצילין אותן [שולח]. הגליון של ספרים שלמעלה ושלמטה, ושבין פרשה לפרשה, ושבין דף לדף, ושבתחלת הספר, ושבסוף הספר - אין מצילין אותן. הברכות והקמיעין - אף על פי שיש בהן אותיות של שם, ומענינות הרבה של תורה - אין מצילין אותן מפני הדלקה.

כח. ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך תבות שלמות, ואפלו בכללן "גיר שהדוהא", וכן אם היתה בו פרשה שאין בה שמונים וחמש אותיות, ויש בה הזכרות, כגון "וייהי בנסע הארץ" - מצילין אותו מפני הדלקה. ומצילין תיק הספר עם הספר, ותיק תפלין עם התפלין - אף על פי שיש בתוכן מעות.

יום חמישי

הלכות שבת פ"ק כד

א. יש דברים שהם אסורין בשבת, אף על פי שאינן דומין למלאכה, ואינם מביאין לידי מלאכה; ומפני מה נאסרו? משום שנגאמר: "אם תשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדשי", ונגאמר: "וכבדתו מעשות דרכיך, ממציא חפצך ודבר דבר". לפיכך, אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפלו לדבר בהן, כגון שידיבר עם שתפו מה ימכר למחר או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, וביאורו סחורה ילך למקום פלוני - כל זה וכיוצא בו, אסור, שנגאמר: "ודבר דבר", דבור אסור; והרהור מתר. **ב.** אסור לאדם לפקד גנותיו וישדותיו בשבת, כדי לראות מה הן צרכיו, או היאך הן פרותיהן - שהרי זה מהלך לעשות חפצו. וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף התחום [אלפיים אמה] וישב שם עד שתחשף, כדי שיהיה קרוב לעשות חפצו במוצאי שבת - שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפצו.

ג. במה דברים אמורים? בשהחשיף על התחום לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת; אבל אם החשיף לעשות דבר שמתר לעשותו בשבת, הרי זה מתר. כיצד? אין מחשיכין על התחום להביא פרות מחברין, או לשכר פועלין; אבל מחשיף הוא לשמור פרות, שהרי מתר לשמור בשבת. ומחשיף להביא בהמה או פרות תלושין; שהבהמה - קורא לה והיא באה, אף על פי שהיא חוץ לתחום; ופרות תלושין - אלו היו שם מחיצות, הנה מתר להביאן בשבת. וכן אומר אדם לחברו: 'לכרך פלוני אני הולך למחר', שאם היו שם ברנגין [סוכות סוכות במרחק של פחות מע' אמה וד' טפחים], הנה הולך לשם בשבת. וכן כל כיוצא בזה.

השמות תקוקין על הטבלא או על הכתל - מתר לקרותן, מפני שאינו מתחלף בשטר. ואסור לקרות בכתב המהלך תחת הצורה [ציור] ותחת הדיוקני [ציור אדם] בשבת. אף לקרות בפתובים [תהלים משלי איוב וכו'] בשבת בשעת בית המדרש, אסור - גזרה משום בטול בית המדרש; שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא, וימנע מבית המדרש.

כ. נפלה דלקה בחצר בשבת - אינו מציל כל מה שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי, אף על פי שערכו [ערוב חצרות]; וגזרה שמה יכבה הדלקה כדי שיציל, מפני שאדם בהול על ממונו. לפיכך, גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותה שבת, וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת, ובגדים שיכול ללבש; שנמצא מתאש מן הכל, ואינו בא לידי פבוי. ואם לא ערכו, אף מזונו וכליו אינו מציל.

כא. ומה הוא מציל למזונו? אם נפלה דלקה בלילי שבת, מצילין מזון שלש סעודות - הראוי לאדם לאדם, והראוי לבהמה לבהמה; נפלה בשחרית, מצילין ממנה מזון שתי סעודות; במנחה, מצילין מזון סעודה אחת.

כב. במה דברים אמורים? במציל בכלים הרבה, או שהיה ממלא כלי ומוציאו ומערה וחוזר וממלא אותו שניה - הוא שאין מציל אלא מה שהוא צריך לו; אבל אם הוציא כלי אחד הוציאה אחת - אף על פי שיש בו כמה סעודות, מתר.

כג. כיצד? מציל סל מלא פירות, אף על פי שיש בו כמה סעודות; ועגול של דבילה [גוש תאנים יבישות], וקבית של יין. וכן אם פרש טליתו, וקבץ בה כל שיכול להוציא, והוציאה מלאה בבת אחת - מתר.

כד. אמר לאחרים: 'בואו והצילו לכם' - כל אחד ואחד מציל מזון שהוא צריך לו, או כלי אחד שמחזיק אפלו דבר גדול; והרי הוא של מציל. אם לא רצה המציל לקחתו, ונתנו לבעליו - מתר לו לטל ממנו אחר השבת שכר עמלו; ואין זה שכר שבת - שהרי אין שם מלאכה ולא אסור, שלא הוציאו אלא במקום מערב.

כה. הציל פת נקיה, אינו חוזר ומציל פת שאינה נקיה; אבל אם הציל פת שאינה נקיה, חוזר ומציל פת נקיה. ומציל ביום הכפורים מה שהוא צריך לשבת, אם היה יום הכפורים בערב שבת. אבל אינו מציל בשבת ליום הכפורים, ואין צריך לומר ליום טוב; ולא משבת זו לשבת הבאה. ומה הוא מציל ללבושו? לובש כל שהוא יכול ללבש, ועוטף כל שהוא יכול לעטף, ומוציא. ואומר לאחרים: 'בואו והצילו לכם', וכל אחד ואחד לובש ומתעטף בכליו, ומוציא; והרי הוא שלו כמו המאכל, שהרי מן ההפקר זוכין.

כו. מתר להציל כל פתבי הקדש שיש בחצר, לחצר אחרת שבאותו המבוי, ואף על פי שלא ערכו - ובלבד שיהיה למבוי שלש מחיצות ולחי אחד [קדש מקצה לקצה ברוח רביעית]; והוא שיהיו פתובין אשורי, ובלשון הקדש.

שְׁעוּשָׁה בַּחֵל; גִּזְרָה שְׁמָא יִטַל צְרוּר [רגב אדמה] וַיִּזְרַק אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיּוֹם.

י. כֹּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת [חומרה של חכמים להרבות השביותה], לֹא גִזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת, אֲלֵא בַעְצָמוֹ שֶׁל יוֹם הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין; אֲבָל בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת, מִתְרִין - וְהוּא, שִׁיְהִיָּה שֵׁם דָּבָר מִצְוָה אוּ דְחִק. כִּיצַד? מִתָּר לוֹ בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן אוּ לְשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם, לְהַכִּיא לִילָב אוּ שׁוֹפָר; וְכֵן מוֹרִיד מִן הָאֵילָן אוּ מוֹצִיא מִן הַפְּרָמְלִית, עָר״ב שֶׁעֲשָׂה. וְכֵן אִם הִנֵּה טְרוּד וְנַחֲפֹז, וְנִצְרָף לְדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת - הָרִי זֶה מִתָּר. אֲבָל אִם לֹא הִנֵּה שֵׁם דְּחִק, וְלֹא דָּבָר מִצְוָה - אֲסוּר. לְפִיכָף, אֵין מַעֲשָׂרִין אֶת הַנּוֹדָאֵי בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת, אֲף עַל פִּי שְׁאֲסוּר הַפְּרָשֶׁת הַמַּעֲשֵׂר בְּשִׁבְתָּ מִשּׁוּם שְׁבוּת; אֲבָל מַעֲשָׂרִים אֶת הַדָּמָאֵי [פירות עם הארץ שספק אם הופרשו].

יא. קָטָן שֶׁעֲשָׂה בְּשִׁבְתָּ דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, כְּגוֹן שֶׁתֵּלֵשׁ מַעֲצִיץ שְׂאִינוֹ נָקוּב, אוּ טִלְטַל בְּכַרְמְלִית - אֵין בֵּית דִּין מַצְוִין לְהַפְרִישׁוֹ. וְכֵן אִם הִנִּיחוֹ אֲבִיו, אֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ.

יב. אֲסוּרוֹ חֲבָמִים לְטִלְטַל מִקְצַת דְּבָרִים בְּשִׁבְתָּ, כְּדַרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֵל. וּמַפְנֵי מָה נִגְעוּ בְּאֲסוּר זֶה? אֲמָרוּ: וּמָה אִם הִזְהִירוּ נְבִיאִים וְצוּוּ שְׂלֵא יִהְיֶה הַלּוֹכֶף בְּשִׁבְתָּ כְּהַלּוֹכֶף בַּחֵל, וְלֹא שִׁיחַת הַשְּׁבֵת כְּשִׁיחַת הַחֵל, שְׁנֵאמַר: "וַיִּדְבַר דְּבָר" - קָל וַחֲמֹר שְׂלֵא יִהְיֶה טִלְטוּל בְּשִׁבְתָּ כְּטִלְטוּל בַּחֵל, כְּדִי שְׂלֵא יִהְיֶה כִּיּוֹם חַל בְּעֵינָיו, וְיָבוֹא לְהִגְבִּיחַ וּלְתַקֵּן כְּלִים מִפְּנֵה לְפָנָה, אוּ מִבַּיִת לְבַיִת, אוּ לְהִצְנִיעַ אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁהָרִי הוּא כְּטָל וְיוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וְיִבְקֵשׁ [יחפץ] דָּבָר שִׂיתַעֲסֵק בּוֹ; וְנִמְצָא שְׂלֵא שְׁבֵת, וְכֵן הַטַּעַם שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה "לִמְעַן יִנּוּחַ".

יג. וְעוֹד, כְּשִׁיְבִקֵר [יבדוק] וְיִטְלַטֵל כְּלִים שֶׁמְלֹאכְתָם לְאֲסוּר, אֲפָשֵׁר שִׂיתַעֲסֵק בָּהֶן מַעֲט, וְיָבוֹא לִידֵי מְלֹאכָה. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְצַת הַעֵץ אֵינִים בְּעַלֵי אֲמַנְיּוֹת, אֲלֵא כְּטִלְטֵן כֹּל יְמִיָּהוּ, כְּגוֹן הַטְּיִלִּין וְיוֹשְׁבֵי קַרְנוֹת, שֶׁכָּל יְמִיָּהוּ הֵם שׁוֹבְתִין מִמְּלֹאכָה; וְאִם יִהְיֶה מִתָּר לְהַלֵּךְ וְלִדְבַר וְלִטְלַטֵל כְּשֶׂאֵר הַמַּיִם, נִמְצָא שְׂלֵא שְׁבֵת שְׁבִיתָה הַנּוֹכְרַת; לְפִיכָף, שְׁבִיתָה מִדְּבָרִים אֵלוֹ, הִיא שְׁבִיתָה הַשְּׂוֹה כְּכָל אֲדָם. וּמַפְנֵי דְבָרִים אֵלוֹ, נִגְעוּ בְּאֲסוּר הַטִּלְטוּל, וְאֲסוּרוֹ שְׂלֵא יִטְלַטֵל אֲלֵא כְּלִים הַצָּרִיף לָהֶן, כְּמוֹ שִׂיתַבְּאָר.

הַלְכוֹת שְׁבֵת פָּרֵק כֹּה

א. יֵשׁ כְּלֵי שֶׁמְלֹאכְתוֹ לְהַתָּר, וְהוּא הַפְּלִי שֶׁמִּתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשִׁבְתָּ דָּבָר שֶׁנֶּעְשָׂה לוֹ - כְּגוֹן כּוֹס לְשִׁתּוֹת בּוֹ, וְקִעָרָה לְאַכַּל בָּהּ, וְסַכִּין לְחַתֵּךְ בּוֹ בְּשֶׂר וּפֶת, וְקוֹרְנָס [פטיש] לְפַצֵּעַ בּוֹ אֲגוֹזִים, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. יֵשׁ כְּלֵי שֶׁמְלֹאכְתוֹ לְאֲסוּר, וְהוּא הַפְּלִי שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשִׁבְתָּ דָּבָר שֶׁנֶּעְשָׂה לוֹ - כְּגוֹן מַכְתְּשֵׁת וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֲסוּר לְכַתֵּשׁ וְלְטַחֵן בְּשִׁבְתָּ.

ג. כָּל כְּלֵי שֶׁמְלֹאכְתוֹ לְהַתָּר - בֵּין הִנֵּה שֶׁל עֵץ, אוּ שֶׁל חֶרֶשׁ, אוּ שֶׁל אֲבָן, אוּ שֶׁל מַתְכָּת - מִתָּר לְטִלְטְלוֹ בְּשִׁבְתָּ, בֵּין בְּשִׁבְלֵי עֲצָמוֹ שֶׁל כְּלֵי, בֵּין לְצָרְף גּוֹפּוֹ, בֵּין לְצָרְף

ד. מִתָּר לְאָדָם לוֹמַר לְפוֹעַל: 'הַנִּרְאָה שֶׁתַּעֲמֹד עִמִּי לְעָרְב'; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: 'הִנֵּה נָכוֹן לִי לְעָרְב' - שְׁנֵאמַר: עוֹשֶׂה חֲפָצוֹ בְּשִׁבְתָּ. וְאֲסוּר לְרוּץ וְלִדְלַג בְּשִׁבְתָּ, שְׁנֵאמַר: "מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ" - שְׂלֵא יִהְיֶה הַלּוֹכֶף בְּשִׁבְתָּ כְּהַלּוֹכֶף בַּחֵל. וַיִּוֹרֵד אָדָם בּוֹר וְשִׁיחַ וּמַעָרָה, אֲפֵלּוּ הֵן מֵאָה אִמָּה; וּמִטַּפְס וַיִּוֹרֵד וְשׁוֹתָהּ, וּמִטַּפְס וְעוֹלָהּ. וְאֲסוּר לְהִרְבּוֹת בְּשִׁיחָה כְּטִלְהָ בְּשִׁבְתָּ, שְׁנֵאמַר: "וַיִּדְבַר דְּבָר" 13 - שְׂלֵא יִהְיֶה דְבּוֹרְךָ שֶׁל שְׁבֵת כְּדְבּוֹרְךָ שֶׁל חֵל.

ה. מִתָּר לְרוּץ בְּשִׁבְתָּ לְדָבָר מִצְוָה - כְּגוֹן שִׁירוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ; וּמַחֲשִׁבֵין חֲשׁוּבוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה, וּמוֹדְדִין מִדְרָה שֶׁל מִצְוָה - כְּגוֹן מִקְוָה לִידַע אִם יֵשׁ כִּשְׁעוֹר, אוּ כְּגַד לִידַע אִם מְקַבֵּל טֵמְאָה, וּפוֹסְקִין צְדָקָה לְעַנְיִים. וְהוֹלְכִין לְכַתֵּי כְּנִסְיוֹת וְלְכַתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וְאֲפֵלּוּ לְטָרְטֵאֹת וּטְרָקְלִין שֶׁל גּוֹיִם, לְפַקֵּחַ עַל עַסְקֵי רַבִּים בְּשִׁבְתָּ. וּמַשְׁדָּכִין עַל הַתֵּינֶקֶת לְאַרֶס [מתחילים תהליך דיבור אודות אירוסין שיסוכםם בצאת השבת], וְעַל הַתֵּינֶקֶת [להתחיל בדיבורי טיכום עם המלמד כדי] לְלַמְדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְדוֹ אֲמָנוֹת. וּמִכְבָּרִין חוֹלִים, וּמְנַחֲמִים אֲבָלִים; וְהַנְכַּנֵּס לְבָקֵר אֶת הַחוֹלֶה, אוּמָר: 'שְׁבֵת הִיא מְלֻזָּעָה, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לְבוֹא'. וּמַחֲשִׁיבִין עַל הַתְּחוּם לְפַקֵּחַ עַל עַסְקֵי כֹּהֵן, וְעַל עַסְקֵי הַמַּת, לְהַכִּיא לוֹ אֲרוֹן וְתַכְרִיכֵין. וְאוּמַר לוֹ: 'לָךְ לְמִקּוֹם פְּלוּנִי, לֹא מַצָּאתָ שָׁם - הִבָּא מִמְּקוֹם פְּלוּנִי, לֹא מַצָּאתָ בְּמִנְהָ - הִבָּא בְּמֵאֲתָם' - וּבְלָבֵד שְׂלֵא יִזְכַּר לוֹ סְכוּם מַקַּח [סכום מסויים שלא יוסיף עליו]. שְׂכָל אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מִצְוָה הֵן, וְנֵאמַר: "עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ" וְכוּ'; חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִין, חֲפָצֵי שָׁמַיִם מִתְרִין.

ו. מִפְּלִיגִין בַּיָּם הַגְּדוֹל בְּעָרְבֵי שְׁבֵת לְדָבָר מִצְוָה; וּפּוֹסֵק עִמּוֹ [עם הנכרין] לְשִׁבְתָּ, וְאֵינוֹ שׁוֹכֵת [אם אינו שובת אין בכך כלום]. וּמְפִירִין גְּדָרִים בְּשִׁבְתָּ, בֵּין לְצָרְף שְׁבֵת בֵּין שְׂלֵא לְצָרְף שְׁבֵת; וְנִשְׁאֲלִין לְחֻכְם עַל גְּדָרִים שֶׁהֵן לְצָרְף הַשְּׁבֵת וּמִתְרִין, אֲף עַל פִּי שֶׁהִנֵּה לָהֶן פְּנֵאֵי לְהַתְרִין קֶדֶם הַשְּׁבֵת; שְׁדָּבָרִים אֵלוֹ, דְּבָרֵי מִצְוָה הֵן.

ז. אֵין עוֹנְשִׁין בְּשִׁבְתָּ; אֲף עַל פִּי שֶׁהַעֲנֹשׁ מִצְוֹת עֲשָׂה, אֵינָהּ דוֹחָה שְׁבֵת. כִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּתְחַבֵּב בְּבֵית דִּין מְלָקוֹת אוּ מִיתָה, אֵין מְלָקִין אוֹתוֹ וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְתָּ, שְׁנֵאמַר: "לֹא תַבְּעוּ אִשׁ כָּלֵל מִשְׁבְּתֵיכֶם כִּיּוֹם הַשְּׁבֵת" - זֶה אֲזַהֲרָה לְבֵית דִּין, שְׂלֵא יִשְׂרְפוּ בְּשִׁבְתָּ מִי שֶׁנִּתְחַבֵּב שְׂרָפָה; וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֵר עֲנֻשִׁין.

ח. מִתָּר לְאָדָם לְשִׁמְר פְּרוֹתֵיו בְּשִׁבְתָּ, בֵּין תְּלוּשִׁים בֵּין מְחַבְרִין; וְאִם כָּא אָדָם לְטַל מִקֶּהן, אוּ בְּהֵמָה וְחִיָּה לְאַכַּל מִקֶּהן - גּוֹעֵר בָּהֶן וּמִכָּה בָּהֶן, וּמְרַחֵיק. וְהֵלֵא דָּבָר זֶה מְחַפְצֵיו הוּא, וְלָמָּה הוּא מִתָּר? מִפְּנֵי שְׂלֵא נִאָּסֵר אֲלֵא לְהַקְנוֹת לַעֲצָמוֹ חֲפָצִים שְׂאֵינֶן עִתָּה מְצוּיִין, אוּ לְהַשְׁתַּפֵּר וּלְהַרְוִיחַ וּלְהַטְפִּיל [להתעסק] בַּהֲנָאָה שֶׁתְּבוֹא לִידּוֹ; אֲבָל לְשִׁמְר מְמוֹנּוֹ שֶׁכָּבֵר כָּא לִידּוֹ, עַד שִׁיעֲמֹד כְּמוֹת שֶׁהוּא - מִתָּר; הָא לָמָּה זֶה דוּמָה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ מִפְּנֵי הַגְּבֻנִים.

ט. הַמְשַׁמֵּר זְרָעֵיו מִפְּנֵי הַעוֹפּוֹת, וּמַקְשָׁאֵיו וּמְדֻלְעֵיו מִפְּנֵי הַחִיָּה - לֹא יִסְפֵּק [כפ אל אף] וְלֹא יִרְקַד [ברגליו] כְּדַרְךָ

יא. אָבֵל כָּלִי הַמַּקְצֶה מַחֲמַת מֵאוֹם - כַּגֹּן נֵר יֶשֶׁן שֶׁל גֵּפֶט, וְכָלִי הַצּוֹאֶה, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - מִתֵּר לְטַלְטֵלֶן בְּשֶׁבֶת, אִם הֵצֵרָף לָהֶן.

יב. כָּל הַכְּלִים הַנִּטְלִין בְּשֶׁבֶת שֶׁנִּתְפָּרְקוּ דְלִתּוֹתֵיהֶן, כַּגֹּן דְּלִתּוֹת תְּבָה וּמַגְדֵּל [סוּגֵי אֲרוֹנוֹת] - בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בְּשֶׁבֶת, בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ קִדְּם הַשֶּׁבֶת - מִתֵּר לְטַלְטֵל אוֹתָן דְּלִתּוֹת. וְכֵן כָּל הַכְּלִים הַנִּטְלִין בְּשֶׁבֶת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - בֵּין קִדְּם שֶׁבֶת, בֵּין בְּשֶׁבֶת - שִׁבְרֵיהֶן נִטְלִין; וְהוּא, שְׂיֵהִי עוֹשִׂין מְעִין מִלְאכָה; כִּיצַד? שִׁבְרֵי עֲרֵבָה [קַעֲרָה] לְכַסוֹת בְּהֵן אֶת פִּי הַחֲבִית, שִׁבְרֵי זְכוּכִית לְכַסוֹת בְּהֵן אֶת פִּי הַפֶּה, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּהֵן. אָבֵל אִם אֵין הַשִּׁבְרִים רְאוּיִין לְמִלְאכָה כָּלִל, אָסוּר לְטַלְטֵלֶן.

יג. כָּל כְּסוּיֵי הַכְּלִים - נִטְלִין בְּשֶׁבֶת; וְהוּא, שְׂיֵישׁ תּוֹרַת כָּלִי עֲלֵיהֶן. הִזֵּה כָּלִי מִחֶבֶר בַּקְּרָע, כַּגֹּן חֲבִית הַטְּמוּנָה בְּאֶרֶץ - אִם יֵשׁ לְכַסּוּיָהּ שְׂלָה בֵּית אַחִיזָה, מִטְּלְטֵלִין אוֹתָהּ; וְאִם לֹא, אֵין מִטְּלְטֵלִין אוֹתָהּ. וְכֵן כְּסוּיֵי הַקְּרָעוֹת, כַּגֹּן בּוֹרוֹת וְחֲרִיצִין [חֲפִירוֹת אֲרוּכוֹת וְצֻרוֹת שֶׁבַקְרָע] - אֵין מִטְּלְטֵלִין כְּסוּיָהֶן, אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחִיזָה. כְּסוּי הַתְּנוּר - אֵף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ בֵּית אַחִיזָה, מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ. **יד.** שְׂגֵי דְּבָרִים, אֶחָד אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ וְאֶחָד מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ, וְהֵם סְמוּכִין זֶה לְזֶה אוֹ זֶה עַל זֶה אוֹ זֶה בְּזֵה, וּבְזֵמַן שֶׁמְטַלְטֵל אֶחָד מֵהֶם? מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ וְאֵף עַל פִּי שֶׁדָּבָר הָאָסוּר מְטַלְטֵל עִמוֹ; וְאִם הִזֵּה צָרִיף לְטַלְטֵל דְּבָר הָאָסוּר, לֹא מְטַלְטֵלוֹ בְּאוֹתוֹ דְּבָר הַמִּתֵּר.

טו. כִּיצַד? פָּגָה [תַּאנָּה לֹא מְבוּשְׁלָת] שֶׁהִיתָה טְמוּנָה בְּתֵבָן, וְהִרְרָה [עוֹגָה] שֶׁהִיתָה עַל גְּבֵי הַגְּחָלִים - תּוֹחֲכֵן כְּכוֹשׁ אוֹ כְּכֹדֵךְ וְנוֹטְלֶן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִתְכַּן וְהִגְחָלִים נִשְׁעָרִים בְּשַׁעַת נְטִילָה; וְכֵן לֶפֶת אוֹ צִנּוֹנוֹת שֶׁהִיוּ טְמוּנִים בְּעַפְרָה, וּמִקְצַת הָעֵלִין מְגִלִין - שׁוּמְטָן [שׁוּלְפָס] בְּשֶׁבֶת בְּעֵלְהָ שְׂלָהֶן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִעֲפָר נִשְׁעָר. אָבֵל אִם הִזֵּה כֶּפֶר אוֹ תִינוּק עַל גְּבֵי הָאָבֶן, אוֹ עַל גְּבֵי הַקּוֹרָה - לֹא יִטְלְטֵל הָאָבֶן אוֹ הַקּוֹרָה בְּכֶפֶר אוֹ בְּתִינוּק שְׂיֵישׁ עֲלֵיהָ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֵה.

טז. נוֹטֵל אֶדָם אֶת בְּנוֹ שְׂיֵישׁ לוֹ גַּעְגּוּעִין עֲלָיו [מִשְׁתּוֹקֵק שִׁירֵימוֹ], וְהָאָבֶן בְּיָדוֹ; אָבֵל לֹא דִינָר - שְׂאָם? פֶּל דִּינָר, יִטְלֶנּוּ הָאָב בְּיָדוֹ. כִּלְפֵלְהָ [מִשְׁתּוֹקֵק שִׁירֵימוֹ] שֶׁהִיתָה נְקוּבָה, וְסַתֵּם נִקְבֵי שְׂלָה בְּאָבֶן - מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ, שֶׁהִרֵי הָאָבֶן נִשְׁעָת כְּדָפֶן. הִיתָה הַכִּלְפֵלְהָ מְלֵאָה פְּרוֹת, וְהָאָבֶן בְּתוֹף הַפְּרוֹת - אִם הִיוּ הַפְּרוֹת רְטֹבִים, כַּגֹּן עֲנָבִים וְתוֹתִים, נוֹטֵל אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא; שְׂאָם? יַעַר [יַשְׁפוּרָן] הַפְּרוֹת, יִשְׁנָפוּ בְּעַפְרָה; וּבְמִקוֹם הַפֶּסֶד לֹא גָזְרוּ.

יז. חֲבִית שֶׁשָּׁכַח אָבֶן עַל פִּיהָ - מִטָּה עַל צֵדָה, וְהִיא נוֹפֶלֶת; הִיתָה בֵּין חֲחִבּוֹת, מִגְּבִיחָהּ לְמִקוֹם אַחַר וְהָאָבֶן עֲלֵיהָ, וּמִטָּה עַל צֵדָה שָׁם, וְהָאָבֶן נוֹפֶלֶת. וְכֵן הַשׁוֹכַח מַעוֹת עַל הַכֶּר, וְצָרָף לִכְר - נוֹעֵר אֶת הַכֶּר, וְהֵן נוֹפְלוֹת; וְאִם צָרָף לְמִקוֹם הַכֶּר, נוֹטֵל אֶת הַכֶּר וְהַמַּעוֹת עֲלָיו. אָבֵל אִם הִנִּיחַ הַמַּעוֹת מִעֲרֵב שֶׁבֶת עַל הַכֶּר, אוֹ הִנִּיחַ הָאָבֶן עַל

מִקוּמוֹ. וְכָל כָּלִי שֶׁמְלַאכְתּוֹ לְאָסוּר - בֵּין הִזֵּה שֶׁל עֵץ, אוֹ שֶׁל חֲרָשׁ, אוֹ שֶׁל אֲבָנִים, אוֹ שֶׁל מַתְּכָת - מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ בְּשֶׁבֶת, בֵּין לְצָרָף גּוֹפּוֹ, בֵּין לְצָרָף מִקוּמוֹ; אָבֵל בְּשֶׁבֶת עֲצָמוֹ שֶׁל כָּלִי, אָסוּר.

ד. כִּיצַד? מִטְּלְטֵל הוּא אֶת הַקְּעֵרָה שֶׁל עֵץ לְאָכֵל בָּהּ, אוֹ לִישֵׁב בְּמִקוּמָה; אוֹ כְּדִי שְׂלָא תִגְנַב, וְזֵה הוּא בְּשֶׁבֶת עֲצָמוֹ. וְכֵן אִם טִלְטֵל אוֹתָהּ מִן הַחֲמָה, כְּדִי שְׂלָא תִיכַשׁ וְתִשְׁבֵּר, אוֹ מִן הַגְּשָׁמִים, כְּדִי שְׂלָא תִתְפַּח וְתִפְסַד - הִרֵי זֶה טִלְטוּל בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה; וּמִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁמְלַאכְתָּהּ לְהִתֵּר. **ה.** וְכֵן מִטְּלְטֵל הוּא הַרְחִים אוֹ הַמְּכַתְּשֵׁת לְשִׁבְר עֲלֵיהָ אֲגוּזִים, אוֹ לַעֲלוֹת עֲלֵיהָ לְמִטָּה - וְזֵה הוּא לְצָרָף גּוֹפּוֹ - אוֹ לִישֵׁב בְּמִקוּמָה. אָבֵל אִינוֹ מִטְּלְטֵלָהּ כְּדִי שְׂלָא תִשְׁבֵּר, וְלֹא כְּדִי שְׂלָא תִגְנַב. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֵה.

ו. וְכָל שְׂאִינוֹ כָּלִי - כַּגֹּן אֲבָנִים, וּמַעוֹת, וְקָנִים, וְקוֹרוֹת, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן. אָבֶן גְּדוֹלָה אוֹ קוֹרָה גְּדוֹלָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא נִטְלָת בְּעֶשְׂרֵה כְּנֵי אֶדָם - אִם יֵשׁ תּוֹרַת כָּלִי עֲלֵיהָ, מִטְּלְטֵלִין אוֹתָהּ. דְּלִתּוֹת הַבֵּית - אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּלִים, לֹא הוֹכֵנּוּ לְטַלְטוּל; לְפִיכָף, אִם נִתְפָּרְקוּ, אֶפְלוּ בְּשֶׁבֶת - אֵין מִטְּלְטֵלִין אוֹתָן. וְכֵן הַעֲפָר וְהַחֹל וְהַמַּת, אֵין מְזִיזִין אוֹתָן מִמְּקוֹמָן; וְכֵן שְׂמוּנָה [יֵרֵחַ לִידָה] חֵי - הִרֵי הוּא כְּאָבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטֵלוֹ.

ז. מִתֵּר לְטַלְטֵל הַכְּלִי, אֶפְלוּ שְׂלָא לְצָרָף תִּשְׁמִישׁוֹ, אֲלָא לְעִשׂוֹת בּוֹ מְלֵאכָה שְׂלָא נַעֲשֶׂה לְשִׁמְשׁוּתָהּ. כִּיצַד? נוֹטֵל אֶדָם קוֹרְנָס [פְּטִישׁ] לְפַצֵּעַ בּוֹ אֲגוּזִים, קְרָדִם [גִּרְזוֹן] לְחַתֵּף בּוֹ דְּבַלָּה [גּוֹשׁ תַּאנִּים], מְגַרְהָ [מַשׁוֹרֵךְ] לְגוֹר [לְחַתוֹרֵךְ] בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה, מְגַרְפָּה לְגַרְף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגְרוֹת, אֶת הַרְחַת [בַּהּ זוּרִים הַתְּבוּאָה לְהַפְרִיד הַקְּלִיפָה] וְאֶת הַמְּזֹלֵג לְתַת עֲלָיו אֶכֶל לְקִטְטֵן, אֶת הַכּוֹשׁ [שִׁיפוּד קִטוּן] וְאֶת הַכֶּפֶד [כְּלִי מְכַלֵּי הָאֲרִיגָה] לְדַחֵף בּוֹ, מִחַט שֶׁל סַקָּאִין [יּוֹצֵרֵי שִׁקִּים] לְפַתַּח בּוֹ אֶת הַדְּלָת, אֶת הַמְּכַתְּשֵׁת לִישֵׁב עֲלֵיהָ, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֵה.

ח. וּמִטְּלְטֵל אֶדָם מַחַט שֶׁל יָד הַשְּׂלָמָה [הַעֲשׂוּיָה לְחִפְרֵיהָ], לְטַל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ; אָבֵל אִם נָטֵל הַקְּצֵה הַנְּקוּב שְׂלָה, אוֹ הַקְּצֵה הַחֹד - אֵין מִטְּלְטֵלִין אוֹתָהּ. וְאִם הִיתָה גֵלָם וַעֲדִין לֹא נִקְבָּה, מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ.

ט. כָּל כָּלִי שֶׁמְקַפֵּיד עֲלָיו שְׂמָא יִפְתַּחוּ דְּמִיּוֹ - כַּגֹּן כְּלִים הַמְּקַצִּין [מִיּוֹעֲדִים] לְסַחֲוֹרָה, וְכְלִים הַקְּרִים בִּיּוֹתֵר שֶׁמְקַפֵּיד עֲלֵיהֶם שְׂמָא יִפְסְדוּ - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן בְּשֶׁבֶת; וְזֵה הוּא הַנְּקָרָא 'מַקְצֶה מַחֲמַת חֲסָרוֹן פִּיס'; כַּגֹּן הַמְּסָר הַגְּדוֹל, וְיַתֵּד שֶׁל מִתְרָשָׁה, וְסִפִּין שֶׁל שְׁחִיטָה, וְסִפִּין שֶׁל טַבְחִים, וְחָרֵב שֶׁל אֲשָׁפָּים [סַנְדַּלְרִים], וְחֲצִין [גִּרְזוֹן] הַתְּרָשִׁים [נְגִרִים], וְקוֹרְנָס [פְּטִישׁ] הַבְּשָׁמִים, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן.

י. כָּל כָּלִי שֶׁהַקְּצֵה מַחֲמַת הָאָסוּר - אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ; כַּגֹּן גֵּר שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ בְּשֶׁבֶת, וְהַמְּנוֹרָה שֶׁהִזֵּה הִגֵּר עֲלֵיהָ, וְשִׁלְחָן שֶׁהִיוּ עֲלָיו מַעוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּבַהּ הִגֵּר אוֹ שֶׁנְּפְלוּ הַמַּעוֹת - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן; שְׂכָל כָּלִי שֶׁהִזֵּה אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ בֵּין הַשְּׂמִשׁוֹת - נֶאָסֵר לְטַלְטֵלוֹ כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִלֵּף הַדְּבָר שֶׁגָּרַם לוֹ הָאָסוּר.

שנשברה, מביא כלי ומניח תחתיה; הואיל ואם עבר [אל האיטור] ותקנו [תרום והפריש], מתקן [מותר באכילה] - הרי הוא כמתקן. ונותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות [של השמן], מפני שאין בהן ממש, ומתר לטלטל הפלי. קורה שנשברה - אין סומכין אותה בספל [ספסל] או בארכות [קרש] המטה, אלא אם כן היו רוחים [רפויים]; וכל זמן שיחפץ יטלם, כדי שלא יבטל כלי מהכנו. ופורשין מחצלת על גבי אבנים בשבת, או על גבי פורת דבורים, בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים - ובלבד שלא יתפון לצוד; שהרי נוטלה בכל עת שיצאה. וכופין את הסל בשבת לפני האפרוחין, בשביל שיעלו עליו ויגרו - שהרי מתר לטלטלו כשירדו מעליו. וכן כל פיוצא בזה. כו. בהמה שנפלה לבור או לאמת [תעלת] המים - אם יכול לתן לה פרנסה [מזונה] במקומה, מפרנסין אותה עד מוצאי שבת. ואם לאו, מביא פרים וקטנות ומניח תחתיה; ואם עלתה, עלתה. ואף על פי שבטל כלי מהכנו, שהרי משליכו לבור לתוף המים - מפני צער בעלי חיים, לא גזרו. ואסור להעלותה בידו. וכן אין עוקרין [מגביהים] בהמה ותיה ועוף בחצר, אכל דוחין [דוחפים] אותן עד שיכנסו; ומדדין עגלים וסוסיים [אוחזם בצווארם ומוליכסם] - תרנגלת שפרקה, אין מדדין אותה, מפני שהיא נשמטת מן היד, ונמצאו אנפיה [גפיים שלה] נתלשין; אכל דוחין אותה עד שתכנס.

הלכות שבת פ"ק

א. כל כלי האורג, וחבלים וקנים שלו - מתר לטלטלן ככלי שמלאכתו לאסור; חוץ מכפד העליון וכבד התחתון [אבודי מכונת האריגה] - לפי שאינן נוטלין, מפני שהן תקועין. וכן העמודים של אורג - אסור לטלטלן, שמא יתקן הגמות שלהן. ושאר כלי האורג, מתרין.

ב. מכבדות [מטאטא] של תמרה וכיוצא בהן שמכבדין בהן הקרקע - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר, שהרי מתר לכבד בשבת. לבנים שנשארו מן הבגד - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר, מפני שראויין להסב עליהן, שהרי שפין [משייפים] אותן ומתקנין אותן; ואם צבר אותן [סדרן זה על זה] - הרי הקצץ, ואסור לטלטלם.

ג. חרש קטנה - מתר לטלטלה אפלו ברשות הרבים, הואיל וראויה היא בחצר לכסות בה פי כלי קטן. מגופת חבית שנתפתה [שנשברה החבית] - היא ושכריה, מתר לטלטלה; ואם זרקה לאשפה מבעוד יום, אסור לטלטלה. כלי שנתרצע [נשבר] - לא יתלש מגופו חרש לכסות בו או לסמך בו.

ד. מתר להכניס לבית הפסא שלש אבנים מקרזלות [חדות הראויות לקינוח] לקנת בהן; וכמה שענרין? כמלא היד. אכל אדמה שהיא קרובה להתפרך, אסור לטלטלה לקנת בה. ומתר להעלות האבנים לגג לקנת בהן. וירדו עליהן גשמים ונשתקעו בטיט [שבגג] - אם רשומן נכר, מתר לטלטלן. אכן שיש עליה טנוף, שודאי לקנת היא - מתר לטלטלה, ואפלו היא גדולה.

פי החבית - הרי אלו אסורין לטלטלן, ואפלו נפלו המעות והאבן; שהרי נעשו בסיס לדבר האסור.

יח. האבן [שמנוחת לצורך הכבדה] שבקרויה [דלעת שבאמצעותה שואבים מים] - אם ממלאין בה ואינה נופלת [האבן מחוברת היטב], הרי היא כמקצת הקרויה [וחלק ממנה], ומתר למלאת בה; ואם לאו [שהיא רפויה ופרודה] - אין ממלאין בה. בגד שעל הקנה, שומטו מעל הקנה.

יט. פרות שאסור לאכלן - כגון פרות שאינן מצטרפין - אפלו הן חביבין במעשר מדברייהם [מדרבנן], או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או תרומה טמאה, או מעשר שני והקדש שלא נפדו בהלכתן - אסור לטלטלן; אכל הדמאי [ספק אם הופרשו], הואיל וראוי לעניים [הדמאי מותר להם], וכן מעשר שני והקדש שפרדן, אף על פי שלא נתן החמש - מתר לטלטלן.

כ. מטלטל ישראל התרומה, אף על פי שאינה ראויה לו [לאוכלה]; ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החלין, אם היו שניהם בכלי אחד. במה דברים אמורים? בשהיתה הטהורה למטה, והיו פרות המטנפין בקרקע - שאם ינער [ישפוך] אותן, יפסדו. אכל אם היו אגוזים ושיקדים וכיוצא בהן - נוער הפלי, ונוטל הטהורה או החלין, ומניח הטמאה. ואם היה צריך למקום הפלי - בין שהטהורה למעלה בין שהיתה למטה, מטלטל הכל באחד.

כא. מדבף [שורה] של אבנים שחשב [לישיבה] עליו מבעוד יום - אם למדום [סידרום לישיבה], מתר לישיב עליהן למחר; ואם לאו, אסור. תריות [ענפים] של דקל שגרדן לעצים [להסיקן באש], ונמלף עליהן מערב שבת לישיבה - מתר לטלטלן; וכן אם ישב עליהן מבעוד יום, מתר לטלטלן.

כב. הקש שעל המטה - לא ינענעו בידו, אכל מנענעו בגופו; ואם היה מאכל בהמה, מתר לטלטלו. וכן אם היה עליו [על הקש] פר או סדין וכיוצא בהן - מנענעו בידו, שהרי נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום. המכניס קפה של עפר לביתו - אם יחד לה קרן זוית מערב שבת - מטלטלו בשבת, ועושה בו כל צרכיו.

כג. אסור לבטל כלי מהכנו [ממה שהיה מוכן להיעשות בו מבעוד יום], מפני שהוא פסותר. ביצד? לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנוטף - שהשמן שבנר אסור לטלטלו, וכשיפל לכלי, יאסר טלטול הפלי שהיה מתר; וכן כל פיוצא בזה. לפיכך, אין נותנין כלי תחת התרנגלת לקבל ביצתה, אכל כופה הוא הפלי עליה. וכן כופה הפלי על כל דבר שאסור לטלטלו, שהרי לא בטלו; שאם יחפץ, יטלנו.

כד. נותנין כלי תחת הדלף [נוזלת מים], ואם נתמלא הפלי - שופך ושונה, ואינו נמנע; והוא, שיהיה הדלף ראוי לרחיצה. אכל אם אינו ראוי, אין נותנין; ואם נתן, מתר לטלטלו במים המאוסין שבו; שאין עושין [מפנים] גרף [כלי] של רעי [צואה] לכתחלה [אך בזיעבד מותר].

כה. חבית של טבל [יין שלא הופרש תרומות ומעשרות]

- לא יגע בו, מפני שהוא מקצה מחמת חסרון כים -] נמנע מלגעת בו שמא יתקלקל. [וכן גזי צמר - אין מטלטלין אותן, מפני שהוא מקפיד עליהן [לשמרם]; לפיכך אם יחדן לתשמיש, מתרין. והשלחין [עורות שאינו מעובדים] - מתר לטלטלן, בין שהיו של בעל הבית או של אמן; מפני שאינו מקפיד עליהן.]

יג. כל דבר מטנף, כגון ראי וקיא וצואה וכיוצא בהן - אם היו בחצר שיושבין [דדים] בה, מתר להוציאן לאשפה או לבית הכסא; וזה הוא הנקרא גרף של רעי. ואם היו בחצר אחרת - כופין עליהן כלי, כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן. רק שעל הקרקע - דורסו לפי תמו, והולך. ומטלטלין כגונא [כלי לגחלים מנחושת] מפני אפרו, אף על פי שיש עליו שברי עצים, מפני שהוא כגוף של רעי. ואין עושין [מפניו] גרף של רעי לכתחלה בשבת; אבל אם נעשה מאליו, או שעבר ועשהו - מוציאין אותו.

יד. שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הכבד בשבת, וכן תמרים ושקדים המוכנין לסחורה - מתר לאכלן בשבת; ואפלו אוצר [מחטן] של תבואה, או תבואה צבורה - מתחיל להסתפק ממנה בשבת; שאין שם אכל שהוא מקצה בשבת כלל, אלא הכל מוכן הוא. חוץ מגורגרות [תאנים] וצמוקין שבמקצה [חצר שמאחורי הבית], בזמן שמינבשין אותן; האיל ומסריחות בינתיים, ואינן ראויין לאכילה - הרי הן אסורין בשבת משום מקצה. קבית שנתגלתה [הסוד כיוסיה], ואכשית שנשברה - אף על פי שאינן ראויין לאכילה [שמא נחש שם בהם ארס], נוטלן ומניחן במקום המצנע. כיוצא בו, קמיע [קלף עם שמות הקודש לסגולה] שאינו ממנה [שכתבו מי שאינו מומחה] - אף על פי שאין יוצאין בו, מטלטלין אותו. מותר השמן שבגור ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת - אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מקצה מחמת אסור.

טו. אוצר [מחטן] של תבואה או של כדי יין - אף על פי שמתר להסתפק ממנו, אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפנהו להכנסת אורחין, או לקבוע בו בית המדרש. וכיצד מפנין אותו? כל אחד ואחד ממלא ארבע או חמש קפות, עד שגומרים; ולא לכבדו [יגון] קרקעיתו של אוצר, כמו שבארנו, אלא נכנס יוצא בו, ועושה שביל כרגלו בכניסתו וביציאתו.

טז. כל שהוא ראוי למאכל בהמה וחייה ועוף המצויין, מטלטלין אותו בשבת. כיצד? מטלטלין את התורמוס [מין קטנית] היבש, מפני שהוא מאכל לעזים - אבל לא את הלח; את הקצב [מין ירק], מפני שהוא מאכל לצבאים; את [גרעני צחם] - התרדל, מפני שהוא מאכל ליונים; את העצמות, מפני שהן מאכל לכלבים. וכן כל הקלפין והגרעניין הראויין למאכל בהמה, מטלטלין אותן. ושאין ראויין - אוכל את האכל, וזורקן לאחוריו; ואסור לטלטלן. ומטלטלין בשר תפות [סרוח], מפני שהוא מאכל לחיה. ומטלטלין בשר חי [שאינו מבושל], בין תפל [לא

ה. היה לפניו צרור [אבו קטנה] וחרש, מקנח בצרור; ואם היה החרש מאגני [אחזי] בלים, מקנח בחרש. היו לפניו צרור ועשבים - אם היו עשבים רפים, מקנח בהן; ואם לאו, מקנח בצרור.

ו. שני מחצלת שבלו [נרקבו] - הרי הם ככלי שמלאכתו להתר, מפני שאויין לכסות בהן השנוף; אבל שני בגדים שאין בהן שלש על שלש - אסור לטלטלן, שאינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. שברי תנור - מתר לטלטלן, והרי הן ככל הכלים שמלאכתן להתר. פירה שנשמטה אחת מירכותיה [רגליה] - אסור לטלטלה, שמא יתקע [בחוזק את אותה רגל].

ז. סלם של עליה - אסור לטלטלו, שאין עליו תורת כלי. ושל שוכך - מתר להטותו, אבל לא יוליכו משוכך לשוכך, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, ויבוא לצור. קנה שמוסקין בו הזיתים [מהפכין בו הזיתים בבית הבד] - אם יש עליו תורת כלי, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאסור; קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו - אם יש תורת כלי עליו, הרי הוא ככלי שמלאכתו להתר.

ח. דלת שהנה לה ציר [יתד שהדל טובבת עליה], אף על פי שאין לה עתה ציר, שהכינה לסתם בה מקום מקצה, והיא נגדרת [על הארץ] שנוטלין אותה וסותמין בה, וכן תדקים [קוצים] שסותמין בהן הפרצה, וכן מחצלת הנגדרת - בזמן שקשורין ותלויין בפתל, סותמין בהן; ואם לאו, אין נועלין בהן. ואם היו גבוהין מעל הארץ, נועלין בהן.

ט. דלת שהיא לוח אחד, ששומטין אותה ונועלין בה - אם לא היה לה למטה פן [יטוד] כמו אסקפה [מפתן], שמוכיח עליה שהיא כלי מוכן לנעילה - אין נועלין בה; וכן נגר [יתד נעילה] שיש בראשו קלוסטרא [כמין רימון], שמוכחת עליו שהוא כלי מוכן לנעילה, ואינו קורה כשאר הקורות - נועלין בו בשבת.

י. נגר שאין בראשו קלוסטרא - אם היה קשור ותלוי בדלת, נועלין בו; וכן אם היה נוטל, ואגדו עמו [היה קשור לדלת בחבל]. אבל אם היה אגדו קבוע בדלת, והיה הנגר נשמט כמו קורה, ומניחין אותו בזוית [במקום אחר], וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין - הרי זה אסור לנעל בו; שאין עליו תורת כלי, ואינו אגוד, ואין בו אגד להוכיח עליו.

יא. מנורה של חליות [המורכבת מכמה חלקים], בין גדולה בין קטנה - אין מטלטלין אותה, שמא יחזירה [ירכיבה] בשבת. היו בה תדקים [חריצים הדומים לפרקים] , והיא נראית כבעלת חליות - אם הייתה גדולה הנשלת בשתי דים, אסור לטלטלה; הייתה קטנה מזו, מתר לטלטלה.

יב. מנעל שעל גבי האומם [סוליית הנעל], שומטין אותו בשבת. מכבש של בעלי בתים [שתי לוחות עץ שביניהם מיישרים את הבגדים] - מתיירן [ליטול בגד מביניהם], אבל לא כובשין [לא מכניסין ביניהם בגד לנעל]; ושל כובסין

כג. מת שהסריח בפית, ונמצא מתבזה בין התיים, והם מתבזים ממנו - מתר להוציאו לכרמלית; גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה, שהוא "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך". ואם היה להן מקום אחר לצאת לו, אין מוציאים אותו - אלא מניחין אותו במקומו, ויוצאים הן.

יום שישי

הלכות שבת פּרָק כו

א. הוציא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה, שנאמר: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"; מקום זה, הוא תחום העיר. ולא נתנה תורה שעור לתחום זה; אבל חכמים העתיקו [קיבלו במסורת], שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבנו: 'לא תצאו חוץ למחנה'. ומדברי סופרים, שלא יצא אדם חוץ לעיר, אלא עד אלפים אמה; אבל חוץ לאלפים - אסור; שאלפים, הוא מגרש [מתחם] העיר.

ב. נמצאת למד, שמתר לאדם בשבת להלך את כל העיר בלה, אפלו היתה [גדולה] פנינה, בין שהיתה מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח מרבעות כטבלה מרבעת, כדי שיהיה נשכר [מרויח] את הנויות. ואם יצא חוץ לאלפים - מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנו], עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפלו אמה אחת - לוקה מן התורה.

ג. המהלך חוץ לתחום למעלה מצשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שאגבהין עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה - הרי זה ספק [בגמרא] אם יש תחומין למעלה מצשרה; אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה - הרי זה כמהלך על הארץ, ויש אסור תחומין שם.

ד. מי ששבת בדיר [שטח מגודר לצאן] שבמדבר, או בסהר [מגרש מגודר], או במערה, וכיוצא בהן מרשות היחיד - מהלך את בלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ברבוע; וכן השוכת בבקעה. אפלו היה ישן בשעה שנוכנס השבת, שלא קנה [לא התכוון לקנות] - שביטה - יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח ברבוע. היה מהלך בבקעה, ואינו יודע [היכן] תחום שבת - מהלך אלפים פסיעות בינוניות, וזה הוא תחום שבת.

ה. המהלך אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה - אינו מהלך אלא עד סוף מדתו; ואין אומרים: 'הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את בלה'. בפה דברים אמורים? בשפלתה מדתו במקצת העיר, או במקצת המערה; אבל אם היתה אמה רשות היחיד מבלעת [רובה] בתוך אלפים אמה שלו - תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות, ומשלימין לו את השאר.

ו. כיצד? הרי שהיה אלה ממקום שביטתו, או

מלוח] בין מלוח, מפני שראוי לאדם. וכן דג מליח; אבל התפל, אסור לטלטלו.

יז. אין מטלטלין שבגרי זכוכית, אף על פי שהן מאכל לנעמיות [בת יענה], ולא חבילי זמורות [ענפי הגפן], אף על פי שהן מאכל לפילים, ולא את הלוח [מיו עשב], אף על פי שהוא מאכל לעורכים - מפני שאין אלו וכיוצא בהן מצויין אצל רב בני אדם.

יח. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין - אם התקינן למאכל בהמה, מטלטלין אותן; ואם לא, אין מטלטלין אותן. חבילי סיאָה ואזוב וקורנית [מיני צמחים הראויים להסקה ולבהמה] - הכניסן לעצים, אין מסתפק מהן בשבת; למאכל בהמה, מסתפק מהן. וכן באמיתא, וכן בפניגם [מיני צמחים], וכן בשאר מיני תבלין.

יט. אין גורפין מאכל מלפני הפטם [שור שמפסמים אותו], בין באבוס [כלי האכלה לבהמה] של כלי בין באבוס של קרקע [שבנוי על הקרקע]; ואין מסלקין [המאכל] לצדדין מפני הראי [שלא יתלכד], גזרה שמא ישוה גמות. ונוטלין מלפני החמור, ונותנין לפני השור; אבל אין נוטלין מלפני השור, ונותנין לפני החמור - מפני שהמאכל שלפני השור מטנף ברירו, ואין ראוי למאכל בהמה אחרת. וכן עלין שריחם רע ומאוס, ואין הבהמה אוכלתן - אסור לטלטלן. לפיכך, תלי של דגים [עץ שתוליים בו דגים], אסור לטלטלו; ושל בשר, מתר. וכן כל פיוצא בזה.

כ. אף על פי שאסור לטלטל את המת בשבת, סכין אותו ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזיזו בו אבר. ושומטין את הפר מתחתיו, כדי שיהיה מטל על החול, בשביל שימתיך [ולא יסריח]. ומביאים כלי מקר [הגורם קרירות] וכלי מתכות, ומניחין לו על כרסו כדי שלא תפוח; ופוקקין את גביו, שלא יפגס בהן הרוח. וקושרין את הלחי - לא שיעלה [לסגור מה שנפתח], אלא שלא יוסיף; ואין מאמצין [עוזמים] את עיניו בשבת.

כא. מת המטל בחמה - מניח עליו כפר או תינוק, ומטלטלו. וכן אם נפלה דלקה בחצר שיש בה מת, מניח עליו כפר או תינוק ומטלטלו; ואם אין שם כפר ולא תינוק, מצילין אותו מן הדלקה מכל מקום - שמא יבוא לכבות, מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף. ולא התיירו לטלטל בכפר או בתינוק, אלא למת בלבד, מפני שאדם בהול על מתו.

כב. היה מטל בחמה, ואין להם מקום לטלטלו, או שלא רצו להזיזו ממקומו - באין שני בני אדם, ויושבין משני צדדיו; הם להם מלמטה [מחום הקרקע] - זה מביא משתו ויושב עליה, וזה מביא משתו ויושב עליה; הם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת ופורש על גביו, וזה מביא מחצלת ופורש על גביו; זה זוקף משתו [שהמחצלת תהיה מונחת עליה] והולך לו, וזה זוקף משתו ונשקט והולך לו, ונמצאת מחיצה עשויה מאליה - שהרי מחצלת זה ומחצלת זה, גגיהן סמוכות זו לזו; ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת.

תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מבלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשת שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלף את כל המחיצה, הרי זה נכנס לתחומו; וכיין שיכנס, הרי הוא כאלו לא יצא.

טו. כל מי שאין [שאסור] לו לזו ממקומו, אלא בתוך ארבע אמות - אם נצרך לנקביו, הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו, בעת שירחיק להפנות - הואיל ונכנס כנס, וכאלו לא יצא; והוא, שלא יצא בתחלה לדעת [בכוונה]; אכל אם יצא לדעת - אף על פי שנקנס, אין לו אלא ארבע אמות.

טז. כל מי שיצא ברשות בית דין - כגון העדים שבאו להעיד על ראית הלכנה, וכיוצא בהן ממי שמתר לו לצאת לדבר מצוה - יש לו אלפים אמה לכל רוח, באותו מקום שהגיע לו; ואם הגיע למדינה - הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה.

יז. היה יוצא ברשות, ואמרו לו והוא הולך בדרך כבד: נעשת המצוה שיצאת לעשותה - יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח; ואם היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות, מבלע בתוך אלפים שישיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו, וכאלו לא יצא. וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד גוים, או מן הנקה, או מן המפלת - יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו; ואם היתה יד הגוים תקיפה, והיו מפתדין לשבות במקום שהצילו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן, ובכלי זינן.

הלכות שבת פ"ק כח

א. כל בית דירה שהוא יוצא מן המדינה [העיר] - אם היה בינו ובין המדינה שבועים אמה ושני שלישי אמה, שהוא צלע [צג אחד מהמרובע של] בית סאתים המרבעת, או פחות מזה - הרי זה מצטרף למדינה, ונחשב ממנה; וכשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה.

ב. היה בית זה קרוב למדינה שבועים אמה, ובית שני קרוב לבית ראשון שבועים אמה, ובית שלישי קרוב לשני שבועים אמה, וכן עד מהלף פמה ימים - הרי הכל כמדינה אחת; וכשמודדין, מודדין מחוץ לבית האחרון; והוא שיהיה בית דירה זה, ארבע אמות על ארבע אמות או יתר.

ג. וכן בית הכנסת שישיש בו דירה לחנין [שמשים], ובית עבודה וזה שישיש בו דירה לכמרין, והאוצרות [מחטני תבואה] שישיש בהן בית דירה, והגשר והקבר שישיש בהן בית דירה, ושלוש מחיצות שאין עליהן תקרה ויש בהן ארבע אמות על ארבע אמות, והברגנין [טוכות שומרים], והבית הבנוי בים, ושתי מחיצות שישיש עליהן תקרה, והמערה שישיש בהן על פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה, אם היו בתוך שבועים אמה ושקרים [שני שלישי אמה]; ומאותו הבית היוצא, רואין כאלו חוט מתוח על

מחוץ לעיר, עד מדינה או מערה שישיש בארבה אלה אמה, או פחות מאלה - מהלף את כל המדינה או המערה שפגע בה, ומהלף חוצה לה אלה אמה פחות ארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה שפגע בה בתוך מדתו, אלה אמה ואמה - אינו מהלף בה אלא אלה אמה בלבד, שהוא תשלוש אלפים שישיש לו.

ח. מי שפלתה מדתו בחצי העיר - אף על פי שאינו מהלף אלא עד סוף מדתו, מתר לטלטל בכל העיר על ידי זריקה. וכן מי ששבת בבקעה, והקיפוהו גוים מחיצה בשבת - אינו מהלף בה אלא אלפים אמה לכל רוח, אף על פי שהוא בתוך המחיצה; ומתר לו לטלטל בכל המחיצה על ידי זריקה, אם הקיפוה לשם דירה.

ט. מי שהיה בא בדרך לכנס למדינה, בין שהיה בא בים, בין שהיה בא בחרבה [ביבשה] - אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר, קדם שיכנס השבת - אף על פי שלא הגיע למדינה [לעיר] אלא בשבת, הרי זה יכנס ויהלף את פלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

י. היה בא למדינה וישן בדרך, ולא געור אלא בשבת, וכשגעור, מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה יכנס לה, ויהלף את פלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלף למדינה זו, ולפיכך קנה שבייתה עם בני המדינה כמותן - שחרי נכנס עמהן בתחום.

יא. מי שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת - לא יכנס; שהארבע אמות שישיש לו לאדם, תחלתן ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, כיין שיצא חוץ מתחומו אמה או יתר, ישב במקומו, ואין לו להלף אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ. וכן מי שהתשיף חוץ לתחום המדינה, אפלו אמה אחת - הרי זה לא יכנס לה, אלא יהלף ממקום שנקנס עליו השבת והוא עומד בו, אלפים אמה בלבד. ואם פלתה מדתו במקצת העיר, מהלף עד סוף מדתו [בלבד], כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך התחום, ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יכנס.

יב. מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו - כגון שהוציאוהו גוים או רוח רעה, או ששגג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר לדעת [בכוונה], אין לו אלא ארבע אמות; והזירוהו, כאלו לא יצא. ואם נתנוהו ברשות היחיד - כגון שנתנוהו גוים בדיר וסהר ומערה, או בעיר אחרת - יש לו להלף את פלה; וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה, ונזכר והוא בתוכן - מהלף את פלה.

יג. יצא חוץ לתחום לדעת - אף על פי שחזר שלא לדעת, כגון שהזירוהו גוים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות; וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף על פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסהר - אין לו אלא ארבע אמות. המפרש [בספירה] בים הגדול - אף על פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו, מהלף את כל הספינה פלה, ומטלטל בכלה.

יד. מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחיצה בשבת - יש לו להלף כל אותה המחיצה; והוא, שלא

פגי כַּל הַמְדִינָה [שבצד בית הדירה], ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה: שתי מחיצות שאין עליהן תקרה, אף על פי שדין ביניהן; והגשר והקבר ובית הנקט ובית עבודה וזה והאוצרות, שאין בהן בית דירה; והבור (עמוק) והשיח (ארוך וצר) והמערה (חצובה בסלע) והשובך, ובית שבספינה - כל אלו וכיוצא בהן, אין מצטרפין עמה.

ה. היו שתי צירות זו סמוכה לזו - אם יש ביניהן מאה וארבעים ואחת ושליש, כדי שיהיה שבעים אמה ושירים לזו ושבעים אמה ושירים לזו - חושבין שתייהן כעיר אחת; ונמצאת כל עיר מהן, מהלכת את כל העיר השונה וחוצה לה אלפים אמה. היו שלשה כפרים משלשין - אם יש בין האמצעי ובין כל אחד מן החיצונים אלפים אמה או פחות מאן, ובין השנים החיצונים מאתים שלש ושמונים פחות שלישי, כדי שיהיה בין כל אחד מהן ובין האמצעי כשתראה אותו כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה ושליש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין להם אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר שהקפה [חומה] ולבסוף ישבה [באוכלוסיו], מודדין לה משיבתה; ישבה ולבסוף הקפה, מודדין לה מחומותיה.

ו. עיר שהיתה ארפה או מרבעת, הואיל ויש לה ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא, ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה; היתה עגולה, עושין לה זוויות [מחשיבים אותה כמרובעת], ורואין אותה כאלו היא בתוך מרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע אלפים אמה לכל רוח - שגמצא משתפר [מרווח] הזוויות.

ז. וכן אם היתה משלשת, או שיש לה צלעות רבות - מרבעין אותה, ואחר כך מודדין חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח; וכשהוא מרבעה, מרבעה כרובע העולם [צפונה כנגד צפון העולם דרומה כנגד דרומה וכו'], כדי שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם, ומכוננת כנגדה.

ח. היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד - רואין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה כמין גם [ג] יוונית כעין כ"ף סופית שלנו], או שהיתה עשויה כקשת - אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר [ויתר] - בחבל הנמתח בשני קצות הקשת, ורואין את כל הרחב שבין היתר והקשת כאלו הוא מלא בתים; ואם היה בין שני ראשיה ארבעת אלפים - אין מודדין לה אלא מן הקשת [מהישוב עצמו].

ט. עיר שיושבת על שפת הנחל - אם יש לפניו רקה [יציקת קרקע גבוהה בשפת הנחל] רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל - נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ויעשה הנחל כלו בכלל המדינה, מפני הרקה הבנויה מצדו. ואם אין שם רקה, אין מודדין לה אלא מפתח בתייהן; ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם.

י. יושבי צריפין [רועי צאן הדרים בבתי קנים], אין מודדין להן אלא מפתח בתייהן; ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים [בתי עץ או אבן], הקבעו כלם [גם הצריפים נחשבים לבית קבוע], ומרבעין אותה ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח, כשאר העירות.

יא. אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה, לא פחות ולא יתר; ובחבל של פשתן, כדי שלא ימשך יותר. הגיע לגיא [עמק] - אם היה רחבו חמשים אמה, שיכול להבליעו בחבל המדה - מבליעו; והוא שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים.

יב. כמה דברים אמורים? בשניה חוט המשקלת [חוט שבראשו אבן לצורך מדידה] יורד כנגדו [כשמניח החוט בשפת העמק נופלת האבן ללא עיכוב], שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם אין חוט המשקלת יורד כנגדו, אינו מבליעו, אלא אם כן היה עמק אלפים, או פחות מכן. יג. היה גיא מעקם [מדורנו משופע] - מקדד ועולה, מקדד ויורד [שיטת מדידה בדילוגים לשיפוע המפורטת להלן]; היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול להבליעו [כיוון שהחבל נ' אמה] - הולך למקום שהוא יכול להבליעו [מקום בגיא שיכול למדוד], ומבליעו, וצופה כנגד מדתו [מעריך את התחום לפי עיונו], וחוזר.

יד. הגיע לכתל, אין אומדין יקב את הכתל; אלא אומד [מעריך] רחבו, והולך לו. ואם אפשר להשתמש בו, מודדו מדידה יפה; ואם היה חוט המשקלת יורד כנגדו, מודד רחבו מדידה יפה.

טו. הגיע לחר - אם היה הר מתלקט [מיתמר] ממנו גבה עשרה טפחים בארץ חמש אמות, מבליעו [לא מחשיב השיפוע] וחוזר למידתו; ואם היה גבוה הרבה, עד שיתלקט ממנו עשרה טפחים מתוך משך ארבע אמות, אומדו, והולך לו. אם אינו יכול להבליעו, כגון שהיה רחבו יתר מחמשים - מקדדו מעט מעט [שיטת מדידה מיוחדת לשיפועים]; וזה הוא שאמרו: 'מקדדין בהרים' [ומפורט בסמוך].

טז. כיצד מקדדין בהרים או בגיאות שאינו יכול להבליען? [כי השטח אינו ישר] אוחזין שנים חבל של ארבע אמות, העליון אוחז קצתו כנגד מרגלותיו [רגליו], והפתחון אוחז בקצה השני כנגד לבו, וחוזר העליון לעמד במקום הפתחון, והפתחון יורד ומרחיק ממנו מדת החבל; וכן מתגלגלים והולכין, עד שמודדין את כלו. וכשגלף המודד להבליע את החר או הגיא [שמול העיר], לא יצא חוץ לתחום - שלא יראו אותו העובדים, ויאמרו: 'מדת תחומיך באה לכאן' [ועלולים להיכשל].

יז. אין סומכין אלא על מדידת אדם ממחה, שהוא יודע מדת הרקע. היו לנו תחומי שבת מחזקין, וכא ממחה ומדד, רבה בתחום מהן, ומעט בתחום - שומעין לו [רק] בתחום שרבה; וכן אם באו שנים ממחין ומדדו התחום, אחד רבה ואחד מעט - שומעין למרבה; ובלבד שלא רבה יתר ממדת אלכסונה של עיר [כמבואר מיד].

יסייע בשמאל. ומברך על הגפן, ואחר כך מקדש; ומנהג פשוט בכל ישראל, לקרות בתחלה פֶּרֶשֶׁת "ויכלו", ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מקדש. ושוטה מלא לגמיו, ומשקה לכל בני חבורה; ואחר כך נוטל ידיו, ומברך 'המוציא ואוכל'.

ח. אין [נחשב] קדוש, אלא במקום סעודה. כיצד? לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר; אבל אם קדש בנות [פינה] זו, אוכל בנות שניה. ולמה מקדשין בבית הכנסת? מפני האורחין שאוכלין ושותין שם.

ט. היה מתאנה לפת יותר מן היין, או שלא היה לו יין - הרי זה נוטל ידיו תחלה, ומברך 'המוציא', ומקדש, ואחר כך בוצע ואוכל. ואין מבדילין על הפת, אלא על הכוס.

י. מי שנתכונן לקדש על היין בלילי שבת, ושכח ונטל ידיו קדם שיקדש - הרי זה מקדש על הפת, ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה. ומצוה לברך על היין ביום השבת, קדם שישעוד סעודה שניה; וזה הוא הנקרא 'קדושה רבא'. מברך 'בורא פרי הגפן', בלבד, ושוטה, ואחר כך יטל ידיו, וישעד; ואסור לו לאדם שיטעם כלום קדם שיקדש. וגם קדוש זה, לא יהיה אלא במקום סעודה.

יא. יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום, אף על פי שלא נכנסה השבת; וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום, אף על פי שעדין היא שבת; שמצות זכרה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו, בין קדם לשעה זו במעט.

יב. מי שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה - פורס מפה על השלחן [לכסות הפת עד אחר הקידוש], ומקדש; וגומר סעודתו, ואחר כך מברך ברפת המזון. היה אוכל בשבת, ויצא השבת והוא בתוך סעודתו - גומר סעודתו, ונוטל ידיו [מים אחרונים], ומברך ברפת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו; ואם היה בתוך השתיה [יין] - פוסק ומבדיל, ואחר כך חוזר לשתייה.

יג. היה אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת, מברך ברפת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על כוס שני, ולא יברך ויקדש על כוס אחד - שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד; שמצות קדוש היום ומצות ברפת המזון, שתי מצוות של תורה הן.

יד. אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על גבי המזבח; לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור, אפלו כטפת חרדל בתחלה גדולה - אין מקדשין עליו; כך אנו מורים בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו, ואומר: לא נאמר היין הראוי לנסף על גבי המזבח, אלא להוציא יין שריחו רע, או מגלה [שעבר עליו לילה בגילוי], או מבשל - שאין מקדשין על אחד מהן.

טו. יין שטעמו טעם חמץ - אף על פי שריחו ריח יין, אין מקדשין עליו. וכן שמרים שנתן עליהן מים - אף על פי שיש בהן טעם יין, אין מקדשין עליהן. במה דברים

יח. כיצד נמהי צורת חישוב מידת הסטיה המקובלת? בעת שירבה זה - נאמר: 'שָׁמָּא הָרָאשׁוֹן [הממעט] מִקְרָן אֶלְכָסוֹן שֶׁל עֵיר מִדְּהָאֲלָפִים, וּלְפִיכֶךָ מַעַט מִדְּתוֹ, וְנִמְצָא צֹלַע הַתְּחוּם בֵּינוּ וּבֵין הַמְּדִינָה פְּחוּת מְאֹלָפִים; וְזֶה הָאֲחֵרוֹן, מִדְּהָאֲלָפִים מְצֹלַע הַמְּדִינָה' [מאמצע העיר בקו ישר]; ואין מחזיקין על הראשון ששעה ביתר על זה. לפיכך, אם רבה זה האחרון יתר על הראשון, אפלו בתמש מאות ושמונים בקרוב - שומעין לו; ביתר על זה, אין שומעין לו.

יט. אפלו עבד, אפלו שפחה - נאמנין לומר: 'עד כאן תחום השבת'; ונאמן הגדול לומר: 'זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן', וסומכין על עדותו בדבר זה; שלא אמרו תכמים בדבר להחמיר אלא להקל, מפני ששעור אלפים מדבריהם.

הלכות שבת פרק כט

א. מצות עשה מן התורה, לקדש יום השבת בדברים - שנאמר: "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר זכרהו זכירת שבת וקדושה; וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו - בכניסתו בקדוש היום, וביציאתו בהבדלה.

ב. וזה הוא נוסח קדוש היום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו, ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו - זכרון למעשה בראשית, תחלה למקראי קדש, זכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו. ברוך אתה ה', מקדש השבת'.

ג. וזה הוא נוסח ההבדלה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחושך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה ה', המבדיל בין קדש לחל'.

ד. עקר הקדוש, בלילה; אם לא קדש בלילה, בין בשוגג בין במזיד - מקדש והולך כל היום בלילה. בלילה - מבדיל למחר, ומבדיל והולך עד סוף יום רביעי; אבל אינו מברך על האור, אלא בליל מוצאי שבת בלבד. ה. אסור לאדם לאכל או לשתות יין, משיקדש היום - עד שיקדש. וכן משיצא היום, אסור לו להתחיל לאכל ולשתות המים, מתר. שכח או עבר, ואכל ושתה קדם שיקדש או קדם שייבדיל - הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל.

ו. מדברי סופרים, לקדש על היין ולהבדיל על היין. ואף על פי שהבדיל בתפלה, צריך להבדיל על הכוס; ומאחר שייבדיל ויאמר 'בין קדש לחל', מתר לו לעשות מלאכה, אף על פי שלא הבדיל על הכוס. ומברך על היין תחלה, ואחר כך מקדש; ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש.

ז. כיצד הוא עושה? לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יתר, ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ, וממלאהו יין, ואוחזו בימינו, ומגביהו מן הקרקע טפח או יתר, ולא

כד. סדר הבדלה במוצאי שבת - מברך על הזיון, ואחר כך על הבשמים, ואחר כך על הגר. וכיצד מברך על הגר? 'בורא מאורי האש'. ואחר כך מבדיל.

כה. אין מברכין על הגר, עד שיאותרו [יהנו] לאורו, כדי שיפיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת; ואין מברכין על הגר של גוים, שסתם מסבתם לעבודה זרה; ואין מברכין לא על הגר של עבודה זרה, ולא על הגר של מתים.

כו. ישראל שהדליק מגוי, או גוי מישראל - מברכין עליו; גוי מגוי, אין מברכין עליו. הנה מהלך חוץ לברך, וראה אור - אם רב אנשי הברך גוים, אינו מברך; ואם רב ישראל, מברך. אור של כבשן, של תנור, ושל פירים - לכתחלה לא יברך עליו; הגחלים - אם פשיכנים קיסם ביניהן דולק מאליו, מברכין עליהן. אור של בית המדרש - אם יש שם אדם חשוב שמדליקים בשבילו, מברכין עליו; של בית הכנסת - אם יש שם חזן [שמש] שהוא דר שם, מברכין עליו. ואבוקה להבדלה, מצוה מן המבחר. ואין מחזרין על האור בדרך שמחזרין על כל המצוות; אלא אם בא, מברכין עליו.

כז. אור שהדלק בשבת לחולה ולחיה [יולדת], מברכין עליו במוצאי שבת. אור שהקדח [שהוציא] מן העצים ומן האבנים, מברכין עליו במוצאי שבת - שהיא היתה תחלת בריתו בידי אדם. אבל אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים, שאין מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על אור ששבת [שהיה דלוק מערב יום הכפורים ושבת]; אף על פי שהדלק לחולה או לחיה ביום הכפורים, מברכין עליו - שהרי שבת מצבחה.

כח. יום טוב שקל להיות באמצע שבת [שבוע], אומר בהבדלה: 'המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה', בדרך שאומר במוצאי שבת - שסדר ההבדלות הוא מונה. ואין צריך לברך לא על הבשמים, ולא על הגר; וכן אינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכפורים.

כט. ולמה מברכין על הבשמים במוצאי שבת? מפני שהנפש דואבת ליציאת השבת, משמחין אותה ומיטשבין אותה בריח טוב.

שבת קודש א' דר"ה

הלכות שבת פ"ק ל

א. ארבעה דברים נאמרו בשבת - שנים בתורה, ושנים מדברי סופרים, והן מפרשין על ידי הנביאים. שבתורה - "זכור", ו"שמור"; ושנתפרשו על ידי הנביאים - כבוד וענג, שנאמר: "וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבוד".

ב. איזה הוא כבוד? זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחץ פניו ורגליו בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתעטף בציצית, ויושב בכבוד ראש, מיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת,

אמורים? בשנתן על השמרים שלשה [מידות מסוימות] מים, והוציא פחות מארבעה; אבל אם הוציא ארבעה - הרי זה זיוג [מעורב במים], ומקדשין עליו.

טז. קלי שהיה מלא זין, אפלו מחזיק כמה רביעיות - אם שתה ממנו מעט, הרי זה פגמו, ונפסל, ואין מקדשין על השאר; מפני שהוא כשירי כוסות.

יז. זין שריחו ריח חמץ וטעמו טעם זין - מקדשין עליו; וכן זין מזוג. וזין צמוקים - מקדשין עליו; והוא שיהיו צמוקים שיש בהם לחלוחית, שאם ידרף אותן יצא מהן דבש [מיו]. וכן זין חדש מגתו, מקדשין עליו; וסוחט אדם אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו. מדינה שרב יינה שכר - אף על פי שהוא פסול לקדוש - מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר המדינה.

יח. כשם שמקדשין בלילי שבת, ומבדילין במוצאי שבת - כך מקדשין בלילי ימים טובים, ומבדילין במוצאי יום הכפורים - שכלם שבתות ה' הן. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלו של מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; אבל אין מבדילין במוצאי יום טוב לשבת.

יט. נוסח קדוש יום טוב: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, בחר בנו ונגדלנו, רצה בנו ויפארנו; ותתן לנו ה' אלהינו באהבה, מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג המצות הזה - או חג השבועות הזה, או חג הסוכות הזה - זמן חרותנו - או זמן מתן תורתנו, או זמן שמחתנו - באהבה, זכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים'. ואם חל להיות בשבת - מפני השבת וחותם בדרך שחותם בתפלה, 'מקדש השבת וישראל והזמנים'.

כ. בראש השנה אומר: 'ותתן לנו ה' אלהינו באהבה, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, וזכרון תרועה באהבה, זכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ודברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'. ואם חל להיות בשבת - חותם 'מקדש השבת וישראל ויום הזכרון', בדרך שחותם בתפלה.

כא. בלילי יום טוב, מקדש על הזיון כבשבת; ואם אין לו זין, או שהיה מתאנה לפת - מקדש על הפת. וכן ביום טוב מקדש קדושה ורוא, בדרך שמקדש בשבת.

כב. כיצד מברכין בלילי יום טוב שקל להיות באחד בשבת [ולילו הוא מוצאי שבת]? בתחלה מברך על הגפן, ואחר כך מקדש קדוש יום טוב, ואחר כך מברך על הגר, ואחר כך מבדיל - וחותם בהבדלה 'המבדיל בין קדש לקדש', ואחר כך מברך 'שהחנינו'.

כג. כל לילי יום טוב וביליל יום הכפורים - אומרים 'שהחנינו'; ובשביעי של פסח אין מברכין 'שהחנינו', מפני שאינו רגל בפני עצמו, וכבר ברך על הזמן בתחלת הפסח.

ובימים טובים בשעת בית המדרש; אלא כף הוא מנהג הצדיקים: תפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הכנסת, ובוא לביתו ויסעד סעודה שניה, וילך לבית המדרש, יקרא וישמע עד המנחה, ותפלל מנחה; ואחר כך יקבע סעודה שלישית על היין, ויאכל וישתה עד מוצאי שבת.

יא. אסור לו לאדם שיהלך בערבי שבתות יותר משלש פרסאות מתחלת היום, כדי שיגיע לביתו ועוד היום רב, וכיון סעודה לשבת - שיהי אין אנשי ביתו יודעין שהיום יבוא, כדי להכין לו. ואין צריך לומר, אם היה מתארח אצל אחרים - שהוא מבישן, מפני שלא הכינו להם דבר הראוי לאורחים.

יב. אסור להתענות ולזעק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת; ואפלו בצרה מן הצרות שהצבור מתענין ומתריעין עליהן - אין מתענין ולא מתריעין בשבת, ולא בימים טובים; חוץ מעיר שהקיפוה גוים או נהר, או ספינה המטרפת [מיוטלטלת] בים - שמתריעין [תוקעים] עליהן בשבת לעזר אותן, ומתחננין ומבקשין עליהן רחמים.

יג. אין צרין על עירות של גוים, פחות משלשה ימים קדם השבת, כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבהלים וטרודים בשבת. ומפני זה אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קדם השבת, כדי שתתישב דעתו עליו קדם השבת, ולא יצטער יותר מדי; ולדבר מצוה, מפליג בים אפלו בערב שבת, ופוסק עמו [עם הנכרי] לשבת, ואינו שוכח [אם לא עמד בהסכס אין כאן איסור]. ומצר לצידון [מקומות סמוכים] וכיוצא בהן - אפלו לדברי הרשות מותר להפליג בערב שבת; ומקום שנהגו שלא יפליגו בערב שבת כלל, אין מפליגין.

יד. תשמיש המטה, מענג שבת הוא; לפיכך, עונת תלמידי חכמים הבריאים, מלילי שבת ללילי שבת. ומותר לבעל בתולה לכתחלה בשבת, ואין בזה משום חובל ולא משום צער לה.

טו. השבת ועבודה זרה - כל אחת מהן, שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה; והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו, לעולם. לפיכך, כל העובר על שאר המצוות, הרי הוא בכלל רשעי ישראל; אבל המחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא כעובד עבודה זרה - ושניהם כגוים לכל דבריהם.

טז. לפיכך משבח הנביא ואומר: "אשרי אנוש יעשה זאת, וכן אדם יחזיק בה - שמר שבת מחללו" וגו'. וכל המשמר את השבת כהלכתה, ומכבדה ומענגה כפי כחו - כבר מפרש בקבלה שכתרו בעולם הזה, יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר: "אז תתענג על ה', והרפכתיו על במותי ארץ; והאכלתיך נחלת יעקב אביך - כי פי ה' דבר".

ברוך רחמנא דסייענן

ומתעטפין ואומרים: 'בואו ונצא לקראת שבת המלך'.
ג. ומכבוד השבת, שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש השבת כמלבוש החל; ואם אין לו להחליף, משלשל [מפשיל קפליה] טליתו, כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החל. ועזרא תקן, שיהו העם מכבסין בחמישי, מפני כבוד השבת.

ד. אסור לקבץ סעודה ומשתה [כגון לאירוסין] בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומותר לאכל ולשתות עד שתחשך; ואף על פי כן, מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ומעלה מלקבץ סעודה, כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכל.

ה. מסדר אדם שלחנו בערב השבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית; וכן מסדר שלחנו במוצאי שבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית - כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו. וצריך לחמן ביתו מבעוד יום לכבוד השבת; ויהיה גר דלוק, ושלחן ערוך, ומטה מצעת - שכל אלו לכבוד שבת הן.

ו. אף על פי שהיה אדם חשוב ביותר, ואין דרכו לקח דברים מן השוק, ולא להתעסק במלאכות שבפ בית - חייב לעשות דברים שהם לצורך השבת בגופו, שזה הוא כבודו. חכמים הראשונים - מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן, ומהם מי שהיה מבשל, או מולח בשר, או גודל [שוזר] פתילות, או מדליק גרות, ומהם מי שהיה יוצא וקונה דברים שהוא צריך לשבת ממאכל ומשקה, אף על פי שאין דרכו בכך. וכל המרבה בדבר זה, הרי זה משבח.

ז. איזה הוא ענוג? זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבשם, הכל לשבת - הכל לפי ממונו של אדם. וכל המרבה בהוצאת שבת ובתקון מאכלים רבים וטובים, הרי זה משבח. ואם אין ידו משגת, אפלו עשה שלק [תבשיל כל שהוא] וכיוצא בו משום כבוד השבת - הרי זה ענג שבת; ואינו חייב להצטרף לעצמו ולשאל מאחרים כדי להרבות במאכל שבת; אמרו חכמים הראשונים: 'עשה שבתך כחל, ואל תצטרף לבריות'.

ח. מי שהיה ענוג ועשיר, והרי כל ימיו כשבת - צריך לשנות מאכל שבת ממאכל החל. ואם אי אפשר לשנות, משנה זמן האכילה: אם היה רגיל להקדים, מאחר; ואם היה רגיל לאחר, מקדים.

ט. חייב אדם לאכל שלש סעודות בשבת - אחת ערבית, ואחת שחרית, ואחת במנחה. וצריך להזהר בשלש סעודות אלו, שלא יפחות מהן כלל; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, סועד שלש סעודות. ואם היה חולה מרב האכילה, או שהיה מתענה [כגון תענית חלום] - פטור משלש סעודות. וצריך לקבץ כל סעודה משלשתן על היין, ולקבץ על שתי כפרות. וכן בימים טובים.

י. אכילת בשר ושתיית יין בשבת, ענוג הוא לה - והוא, שתהיה ידו משגת. ואסור לקבץ סעודה על היין בשבת

הלכות ערובין

מצות עשה אחת מדברי סופרים, ואינה מן המגנות. ובאור מצוה זו בפרקים אלו.

הלכות ערובין פרק א

א. חצר שיש בה שכנים הרבה, כל אחד מהן בבית לעצמו - דין תורה הוא, שיהיו פלן מתרין לטלטל בכל החצר, ומבתים לחצר, ומחצר לבתים; מפני שכל החצר רשות היחיד אחת, שמתר לטלטל בכלה. וכן הדין במבוי (- רחוב שממנו נכנסים לחצרות שבהם כמה בתים) שיש לו (- בצד הפתוח) לחי (- עמוד ניצב מחובר לדופן) או קורה (- מעליו) - שיהא [שיהיו] כל בני המבוי מתרין לטלטל בכלו (- שהוא כרשות היחיד), ומחצרות למבוי, וממבוי לחצרות; שכל המבוי, רשות היחיד הוא. וכן הדין במדינה שהיא מקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, שיש לה דלתות ננעלות בלילה - שכלה רשות היחיד היא. זה הוא דין תורה.

ב. אכל מדברי סופרים (- מדברי חכמים), אסור לשכנים לטלטל ברשות היחיד שיש בה חלוקה בדירין [בדירות] , עד שיערבו [בדירות] כל השכנים פלן מערב שבת - אחר חצר, ואחר המבוי, ואחר המדינה; ודבר זה, תקנת שלמה ובית דינו הוא.

ג. וכן יושבי אהלים, או סכות, או מחנה שהקיפוהו מחיצה - אין מטלטלין מאהל לאהל, עד שיערבו פלן. אכל שירה שהקיפה מחיצה - אין צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא ערוב; לפי שהן פלן מערבין, ואין אותם אהלים קבועין להן.

ד. מפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו ויאמרו: 'כשם שמתר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה, ולהכניס מהן לחצרות - כך מתר להוציא מן המדינה לשדה, ולהכניס מן השדה למדינה'; ויהשבו שהשוקים והרחובות, הואיל והן רשות לכל, הרי הן פשדות וכמדברות, ויאמרו שחצרות בלבד הן רשות היחיד, וידמו שאין ההוצאה מלאכה, ושמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדירין, ויאחו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר ממנה מקום ברשות פלן, ויד פלן שנה בו, כגון החצר לבתים - שנחשב אותו המקום שיד פלן שנה בו, כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום ומקום שאחו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו, שהוא בלבד רשות היחיד; ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד פלן שנה בו, כמו שאין מוציאין מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שמשמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד, עד שיערבו פלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

ו. ומה הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד שמיחין אותו מערב שבת - כלומר: שפלנו מערבין, ואכל

אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו; אלא כשם שיד פלנו שנה במקום זה שנושאר לכלנו, כך יד פלנו שנה בכל מקום שאחו כל אחד לעצמו, והרי אנו פלנו רשות אחת. וכמעשה הזה, לא יבואו לטעות ולדמות שמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

ז. הערוב שעושין בני החצר זה עם זה, הוא הנקרא 'ערובי חצרות'; ושעושין אנשי המבוי זה עם זה, או כל בני המדינה, הוא הנקרא 'שתוף'.

ח. אין מערבין בחצרות, אלא בפת שלמה בלבד. אפלו כפר מאפה סאה, והיא פרוסה - אין מערבין בה; היתה שלמה, והיא כאסר - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז ובפת עדשים; אכל לא בפת דחן. ושתוף, בין בפת בין בשאר אכלין. בכל אכל משתתפין - חוץ מן המים בפני עצמן, או מלח בפני עצמו; וכן כמהין ופטירות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאכלים. ערב מים עם מלח - נעשה כמוריס, ומשתתפין בו.

ט. וכמה שעור האכל שמשתתפין בו? כגרוגרת לכל אחד ואחד מבני המבוי, או מבני המדינה - והוא שיהיו שמונה עשר, או פחות; אכל אם היו מרבין על זה - שעורו שתי סעודות, שהן כשמונה עשר גרוגרות, שהן כששה ביצים בינוניות; אפלו היו המשתתפין אלפים ורבעות, שתי סעודות לכלן.

י. כל אכל שהוא נאכל כמות שהוא - כגון פת, ומיני דגן, ובשר חי - אם ישתתפו בו, שעורו מזון שתי סעודות; וכל שהוא לפתן, ודרך העם לאכל בו פתן - כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומוריס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שעורו כדי לאכל בו שתי סעודות.

יא. נשתתפו ביני חי, שעורו שתי רביעיות לכלן; וכן בשכר, שתי רביעיות. ביצים, שתיים; ומשתתפין בהן, ואפלו הן חיות. רמונים, שתיים. אתרוג, אחד. חמשה אגוזים, חמשה אפרסקין. ליטר ארץ, בין חי בין שלוק; ואם היה בשל ולא בשל - אין מערבין, לפי שאינו ראוי לאכילה. עוכלא תבלין, קב תמרים, קב גרוגרות, מנה דבלה, קב תפוחין. כמות, כמלא היד. פולין לחין, כמלא היד. חזין, ליטר ארץ. והתרדין - הרי הן בכלל התרקה ומערבין בהן. עלי בצלים - אין מערבין בהן, אלא אם הבצילו ונעשה ארץ כל עלה מהן זרת; אכל פחות מכאן, אינו אכל. וכל אלו הדברים האמורים - כלפתן הן, ולפיכך נתנו בהן שעורין אלו. וכן כל פיוצא בהן. וכל האכלין מצטרפין לשעור השתוף.

יב. ליטר ארץ האמורה בכל מקום, מלא שתי רביעיות; ועוכלא, חצי רביעית. ומנה האמורה בכל מקום, מאה דינר; והדינר, שש מעין; והמעצה, משקל שש עשרה שעורות; והסלע, ארבעה דינרין. והרביעית, מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקרוב; נמצאת הליטר ארץ, משקל חמשה ושלשים דינר, והעוכלא, משקל תשעה דינרין פחות רביע.

כ. לקח אחד מבני החצר פת אחת, ואמר: 'הרי זה לכל בני החצר', או אכל פשטי סעודות, ואמר: 'הרי זה לכל בני המבוי' - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד; אבל צריך לזכות להן בו על ידי אחר. ויש לו לזכות להן על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הפגועניים - מפני שידם כידו. וכן יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה - שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן - שזכות היא להן, וזכין לאדם שלא בפניו.

כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום; ומערבין ערובי חצרות ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום, ספק מן הלילה. ויעולם צריך שיהא הערוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך, אם נפל עליו גל, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת מבעוד יום - אינו ערוב; משחשכה, הרי זה ערוב; ואם ספק, הרי זה ערוב - שספק הערוב, כשר.

כב. נתן הערוב או השתוף במגדל, ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה - אם אי אפשר לו להוציא הערוב, אלא אם כן עשה מלאכה בין השמשות - הרי זה כמי שאבד ואינו ערוב, שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש תרומת מעשר או תרומה גדולה, והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשף - אין מערבין בה; שעדין היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעודה הראויה מבעוד יום.

הלכות ערובין פרק ב

א. אנשי החצר שערכו בלן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמקן - בין מזיד, בין שוכח - הרי זה אוסר עליהן, ואסור לכלן להוציא מבתיהם לחצר או מן החצר לבתיהם. בטל להן זה שלא ערב רשות חצרו בלבד, הרי אלו מתרין להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר ומחצר לבתיהם; אבל לביתו, אסור. בטל להן רשות ביתו ורשות חצרו, הרי כלם מתרין; הן מתרין, מפני שערכו, והרי בטל להן רשות ביתו וחצרו; וגם הוא מתר, מפני שלא נשאר לו רשות, והרי הוא כאורח אצלם, והאורח אינו אוסר.

ב. המבטל רשותו סתם - רשות חצרו בטל, רשות ביתו לא בטל. והמבטל רשותו לבני חצרו, צריך לבטל לכל אחד ואחד בפרוש, ואומר: 'רשותי מבטלת לך, ולך, ולך'; והיורש מבטל רשות אף על פי שמת מורישו בשבת, שהיורש - תחת מורישו הוקם לכל דבר, ובטול רשות בשבת מתר לבתחלה.

ג. בטלו אלו המערבין רשותם לזה שלא ערב - הוא מתר, שהרי נשאר לבדו; והם אסורין, שלא נשאר להן רשות. ואין אומרין: 'היו כאורחים אצלו'; שאין רבים אורחין אצל אחד.

ג. סאה האמורה בכל מקום, ששתי קבין; והקב, ארבעת לגין; והלג, ארבע רביעיות; וכבר בארנו מדת הרביעית ומשקלה. ואלו השעורין שאדם צריך לזכור אותן תמיד.

יד. אכל שהוא מתר באכילה - אף על פי שהוא אסור לזה המערב - הרי זה מערב בו ומשתתף בו. כיצד? משתתף הוא הנזיר בנין, וישראל בתרומה. וכן הנודר מאכל זה, או שנשבע שלא לאכלנו - מערב בו ומשתתף בו; שאם אינו ראוי לזה, הרי הוא ראוי לאחר.

טו. אבל דבר האסור לכל - כגון טבל, אפלו טבל של דברי סופרים, וכן מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו בהגן, וכן מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכה - אין מערבין ומשתתפין בהן. אבל מערבין ומשתתפין בדמאי, מפני שראוי לעניים; ובמעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שלא נתן את החמש - שאין החמש מעבב; ומערבין במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה - אבל לא בגבולין.

טז. כיצד מערבין בתצרות? גובין חלה אחת שלמה מפל בית ובית, ומניחין הפל בכלי אחד בבית אחד מבתי החצר, אפלו בבית התבן או בבית הבקר או בית האוצר; אבל אם נתנו בבית שער, אפלו בית שער של יחיד, או באכסדרה, או במרפסת, או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו ערוב. וכשמקבץ הערוב, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, וצונו על מצות ערוב'; ואומר: 'בערוב זה יהיה מתר לכל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית בשבת'. ויש לקטן לגבות ערובי חצרות. ובית שמניחין בו ערוב, אינו צריך לתן את הפת; ואם היו רגילין להניח בו - אין משנין אותו, מפני דרכי שלום.

יז. וכיצד משתתפין במבוי? גובה אכל כגרוגרת מפל אחד ואחד, או פחות מכגרוגרת אם היו מרבין, ומניח הפל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי, או בבית מן הבתים - אפלו בית קטן או אכסדרה או מרפסת - הרי זה שתוף; אבל אם הניחו באויר מבוי, אינו שתוף. ואם הניח הפלי בחצר - צריך להגביה הפלי מן הקרקע טפח, כדי שיהיה נפר. ומברך 'על מצות ערוב', ואומר: 'בזה השתוף יהיה מתר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת'.

יח. חלקו את הערוב או את השתוף - אף על פי שהוא בבית אחד, אינו ערוב; אבל אם מלאו את הפלי מן הערוב, ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר - מתר.

יט. המשתתפין במבוי, צריכין לערב בתצרות, כדי שלא לשפח התינוקות תורת ערוב, שהרי אין התינוקות מפירין מה נעשה במבוי; לפיכך, אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו, ואין צריכין לערב בתצרות, שהרי התינוקות מפירין בפת. בני חבורה שהיו מסבין בבית, וקדש עליהן היום - פת שעל השלחן, סומכין עליה משום ערובי חצרות; ואם רצו לסמך עליה משום שתוף - סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

גוי, ואין בטול רשות מועיל במקום גוי; ואין להן תקנה, אלא שישכרו ממנו רשותו, ויעשה הגוי כאלו הוא אורח עמהן. וכן אם היו גוים רבים - משפירין רשותם לישראלים, והישראלים מערבין ומתריין. וישראל אחד ששכר מן הגוי - מערב עם שאר הישראלים, ויתרו כלם; ואין כל אחד ואחד צריך לשכר מן הגוי.

יא. שתי תצרות זו לפנים מזו, וישראל אחד וגוי דרים בפנימית וישראל אחד בחיצונה, או שהיה ישראל וגוי בחיצונה וישראל אחד בפנימית - הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכר ממנו, שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם; והפנימי, מתר בפנימית.

יב. שוכרין מן הגוי אפלו בשבת; שהשכירות כבטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית, אלא הכר בלבד; לפיכך, שוכרין מן הגוי אפלו בפחות משה פרוטה, ואשתו של גוי משכרת שלא מדעתו, וכן שכירו או שמשו משפירין שלא מדעתו; ואפלו היו שכירו או שמשו ישראלים, הרי זה משפיר שלא מדעתו. שאל מן הגוי מקום להניח בו תפציו, והשאלו - הרי נשתתף עמו ברשותו, ומשפיר שלא מדעתו. הרי לגוי שני שכירים או שמשים או נשים רבות - אם השפיר אחד מהן, די.

יג. שני ישראלים וגוי הדרים בתצר אחת, ושכרו מן הגוי בשבת - חוזר האחד ומבטל רשותו לשני, ומת; וכן אם מת הגוי בשבת - מבטל הישראלי לישראל האחר, ויהיה מתר לטלטל.

יד. גוי שהשפיר מגוי - אם אין הראשון יכול להוציא הגוי השני עד שישלם זמן שכירותו - שוכרין מזה הגוי השני, שהרי נכנס תחת הבעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא את הגוי השוכר ממנו בכל עת שירצה - אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון, הרי אלו מתריין.

טו. חצר שישאלים וגוי שרויין בה, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה, ויש ערוב דרך חלונות - אף על פי שהם מתריין להוציא מבית לבית דרך חלונות, הרי הם אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים, מפני הגוי, עד שישפיר; שאין רבים נעשים בערוב כחיד, במקום הגוי.

טז. ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא עובד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבריו; ואין מערבין עמו, ואינו מבטל, אלא שוכרין ממנו כגוי. אכל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה, ואין מחללין שבת, כגון צדוקין, וביתוסין, וכל הכופרים בתורה שבפעל פה - כללו של דבר: כל מי שאינו מודה במצות ערוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בערוב, ואין שוכרין ממנו, לפי שאינו כגוי; אכל מבטל הוא רשותו לישראל הפשר, וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד פשר, וזה הצדוקי, בחצר - הרי זה אוסר עליו, עד שיבטל לו.

ד. היו אלו שלא ערכו, שנים או יתר - אם בטלו רשותם למערבין - המערבין מתריין, ואלו שלא ערכו אסורין. ואין המערבין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא ערכו, שכל אחד מהן אוסר על חברו; ואפלו חזר האחד שלא ערב, ובטל רשות לשני שלא ערב - הרי זה אוסר, שבשעה שבטלו לו המערבין, אסור היה. אחד שערב, אינו מבטל רשותו לאחד שלא ערב; אכל האחד שלא ערב, מבטל רשותו לאחד שערב.

ה. כשם שבעל בית זה מבטל לבעל בית זה רשותו בחצר אחת, כך מבטלין מחצר לחצר; ומבטלין, וחוזרין ומבטלין. כיצד? שנים ששוויין בחצר ולא ערכו - אחד מהן מבטל רשותו לשני, ונמצא השני מטלטל ברשותו שבטל לו חברו, עד שיעשה צרכיו; וחוזר השני ומבטל רשותו לראשון, ומטלטל הראשון ברשותו שבטל לו; וכן כמה פעמים. ויש בטול רשות בחרבה, כדרך שהוא בחצר. **ו.** מי שבטל רשותו, וחזר וטלטל ברשותו שבטל - אם במזיד הוציא - הרי זה אוסר עליהן, שהרי לא עמד כבטולו; ואם בשוגג הוציא - אינו אוסר, שהרי הוא עומד כבטולו. במה דברים אמורים? שלא קדמו והתחזיקו אלו שבטל להן; אכל אם קדמו והתחזיקו והוציאו - אם חזר הוא והוציא בין שוגג בין מזיד, אינו אוסר עליהן.

ז. שני בתים בשני צדי רשות הרבים, והקיפום גוים מחיצה בשבת - אין מבטלין זה לזה, הואיל ואי אפשר להם לערב מאמם. אחד מבני חצר שמת, והניח רשותו לאחד מן השוק - אם מת מבעוד יום, הרי הירש שאינו מבני החצר אוסר עליהן; ואם מת משחשכה, אינו אוסר עליהן. אחד מן השוק שמת, והניח רשותו לאחד מבני החצר - אם מבעוד יום מת - אינו אוסר, שהרי כלן מערבין; ואם מת משחשכה - אוסר עליהן, עד שיבטל להן רשות מורישו.

ח. ישראל וגר ששוויין במערה אחת, ומת הגר מבעוד יום - אף על פי שלא התחזיק ישראל אחר בנכסיו עד שחשכה - הרי זה המחזיק אוסר עד שיבטל, שהרי הוא כירוש; ואם מת הגר משחשכה - אף על פי שהתחזיק ישראל אחר בנכסיו - אינו אוסר עליו, אלא בהתרו הראשון הוא עומד.

ט. ישראל הדר עם הנכרי או עם גר תושב בחצר, אינו אוסר עליו; שדירת הגוי אינה דירה, אלא כבהמה הוא חשוב. ואם היו שני ישראלים או יתר, וגוי שוכן עמהם - הרי זה אוסר עליהם; ודבר זה - גזרה, כדי שלא ישכנו גוי עמהם, שלא ילמדו ממעשיו. ולמה לא גזרו בישראל אחד וגוי אחד? מפני שאינו דבר מצוי - שהרי יפחד שמה יתחד עמו ויתרגנו, וכבר אסרו להתחד עם הגוי.

י. שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת, וערכו הישראלים לעצמם - לא הועיל כלום; וכן אם בטלו לגוי, או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כחיד עם הגוי - לא הועילו כלום; שאין ערוב מועיל במקום

מְעַרְבִין אָחַד, אִם רָצוּ; וְאִינּוּ צְרִיף לְקַבְּעוּ בַּבְּנֵי. וְכֵן הַסֵּלֶם - כְּבָדוֹ קוֹבְעוּ, וְאִינּוּ צְרִיף לְחַבְרוּ בַּבְּנֵי. הֵיזְוֵי קָשִׁין מְבַדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצוֹת, וְסֵלֶם מְכָאן וְסֵלֶם מְכָאן - אִין מְעַרְבִין אָחַד; שְׁהָרִי אִין כְּףֵי הַרְגֵל עוֹלָה בְּסֵלֶם, לְפִי שְׂאִין לוֹ עַל מָה יִסְמֹךְ. הֵיזְוֵי הַסֵּלֶם בְּאִמְצָע, וְקָשִׁין מְכָאן וְקָשִׁין מְכָאן - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין שְׁנַיִם.

ח. הֵיזְוֵי אֵילָן בְּצַד הַכֶּתֶל, וְעֲשֵׂהוּ סֵלֶם לְכַתֵּל - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין אָחַד, הוּאֵיל וְאִסּוּר שְׁבוּתָהּ הוּא שְׁגָרָם לוֹ שְׂלֵא יַעֲלֶה בְּאֵילָן. עֲשֵׂה אֲשֶׁרָה סֵלֶם לְכַתֵּל - אִין מְעַרְבִין אָחַד, מְפָנִי שְׂאִסּוּר לַעֲלוֹת עֲלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי הִיא אִסּוּרָה בְּהֶנְיָה.

ט. כַּתֵּל שְׁגֹבֹתָ עֲשֵׂרָה, וְיָבֵא לְמַעֲטוֹ כְּפִי לְעֶרֶב עֲרוֹב אָחַד - אִם יֵשׁ בְּאֶרֶץ הַמַּעֲוֹט אֲרָבָעָה טְפָחִים, מְעַרְבִין אָחַד; סֵתֵר מְקַצֵּת הַכֶּתֶל עַד שְׁנַתְמַעֵט מֵעֲשֵׂרָה - צִדוֹ הַקָּצֵר, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחֶצֶר זוֹ, וְשָׂאֵר הַכֶּתֶל הַגְּבוּהָ, לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצוֹת.

י. נִפְרָץ הַכֶּתֶל הַגְּבוּהָ שְׁבִינִיָּהֶן - אִם הֵיזְוֵי הַפְּרָצָה עַד עֲשֵׂר אַמּוֹת, מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין אָחַד, מְפָנִי שְׁהִיא כְּפִתָּח. וְאִם הֵיזְוֵי יֵתֵר מֵעֲשֵׂר - מְעַרְבִין עֲרוֹב אָחַד, וְאִין מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין.

יא. הֵיזְוֵי הַפְּרָצָה פְּחוֹת מֵעֲשֵׂר, וְיָבֵא לְהַשְׁלִימָה לַיֵּתֵר מֵעֲשֵׂר - חוֹקֵק בַּכֶּתֶל גְּבוּהָ עֲשֵׂרָה טְפָחִים, וְיִמְעַרְבִין עֲרוֹב אָחַד; וְאִם כָּא לְפָרֵץ לְכַתְחֹלָה פְּרָצָה יֵתֵר מֵעֲשֵׂר בְּכֹל הַכֶּתֶל, צְרִיף לְהִיּוֹת גְּבוּהָ הַפְּרָצָה מְלֵא קוּמְתוֹ.

יב. חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת, עֲמַק עֲשֵׂרָה וְרַחֵב אֲרָבָעָה אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין; פְּחוֹת מְכָאן - מְעַרְבִין אָחַד, וְאִין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מְעַט עָמַקוֹ בְּעָפֵר אוֹ בְּצִוּרוֹת - מְעַרְבִין אָחַד, וְאִין מְעַרְבִין שְׁנַיִם; שִׁסְתָּם עָפֵר וְצִוּרוֹת בְּחֲרִיץ, מְבַטְלִין הֵן. אֲבָל אִם מְלֵאָהוּ תִּבְּן אוֹ קֶשׁ - אִינָן מְמַעֲטִין עַד שְׁיִבְטֵל.

יג. וְכֵן אִם מְעַט רַחֲבוֹ בְּלוּחַ אוֹ בַּקֶּנֶה שְׁהוֹשִׁיטוּ בְּאֶרֶץ כָּל הַחֲרִיץ - מְעַרְבִין אָחַד, וְאִין מְעַרְבִין שְׁנַיִם; וְכֹל הַדְּבָר הַנֶּשֶׂל בְּשֵׁבַת, כְּגוֹן הַסֵּל וְהַסֵּפֶל - אִין מְמַעֲטִין בוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן חִבְרוּ בְּאֶרֶץ חִבּוּר שְׂאִי אֶפְשֵׁר לְשִׁמְטוֹ עַד שְׁיִחַפֵּר בְּדָקָר.

יד. נִתֵּן לוֹחַ שְׂרָחֵב אֲרָבָעָה טְפָחִים עַל רַחֵב הַחֲרִיץ, מְעַרְבִין אָחַד; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גַצְצָטְרִיּוֹת זוֹ כְּגָגֵד זוֹ - אִם הוֹשִׁיט לוֹחַ שְׂרָחֵב אֲרָבָעָה טְפָחִים מִזוֹ לְזוֹ, מְעַרְבִין עֲרוֹב אָחַד; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין, אֵלּוֹ לְעֲצָמָן וְאֵלּוֹ לְעֲצָמָן. הֵיזְוֵי זוֹ בְּצַד זוֹ, וְאִינָן בְּשׂוּהָ, אֲלֵא אֶחָת לְמַעֲלָה מִחֲבָרְתָּהּ - אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן פְּחוֹת מִשְׁלֵשָׁה טְפָחִים, הֵרִי הֵן כְּגַצְצָטְרָה אֶחָת; וְאִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יֵתֵר, מְעַרְבִין אֵלּוֹ לְעֲצָמָן וְאֵלּוֹ לְעֲצָמָן.

טו. כַּתֵּל שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת שְׁהוּא רַחֵב, וְהֵיזְוֵי גְבוּהָ מֵעֲשֵׂרָה טְפָחִים מְחַצֵּר זוֹ וְשׂוּהָ לְקַרְקַע חֲצָר שְׁנַיִהָ - נוֹתְנִין רַחֲבוֹ לְבָנֵי הַחֲצָר שְׁהוּא שׂוּהָ לְהֵן, וְיִחְשַׁב מְחַצְרָן; הוּאֵיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוֹ וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקֶשֶׁה לְאֵלּוֹ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוֹ שִׁתְּשִׁמְישׁוֹ לְהֵן בְּנַחַת. וְכֵן חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת,

יום ראשון ב' דר"ה

הלכות ערובין פרק ג

א. חֲלוֹן שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת - אִם יֵשׁ בוֹ אֲרָבָעָה טְפָחִים עַל אֲרָבָעָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר עַל זֶה, וְהֵיזְוֵי קְרוֹב מִן הָאֶרֶץ בְּתוֹף עֲשֵׂרָה טְפָחִים, אֶפְלוֹ כָּלוּ לְמַעֲלָה מֵעֲשֵׂרָה וּמְקַצְתוֹ בְּתוֹף עֲשֵׂרָה, אוֹ כָּלוּ בְּתוֹף עֲשֵׂרָה וּמְקַצְתוֹ לְמַעֲלָה מֵעֲשֵׂרָה - אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצוֹת לְעֶרֶב כְּלָן עֲרוֹב אָחַד, הַרְשׁוּת בִּידָן, וְיַעֲשׂוּ כְּחֶצֶר אֶחָת, וְיִטְלֹטְלוּ מִזוֹ לְזוֹ; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין, אֵלּוֹ לְעֲצָמָן וְאֵלּוֹ לְעֲצָמָן. הֵיזְוֵי הַחֲלוֹן פְּחוֹת מֵאֲרָבָעָה, אוֹ שְׁהֵיזְוֵי כָּלוּ לְמַעֲלָה מֵעֲשֵׂרָה - מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין, אֵלּוֹ לְעֲצָמָן וְאֵלּוֹ לְעֲצָמָן.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּחֲלוֹן שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת; אֲבָל שְׁבִין שְׁנַיִם בְּתִים, אֶפְלוֹ הֵיזְוֵי לְמַעֲלָה מֵעֲשֵׂרָה. וְכֵן חֲלוֹן שְׁבִין בֵּית לַעֲלִיָּה - אִם רָצוּ מְעַרְבִין עֲרוֹב אָחַד, אָף עַל פִּי שְׂאִין בִּינֵיהֶן סֵלֶם; וְהוּא, שְׂוִיָּהֵיזְוֵי בוֹ אֲרָבָעָה עַל אֲרָבָעָה. הֵיזְוֵי חֲלוֹן עֲגַל - אִם יֵשׁ בוֹ כְּפִי לְרַבֵּעַ בוֹ אֲרָבָעָה עַל אֲרָבָעָה, הֵרִי הוּא כְּמֵרְבֵעַ.

ג. כַּתֵּל שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת, אוֹ מְתָבֵן שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת - פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה טְפָחִים - מְעַרְבִין עֲרוֹב אָחַד, וְאִין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. הֵיזְוֵי גְבוּהָ עֲשֵׂרָה, אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן - מְעַרְבִין שְׁנַיִם עֲרוֹבִין, אֵלּוֹ לְעֲצָמָן וְאֵלּוֹ לְעֲצָמָן; וְאִם הֵיזְוֵי בִינֵיהֶן סֵלֶם מְכָאן וְסֵלֶם מְכָאן, הֵרִי הֵן כְּפִתָּח, וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין אָחַד. וְאֶפְלוֹ הֵיזְוֵי הַסֵּלֶם יָקוּף וְסְמוּךְ לְכַתֵּל, שְׁהָרִי אִין יְכוּלִין לַעֲלוֹת בוֹ עַד שְׁיִמְשֹׁף וְיִתְרַחַק מִתְּחַתּוֹ מִן הַכֶּתֶל - הֵרִי זֶה מִתִּיר; וְאֶפְלוֹ לֹא הֵיזְוֵי מִגִּיעַ רֹאשׁ הַסֵּלֶם לְרֹאשׁ הַכֶּתֶל - אִם נִשְׂאָר בִּינֵיהֶן פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, הֵרִי זֶה מִתִּיר, וּמְעַרְבִין אָחַד, אִם רָצוּ.

ד. הֵיזְוֵי הַכֶּתֶל רַחֵב אֲרָבָעָה, וְעֲשֵׂה סֵלֶם מְכָאן וְסֵלֶם מְכָאן - אָף עַל פִּי שְׁהַסֵּלְמוֹת מְרַחֲקוֹת זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין אָחַד. אִין בְּרַחֵב הַכֶּתֶל אֲרָבָעָה - אִם אִין בֵּין הַסֵּלְמוֹת שְׁלֹשָׁה, מְעַרְבִין אָחַד; הֵיזְוֵי בִינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, מְעַרְבִין שְׁנַיִם.

ה. בְּנָה מַצְבָּה עַל גְּבִי מַצְבָּה בְּצַד הַכֶּתֶל - אִם יֵשׁ בְּתַחְתּוֹנָהּ אֲרָבָעָה, מְמַעֵט; אִין בְּתַחְתּוֹנָהּ אֲרָבָעָה, וְאִין בִּינָה לְבֵין הַעֲלִיּוֹנָה שְׁלֹשָׁה, מְמַעֵט; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין אָחַד. וְכֵן בְּמִדְרָגוֹת שֶׁל עֵץ שְׁסִמְכָן לְכַתֵּל.

ו. כַּתֵּל גְבוּהָ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹת, וְזִיו יוֹצֵא בְּאִמְצָעִיתוֹ - אִם נִשְׂאָר מִן הַזִּיּוֹ עַד רֹאשׁ הַכֶּתֶל פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה, מְנַיֵחַ סֵלֶם לְפָנֵי הַזִּיּוֹ, וּמְעַרְבִין אָחַד, אִם רָצוּ; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֵּלֶם בְּצַד הַזִּיּוֹ, אִינּוּ מְמַעֵט. הֵיזְוֵי הַכֶּתֶל גְבוּהָ תַּשְׁעָה עֲשֵׂר טָפַח - מוֹצִיא אָחַד בְּאִמְצָע, וּמְעַרְבִין אָחַד, אִם רָצוּ; שְׁהָרִי מִן הַזִּיּוֹ עַד הָאֶרֶץ פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה, וּמִן הַזִּיּוֹ עַד רֹאשׁ הַכֶּתֶל פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה. הֵיזְוֵי הַכֶּתֶל גְבוּהָ עֲשָׂרִים טָפַח, צְרִיף שְׁנַיִם זִיוִין זֶה שְׂלֵא כְּגָגֵד זֶה, עַד שְׂוִיָּהֵיזְוֵי בֵּין הַזִּיּוֹ הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאֶרֶץ פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה, וּבֵין הַזִּיּוֹ הַעֲלִיּוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֶּתֶל פְּחוֹת מֵעֲשֵׂרָה; וּמְעַרְבִין אָחַד, אִם רָצוּ.

ז. דָּקָל שְׁתַּחְכוּ וְסִמְכוּ עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶל וְעַל הָאֶרֶץ -

ארבעה טפחים - שניהם ממלאים ממנה, ואין צריכין להוציא זיזין על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אור.

כד. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום - אנשי גדולה מערבין לעצמן ומתריין, שחרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן; ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן, עד שיעברו עם בני הגדולה ערוב אחד; שדיריין של גדולה חשובין בקטנה, ואין דירי קטנה חשובין בגדולה.

כה. שתי חצרות שעברו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן, או דרך החלון, ונסתם הפתח או החלון בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה; הואיל והתרה מקצת שבת, התרה כלה. וכן שתי חצרות שערכה זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל כהל שביניהן בשבת - אלו מתרים לעצמן ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחיצה, ואלו מטלטלין בן עד עקר המחיצה; הואיל והתרה מקצת שבת, התרה כלה, אף על פי שנתוספו הדיריין - שהדיריין הבאין בשבת, אינן אסורין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשנגה, או שעשו גוים לדעתן - חזרו להתרן. וכן שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו וערבו, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחיצה; חזרו ונקשרו בשוגג, חזרו להתרן.

הלכות ערובין פרק ד

א. אנשי חצר שהיו בלן אוכלין על שלחן אחד תמיד - אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו - אין צריכין ערוב, מפני שהן כאנשי בית אחד. וכשם שאין אשתו של אדם ובניו ובני ביתו ועבדיו אסורין עליו, ואינו צריך לערב עמהן - כך אלו בלן כאנשי בית אחד הן, מפני שהן בלן סומכין על שלחן אחד.

ב. וכן אם צרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמעברין עמו; ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת; שכל אלו הבתים, כבית אחד הן חשובין.

ג. וכן אנשי חצר שעברו, נעשו בלן כבית אחד; ואם צרכו לערב עם חצר שניה, כפר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי בלן למקום שמעברין בו; ואם היה ערוב בא אצלן, אינן צריכין לתן פת.

ד. חמשה שגבו את הערוב להוליכו למקום שמניחין בו הערוב - כשהן מוליכין, אינן צריכין להוליף על ידי חמשתן אלא כפר אחד; שפיון שגבו, בלן נעשו כאנשי בית אחד.

ה. האב ובנו, והרב ותלמידו, שהן שרויין בחצר - אינן צריכין לערב, מפני שהן כבית אחד; ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד, ופעמים אינן אוכלין - הרי הן כבית אחד.

ו. האחים שכל אחד מהן יש לו בית בפני עצמו, ואינן

עמק עשרה טפחים מצד חצר זו ושנה לקרקע חצר שניה - נותנין רחבו לחצר שהוא שנה לו; מפני שתשמישו נחת לזה וקשה לזה, נותנין אותו לאלו שתשמישו להם בנחת. **טז.** היה הכהל שבין שתי החצרות נמוך מחצר העליונה ונגבוה מחצר התחתונה, שנמצאו בני העליונה משתמשין בעביו על ידי שלשול, ובני התחתונה משתמשין בעביו על ידי זריקה - שניהן אסורין בו, עד שיעברו שתיהן ערוב אחד; אבל אם לא ערבו - אין מכניסין מעבי כהל זה לבתים, ואין מוציאין מהבתים לעביו.

יז. שני בתים שביניהם חרבה שהיא רשות היחיד - אם יכולין שניהן להשתמש בחרבה על ידי זריקה, אסורין זה על זה; ואם היה תשמישה לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה מפני שהיא צמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת, משתמש בה על ידי זריקה.

יח. כל גגות העיר, אף על פי שהן גבוה וזה נמוך, עם כל החצרות, עם כל הקרפפות שהקפו שלא לשם דירה שאין בכל אחד מהן יתר על בית סאתים, עם עבי הכתלים שבין החצרות, עם המבואות שיש להם לחי או קורה - בלן רשות אחת הן; ומטלטלין בכלן בלא ערוב, כלים ששבתו בתוכן, אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית, אלא אם כן ערבו.

יט. כיצד? כלי ששבת בתוך החצר - בין ערבו אנשי החצר, בין לא ערבו - מתר להעלותו מן החצר לגג, או לראש הכהל, ומן הגג לגג אחר הסמוך לו אפלו היה גבוה ממנו כל שהוא או נמוך, ומן הגג האחר לחצר שניה, ומחצר שניה לגג שלישי של חצר שלישית, ומגג שלישי למבוי, ומן המבוי לגג רביעי. עד שיעברנו כל המדינה כלה דרך גגות וחרצות, או דרך גגות וקרפפות, או דרך חצרות וקרפפות, או דרך שלשתן מזה לזה ומזה לזה - ובלבד שלא יבנס בכלי זה לבית מן הבתים, אלא אם ערבו אנשי כל המקומות האלו ערוב אחד.

כ. וכן אם שבת הפלי בבית, והוציאו לחצר - לא יעברנו לחצר אחרת, או לגג אחר, או לראש הכהל, או לקרפף, אלא אם כן ערבו כל אנשי המקומות שמעברין בהן כלי זה, ערוב אחד.

כא. בור שבין שתי חצרות - אין ממלאין ממנו בשבת, אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כדי שיהיה כל אחד ואחד דולה מרשותו. והיכן מעמידין את המחיצה? אם היתה למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים; ואם היתה המחיצה כלה בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים - כדי שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה.

כב. וכן אם עשו על פי הבור קורה רחבה ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא מצדה השני, וכאלו הבדילה חלק זה מחלק זה, אף על פי שהמים מערבין מלמטה; קל הוא שהקלו חכמים במים.

כג. באר שבאמצע השביל בין שני כהלי חצרות - אף על פי שהיא מפלגת מכהל זה ארבעה טפחים ומכהל זה

דעתו לחזור לביתו בשבת זו, הרי זה אינו אוסר עליהן. במה דברים אמורים? בישראל; אבל גוי - אפלו הלך לשבות בעיר אחרת, אוסר עליהן, עד שיפרכו ממנו מקומו, שאפשר שיבוא בשבת.

יד. בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים, והניח לו פלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן - אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפוסת יד בכל בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו. במה דברים אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת, כגון טבל ונעשית; אבל אם נשאר לו בכל בית מהן פלים שמתר לטלטלן - הואיל ואפשר שיוציאם היום, ולא ישאר לו שם תפוסת יד - הרי אלו אוסרין עליו, עד שיערבו.

טו. אנשי חצר ששכחו ולא ערבו - אין מוציאין מבתיהם לחצר, ולא מחצר לבתים; אבל מטלטלין הן פלים ששבתו בחצר, בכל החצר ובכל הנחשב עם החצר. ואם היתה שם מרפסת או עליה, וערבו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין פלים ששבתו בבתיהן, בכל המרפסת ובכל הנחשב עמה, או בכל רחב העליה, ובכל הנחשב עמה; ואנשי החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו ולא ערבו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה, וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

טז. ביצד? הסלע או תל וכיוצא בו שבתוף החצר - אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו נחשבין בין החצר ובין המרפסת, ושניהן אסורין להוציא שם פלים שבבתים. ואם גבוהין עשרה, והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים - הרי אלו נחשבין עם המרפסת, שהרי הן שוין לה, ובגוי מרפסת מתרין בהן. ואם היו רחוקין מן המרפסת ארבעה טפחים או יותר על כן - אף על פי שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת, לפי ששניהן אפשר להן להשתמש בהן על ידי זריקה; לפיכך, שניהן אסורין להוציא לשם פלי הבתים, עד שיערבו. היתה מצבה רחבה ארבעה טפחים לפני המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר, שהרי נחלקה מהם.

יז. זיזין היוצאין מן הפתלים - כל שהוא למטה מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר, ובני החצר משתמשין בו; וכל שהוא בתוף עשרה טפחים העליונים הסמוכין לעליה, אנשי עליה משתמשין בו. והנשאר בין עשרה הפתחונים עד תחלת עשרה העליונים, מן הזיזין היוצאין שם - שניהן אסורין בו; ואין משתמשין בהן בכלים שבבתים, אלא אם כן ערבו.

יח. בור שבחצר - אם הנה מלא פרות טבלים שאסור לטלטלן בשבת, וכיוצא בהן - הרי הוא ותליתו, פסלע או תל שבחצר: אם הנה גבוה עשרה סמוך למרפסת, הרי הוא נחשב עם המרפסת; אבל אם הנה מלא מים - אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לבתים, עד שיערבו.

סומכין על שלחן אביהן, וכן הנשים או העבדים שאינן סומכין על שלחן בעלן או רבן תמיד, אבל אוכלין הן על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש - אם אין עמהן דיוורין אחרים בחצר, אינן צריכין לערב; ואם ערבו עם חצר אחרת, ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן, אין נותנין פת. ואם היו דיוורין עמהן בחצר, צריכין פת לכל אחד ואחד בשאר אנשי החצר, מפני שאינן סומכין על שלחן אחד תמיד.

ז. חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד - אם הנה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגעת לתקרה - הרי כל חבורה מהן כאלו היא בחדר בפני עצמו, או בעליה בפני עצמה; לפיכך צריכין פת מכל חבורה. ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - כפר אחד לכלן, שכלן כאנשי בית אחד חשובין.

ח. מי שיש לו בחצר חבורה בית שער שרבים דורסין בו, או אכסדרה, או מרפסת, או בית הבקר, או בית התבן, או בית העצים, או אוצר - הרי זה אינו אוסר עליו, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו, ואחר כך יהיה אוסר עליו, עד שיערב עמו; אבל מקום לינה, אינו אוסר. לפיכך, אם קבע לו מקום לאכל בו בבית שער, או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.

ט. עשרה בתים זה לפנים מזה - הבית הפנימי והשני לו, הן שנותנין את הערוב; והשמונה בתים החיצונים, אינן נותנין את הערוב; הואיל ורבים דורסין בהן, הרי הן בבית שער, והדר בבית שער אינו אוסר. אבל התשיעי, אין דורסין בו רבים; לפיכך אוסר, עד שיתן ערובו.

י. שתי חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחות זה לזה ופתוחים לתצרות, והביאו בני חצר זו ערובן דרך הבית הפתוח להן, והניחיהו בבית האמצעי, וכן הביאו בני חצר האחרת ערובן דרך הבית הפתוח להן והניחיהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים, אינן צריכין לתן את הפת; האמצעי - מפני שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדיו - מפני שכל אחד מהן בית שער לאנשי חצר. יא. שתי חצרות ושני בתים פתוחים זה לזה ביניהן, והביאו אלו ערובן דרך הבית הפתוח להן, והניחיהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו אלו ערובן דרך הפתח הסמוך להן, והניחיהו בבית האחר - שתייהן לא קנו ערוב; שכל אחת מהן הניחה ערובה בבית שער של חצר אחרת.

יב. אחד מבני החצר שהנה גוסס - אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום - הרי זה אוסר על בני החצר, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו; וכן קטן - אף על פי שאינו יכול לאכל בזית - הרי זה אוסר, עד שיערבו עליו. אבל האורח - אינו אוסר לעולם, כמו שבארנו.

יג. אחד מבני חצר שהניח ביתו, והלך ושבת בחצר אחרת - אפלו היתה סמוכה לתצרו - אם הסיע מלבו ואין

כו. שלש דייטות זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד ואמצעית של אחד - לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית; שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות. אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך אמצעית.

כז. שתי דייטות זו כנגד זו, וחדר אחת תחתיהם ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו לתוכה, עד שייערכו שתיהן ערוב אחד. עשו מקצתן עוקה כחצר לשפך בה המים, ומקצתם לא עשו - אלו שעשו עוקה, שופכין לעוקה שלהן; ואלו שלא עשו, לא ישפכו לחצר עד שייערכו. ואם עשו אלו עוקה, ועשו אלו עוקה - כל אחת ואחת משתיהן שופכת לעוקה שלה, אף על פי שלא ערכו.

הלכות ערובין פ"ה

א. אנשי מבוי שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד לעגן סחורה, כגון שקנו זין בשתפות או שמן או דבש וכיוצא בהן - אינן צריכין שתוף אחר לעגן שבת, אלא סומכין על שתוף של סחורה; והוא שהיה המין שהן שתפין בו, מין אחד ובכלי אחד; אבל אם היה אחד מהם שתף לזה ביין ולאחר בשמן, או שהיה הכל זין והיה בשני כלים - הרי אלו צריכין להשתתף לעגן שבת.

ב. אחד מבני המבוי שבקש מחברו זין או שמן קדם השבת, ולא נתן לו - בטל השתוף, שהרי גלה דעתו שאינן בלן בשתפין שאין מקפידין זה על זה. ואחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי, ולא נשתתף - בני מבוי נכנסין לתוך ביתו, ונוטלין ממנו שתוף בעל כרחו; ואחד מבני המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם בני המבוי, כופין אותו להשתתף עמהם.

ג. אחד מבני מבוי שהיה לו אוצר של זין או שמן וכיוצא בהן - הרי זה מזכה ממנו מעט לכל בני המבוי להשתתף בו, ומערב בו עליהן; ואף על פי שלא הפרישו, ולא יחדו, אלא הרי הוא מערב באוצר - הרי זה שתוף.

ד. חצר שיש לה שני פתחים לשני מבואות - אם נשתתפה עם אחד מהן בלבד - נאסרה במבוי השני, ואינה מוציאה ומכניסה בו; לפיכך, אם זכה אחד בשתוף לכל בני המבוי, ושתף עליהם - צריך להודיע לאנשי חצר זו; שאינן משתתפין אלא מדעתן, שאינה זכות להם - שמא במבוי השני רוצים להשתתף, לא בזה.

ה. אשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו - והוא שלא יאסר על שכניו; אבל אם אוסר - אינה מערכת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו. כיצד אוסר? כגון שאמר: 'איני מערב עמכם', או 'איני משתתף עמכם'.

ו. נשתתפו אנשי חצר זו עם אחד משני המבואות - אם במין אחד נשתתפו, אפלו בלה אותו המין - הרי זה עושה שתוף אחר ומזכה להן, ואינו צריך להודיעם פעם שנייה. ואם בשני מינין נשתתפו, ונתמעט האכל - מוסיף ומזכה, ואינו צריך להודיע; ואם פלו - מזכה להם, וצריך להודיעם. נתוספו שכנים בחצר זו - מזכה להם, וצריך להודיעם.

ט. שתי חצרות זו לפניו מזו, ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה - ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה, הפנימית מתרת והחיצונה אסורה; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית, שתיהן אסורות - הפנימית מפגי שלא ערבה, והחיצונה מפגי אלו שלא ערבו שעוברין עליהן. ערבה זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפגי עצמה, וזו מתרת בפגי עצמה; אבל אין מטלטלין מזו לזו.

כ. שכח אחד מן החיצונה ולא ערב, הפנימית בהתרה עומדת; שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמהן, אף החיצונה אסורה - מפגי אלו בני הפנימית שלא עלה להם ערוב, שהן עוברין עליהן.

כא. עשו שתיהן ערוב אחד - אם הניחיהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה, בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות, עד שיבטל להן; שהרי בארנו, שמבטלין מחצר לחצר. ואם הניחו ערובין בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - חיצונה אסורה, ופנימית מתרת במקומה; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות, עד שיבטל להן.

כב. היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרו; ואם היה גוי בפנימית - אף על פי שהוא אחד - הרי הוא כרבים, ואוסר על החיצונה, עד שישפירו מקומו.

כג. שלש חצרות הפתוחות זו לזו, ורבים בכל חצר מהן - ערבו שתיים החיצונות עם האמצעית - היא מתרת עמהן, והן מתרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו, עד שייעשו שלשתן ערוב אחד; היה בכל חצר מהן אחד - אף על פי שרבים דורסין בחיצונה - אינן צריכין לערב, שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שייערכו - הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושפתיחונה, עד שייערכו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה, אינה אוסרת שלא במקומה מפגי שעוברת עליהן.

כד. שתי כצטטריות זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים - אף על פי שעשת כל אחת מהן מחיצה גבוהה עשרה טפחים יורדת מפל אחת ואחת - אם היו שתי הגצצטריות בתוף עשרה טפחים, הרי אלו אסורין למלאת, עד שייערכו שתיהן ערוב אחד, מפגי שהן כגצצטרה אחת. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה טפחים, וערבה זו לעצמה וזו לעצמה - שתיהן מתרות למלאת.

כה. לא עשתה העליונה מחיצה, ועשתה התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאת; מפגי דלי של בני העליונה שהם אסורין, שעובר עליה. עשתה העליונה מחיצה, ולא עשת התחתונה - העליונה מתרת למלאת, והתחתונה אסורה. ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחיצה שעשו - שתיהן אסורות למלאת, עד שייערכו ערוב אחד.

טז. גוי או צדוקי השרוי בחצר שבמבוי, דינו עם בני המבוי כדינו עם בני החצר - ששוכרים מן הגוי או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להם הצדוקי; ואם היה במבוי גוי וישאל אחד, אינו צריך שתוף. ודין ישראל אחד, ודין רבים שהם סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא.

יז. גוי שהיה דר במבוי - אם יש לו בחצרו פתח אחד לבקעה, אינו אוסר על בני המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה, ואף על פי שמוציא גמלים וקרנות דרך הפתח שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח לקרפף שהוא יתר על בית סאתים - הרי זה כפתוח לבקעה, ואינו אוסר עליהן; הנה בית סאתים או פחות - אינו סומך עליו, ואוסר עליהן עד שישכרו ממנו.

יח. מבוי שצדו אחד גוים וצדו אחד ישראלים, והיו חלונות פתוחים מחצר לחצר של ישראל, וערכו בלן דרך חלונות, ואף על פי שנעשו כאנשי בית אחד, ומתירין להוציא ולהכניס דרך חלונות - הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים, עד שישכרו מן הגוים; שאין רבים נעשים כחיד במקום גוי.

יט. כיצד משתתפין במדינה? כל חצר וחצר מערכת לעצמה, שלא לשבח התינוקות; ואחר כך משתתפין כל אנשי המדינה, בדרך שמשתתפין במבוי. ואם היתה המדינה קנן לחידי, אפלו נעשת של רבים, משתתפין בלן שתוף אחד, ויטלטלו בכל המדינה; וכן אם היתה של רבים, ויש לה פתח אחד - משתתפין בלן שתוף אחד.

כ. אבל אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשת של יחיד, אין מערבין את בלה, אלא מניחין ממנה מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין השאר. ויהיו אלו המשתתפין בלן מתירין בכל המדינה, חוץ מאותו מקום ששירי; ויהיו אותן הנשארין מתירין במקומן בשתוף שעושין לעצמן, אם היו המשארין רבים - ואסורין לטלטל בשאר כל המדינה.

כא. ודבר זה משום הכר הוא, כדי שידעו שהערוכ התייר להן לטלטל במדינה זו שרבים בוקעין בה - שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן, אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

כב. מדינה של רבים שיש לה פתח אחד, וסלם במקום אחד - מערבין את בלה, ואינה צריכה שייר; שאין הסלם שבחומה חשוב כפתח. הבתים שמניחין אותן שייר - אף על פי שאינן פתוחין לעיר, אלא אחזיקהן לעיר ופניהם לחוץ - עושין אותן שייר, ומערבין את השאר.

כג. המזכה בשתוף לבני המדינה - אם ערכו בלן ערוכ אחד - אינו צריך להודיען, שזכות היא להן; ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה, או מי שהלה לשבות בעיר אחרת, או גוי שהיה עמהן במדינה - דין הכל, כדינם בחצר ומבוי.

ז. נשתתפה חצר זו עם בני מבוי זה מפתח זה, ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר - מתרת עם שניהן, והן מתירין עמה; ושני המבואות אסורין זה עם זה. לא ערבה עם אחד מהן, אוסרת על שניהן.

ח. היתה חצר זו רגילה בפתח אחד, והפתח השני אינה רגילה בו - זה שרגילה להכניס ולצאת בו, אוסר; ושאינה רגילה בו, אינו אוסר. ערבה עם מבוי שאינה רגילה בו - התר המבוי האחר לעצמו, ואינו צריך לערב עמה.

ט. ערכו בני המבוי שהיא רגילה בו לעצמן, והיא לא ערבה עמו, ולא עם המבוי האחר שאינה רגילה בו, וגם לא ערכו בני המבוי שאינה רגילה בו - דוחין אותה אצל זה המבוי שאינה רגילה בו, מפני שלא ערב; הואיל והיא לא ערבה והוא לא ערב - דוחין אותה אצלו, כדי שלא תאסר על מבוי זה שערב לעצמו.

י. חצר שיש לה פתח למבוי, ופתח אחר לבקעה או לקרפף יתר מבית סאתים - הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו קרפף, אינו סומך אלא על פתח של מבוי; לפיכך אוסר על בני המבוי, עד שישתתף עמהן. אבל אם היה הקרפף בית סאתים או פחות, אינו אוסר על בני המבוי; שעל הפתח המיוחד לו סומך, הואיל ומתיר לטלטל בכל הקרפף.

יא. אחד מבני מבוי שהלה לשבות במבוי אחר, אינו אוסר עליהן; וכן אחד מבני מבוי שבנה מצבה רחבה ארבעה טפחים על פתחו, אינו אוסר עליהן - שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

יב. אנשי מבוי שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו, ודינם לענן בטול רשות, כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערכו; וכבר אמרנו, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכין על שלחנו, כאיש אחד הן תשובין, בין לערוכי חצרות, בין לשתופי מבואות.

יג. מבוי שערכו כל חצרות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו בלן במבוי - שכח אחד מבני חצר ולא ערב עם בני חצרו, לא הפסיד כלום; שהרי בלן נשתתפו, ועל השתוף סומכין; ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף, אלא שלא לשבח התינוקות - והרי ערכו בחצרות. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורין במבוי, ומתירין כל בני חצר לטלטל בחצרון; שהמבוי לחצרות, כחצר לבתים.

יד. נשתתפו במבוי, ושכחו בלן לערב בחצרות - אם אין מקפידין על פרוסתן, סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד; ואין מתירין להן דבר זה, אלא מדחק.

טו. מבוי שלא נשתתפו בו - אם ערכו חצרות עם הבתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית; מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אין פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות, ולפיכך אין מטלטלין בכלו. ואם לא ערכו אנשי החצרות - מטלטלין בכלו כלים ששבתו בתוכו, כחצר שלא ערכו בה.

רצה לחלק ושותו מהן - פדי שלא יאסר על שאר המבואות.

כד. מדינה שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד, הרי זה אוסר על כלן; ואם בנו מצבה על פתח המבוי, אינו אוסר עליהן. לפיכך אין מערבין מדינה לחצאין - אלא או כלה, או מבוי מבוי; ובונה כל מבוי מצבה על פתחו, אם

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ד אלול ה'תשס"ו — יום ב' דר"ה

יום ראשון

הלכות עבודה זרה פרק ה

רעף, יכול אין אתה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "לא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שנאמר: "ולא תחמל"; ואם ידע לו חובה - אינו רשאי לשותק ממנה, שנאמר: "ולא תכסה עליו". ואזהרה להדיט המסית מנין? שנאמר: "וכל ישראל ישמעו ויראו, ולא יוספו לעשות".

א. המסית אחד מישראל, בין איש בין אשה - הרי זה נסקל, אף על פי שלא עבד המוסת ולא המסית עבודה זרה; אלא מפני שהורהו לעבד. בין שהיה המסית הדיוט, בין שהיה נביא, בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה, או יחידים - מיתתו בסקילה.

ה. המסית אחרים לעבדו, ואמר להם: 'עבדוני' - אם עבדו אותו, נסקל; ואם לא עבדוהו - אף על פי שקבלו ממנו ואמרו לו 'הן', אינו נסקל. אבל אם הסית לעבודה זרה, או לשאר מיני עבודה זרה - אם קבל ממנו, ואמר: 'הן, גלף ונעבד' - אף על פי שעדין לא עבד, שניהם נסקלין, המסית והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו" - הא שמע ואבה [- רצה], חזב.

ב. המסית את רב אנשי העיר - הרי זה מדיח, ואינו נקרא 'מסית'. היה זה שהדיח רב העיר נביא, מיתתו בסקילה. והנדיחים, הרי הן פיחידים, ואינם פאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: 'אמרה לי עבודה זרה: עבדוה', או שאמר: 'אמר לי הקדוש ברוך הוא: עבדו עבודה זרה' - הרי זה נביא שהדיח; ואם הדחו אחריו רב העיר, נסקל. המסית שהסית, בין בלשון רבים בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לחברו: 'אעבד עבודה זרה', 'אלף ואעבד', 'גלף ונעבד בעבודה פלונית', שדרך אותה עבודה זרה להעבד בה; 'אזבח', 'אלף ואזבח', 'גלף ונזבח'; 'אקטר', 'אלף ואקטר', 'גלף ונקטר'; 'אנסף', 'אלף ואנסף', 'גלף וננסף'; 'אשתתנה', 'אלף ואשתתנה', 'גלף ונשתתנה' - הרי זה מסית. הסית לשנים, הרי הן עדין [הניסיתים עצמם]; והן מביאין אותו לבית דין, ומעדין עליו שפך אמו להן, וסוקלין אותו.

ו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה, כיצד? זה האומר: 'אמרה לי עבודה זרה פלונית' או 'כוכב פלוני, שמצוה לעשות כך וכך', או 'שלא לעשות כך וכך'. אפלו כגון את ההלכה לטמא את השמא ולטהר את השהור - אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא". ואזהרה שלו, מכלל שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד - הוא האחד הניסית] אומר: 'יש לי חברים רוצים בכך, ומצרים עליו עד שסית בפני שנים, פדי להרגו. אם לא רצה המסית להסית לשנים, מצוה להכמין לו [להחביא עדים]; כל חזבי מיתות שבתורה, אין מכמנין עליהן - חוץ מזה. כיצד מכמנין לו? המוסת מביא שנים, ומצמידן במקום אפל כדי שיראו המסית וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: 'אמר מה שאמרת לי ביהודי'; והוא אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו שבשמים, וגלף ונעבד את העצים ואת האבנים? אם תזור בו, או ששתק - פטור; ואם אמר לו: 'כך היא חובתנו, וכך יפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית דין, וסוקלין אותו.

ז. ואסור לערף דין ותשובה עם מתנבא בשם עבודה זרה, ואין שואלין ממנו אות ומופת; ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו, ואין מהרהרין בו. וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן - עבר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נביא השקר [המתנבא מה שלא שמע] - מיתתו בחנק, אף על פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע [במצוות ה'], שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתו לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא".

ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חברו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.

ד. מצוה פיד המוסת להרגו, שנאמר: "יךך תהיה בו בראשונה להמיתו...". ואסור למוסת לאהב את המסית, שנאמר: "לא תאבה לו". ולפי שנאמר בשווא: "עזב תעזב עמו", יכול אתה עוזב [עוזר] לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שנאמר: "לא תעמד על דם

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא שקר מפני מעלתו, שהרי הוא הולך בדרכי הנבואה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "בנדון דברו הנביא, לא תגור ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חובה, או הפוחד וירא מדבריו - הרי הוא בכלל "לא תגור ממנו". ואין דנין נביא שקר, אלא בבית דין של שבעים ואחד.

י. הנודר בשם עבודה זרה, והנשבע בה - לוקה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"; אחד הנשבע בה

ברגלו באש דרך העברה [נושא בידיו]; מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא דרך העברה - פטור. ואינו חייב, עד שימסר מקצת ורעו ויניח מקצתו, שנגמר: "כי מורעו נתן למלך" - מקצת ורעו, לא כלו. ה. אחד זרע כשר, ואחד זרע פסול, אחד בניו ובנותיו, ואחד בניהם ובני בניהם - על כל יוצאי ירכו הוא חייב, מפני שהן ורעו. אכל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מורעו, והוא ישן או שהיה סומא - פטור.

ו. מצבה שאסרה תורה - היא בנגן שיהיו הכל מתקבצין אצלה, ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה זרה, שנגמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שגא ה' אליה". וכל המקים מצבה, לוקה. וכן אכן משפית [שחוקות בה צורות נאות] האמורה בתורה - אף על פי שהיא משפתה עליה לשם, לוקה, שנגמר: "ואכן משפית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה". מפני שכך היה דרך עבודה זרה, להניח אכן לפניו להשתחות עליה, לפיכך אין עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא בלו מטל עליה - שזו היא השפתונה האמורה בתורה.

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש, מתר להשתחות לה' על האבנים, שנגמר: "לא תתנו בארצכם להשתחות עליה" - "בארצכם" אין אתם משפתחים על האבנים, אבל אתם משפתחים על האבנים המפצלות [מסותות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלות בבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש וחקן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו באבן.

ח. המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים - אינו לוקה, אלא מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנו]. אבל לעבודה זרה - אחד המשתחוה בפשוט ידים ורגלים, או השתחוה בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שיקבש פניו בקרקע לה, נסקל.

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או ככל העזרה, בין אילן סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנאוי למקדש, ופי לו - הרי זה לוקה, שנגמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אליה". מפני שנה היה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח רביעית] של עץ במקדש כדרך שעושין בתצרות; אף על פי שהוא בנגן, ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה, שנגמר: "כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

לעצמו, ואחד הנשבע בה לגוי. ואסור להשביע לגוי ביראתו [אלוה שלו]. ואפלו להזכיר שם עבודה זרה שלא דרך שבועה - אסור, שנגמר: "לא תזכירו".

יא. לא יאמר אדם לחברו: 'שמר [המתן] לי בצד עבודה זרה פלונית', וכיוצא בזה. וכל עבודה זרה הכתובה בכתבי הקדש - מתר להזכיר שמה, כגון: פעור, ובל, ונבו, וגד, וכיוצא בהן. ואסור לגרם לאחרים שיזכרו ושיקיימו [- ישבעו] בשם עבודה זרה; ואינו לוקה אלא הנזדר בשמה והמקיים בשמה, והוא הנשבע בשמה.

יום שני

הלכות עבודה זרה פרק ו

א. העושה אוב [שואל אל המתים] או ידעוני [ידיעת עתידות בכישוף] ברצונו בידון, חייב כרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. היה שוגג, מביא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. כיצד מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט [בלחש] בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל [הבא לשאול באוב] כאלו אחד מדבר עמו [עם בעל האוב] ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נכר לאזן אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוקח גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה [בלחשים ומעשים משונים], עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הן; והעושה אחד מהן, נסקל.

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו 'ידוע' בפיו, ומקטיר ועושה מעשיות אחרות, עד שיפל כנכפה [החולה במחלת הנפילה] וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודה זרה הן. ואזכרה שלהן מנין? שנגמר: "אל תפנו אל האבת ואל הידעונים".

ג. הנותן מורעו למלך [עם אילן] ברצונו בידון, חייב כרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה - נסקל, שנגמר: "אשר יתן מורעו למלך, מות יומת; עם הארץ ירגמהו באבן". ואזכרה שלו מנין? שנגמר: "ומורעף לא תתן להעביר למלך", וילהלן הוא אומר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו עושין? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת [חלק מ-] ורעו [ילדיו] ומסרו לכומרין עובדי האש, ואותן הכומרין נוהגין בהן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו, ואבי הנוטע הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכומרין, ומעבירו ברגלו [האב מהלך ברגלו ורעו בידיו] מצד לצד אחר בתוף השלכת; לא שהוא שורפו למלך כדרך ששורפין בניהן ובנותיהן לעבודה זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודת זה ששמו 'מלך'. לפיכך, העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חויץ ממלך, פטור. ד. אינו חייב כרת או סקילה, עד שימסר למלך ויעבירו

יום שלישי

הלכות עבודה זרה פרק ז

צפור או כדור או סיף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת לנואי, ומתיר.

ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוך הגרוטאות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שבקרי צלמים. אבל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר מאברהם משלף, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד שינדע לו שבטליה הגויים.

ח. המוצא פלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודקקון [מין נחש] - אם היו פלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי צבועים שני], או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות - הרי אלו אסורין; ועל שאר הפלים - מתרין, מפני שחזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הפלים, חזקתן לנואי ומתרין.

ט. עבודה זרה, ומשמשיה, וכל התקרבת שלה - אוסרים בכל שנה. כיצד? עבודה זרה שנתערבה בצורות של נואי, אפלו אחת בכמה אלפים - יוליך הכל לים המלח; וכן אם נתערב כוס של עבודה זרה בכמה כוסות, או חתיכה מן הבשר שנכנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליך הכל לים המלח; וכן עור לבוב [שיש בו חור כנגד לב של שור] שנתערב בכמה עורות, הכל אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד משמשיה, או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואוסרין בכל שהן פעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל שאמה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא כמוה.

י. עבודה זרה או אשרה שנסרפה, אפרה אסור בהנאה. ונחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מתיר. כיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחטון] מלא כוסות - פלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אוסרים בכל שהן; פירש כוס אחד מן התערבת, ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שנים מהן לים הגדול - התירו הכל; שאני אומר, אותה הטבעת היתה בכלל השמים שנפלו. נתערבה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן לטבעות אחרות - פלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת האסורה - ברב היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, פלן אסורות.

יא. האשרה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיתה נעבדת, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחיתה - אסור לישב בצל קומתה, ומתיר לישב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר תחיתה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחיתה כשהוא רץ.

יב. אפרוחים שקננו בה, ואינן צריכין לאמן [שגדולים הם] - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן -

א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמשיה, וכל הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות", ונאמר: "כי אם כה תעשו להם - מזבחתיהם תתצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו [אף ממקומות שלא כבשנוהו]; אבל בחוצה לארץ, אין אנו מצוין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנקבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל אמה מצוה לרדף אחריה, ואין אמה מצוה לרדף אחריה בחוצה לארץ.

ב. עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרבת שלה [כגון בשר שמקריבים לה], וכל הנעשה בשבילה - אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מכל אלו, לוקה שנים - אחת משום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאימה מן החרם".

ג. בהמה שהקריבה לעבודה זרה, פלה אסורה; אפלו פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שידע בו שזה העור תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיו עושין שקורעין קרע עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן קר, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא בה.

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "ושם בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה. ומשמשי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה.

ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה, שכרו מתיר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומכוש האחרון [מכה אחרונה] שגומרה - אין בו שנה פרוטה. הלוקת גרוטאות [שברי מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות ולא משף, יחזירם לגוי; וכן אם משף ולא נתן מעות, אף על פי שמשיכה בגוי קונה, כמקח טעות הוא; משף ונתן מעות, יוליכם לים המלח [לאבדם]. וכן גוי וגר שירשו את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אמה עבודה זרה, ואני מעות', אמה יין נסך, ואני פרות; ואם משבאו לרשות הגר, אסור.

ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות שעושין אותן לעבודה זרה, אסורין. כיצד? כל הצורות הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שחזקתן שהן עשויות לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו עומדין על פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או

מפני שהוא מקלקל; ואם היתה בהמה מסכנת [נוטה למות] - הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן, וְהָרִי זֶה הַתְּקוּן מְהַנְּאֵת מִשְׁמָשִׁי עֲבוּדָה זָרָה. וְכֵן אָסוּר לַחֲתוּךָ בָּהּ בְּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן; וְאִם חֲתַךְ דְּרָךְ הַפֶּסֶד וְהִשְׁחָתָה, מִתֵּר.

יום רביעי

הלכות עבודה זרה פרק ח

א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את ההרים, ואת הגבעות, ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות, ואת המעונות הנוכעים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן, ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה - הרי זו מתרת. במה דברים אמורים, שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וושט] לעבודה זרה. עשה אותה חליפין לעבודה זרה [קיבל בהמה תמורת ע"ז] - אסרה, וכן חליפי חליפין; מפני שנעשת פדמי עבודה זרה. במה דברים אמורים? בכהמת עצמו; אבל אם שחט בהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשפתנה לקרקע עולם, לא אסרה; תפר בה בורות שייחין [חורצים ארוכים בקרקע] ומערות [חצובות בסלע] לשם עבודה זרה, אסרה.

ב. מים שעקנן הגל [והוציאם מחוץ לים] והשפתנה להן, לא אסרן; נטלן בידו והשפתנה להן, אסרן. אבגי הר שנדלדלו [נעקרו ממקומם], ועבדן במקומן - מתרות, שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.

ג. ישאל שזקף [העמיד] לבנה להשפתות לה, ולא השפתנה, וכא גוי והשפתנה לה - אסרה בהנאה, שזקפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, וכא גוי והשפתנה לה - אסרה. תתך דלעת וכיוצא בה, והשפתנה לה - אסרה; השפתנה לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמא זה החצי כמו [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. הנה אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו הבריק [כפף ענף בקרקע וכיסהו בעפר] והרפיב [ענף מעץ אחר] - בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את השריגים, והם אסורים בהנאה; וישאר האילן, מתר. וכן המשפתנה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוצא כל זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין את פרותיו, ואמורים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית עבודה זרה פלוגית, ועושין מהן שכר, ושותין אותו ביום אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני שסתמו שהוא

אסורין, שהרי האשרה כמו פסיס להן. והקן עצמה שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו מקום אחר. יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור - יצן [יקורר], ואחר כך יסיק בעצים של התר ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערכה באחרות - יוליך דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנה בה, וישאר הכפרות מתרות.

יד. נטל ממנה כדכד [מחט האורגים עשויה מעץ] וָאָרַג בו את הכגד, אסור בהנאה; ונתערב בכגדים אחרים, יוליך דמי אותו הכגד לים המלח, וישאר הכגדים מתרין. ומתר לטע תחיתה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים; מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמת, וכל שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום. לפיכך, שדה שזבלה בזבל עבודה זרה, מתר לזרע אותה; ופרה שפשמטה בכרשיני [מיו קטניות] עבודה זרה, תאכל. וכן כל פיוצא בזה.

טו. בשר או יין או פרות שהכניסו להקריבן לעבודה זרה - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסו אותן לבית עבודה זרה, עד שיקריבוהם לפניו; הקריבוהם לפני עבודה זרה, נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאום, הרי אלו אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא, לוקה.

טז. המוצא פסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם מצאן דרך ביזון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין. כיצד? מצא פיס מעות תלוי בצוארה, פסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה - הרי זה מתר, מפני שהוא דרך ביזון; וכן כל פיוצא בזה. מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח [בבית המקדש], הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין דרך כבוד בין דרך ביזון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבגי מרקוליס - כל אבן הנראית שהיא עמו [- טמוכה לו], אסורה בהנאה.

יז. עבודה זרה שהנה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה. הנה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הכומרין, ובלבד שלא יתן שכר.

יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחץ בה, מפני שהיא נעשת שם לנואי לא לעבודה, שגאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגין בהן מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן, כגון זו שהיא עומדת על הביב [חריץ ליציאת שופכין], והכל משתינין בפניה. ואם היתה דרך עבודתה בכך, אסור לפגס בו.

יט. סבין של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר,

בטל משמשיה; בטל משמשיה; משמשיה מתרין, והיא אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרכת עבודה זרה, אינה בטלה לעולם.

י. כיצד מבטלה? קטע ראש אונה, ראש חטמה, ראש אצבעה, פחסה [מיעכה] בפניה אף על פי שלא חסרה, או שמכרה לצורך ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משפנה, או מכרה לגוי או לישראל שאינו צורך, או שנפלה עליה מפלת ולא פנה [את גל האבנים], גנבה לסטים ולא תבועה [חיפשה], רקק בפניה, השתין בפניה, גררה [גדר אותה], זרק בה את הצואה - הרי זו אינה בטלה.

יא. עבודה זרה שהניחיה עובדיה בשעת שלום - מתרת בהנאה, שהרי בטלוה; בשעת מלחמה - אסורה, מפני שלא הניחיה אלא מפני המלחמה. עבודה זרה שנשברה מאליה - שבריה אסורים בהנאה, עד שיבטלוה; לפיכך, המוצא שברי עבודה זרה - הרי אלו אסורין בהנאה, שפא לא בטלוה הגוים. ואם היתה של פרקים [עשויה מכמה חלקים], והדיוט יכול להחזירה - צריך לבטל כל פרק ופרק מפרקיה; ואם אינו יכול להחזירה - כיון שבטל אבר אחד ממנה, בטלו כל השברים.

יב. מזבח עבודה זרה שנפגם - עדין הוא אסור בהנאה, עד שינתן רבו ביד הגוים; ובימוס [אבן בסיס לע"ז] שנפגם, מתר. אי זה הוא בימוס ואי זה הוא מזבח? בימוס, אכן אחת; מזבח, אבנים הרבה. וכיצד מבטלין אבני [עבודה זרה ששמה] מרקוליס? כיון שבנה בהן בנין, או חפה [ריצף] בהן את הדרכים, וכיוצא באלו - הרי הן מתרין בהנאה. כיצד מבטלין את האשרה? קרסם [קטש] ממנה עלה, זרד [קצץ] ממנה יוגק [ענף רר], נטל ממנה מקל או שרביט, או ששפיה שיפה [שלא לצרפה] - הרי זו בטלה. שפיה לצרפה - היא אסורה, ושפיה [הנסרים שמתקלפים בעת השיוץ] מתרין. ואם היתה של ישראל - בין לצרפה בין לצרכו, בין היא ובין שפיה אסורין לעולם; שעבודה זרה של ישראל, אין לה בטול לעולם.

יום חמישי

הלכות עבודה זרה פרק ט

א. שלשה ימים לפני אידיהם [חגם] של גוים, אסור לקח מהם ולמכר להם דבר המתקנים [המשתמר לזמן], וללוות מהן ולהלוותם, ולפרען ולפרע מהן מלוה שבשטר או שעל המשכון. אבל מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם; ומתן למכר להן דבר שאינו מתקנים, כגון ירקות ותבשיל, עד יום אידם. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשאר ארצות, אינו אסור אלא יום אידם בלבד. עבר ונשא ונתן עמיהן באותן השלשה ימים, הרי זה מתר בהנאה; והנשוא ונתן עמיהם ביום אידם, הרי זה אסור בהנאה.

ב. ואסור לשלח דורון [מתנה] לגוי ביום אידו, אלא אם כן נודע לו שאינו מודה בעבודה זרה, ואינו עובדה. וכן גוי ששלח דורון לישראל ביום אידם, לא יקבלנו ממנו;

אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כף, שזו היא חקה של אשרה.

ד. אילן שמעמידין תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה; נטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה מתר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנה אותו הגוי מתחלה שיהיה הבית עצמו נעבד, וכן המשפתחה לבית בנוי - הרי זה אסור בהנאה. הנה בנוי, וסידו וכירו [קישטו] לשם עבודה זרה עד שנתחדש - נוטל מה שחדש, והחדוש אסור בהנאה, מפני שעשהו לעבדו; ושאר הבית, מתר. הכניס עבודה זרה לתוך הבית - כל זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה; הוציאה, התר הבית. וכן אבן שחצבה מתחלה לעבודה, אסורה בהנאה. היתה חצובה, וצירה וכירה שמתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף האבן, ואין צריך לומר אם סיד עליה - נוטל מה שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד; ושאר האבן, מתר.

ה. אבן שהעמיד עליה עבודה זרה, הרי זו אסורה כל זמן שהיא עליה; סלק עבודה זרה, האבן מתרת. מי שהיה ביתו סמוך לבית עבודה זרה [וקיר אחד להם], ונפל - אסור לבנותו. כיצד הוא עושה? כונס לתוך שלו [מרחיק ד' אמות], ובונה; ואותו הרוח - ממלאהו קוצים או צואה, כדי שלא ירחיב בבית עבודה זרה. הנה הכתל שלו ושל עבודה זרה, ידון מחצה למחצה: מחצה שלו, מתר בהנאה; ושל עבודה זרה, אסור - אבניו ועציו ועפרו, הכל אסור בהנאה.

ו. כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים שהן אסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרכת שלה? שוחק [טוחן] וזורה לרוח, או שורף ומטיל לים המלח.

ז. דבר שאין בו תפוסת יד אדם, שנעבד, כגון הרים ובהמה ואילן - אף על פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה, צפוינו [אם הם מצופים] אסורין בהנאה; והנהנה בכל שהוא מהן - לוקה, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". וכל צפוי עבודה זרה, הרי הן בכלל משמשיה. ח. עבודה זרה של גוים, שבטלוה גוים קדם שתבוא ליד ישראל - הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", כשבאו לדינו והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם בטלוה, הרי אלו מתרין.

ט. עבודה זרה של ישראל, אינה בטלה לעולם; אפלו היה לגוי בה שתפוט, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם, וטעונה גניזה. וכן עבודה זרה של גוי שבאת ליד ישראל, ואחר כך בטלה הגוי - אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין ישראל מבטל עבודה זרה, ואפלו ברשות הגוי [שנתן לו רשות לבטל אליו]. גוי קטן או שוטה, אינו מבטל עבודה זרה. וגוי שבטל עבודה זרה - בין שלו, בין של גוים אחרים, בעל פרחו, אף על פי שאנסו ישראל על כף - הרי זו בטלה; ובלבד שהיא הגוי המבטל עובד עבודה זרה; אבל מי שאינו עובד, אין בטולו בטול. המבטל עבודה זרה,

עבודה זרה. במה דברים אמורים? בזמן שהדבר מיוחד לאותו מקום [רק דרכה ניתן להגיע אליו]; אבל אם יש שם דבר אחרת ונקרה [קרה מקרה] והלך בזה, מתר.

יא. ואסור לבנות עם הגוים, כפה [חדד] שמעמידים בה עבודה זרה; ואם עבר ויבנה, שכרה מתר. אבל בונה הוא לבתחלה, הטרקלין או החצר שיש בה אותה הפכה.

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חגיות מעשרות [מקושטות] ושאינן מעשרות - המעשרות, אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן, מפני שהן חקוקות, שפגול עבודה זרה נתעשרו; ושאינן מעשרות, מתרות בהנאה. חגיות של עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמתנה עבודה זרה.

יג. המוכר ביתו לעבודה זרה - דמיו אסורים בהנאה, ויוליד אותן לים המלח; אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין; וכותב (שטר מכירה) ומעלה בערפאות שלהם [חותם בפני בית דיניהם].

יד. ותלילין [כלי נשיפה המשמשים להטות] של עבודה זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים, ולוקחין מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן, ובתים שדות וקרמים; וכותב ומעלה בערפאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידם [שתהיה בידו ראייה]. במה דברים אמורים? בלוקח מבעל הבית שאינו נותן מקס. אבל הלוקח שם מן התגר [סוחר] - אסור; מפני שהוא נותן מקס, והמקס לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, נושר [נפיל] פרסותיה מן הארבעה ולמטה; ואם פסות וכלים לקח, נקבו; לקח מעות וכלי מתכות, יוליכם לים המלח; לקח עבדים, לא מעלין [מן הבור אם נפל לתוכו] ולא מורידין [לבור].

טו. גוי שעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות מסעודתו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם - אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל מי המשתה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין, אפלו לאחר שלשים יום - אסור, עד שנים עשר חדש. וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה הוא [שלא יחשך אחריה], שנגמר: "וקרא לך, ואכלת מזבחו - ולקחת מבגתיו לבגידו, וזנו בנתיו אחרי אלהיהן, והזנו את בגידו".

טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית, מפני שמגדלת בן לעבודה זרה; ולא תגד את הנכרית. אבל מגדלת היא בשכר, משום איבה [שנאה]. והנכרית מגדלת את בת ישראל, ומניקה את בנה - ברשותה [ברשות היהודיה], כדי שלא תהרגנו.

יז. ההולכין לתרפות [בית עבודת כוכבים], אסור לשאת ולתת עמהן. והבאין [חזריו משם], מתרין; והוא, שלא יהיו קשורין זה בזה [חבורות חבורות] - שאם היו קשורין, שמה דעתן לחזור. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שמה יחזר בו; ובחזירה, אסור. ישראל משמר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.

ואם חשש לאיבה [אם יסרב], נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו - עד שיודע לו שזה הגוי אינו עובד עבודה זרה ואינו מודה בה.

ג. היה אידם של אותם הגוים ימים רבים, שלשה או ארבעה או עשרה - כל אותן הימים כיום אחד הן, וכלן אסורין עם שלשה ימים שלפניהן.

ד. הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום אידם הוא. לפיכך, אסור לשאת ולתת עמהם בארץ ישראל, יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת; ואין צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגים עמהם בכל ארציהם.

ה. יום שמתפנסין בו הגוים להעמיד להן מלך, ומקריבין ומקלסין לאלהיהן - יום אידם הוא, והרי הוא כשאר ארציהן. אבל גוי שהוא עושה איד לעצמו, ומודה לעבודה זרה שלו, ומקלסה ביום שגולד בו, ביום תגלחת זקנו או בלוריתו, ביום שעלה בו מן הים או שיצא בו מבית האסורים, ביום שעשה בו משתה לבנו [לנישואיו], וכיוצא באלו - אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד. וכן יום שימות להן בו מת ויעשו אותו איד, אותם העושים אסורין אותו היום; וכל מיתה ששורפין בה כלים ומקטירין קטרת, בדויע שיש בה עבודה זרה. אין יום האיד אסור, אלא לעובדין בו בלבד; אבל הגוים ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מנהג, או מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין לשאת ולתת עמהן.

ו. דברים שהן מיוחדין למין ממיני עבודה זרה, אסור למכר לעובדי אותה עבודה זרה שבאותו המקום לעולם. ודברים שאינן מיוחדין לה מתר למכר אותם סתם; ואם פרש הגוי שהוא קונה אותן לעבודה זרה, אסור למכר לו, אלא אם כן פסלו מלהקריבו לעבודה זרה, לפי שאין מקריבין חסר לעבודה זרה.

ז. היו מערבים דברים המיוחדין עם דברים שאינן מיוחדין, כגון לבונה זכה [המשמשת לע"ז] בכלל לבונה שחיה - מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמה ילקט הזכה לבדה לעבודה זרה; וכן כל פיוצא בזה.

ח. כשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן לעבודה זרה - כך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים, כגון דבנים ואריות, וכלי זין [חרב] וכבלים ושלשוליות. ואין משחזין להם את הזין. וכל שאסור למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לגוי; וכן אסור למכר כלי נזק ללסטים ישראל.

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וקרתו להם ברית - מתר להם למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו; מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להכנס לתוכה. הנה חוצה לה עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה

שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, או מכר לנכרי", במקירה, לא בנתינה.

ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום; ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום אדם, מפני דרכי שלום; ואין כופלין להן שלום [שלום שלום] לעולם. ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה וכבד ראש.

ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד עבודה זרה בינינו; אפלו יושב ושיבת עראי, או עובר ממקום למקום לסחורה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנאמר: "לא ישובו בארצך", אפלו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיכל נוהג; אבל שלא בזמן היכל, אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.

שבת קודש א' דר"ה

הלכות עבודה זרה פרק יא

א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנאמר: "ולא תלכו בחקות הגוי", ונאמר: "ויבחקתיהם לא תלכו", ונאמר: "השמר לך, פן תנקש אחריהם". הכל בענין אחד הוא מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל מהם ויודע [ניכר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהם במדעו ובדעותיו (תורתו ומידותיו). וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא ילבש במלבוש המיוחד להן, ולא יגדל ציצית (קצוות שער שמעל המצח) כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע (קבוצת שערות ארוכות) מלאחריו כדרך שהן עושין, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה.

ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - בין שהגיע קרוב לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו. ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצריך לישב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה מתר ללבש במלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

ד. אין מנחשין בגוים, שנאמר: "לא תנחשו". כיצד הוא הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפי', או 'כפל מקלי מיד', איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפצי נעשים; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא

יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת ולתת עמו, שמא עבודה זרה מכר להן שם, ודמי עבודה זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; וכיבד גוי, מתרין. ומפני זה, נושאין ונותנין עם הגוי הבא מן התרפות, ואין נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות, ולא עם המשמד, לא בהליכתו ולא בחזירתו.

יום שישי

הלכות עבודה זרה פרק י

א. אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה, כדי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבדה - שנאמר: "לא תכרת להם ברית"; אלא יחזרו מעבודתה, או יתרגו. ואסור לרחם עליהם, שנאמר: "ולא תחנם". לפיכך, אם ראה עובד עבודה זרה אובד או טובע בנהר, לא יעלנו; וראה לקוח למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לרחפו לבור, וכיוצא בזה - אסור, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. במה דברים אמורים? בגוי. אבל מוסרי ישראל (מלשינים), והמינים, והאפיקורסים - מצוה לאבדן ביד, ולהורגין לבאר שחת; מפני שהן מצרין לישראל, ומסירין את העם מאחרי ה', כישוע הנוצרי ותלמידיו, וצדוק ובתוס ותלמידיהן (תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה) - וישם וישעים ירקב."

ב. מפאן אתה למד, שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה, אפלו בשכר. ואם היה מתירא מהן, או שהיה חושש משום איבה - מרפא בשכר; אבל בתנא אסור. וגר תושב (שקיבל ז' מצוות) - הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו בחנם.

ג. אין מוכרין להם בתים ושודות בארץ ישראל. ובסוריא (ארצות שכבש דוד) - מוכרין להם בתים, אבל לא שדות. ומשפירין להם בתים בארץ ישראל, ובלבד שלא יעשה שכוונה - ואין שכוונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות; ובסוריא, משפירין להם שדות. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שמים - מפקיעה מן המעשרות, ונותן להם חניה בקרקע. ומתיר למכר להם בתים ושודות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

ד. אף במקום שהתירו להשפיר, לא לבית דירה התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך"; אבל משפיר להם בתים, לעשותם אוצר (מחסן). ואין מוכרין להם פרות ותבואה וכיוצא בהם במחבר לקרקע; אבל מוכר הוא משיקץ, או מוכר לו על מנת לקץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להם במחבר? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חניה בקרקע; שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפלו לומר: 'במה נאה גוי זה בצורתו'; קל וחמר שייספר בשבח מעשיו, או שישבח דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם" - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנות חנם; אבל נותן הוא לגר תושב -

האלו - הכל אסור. והחומר עצמו שניאחז בידו כלום, או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הרצה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... וחבר חכר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו החומר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בנה הנאה - מכין אותו מכת מרדות, מפני שנשתתף בסכלות החומר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים המכערים, "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם".

יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי ליטב דעתו ולחזק לבו; אף על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא, התיירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

יב. הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבצת, והמניח ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שיישן - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוקרים, אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הבריא שקרא פסוקין או מזמור מתלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו, וינצל מצרות ונזקים - הרי זה מתר.

יג. איזה הוא דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו והולך ולן בבית הקברות, כדי שיבוא המת בחלום, ויודיעו מה ישאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לכבדן - כדי שיבוא מת פלוני, ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיבוא המת ויודיעו - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... ודרש אל המתים".

יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא כף... ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן - בסקילה. והנשאל בהן - באזהרה, ומכין אותו מכת מרדות; ואם פגן מעשיו ועשה כפי מאמרן, לוקה.

טו. המכשף, חייב סקילה; והוא, שעשה מעשה כשפים. אבל האוחז את העינים, והוא שירצה שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא", לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין הוא, ואין לוקין עליו, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

טז. ודברים האלו בלן, דברי שקר ונבז הן; והן שהטעו בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים לגויי הארצות, כדי שינהו וינהרו אתריהן. ואין ראוי לישראל, שהם חכמים מחכמים, להמשך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה, שנאמר: "פי לא נחש בנעקב, ולא קסם בישראל", ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם - אל מעננים ואל קסמים ישמעו; ואתה - לא כן נתן לך ה' אלהיך". כל המאמין בדברים אלו, וכיוצא בהן,

מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי. וכן אלו ששומעים צפצופת העופות ואומרים: 'הנה כף', ו'לא ינה כף', 'טוב לעשות דבר פלוני', ו'רע לעשות דבר פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחט תרנגולת זו שקראת כמו תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית [קורא כעורב], שחט'. וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יארע לי דבר כף וכף אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי לא אעשה', כאליעזר עבד אברהם. וכל כיוצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

ה. מי שאמר: 'דירה זו שפניתי, סימן טוב היתה עלי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתיה העשרתי', וכן השואל לתינוק: 'איזה פסוק אתה למד?' אם אמר לו פסוק מן התורה, ושמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו וכיוצא בהן, מתר; הואיל ולא פגן מעשיו ולא נמנע מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שפכר היה - הרי זה מתר.

ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות, כדי שישם [ישתגע] ותפנה מחשבתו מכל הדברים [יתנתק מטביבתו], עד שיאמר דברים שעתידין להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה', או שיאמר שראוי לעשות כף, והזהירו מכה. יש מן הקוסמין שהוא ממשמש בחול או באבנים, ויש מהן מי שגוהר [מתכופף] לארץ וצועק, ויש מי שמסתפל במראה של ברזל או צעשית ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר - הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו".

ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן]; אבל הקוסם עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... קסם קסמים".

ח. איזה הוא מעונן? אלו נוהגי העתים, שאומרים באצטגנינות [חכמת האסטרוטולוגיה] שלקהן: 'יום פלוני רע, ויום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית', 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לדבר פלוני'.

ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הפזבים שהסקלים מדמין שהן דברי אמת ודברי חכמה. וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוכרי שמים [אסטרוטולוגים] - הרי זה לוקה, שנאמר: "ולא תעוננו". וכן האוחז את העינים, ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן, ולוקה.

י. איזה הוא חובר [וחובר חבר]? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם [הברות בעלמא] ואין להן ענין [משמעות], ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילים, עד שהן אומרים שהאומר כף וכף על הנחש או על העקרב, אינו מזיק; והאומר כף וכף על האיש, אינו נזוק מהן; ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים

גלויה שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים, פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שישמע. ואשה - מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן האיש, פטורה.

ח. השפם - מתר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף על פי שהוא מתר [לגלח השפם], לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה.

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערנה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים; והמעביר, מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנו]. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מפין אותו. ומתר להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.

י. לא תעדה [תתקשט] אשה עדי [קישוטי] האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט] זהב, במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותו החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משילקט שערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחר - משיצבע שערה לבנה אחת, לוקה. טמטום ואנדרוגינוס - אינו עוטף [מתלבש] כאשה, ולא מגלח ראשו כאיש; ואם עשה כן, אינו לוקה.

יא. "כתבת קעקע" האמורה בתורה - הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנות הנשים בעיניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמיין [שרישומם ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמיין עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמיין אחר שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיקתב ויקעקע, שנגמר: "ויכתבת קעקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו - אינו חייב אלא אם כן סיע, כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה. יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שנגמר: "וישרט לגפשו, לא תתנו בכשרכם"; אחד ישאל, ואחד כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על כל אחת ואחת.

יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער - כך היו חובלין בעצמם לעבודה זרה, שנגמר: "וינתדדו כמשפטם

ומחשב בלבם שהן אמת ודברי חכמה, אבל התורה אסרה אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחפרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת, ידעו בראיות ברורות - שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה, כשהיהירה על כל אלו ההבלים: "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

יום ראשון ב' דר"ה

הלכות עבודה זרה פרק יב

א. אין מגלחין פאתי [פאות] הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וקמריהן - שנגמר: "לא תקיפו פאת ראשכם". וחיוב על כל פאה ופאה; לפיכך, המגלח שני צדעיו [רקותיו], אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה שמים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל הראש, ואחד המגלח כל הראש כאחד - הואיל וגלח הפאות, לוקה. במה דברים אמורים? באיש המגלח; אבל האיש המתגלח, אינו לוקה אלא אם כן סיע למגלח. והמגלח את הקטן, לוקה.

ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש, או שנתגלחה - פטורה, שנגמר: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנך"; כל שישנו בכל תשחית, ישנו בכל תקיף; ואשה אינה בכל תשחית, לפי שאין לה זקן. לפיכך, העבדים - הואיל ויש להם זקן, אסורין בהקפה.

ג. כל מצוות לא תעשה שבתורה - אחד אנשים ואחד נשים, חייבים; חוץ מכל תשחית וכל תקיף, וכל ישמא כהן למתים. וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן, ואינה תדירה - נשים פטורות; חוץ מקדוש היום [יום השבת], ואכילת מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח ושחיטתו, והקהל [בסוכות מקץ שנת השמיטה], ושמחה [ברגל] - שהנשים חייבות.

ד. טמטום ואנדרוגינוס, הרי הן ספק [ספקי זכר ספקי נקיבה] - נוהגין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה בכל מקום, וחיובין בכל; ואם עברו, אינם לוקין.

ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפלו פאת קטן, אסור לה לגלח לו.

ו. ופאה זו שמניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שיעור; ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות. ומתר ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא השחתה בתער.

ז. דרך פמרי עבודה זרה הנה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבילת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה ופאה; ואם נטלן כלן כאחת, לוקה חמש. ואינו חייב עד שיגלחנו בתער - שנגמר: "ולא תשחית את פאת זקנך",

אף על פי שהיא התרצה אחת, לוקה חמש; שהרי בלן באין באחת. וחזק על כל הראש כבין העינים, שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי שיראה מראשו כגריס פנוי (והוא כ-36 שערות) בלא שער. טז. הקורח ראשו, או השורט בכשרו, על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב כתבת קצקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

ברוך רחמנא דסייען

בחרכות וברמחים". גם זה אסרה תורה, שנאמר: "לא תתגדרו": אלא שעל המת - בין שרט בגדו בין שרט בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חזק מלקות; בגדו, פטור.

יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה גורם למחלקת גדולה, שנאמר: "לא תתגדרו", לא תעשו אגדות אגדות.

טו. הקורח קרחה על המת - לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורח בגדו, או בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות -

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ד אלול ה'תשס"ו - יום ב' דר"ה

להלך חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שנוסף על אלפים אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוחף אלפים אמה לכל-רוח - מותר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם): "אל-יצא איש ממקומו" - אלו אלפים אמה. ובגמרא ערובין (יז): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה". ובאותה המסכתא נתבארו דיני מצנה זו.

יום חמישי יום שישי שבת קודש א' דר"ה

מצות עשה קנה.

המצנה הקנ"ה — הצווי שנצטוינו לקדש את השבת ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וביציאתו שבהם נזכיר גדלת יום זה וכבודו, והיותו נבדל משאר הימים שקדמו לו ושבוואו אחריו, והוא אמרו ותעלה: "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). כלומר: זכרהו זכירת קדוש והבדלה [ונגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו" — לקדשו בכרחה. ובפרוש אמרו (פסחים קו): "זכרהו על היין". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו", כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת שנצטוינו בה". וכבר נתבארו דיני מצנה זו בסוף פסחים ובכמה מקומות בכרכות (נא): ושבת (קנ).

יום ראשון יום שני

מצות לא תעשה שכב.

המצנה השכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את החוטאים ומלהוציא את-הדין לפעל בשבת. והוא אמרו ותעלה: "לא-תבערו אש" (שם לה, ג), הפונה בכף: לא תשרוף מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר מיתות. ולשון המכלתא (פרשת ויקהל שם): "לא תבערו אש" שרפה בכלל (האיסור על כל המלאכות) היתה ויצאת (בנפרד) ללמד: מה שרפה מיחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות לא ידחו את-השבת". וכבר אמרו (שבת ע): "הבערה ללאו יצאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות כדין איסור של לאו), ולא נתקיים (לימוד זה להלכה) אלא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לחלק יצאת, והוא שיהא חייב על כל-מלאכה ומלאכה בפני עצמה. כמו שנתבאר במקומו. ובגמרא דבגני מערבא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "בכל משבתיכם רבי אילא בשם רבי ינאי: מפאן לבתי-דינין שלא יהיו דינין בשבת".

יום שלישי יום רביעי

מצות לא תעשה שכא.

המצנה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא

יום ראשון ב' דר"ה

מצות לא תעשה שכ.

וְהַעֲבֹר עַל לְאוּ זֶה, פִּרְשׁ בּוֹ הַפְּתוּב (שם לא, יד)
שֶׁהוּא בְּכָרְת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדִּין, וְאִם נִתְקַיְּמָה
עָלָיו הַעֲדוּת — חֵיב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא
מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.
וּכְכֹר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת שְׁבַת.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִים —
הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מְלַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא
אָמְרוּ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה" (שמות כ, י).

אגרות קודש

[תשי"ז]

... במה ששאל איך להתנהג עם כאלו המחרפים וכו' עניני יהדות. מהנכון שלא להכנס בשקלא-וטריא ופלפול. כיון... רוב הנוהגים כנ"ל הוא מפני המדות שבלב ולא מפני השכל שבמוח, וברובא דרובא הרי זה תוצאה מאכזבה ואי שביעת רצון מסדר חייהם. ולכן לאחר שיסיימו דבריהם, יש לומר להם בניחותא שאפילו על ספק וספק ספיקא גם כן כדאי שיתנהגו באורח חיים המסורתי, שהרי פשיטא שאין זה נגד מצפונם של זה האומר בפיו שאינו מאמין שבכל זאת יניח תפילין, יאכל כשר וכו'. ועל טענת היצר הרע שהנהגה כזו צביעות היא, המענה בשבילם היא - שאין הם מרמים את סביבתם לאיזה פניה גשמית, כיון שלצערנו קיום המצוות לא תמיד מביא לכבוד נוסף מהסביבה. ואפילו לדעתו, כדאי לעשות משום ספק ואין בזה באמת משום צביעות כלל, כיון שבעצם, איש הישראלי רוצה לקיים כל המצוות, ורק שיצרו אנסו (רמב"ם הל' גירושין סוף פ"ב), וכשמקיים בפועל הרי הוא עושה ענין שמשתוקק אליו בכל נקודת נפשו - פנימיות הלב, וק"ל.

לקוטי תורה (מבואר) אתם נצבים (פרק א)

ישראל" (המורה על אחדותם יחד), כי כל ישראל הם מציאות אחת, "קומה אחת".

וזהו גם פירוש הביטוי "כנסת ישראל", שהכוונה למקורן של כל הנשמות למעלה, ששם הן "מכונסות" ומחוברות יחד, כמציאות ("קומה") אחת.

ובראש השנה מתעלים כל המדרגות, אפילו מחוטב עציך עד שואב מימין שהם בחינות ומדרגות התחתונות, להיות כולם מתעלים למעלה במקור חוצבם.

והכתוב מפרט את כל עשר המדרגות שבכלל ישראל, ללמדנו, שגם אלה שהם בבחינות ומדרגות התחתונות שבכלל ישראל, חוטב עציך ושואב מימין, הרי הם "נצבים" . לפני ה' אלקיכם", כלומר, גם הם עולים במדרגתם ומתגלה אצלם מקור נשמתם.

[מהלשון "נצבים כולם לפני ה' אלקיכם" משמע, שלא רק שכל ישראל נצבים לפני ה', אלא שעמידתם היא ביחד, "כולם כאחד", מתוך אחדות גמורה.

וזהו שהולך ומבאר, דהא בהא תליא, דלהיות שבראש השנה "כולם מתעלים למעלה במקור חוצבם", לכן בזמן זה כולם מאוחדים יחד בתכלית האחדות:]

וזהו ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, פירוש, שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד.

"ויהי בישורון מלך" קאי על ראש השנה שאז אנו ממליכים את הקב"ה עלינו, כמאמר רז"ל "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם", והמלכת הקב"ה היא ע"י "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", על ידי התאספות כל ישראל יחד, "להיות לאחדים כאחד" (וכמו הכתרת מלך בשר ודם להבדיל, שכל העם כולו מתאספים יחד וממליכים אותו).

[והולך ומבאר מהות אחדות זו של כל ישראל להיות לאחדים כאחד:]

כי זהו כלל גדול, דכל דאתי מסטרא דקדושה הוא בבחינת נעוץ סופן בתחלתן, שאין לו בחינת ראש וסוף.

כלל גדול הוא בסטרא דקדושה - "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן", שאחד הפירושים בזה הוא, שבאמת לא שייך לומר שיש מדרגה בקדושה שהיא

תוכן הפרק: אחדות אמיתית בין בני ישראל - מהי? אתם נצבים היום כולכם וגו'. הנה פרשה זו קורין לעולם קודם ראש השנה, ומרומז במלת היום דקאי על ר"ה, כי זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון.

"היום" - בה"א הידיעה - קאי על ראש השנה, שהוא היום הידוע, כמו שאומרים "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון", לפי שבו נברא אדם הראשון .

שכל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם הראשון ביום זה עד לפני הוי'.

ופירוש הכתוב "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" הוא, שביום זה דראש השנה כל ישראל נצבים לפני ה', והיינו, שביום זה נשמת כאו"א מישראל (שכל נשמה פרטית היא בחינת ניצוץ) מתחברת עם שרשה ומקורה בעולמות עליונים, ששם הנשמה נצבת ו"עומדת" לפני ה'.

ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימין, פרט הכתוב עשר מדרגות.

שכמו שיש עשר מדרגות בנפש האדם, דהיינו ג' שכלים וז' מדות, כך הנה כל ישראל הם קומה אחת שלימה, וכללות נשמותיהן נקרא כנסת ישראל, שנחלקת לעשר מדרגות.

בכתוב זה נפרטו עשרה סוגים (ראשיכם, שבטיכם, זקניכם, שוטריכם, כל איש ישראל, טפכם, נשיכם, גרך, חוטב עציך, שואב מימין) - כי כמו שכל נפש פרטית מישראל מורכבת מעשרה כוחות, שלשה כוחות שכליים - חכמה בינה דעת, ושבע מידות - חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות - כך כלל ישראל נחלק לעשרה סוגים שנמנו בקרא, שהם כנגד עשרה כוחות הנפש (דכל נשמה ונשמה מושרשת באחת מעשר הספירות העליונות (מחכמה עד מלכות), שמהן נשתלשלו עשרה כוחות הנפש .)

כי כל הנשמות כולן יחד הן "קומה אחת שלימה", כמו גוף שלם (כמבואר בכתבי האריז"ל ד"כל ישראל סוד גוף א' של נשמת אדם הראשון . . וכל אחד מישראל הוא אבר פרטי, ומזה הוא הערבות שאדם ערב בשביל חבריו שחטא . . כי כל ישראל גוף אחד"), שמטעם זה נקרא כלל ישראל בשם "כנסת

וצריך להיות שפל רוח בפני כל אחד - בגלל המעלה המיוחדת שבכל אחד מישראל, שכל ישראל צריכין אליו בשביל מעלה זו, ומצד מעלה זו הוא גבוה מכל שאר בני ישראל ובחינת "ראש" שלהם.

וכמשל האדם שהוא בעל קומה בראש ורגלים, שאף שרגלים הם סוף המדרגה ולמטה, והראש הוא העליון ומעולה ממנו, מ"מ הרי בבחינה אחת יש יתרון ומעלה לרגלים, שצריך להלך בהם, וגם הם מעמידי הגוף והראש, וגם כשאירע כובד בראש מקיזין דם ברגלים ונרפא ומקבל חיותו ממנו, ונמצא שאין שלימות לראש בלתי הרגלים.

דבר זה אנו רואים גם בגוף האדם (וכמ"ש לעיל שכלל ישראל הוא "קומה אחת שלימה", כמו גוף אחד), שיש כמה ענינים ברגלים (סוף המדרגות) שאין בראש, כמו: הליכה, העמדת הגוף והראש (דבלעדי הרגליים אין הראש יכול לעמוד), וגם מרפאים את הראש ע"י הקזת דם ברגלים (כי אי אפשר להקזי דם מהראש) - ובענינים אלו הראש "מקבל" מן הרגלים.

כך הנה כל ישראל קומה אחת שלימה, ונמצא אפילו מי שמחשב בדעתו שהוא בחינת ראש לגבי חבירו, הרי אין לו שלימות בלי חבירו, ונמצא חסרון בנפשו מזה שחבירו משלימו, ועי"ז יהיה בטל ושפל רוח לגבי חבירו מבלי ימצא האדם ראש וסוף.

וכך בכלל ישראל, דגם מי שחושב על עצמו שהוא בבחינת "ראש", וגם לוא יהא כן באמת (שהוא מראשי אלפי ישראל), אין לו שלימות בפני עצמו, כי יש מעלות רוחניות שהוא צריך לקבל מחבירו (וגם מאנשים פשוטים פחותי הערך שהם בבחינת רגליים של כלל ישראל).

וכאשר כל איש ישראל ירגיש שיש חסרון בנפשו שרק חבירו יוכל להשלים ובמילא צ"ל שפל רוח בפניו, הרי אז כל ישראל מתאחדים בתכלית האחדות, כמו "עיגול" שאין בו ראש וסוף.

ועל ידי ביטול זה יתאחדו להשראת יחודו ית' שמסמטרא דקדושה בלי ראש וסוף.

ורק כשאדם מרגיש שפלות באמת בפני כל אדם, ובמילא יתאחד עם כל ישראל ביחוד גמור, אפשר לזכות לגילוי קדושתו יתברך, כי סטרא דקדושה מחייבת אחדות כזו "בלי ראש וסוף" (כנ"ל בפירוש "עיגולים").

"ראש" בלבד, אלא כל ענין שבקדושה, גם זה שבמדרגה היותר נמוכה, "סוף" המדרגות, יש בו מעלה שלא נמצאת אלא בו, כך, שבענין מעלה זו, הוא ה"ראש" לגבי שאר כל המדרגות, אף שבשאר ענינים הוא "מקבל" מן השאר להיותו ב"סוף" ותחתית המדרגות. ונמצא שבאמת צד הקדושה "אין לו ראש וסוף".

והוא בחינת עגולים שנמשך מבחינת סוכב כל עלמין.

ענין זה ד"אין לו בחינת ראש וסוף" נקרא בכתבי האריז"ל בשם "עיגולים", כמו עיגול גשמי שאין לו ראש וסוף, דרק בדבר שיש לו קצוות ניתן לומר שהתחלתו היא מא' מן הקצוות, אבל דבר עגול שאין לו קצוות אין בו נקודה שאפשר לומר עלי' שהיא התחלת הדבר.

וברוחניות - זהו החילוק בין דבר מוגבל לדבר בלתי גבול, שדבר מוגבל יש לו תחילה (הנקודה שמשם היא התחלת מציאותו) ויש לו סוף (המקום שבו מסתיימת מציאותו), משא"כ דבר בלי גבולי אינו לו תחילה וסוף [דאם לא כן, אין מציאותו בלתי מוגבלת, שהרי יש מקום שלא נמצא שם], ולכן נמשל לעיגול.

והנמשל מזה למעלה, שאור אין סוף ב"ה כשמו כן הוא, שאין לו סוף וגבול, ולכן הגילויים של אור אין סוף ב"ה נקראו בכתבי האריז"ל בשם "עיגולים", ובוהר נקרא אור אין סוף בשם "סוכב כל עלמין", ש"אין הפירוש שסוכב ומקיף מלמעלה בבחינת מקום ח"ו . . [שהרי] מלא כל הארץ כבודו והיינו אור אין סוף ב"ה" - אלא נקרא "סוכב" על שם שאין לו סוף ולכן נמשל לעיגול שאין לו ראש וסוף.

[והולך ומבאר מהו הפירוש שאין בחינת "ראש וסוף" בבני ישראל - והרי ישנם חילוקי מדרגות, וכמפורש בכתוב "ראשיכם גו' שואב מימך":]

ולכן אמרו רז"ל הוי שפל רוח בפני כל אדם, לפי שיש בכל אחד ואחד בחינות ומדרגות מה שאין בחבירו, וכולם צריכין זה לזה, ונמצא שיש יתרון ומעלה בכל אחד ואחד, שגבוה מחבירו וחבירו צריך לו.

פירוש המאמר "והוי שפל רוח בפני כל אדם" הוא - "והוי באמת לאמיתו", "לא מצד השפלות לבד אלא מצד האמת, שבאמת יש יתרון מעלה בזולתו,

חוצבה, וצריך להחזירה בתשובה שלימה, שתשוב הנפש האלקית לשרשה, זאת אומרת שגם בהיותו נשמה בגוף מתגלית באדם קדושת נשמתו באותה מדריגה כפי שהנשמה היא בשרשה ומקורה. ובראש השנה צ"ל התשובה דכללות עם ישראל.

וזהו בהתאסף ראשי עם, ראש הוא בחינת המחשבה, וראשי עם הם בחינות המחשבות של כללות ישראל, שהם מתאספים מעלמא דפרודא, שנפלו מחשבותם להיות זה פונה לכאן וכו', ונעשים רשות היחיד ליחודו ית'.

תשובה זו דראש השנה נרמזת גם בכתוב "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם" (שקאי על ראש השנה כנ"ל):

"ראשי עם" - קאי על המחשבות של כלל ישראל (שהמחשבה נקראת "ראש"), שבמשך השנה עסוקות הנה בענייני עוה"ז, הנקרא "עלמא דפרודא", לפי שבענייני עוה"ז שמסטרא אחרא אין אחדות, אלא כל אחד נפרד לעצמו, דמחשבות אדם זה פונות לכאן וזה לכאן כו' ;

ועל ידי התשובה דראש השנה, כשהנשמות תשובנה למקורן בעולם הקדושה, המחשבות של כלל ישראל "מתאספות" יחד, כי בקדושה יש אחדות אמיתית, וכה"כלל גדול" הנ"ל ד"כל דאתי מסטרא דקדושה אין לו בחינת ראש וסוף", ובמילא שורה שם גם אחדותו יתברך, שנעשות "רשות היחיד", ליחידו של עולם.

[ולפיכך "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", שביום זה דראש השנה, שהוא זמן תשובה (השבה אל המקור), כל ישראל נצבים לפני ה' באחדות גמורה, "לאחדים כאחד".]

וזהו דרך כלל.

עד כאן נתבארה הנקודה הכללית של עבודת היום דראש השנה, שהיא - לשוב אל השם באופן של "נצבים גו' כולכם לפני ה' אלקיכם".

ועומק הענין: השראת קדושתו יתברך ענינה - גילוי "יחודו יתברך", שהפירוש הפנימי ביחוד השם הוא, שאין שום מציאות בלעדו, ולכן אי אפשר לאדם לזכות להשראת הקדושה אא"כ הוא בתכלית הביטול, כי אם הוא מרגיש את עצמו למציאות ויש בפני עצמו הרי זו בסתירה לאחדותו ויחודו יתברך האמיתי (שאינן שום מציאות מלבד אלקות).

משא"כ מי שמחשב בדעתו נפרד במעלתו לגבי חבירו, ועושה ראש וסוף נפרדים, הרי הוא נופל בעלמא דפרודא שמסטרא אחרא.

מי שחושב שהוא אינו צריך לחבירו ויש לו שלימות בפני עצמו, אינו שייך לסטרא דקדושה אלא ל"עלמא דפרודא" (עולם הפירוד, שנפרד ממנו יתברך) שמסטרא אחרא. וכך הם דבריו הנוקבים של אדמו"ר האמצעי: "כל שעושה את עצמו יש ודבר בפני עצמו בלתי יצטרך לשלימותו מחבירו הקטן ממנו הרבה, הרי זו הוראה על [התגברות] נפשו הבהמית שמקליפה", ו"כל שמוצא חסרונו נשלמת ע"י זולתו ומתבטל אליו להיות כאיש אחד עמו, וזהו הוראה על [התגברות] ניצוץ האלקי שבו".

[ומעתה יבאר השייכות דאחדות זו של בני ישראל "להיות לאחדים כאחד" לראש השנה דוקא, וכמ"ש "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם", דהמלכת הקב"ה בראש השנה מחייבת התאספות ראשי ישראל יחד, "לאחדים כאחד", כנ"ל:]

והנה בראש השנה הוא בחינת התשובה, שכללות נשמות ישראל תשובנה למקורם ושרשם.

המלכת הקב"ה בר"ה היא ע"י תשובה, וענין התשובה דר"ה אינו רק תשובה במובנה הפשוט - תשובה על חטאים - אלא תשובה לפי מובנה הפנימי, תשובה מלשון השבה, דעיקר התשובה הוא החזרת דבר, כמו ששייב האדם את הגזילה וגם כאן ישיב את מה שגזל, שע"י שהאדם השקיע את שכלו ומחשבתו בענייני עוה"ז גזל את נפשו האלקית והפרידה ממקור

ג הנהגת בית הפסא טעיפים טו-כא:

איש, אפלו כנגד פניו של תינוק, משום דאכא תציפותא אם תשתין בפניו ממש. אכל לצדדיו, שאינה משתנת ממש בפניו — לית לן בה:

ב צריך לשפשף בידו הניצוצות של מי רגלים הנתזים על גבי רגליו, שלא יצא בהן לחוץ ויגאח ככרות שפכה שאין מימי רגליו מקלחין אלא שותתין, וכרות שפכה אינו מוליד, ויאמרו על בניו שאינם שלו. במה דברים אמורים דסגי ליה בשפשוף — כשאוהו באמה ומשתין, ועל דרך שיחבאר לקמן. אכל אם אינו אוהו באמה, מתוך שהרבה ניצוצות נתזין על רגליו, לכן אף אם משפשף בידו — עדין יהיה רשומן נפר, ויאמרו עליו שהוא כרות שפכה. לכן ישתיין לתוף עפר תחילה, או יעמד במקום גבוה וישתיין למקום נמוך, או ישתיין מישב, דבכל הני גוני ליכא למיחש לניצוצות:

כא יזהר מאד שלא יאחז באמה וישתיין, מפני שהוא גורם שיוציא שכבת זרע לבטלה, אם לא שאוהו מעטרה ולמטה לצד הארץ, דכשאוהו שם — אינו בא לידי חמום כלל. ואפלו אם האבר כבר בקשוי — מתר לאחז מעטרה ולמטה. ודוקא באמה אסור לאחז — אכל כסיעה הוא בביצים, משום שאינו מתחמם על ידי קף:

כב וכל זה בשאינו נשוי, או שאין אשתו עמו, או שהיא נדה, אכל אם אשתו טהורה עמו בעיר, כיון דיש לו "פת בסליו" — אין יצרו תוקפו כל כך, ומתר לאחז באמה אפלו מעטרה ולמעלה לצד הגוף. ומכל מקום, מדת חסידות להזהר אפלו אשתו עמו, כי מאחר שהעון גדול כל כך שהוא כמביא מבול לעולם — ראוי לאדם להתרחק ולקדש עצמו במתור לו. מתר לאחז באמה על ידי מטלית עבה, שאינו מתחמם, להשתין או לבדק אם ראה קרי:

טו טוב לזהר שלא לקנח באצבע האמצעי, שעליו הוא כורף צועה של תפלין, כמו שיחבאר בסיומן כו סעיף יא:

טז לא יקנח בחתיכת חרס שאינה תלקה ויש בה חדודים קטנים, מפני הסכנה, שלא ינתק בה שני הכרפשתא. ואפלו באנגי כלי חרס שהם תלקים ואינם מקרעים את הבשר — לא יקנח בהם, מפני שקשה לכשפים. ולא יקנח בעשבים יבשים, שהם חדים ומחתיכים את הבשר. וכן בכל דבר שהאור שולטת בו — אין מקנחין בו, מפני שהמקנח בדבר שהאור שולטת בו — שני הכרפשתא נושרות.

ועלשו שפתי כסאות שלנו אינן בשדה — נהגו לקנח בחתיכת חרס תלקה, דעקר החשש הוא כיון שהחרס מנח בשדה במקום הפקר שמא יטלוהו המכשפים ויעשו בו כשוף, אכל עכשו שבית הפסא שלנו אינן במקום הפקר — לא חישנין שיבוא החרס לידי המכשפים. וכן נהגו עכשו לקנח בדבר שהאור שולטת בו ואינו מזיק, ופוק חזי מאי עמא דבר:

יז לא יקנח בצרור שקנח בו חברו, מפני שמביא את האדם לידי תחתוניות. ואם נתיבש הקנוח או שאינו מקנח באותו הצד שקנח חברו אלא מצד אחר באותו הצרור — לית לן בה. ואם הוא עצמו קנח בו — בכל גוני לית לן בה:

יח כל העניעות שנתבאר שצריך לנהג ביום — צריך לנהג גם כן בלילה, אלא שאין צריך להתרחק. ואם אין שם אדם — יכול לפנות אפלו ברשות הרבים. אכל אם יש שם אדם אפלו נכרי — אסור לפנות בפניו. וכל זה לפנות, אכל להשתין — מתר אפלו ביום בפני רבים, אם צריך לקף, משום דאכא סכנה אם יעמיד את עצמו:

יט אף-על-פי שאין אשה מגלה את עצמה כלום בהטלת מי רגלים — מפל מקום לא תעמד להשתין כנגד פניו של

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש

תורה ומלאכה – פרק קל"א

עברו שלוש שנים ומחצה עד שברוך התגלה. לפתע הופיע בוויטבסק. הוא התראה עם אחותו דבורה לאה ובעלה, ראש הישיבה, רבי יוסף יצחק. הוא גם חיפש ומצא את דודו ר' קדיש ודודתו פריידא.

אלה ידעו מכבר כי ר' אברהם, הגנן מאיזור ליאזנא, רוצה את ברוך כחתן לבתו רבקה. להפתעתה של דבורה לאה היתה תגובתו של ברוך להצעה זו כי הוא משאיר את ההכרעה בידיה, בידי אותה אחות שאליה התנכר כל השנים, ובידי פריידא דודתו, שתקבענה אם השידוך מתאים.

דבורה לאה חשה בכובד האחריות שבהחלטה אם רבקה מתאימה לברוך. לפתע היתה צריכה להיות לאחיה - אם ואב גם יחד. היא נסעה עם דודתה פריידא לליאזנא, שבסביבתה היו פרדסיו של ר' אברהם שמהם התפרנס. הן הכירו מקרוב את רבקה ואת בני המשפחה כולה. דבורה לאה נוכחה לדעת כי רבקה היא זיווג מתאים לברוך. אמנם היא לא היתה מלומדת במיוחד, אך היתה יראת שמים ובעלת מדות טובות ולב זהב, טובה לשמים ולבריות. ר' אברהם נמנה עם אלה שסברו שנשים אינן צריכות ללמוד.

העובדה שרבקה אינה מלומדת דיה לא היתה לרוחה של דבורה לאה, שאמה רחל היתה מלומדת גדולה וממנה למדה הרבה. מלבד זאת הרי לאחר נישואיה עם בעלה, העילוי משריי, למדה אתו שיעור יום-יומי בספרי התלמוד והפוסקים, והיתה ללמדנית גדולה. מאידך, היא העריכה את רבקה, שמדותיה הטובות השלימו את מה שחסר לה בהשכלה. את הכף הכריעה שיחה גלוית לב שהיתה בין דבורה לאה ורבקה שבמהלכה הביעה רבקה את שאיפתה העמוקה ללמוד תורה ולדעת. דבורה לאה הבטיחה לסייע לה בכך, ואף התחילה ללמוד אתה. במשך הזמן הקצר ששהו שם הספיקה דבורה לאה להביאה לידי מצב שתוכל לעיין בכוחות-עצמה בספרים מסויימים ולהתקדם בלימודיה ללא עזרה.

בסופו של דבר הביעו דבורה לאה ופריידא את דעתן החיובית על השידוך. יחד עם זה ביקשה שמסיבת השידוכין תתקיים בביתה בוויטבסק. כעבור זמן קצר הגיעו ר' אברהם ורעייתו שרה ובתם רבקה לוויטבסק כדי לקיים את המסיבה באופן צנוע. ברוך מצדו הסכים גם הוא לשידוך, אך התנה שמועד הנישואין יידחה למועד רחוק ככל האפשר. הוא היה מעוניין בפסק זמן של שנה אחת לפחות כדי להמשיך בנידודיו ולהשלים את חיפושיו אחר הדרך הנכונה בעבודת הבורא. מסיבה זו זירז את קיום ה"תנאים" ומיד לאחר מכן יצא לדרך נידודיו.

במשך תקופת נידודי ברוך נשארה רבקה הכלה בוויטבסק בבית גיסתה לעתיד, כשהיא מתקדמת תוך כדי כך בלימודיה בהדרכת דבורה לאה. בינתיים היה לרבי יוסף יצחק, בעלה של דבורה לאה, ההזדמנות להכיר מקרוב גם את רבי אברהם, חותנו לעתיד של ברוך, ואת יחוסו. ר' אברהם מצדו ידע הרבה על ברוך ועל משפחתו, כתוצאה מבירוריו ומעיקוביו במשך הזמן שקדם לתקופה הנידונה, ותוך כדי כך למד להעריך מאד את גדלותו ואת יחוסו של ברוך. עתה הגיע תורו להתוודע אל רבי יוסף יצחק, שהיה מעוניין בכך במקומו של ברוך אשר לא הספיק לשמוע הרבה בנושא זה עד שיצא לדרך.

התברר שר' אברהם היה איש שמיזג בקרבו באופן מושלם תורה ויראת שמים ונהנה מיגיע כפיו. הוא היה למדן גדול וצדיק גדול אך התפרנס מעבודת הגנות, שסיפקה לו גם תחושת סיפוק על קיימו "בזיעת אפיק תאכל לחם".

מוצאו של ר' אברהם היה ממשפחה רמת יחס. הוא היה דור רביעי לגאון רבי אברהם חיים, מחבר

הספרים "תורת חיים" ו"צאן קדשים". הוא היה בנו של ר' נפתלי הירץ ממשפחת בכור שור, אשר הגיעה בשנות ת' לאלף הששי ממורביה לפולין.

ר' נפתלי הירץ נלקח אחר כבוד כבחור צעיר מאחת הישיבות והיה לחתנו של עשיר גדול בפולוצק. ארבעים שנה אכל מזונות על שולחן חותנו ועסק כל העת בתורה. דבר אחד ציער אותו והוא העובדה שהיו לו רק בנות ולא בנים. בהיותו בגיל שבעים ושמונה, לאחר שהתאלמן, נשא אשה בזיווג שני, וממנה נולד לו ר' אברהם. הוא חי עד שילדו זה הגיע לגיל בר-מצוה.

על פי צוואת ר' נפתלי הירץ עברו אברהם ואמו לביישנקוביץ ושם למד אברהם תורה מפי רבי אברהם זאב, למדן גדול, שהיה ידידו של אביו המנוח.

האלמנה פתחה חנות שממנה התפרנסה. בהיותה אשה צעירה נישאה לראש ישיבה מסויים וילדה לו בן ובת. הבן נהיה לרב מפורסם, והבת נישאה לגאון רבי אריה לייב שלמד יחד עם העילוי מסלף מי שהתפרסם אחר כך לתהילה כגאון מווילנא.

כד בכד עם כך שר' אברהם היה קשור באמצעות גיסו חורגו אל הגאון מווילנא - היו לו, על-ידי מורו בביישנקוביץ, ידיעות גם על בעלי-השם לדורותיהם, שהיו זה אחר זה מנהיגי תנועת הנסתרים, שהכשירו את הקרקע להופעת החסידות.

כך היה לר' אברהם הרבה מה לספר על גאונים וצדיקים, מדורות קודמים ועל גאוני וצדיקי דורו. רבי יוסף יצחק, העילוי משריי, היה מעוניין מאד לשמוע את סיפוריו של חותנו לעתיד של גיסו ברוך. בין השאר סיפר ר' אברהם על ביקור של רבי אליהו בעל-שם מוורמייזא, מייסד חבורת המקובלים והנסתרים, בפנינסק.

פנינסק היתה מפורסמת בישיבותיה. במיוחד יצא לתהילה שמם של שלוש ישיבות בפנינסק: הישיבה על-שם ר' טעוול ורעייתו חוה דבורה, ישיבת ר' שמעון, וישיבת גולדה לאה הסבתא.

במיוחד ידע ר' אברהם לספר הרבה על הישיבה שעל-שם ר' טעוול וחוה דבורה רעייתו. ר' טעוול היה טיפוס מעניין. הוא נולד בקוברין שהיתה בעברו השני של הנהר דווינה שהפריד אותה מפנינסק. הוא ירש מאביו חלקת אדמה ועליה כוורת דבורים. מן הדבש שרדה מן הכוורת התפרנס. השטח היה נטוע פרחים שונים שמהם מצצו הדבורים את הצוף. על פני הנחלה היו לטעוול לא פחות ממאה ועשרים כוורות. כמות הדבש שרדה מן הכוורת היתה עצומה, והוא התעשר מזה. האחוזה היתה ליד קוברין.

אמו של טעוול מתה עליו בהיותו ילד קטן, ואביו נפטר כשהגיע לגיל שבע עשרה שנה. למרות שהיה בחור פשוט - היה ירא שמים ביותר. שלוש פעמים ביום התפלל בכוונה, וכן היה נוהג להפריש מעשר מהכנסותיו לצדקה. בכל זמן פנוי שהיה לו היה אומר תהלים בהתלהבות רבה. הוא ידע אמנם לקרוא, אך את פירוש המלות ידע רק מעט.

למרות היותו צעיר מאד ידע היטב איך לנהל את עסקיו, לטפל בכוורת ולשווק את התוצרת. הוא גם ידע כי "בריא" יותר שאנשים צדדיים לא ידעו את גודל רווחיו, כדי שלא לעורר קנאה. העלולה גם להביא נזק ממשי. לעומת זה הרי מהקב"ה לא "העלים" את הכנסותיו, ודקדק להפריש מעשר מרווחיו לצדקה, עם זאת ציערה אותו מאד העובדה שלא ידע להחליט לאילו צדקות לתת את המעשר.

הוא היה נבוך מאד, חסר ידע וחסר נסיון. נוסף לכך רצה לתת מתן בסתר.

לִב אֲהַזִּינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ וְתִשְׁמַע
הָאָרֶץ אֲמַר־פִּי כִּי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטֵר לְקַחֵי תִזְלֵ
כִּפְלֵ אֲמַרְתִּי כִּשְׁעִירִם עַל־יְדָשָׁא וְכַרְבִּיבִים
עַל־יַעֲשֵׁב כִּי: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הִבּוּ גִדְלֵ
לְאֱלֹהֵינוּ כִּי: ד הַצֹּרֵחַ תָּמִים פִּעְלֹוּ כִּי כֹל־
דַּרְכֵי מִשְׁפַּט אֵל אֲמוּנָה וְאִין עֹול צְדִיק וְיִשָּׁר
הוּא כִי: ה שַׁחַת לוֹ לֹא בָנִיו מוּמָם דֹּור עֲקָשׁ

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע
ארעא אמרי פמי: ב יבסם
כמטרא אולפני יתקבל כטלא
מימרי פרוחי מטרא דנשבין על
דתאה וכרסיסי מלקושא די על
עשבא: ג ארי בשמא דני אנא
מצלי הבו רבותא קדם אלהנא:
ד תקיפא דשלמין עובדוהי ארי
פל ארחתה דינא אלהא מהימנא
דמן קדמוהי עולה לא נפק דמן
קדם זפי וקשיט הוא: ה חבלו

רש"י

פחץ נקרא רביב כמה דאתא אומר: (בראשית כא)
"רובה קשת": דשא. ארברי"ץ (גראזגוויכס),
עטיפת הארץ מכסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי
עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) פי שם
ה' אקרא. הרי 'פי' משמש בלשון 'פאשר', כמו
(ויקרא כג): "פי תבואו אל הארץ", כשאקרא ואזכר
שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו וברכו שמו. מכאן
אמרו שעונין: "ברוך שם כבוד מלכותו", אחר
ברכה שבמקדש (תענית טז): (ד) הצור תמים
פעלו. אף על פי שהוא חזק כשמביא פרענות על
עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא פי אם בדין, פי
תמים פעלו: אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם
לעולם הבא, ואף על פי שמאחר את תגמולם,
סופו לאמן את דבריו: ואין עול. אף לרשעים
משלם שכר צדקתם בעולם הזה: צדיק וישר הוא.
הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר
להם. צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו:
(ה) שחת לו וגו'. כתרגומו: חבילו להון ולא
ליה: בניו מומם. בניו היו, והשחתה שהשחיתו
היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה ולא
מומו: דור עקש. עקום ומעקל, כמו: (מיכה ג)
"ואת כל הישרה יעקשו", ובלשון משנה: חלדה
ששנייה עקומות ועקושות: ופתלתל.
אנטורטיליי"ש (פערדרעהט, פעררוויקקעלט),
כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות

(א) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל,
ותהיו אתם עדים בדבר שכוך אמרתי להם שאתם
תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם
שמים וארץ? אומר משה: 'אני בשר ודם, למחר
אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו
הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם
שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם, ועוד, שאם
יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה
והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם
יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא)
"ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא
תתן את יבולה", ואחר כך: "ואבדתם מהרה", על
ידי העובדי כוכבים: (ב) יערף כמטר. זו היא
העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי
לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהיא
חיים לעולם, (ספרי) פאשר יערפו השמים טל
ומטר: יערף. לשון יטיף, וכן (תהלים סה) "ירעפון
דשן", (לקמן לג) "יערפו טל": תזל כטל. (ספרי)
שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצבים
לבריות (ספריים אחרים: יש עצבים בו), כגון
הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין: כשעירם.
לשון רוח סערה כתרגומו: פרוחי מטרא, מה
הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין
אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן:
וכרביבים. טפי מטר. ונראה לי על שם שיורה

וּפְתַלְתַּל כַּסִּי: ו הַלְיָהוּהָ תַגְמְלוּ-זֹאת עִם נָבֶל
 וְלֹא חֲכָם הֲלוֹא-הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עֵשֶׂךָ
 וַיִּכְנַנְךָ כַּסִּי: יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי זֶזְכֹר יָמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ
 שְׁנוֹת דֶּר וְדֶר שְׁאֵל אָבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ וְקָנֶךָ
 וַיֹּאמְרוּ-לָךְ ח: בְּהִנְחַל עֲלִיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוּ
 בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כַּסִּי: ט כִּי חֵלֶק יִהְיֶה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
 נַחֲלָתוֹ כַּסִּי: י יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצָן מְדָבָר וּבְתַהוֹ יֵלֵל

להון לא לה בנא די פלחו
 לטעותא דרא דאשניו עובדוהי
 ואשפניו: ו הא קדם יי אתון
 גמלין דא עמא דקבילו אורייתא
 ולא חפיימו הללא הוא אבוך ואת
 די לה הוא עבדך ואתקנך:
 ז אדפר יומין דמן עלמא אסתפל
 בשני דר ודר שאל אבוך ויחוי
 לך סביך ויימרין לך: ח באחסנא
 עלאה עממא בפרשותה בני
 אנשא קיים תחומי עממא למנן
 בני ישראל: ט ארי חלקא די
 עמה יעקב עדב אחסנתה:

י ספיק צרפיהון בארעא מדברא ובית צחונא אתר די לית מא אשרנון סחור סחור לשכנתה אלפנון

רש"י

הגדיל: פתלתל. מן התבות הכפולות, כמו:
 ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל: (ו) הלה'
 תגמלו-זאת. לשון תימה, וכי לפניו אתם
 מעציבין, שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם
 בכל הטובות?: עם נבל. ששכחו את העשוי להם:
 ולא חכם. להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב
 ולהרע: הלווא-הוא אביך קנך. שקנאך, שקננך
 בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני
 תקנה: הוא עשך. אמה באמות: ויכננך. אחרי כן
 בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים
 ומכם מלכים, כרך שהפל תלוי בו: (ז) זכר ימות
 עולם. מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו
 שנות דר-ודר. דור אנוש, שהציף עליהם מי
 אוקינוס, ודור המבול ששטפם. דבר אחר: לא
 נתתם לבבכם על שעבר: בינו שנות דר-ודר.
 להפיר להבא, שיש בידו להטיב לכם ולהנחיל לכם
 ימות המשיח והעולם הבא: שאל אביך. אלו
 הנביאים שנקראו אבות, כמו שנאמר באלהיו:
 (מלכים ב) "אבי אבי רכב ישראל": זקניך. (קידושין
 לב) אלו החכמים: ויאמרו-לך. הראשונות:
 (ח) בהנחל עליון גוים. כשהנחיל הקדוש ברוך
 הוא למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושטפם:

בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה היה בידו
 להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא "יצב
 גבולות עמים", קיימם ולא אבדם: למספר בני
 ישראל. בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת
 מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל
 שיירדו למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון:
 (ט) כי חלק ה' עמו. למה כל זאת? לפי שהיה
 חלקו פבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו?
 עמו, ומי הוא עמו?: יעקב חבל נחלתו. והוא
 השלישי באבות, המשלש בשלש זכויות: זכות אבי
 אביו, וזכות אביו, וזכותו, הרי שלש, כחבל הזה
 שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה,
 ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק:
 (י) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מצא לו נאמנים
 בארץ מדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו,
 מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר: (לקמן ג)
 "וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן": ובתהו
 ילל ישמן. ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנינים
 וננות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא
 אמרו למשה: 'היאך נצא למדברות, מקום ציה
 ושמן?' כענין שנאמר: (ירמיה ב) "לכתך אחרי
 במדבר": יסבכנהו. שם סבכם והקיפם בעננים

יִשְׁמֹן יִסְכְּבֵנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְרְנֵהוּ כְּאִישׁוֹן
 עֵינָיו כְּשִׁי: יֵא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קָנֹו עַל־גּוֹזְלָיו יִרְחֵף
 יִפְרֹשׁ כְּנַפָּיו יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל־אֲבָרְתוֹ כְּשִׁי:
 יב יְהוֹה בְּרַד יִנְחֵנוּ וְאִין עֲמוֹ אֵל נִכְר כְּשִׁי: שְׁלִישִׁי
 יג יִרְכְּבֵהוּ כְּתִיב עַל־בְּמוֹתֵי קָרִי עַל־בְּמֹתַי אֶרֶץ וַיֵּאכַל
 תְּנוּבַת שְׂדֵי וַיִּנְקֵהוּ דְּבֶשׁ מִסְּלַע וְשִׁמֹן

פתגמי אוריתא נטרנון כבבת
 עיניהון: יא כנשרא דמחיש
 לקנה על בנוהי מתחופף פריס
 גדפוהי מקבלהון מנטלהון על
 תקוף אברהי: יב יי בלחודוהין
 עתיד לאשריותהון בעלמא דהוא
 עתיד לאתחדתא ולא יתקנם
 קדמוהי פלחן טעון: יג אשרנון
 על תקפי ארעא ואוכלנון בנת

רש"י

יכנס בכני, אף הקדוש ברוך הוא: (שמות יט)
 "ואשא אתכם על כנפי נשרים", כשנסעו מצרים
 אחריהם והשיגום (חזונים) על הים, היו זורקים
 בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד: (שמות יד)
 "ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים
 וגו': (יב) ה' בדר. ה' – בדר לבטח נהגם
 במדבר: ואין עמו אל נכר. לא היה כח באחד
 מכל אלהי העובדי כוכבים להראות כחו ולהלחם
 עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם
 אונקלוס. ואני אומר דברי תוכחה הם להעיד
 השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן
 לבגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא
 הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך
 לישוב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על
 "זכר ימות עולם, בינו שנות דר ודר", כן עשה
 להם, וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר:
 (יג) ירכבהו על-במתי ארץ. כל המקרא
 בתרגומו: ירכבהו וגו'. על שם שארץ ישראל
 גבוהה מכל הארצות: ויאכל תנובת שדי. אלו פרות
 ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פרות
 הארצות: וינקהו דבש מסלע. מעשה באחד
 שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החבית'.
 הלך ומצא הדבש צף על פיה, אמר לו: 'זו של
 דבש היא', אמר לו: 'השקע ירך לתוכה ואתה
 מעלה קציעות מתוכה' (ספרי): ושמן מחלמיש
 צור. (מנחות פה) אלו זיתים של גוש חלב: במתי
 ארץ. לשון גבה: שדי. לשון שדה: חלמיש צור.

וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבם בתחתית
 החר, שפפהו עליהם כגיגית: יבוננהו. שם, בתורה
 ובינה: יצרנהו. מנחש, שרף, ועקרב ומן העובדי
 כוכבים: כאישון עינו. הוא השחר שבצען
 שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: "מציאהו",
 'ספיקהו כל צרכו במדבר', כמו: (במדבר יא)
 "ומצא להם", (יהושע יז) "לא מצא לנו החר":
 יסכבנהו. 'אשרנון סחור סחור לשכנתה', אהל
 מועד באמצע וארבעה דגלים לד' רוחות:
 (יא) כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה
 כנשר הזה רחמי על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם,
 עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין
 אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו
 ויהא בהן כח לקבלו: יעיר קנו. יעורר בניו:
 על-גוזליו ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם, אלא
 מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך הוא,
 (איוב לו) שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשבא ליתן
 תורה, לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע
 רוחות, שנאמר: (להלן לג) "ה' מסיני בא וזרח
 משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרכבות
 קדש", (חבקוק ג) "אלה מתימן בא", זו רוח
 רביעית: יפרש כנפיו יקחהו. כשבא ליטלן
 ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות,
 לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה
 לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני
 הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך
 נושאן על כנפיו, אומר: 'מוטב שיכנס החץ בי ולא

סנאיהון ויהב להון בנות שליטי
 קרוין ונקסי יתבי פרפינ תקיפינ:
 יד יהב להון בנות מלכיהון
 ושליטיהון עם עתר וברביהון
 ומקפיהון עמא דארעהון
 ואחסנתהון עם בנות חיליהון
 ומשריתהון ודם גבריהון איתשד
 כמנא: טו ועתר ישראל וכעט
 אצלח תקוף קנא נכסין ושבק
 פלחן אלקא דעבדה וארגז קדם
 תקיפא דפרקה: טז אקניאו
 קדמוהי בפלחן טעון בתועבתא
 ארגיזו קדמוהי: יז דבחו לשדין
 דלית בהון צרוף דחלן דלא
 ידענון מדתא די מקריב אתעבידא לא אתעסקו בהון אבהתכון: יח דחלא תקיפא דבראך אתנשתא

מחלמיש צור כס"י: יד חמאת בקר וחלב צאן
 עם חלב פרים ואילים בני בשן ועתודים
 עם חלב פליות חטה ודם ענב תשתה
 חמר כס"י: טו וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית
 פשית ויטש אלוה עשהו וינבל צור
 ישעתו כס"י: טז יקנאהו בזרים בתועבת
 יכעיסהו כס"י: יז יזבחו לשדים לא אלה אלהים
 לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום
 אבתיכם כס"י: יח צור ילדך תשי ותשכח אל

רש"י

תקפו וחקו של סלע. כשאינו דבוק לתבה
 שלא חריו נקוד 'חלמיש' וכשהוא דבוק נקוד
 'חלמיש': (יד) חמאת בקר וחלב צאן. זה היה
 בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א ד) 'עשרה בקר
 בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן': עם חלב
 פרים. זה היה בימי עשרת השבטים, שנאמר:
 (עמוס ו) 'ואוכלים פרים מצאן': חלב פליות
 חטה. זה היה בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א ד)
 'ויקה לחם שלמה וגו': ודם ענב תשתה חמר.
 בימי עשרת השבטים (עמוס ו) 'השותים במזרקי
 יין': חמאת בקר. הוא שומן הנקלט מעל גבי
 החלב: וחלב צאן. חלב של צאן, וכשהוא דבוק
 נקוד 'חלב' בחטף פתח, כמו (שמות כג) 'בחלב
 אמו': פרים. כבשים ואילים. כמשמעו: בני-
 בשן. שמנים היו: פליות חטה. חטים שמנים
 בחלב פליות, וגסין כחוליא: ודם ענב. היה שותה
 ענב וטועם יין חשוב: חמר. יין בלשון ארמי:
 חמר. אין זה שם דבר, אלא לשון משבח בטעם,
 ווינו"ש בלע"ז (וויניכט). ועוד יש לפרש שגו
 מקראות הללו אתר תרגום של אונקלוס: 'אשרינון
 על תקפי ארעא וגו': (טו) עבית. לשון עבי:

פשית. כמו "פסית", לשון: (איוב טז) "כי פסה פניו
 בחלבו", כאדם ששמן מבפנים וכסליו נכפלים
 מבחוץ, וכן הוא אומר: (שם) "ויעש פימה עלי
 כסל": פשית. יש לשון קל בלשון 'פסוי' כמו:
 (משלי יב) "וכסה קלון ערום", ואם כתב 'פשית'
 דגוש, היה נשמע פסית את אחרים, כמו: (איוב טו)
 "כי פסה פניו": וינבל צור ישעתו. גגהו ובגהו,
 כמו שנאמר: (יחזקאל ח) "אחוריהם אל היכל ה'
 וגו'", אין נבול גדול מזה: (טז) יקנאהו. הבעירו
 חמתו וקנאתו: בתועבת. במעשים תעובים כגון
 משכב זכור וכשפים, שנאמר בהם "תועבה":
 (יז) לא אלה. כתרגומו: 'דלית בהון צרוף', אלו
 היה בהם צרוף לא היתה קנאה פפולה כמו עכשו:
 חדשים מקרב באו. (ספרי) אפלו האומות לא היו
 רגילים בהם, נכרי שהיה רואה אותם, היה אומר:
 'זה צלם יהודי': לא שערום אבתיכם. לא יראו
 מהם, לא עמדה שערות מפניהם. דרך שערות
 האדם לעמד מחמת יראה, כך נדרש בספרי. ויש
 לפרש עוד "שערום", לשון (ישעיה יג) "ושעירים
 ירקדו שם", שעירים הם שדים, לא עשו אבותיכם
 שעירים הללו: (יח) תשי. תשכח. ורבותינו

מַחֲלֵלְךָ כִּי: רביעי יט וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנְאֹץ מִפְּעֵם
 בָּנָיו וּבְנֹתָיו: כ וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַה־
 אֲרָאָה מָה אַחֲרֵיכֶם כִּי דוֹר תִּהְיֶהכֶת הֵמָּה
 בָּנִים לֹא־אֱמַן בָּם כִּי: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל
 כְּעֶסְוִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֶקְנִיאֶם בְּלֹא־עֵם
 בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיכֶם כִּי: כב כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי
 וַתִּיקַד עַד־שְׂאוֹל תַּחֲתִית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה
 וַתִּלְהֹט מִזְרָעֵי הָרִים כִּי: כג אֶסְפָּה עָלֵימוֹ
 רַעוֹת חֲצִי אֶכְלָה־בָּם כִּי: כד מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי
 רִשָּׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשָׁן־בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח־בָּם

שְׂבַקְתָּא פְּלִסְתָּן אֱלֹהָ דְעִבְדְּךָ: יט וְגַלִּי קָדָם יי וַתִּקַּף רַגְזָה
 מִדְּאֲרִגִּיזוֹ קְדַמְוֵהִי בְּנִין וּבָנָן: כ ואמר אסלק שכנתי מנהון גלי
 קדמי מא יהי בסופיהון ארי דרא
 דאשניו אנון בננא דלית בהון
 הימני: כא אנון אקניאו קדמי
 בלא דחלא ארגיזו קדמי בפלסן
 טעון ואנא אקננון בלא עם
 בעמא טפשא ארגזנון: כב ארי
 קדום תקיף פאשא נפק מקדמי
 ברגז ושצי עד שאול עראית
 ואסף ארעא ועללפה ושצינת עד
 ספי טוריא: כג אספה עליהון
 בישין מכתשי אשצי בהון:
 כד נפיחי כפן ואכולי עוף
 וקתישי רוחין בישן ושן חיות

רש"י

ירושלים המנסדת על ההרים, שנאמר: (שם קכה)
 "ירושלים הרים סביב לה": (כג) אספה עלימו
 רעות. אַחְבַּר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) "ספו
 שנה על שנה", (לעיל כט) "ספות הרנה", (ירמיה
 ז) "עולותיכם ספו על זבחיכם". דָּבַר אַחַר "אספה",
 אכלה, כמו (בראשית יט) "פן תספה": חצי אכלה-
 בם. כָּל חֲצִי אֲשֵׁלִים בָּהֶם, וְקָלְלָה זֹו לְפִי הַפְּרַעְנוֹת
 לְבָרְכָהּ הִיא: חצי פלים והם אינם פלים:
 (כד) מִזֵּי רָעַב. אונקלוס תרגם: 'נפיחי כפן', ואין
 לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן
 מטולוש"א שמעתי: שְׂעִירֵי רָעַב, אָדָם כְּחוֹשׁ מְגַדֵּל
 שָׂעִר עַל בְּשָׂרוֹ: מִזֵּי. לְשׁוֹן אֲרַמִּי שָׂעִר, מִזֵּיא,
 דַּהֲוָה מִהַפֵּךְ בְּמִזֵּיא: וּלְחָמִי רִשָּׁף. הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ
 בָּהֶם, שְׂנֵאָמַר: (איוב ה) "וּבְנֵי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף",
 וְהֵם שָׂדִים: וְקָטַב מְרִירִי. וּכְרִיתוֹת שָׂדִים
 מְרִירִי: קָטַב. כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אָהִי קָטַבְךָ
 שָׂאוֹל": וְשָׁן־בְּהֵמַת. (ספרי) מַעֲשֵׂה הַזֶּה וְהָיוּ
 הָרַחֲלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין: חַמַּת זַחֲלֵי עֶפֶר. אָרֶס
 נֹחֲשִׁים הַמַּתְהַלְכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הָעֶפֶר, כַּמֵּי־

דָּרָשׁוּ: בְּשָׂבָא לְהַטִּיב לָכֶם, אַתֶּם מְכַעִסִין לְפָנָיו
 וּמְתִישִׁים כְּחוֹ מְלַהֲטִיב לָכֶם: אֵל מַחֲלֵלְךָ. מוֹצִיאֲךָ
 מִרְחֹם, לְשׁוֹן (תהלים כט) "יִחַלֵּל אֲזִלוֹת", (שם מח)
 "חיל פיוֹלָה": (כ) מָה אַחֲרֵיכֶם. מָה תַעֲלֶה
 בָּהֶם בְּסוּפָם: כִּי דוֹר תִּהְיֶהכֶת הֵמָּה. מִהַפְּכִין רְצוּנוֹ
 לְכַעַס: לֹא־אֱמַן בָּם. אֵין גְּדוּלֵי נַפְרִים בָּהֶם, כִּי
 הוֹרִיתִים דְּרָף טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה: אֱמַן. לְשׁוֹן (אסתר
 ב) "וַיְהִי אוֹמֵן", נודריטור"ה בְּלַע"ז (ערציהען).
 דָּבַר אַחַר: "אמן", לְשׁוֹן אֱמוּנָה כְּתַרְגוּמוֹ, אֱמָרוּ
 בְּסִינֵי "נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע", וּלְשָׂעָה קָלָה בְּטָלוּ
 הַבְּטָחָתָם וַעֲשׂוּ הַעֲגָל: (כא) קִנְאוּנִי. הַבְּעִירוּ
 חֲמַתִּי: בְּלֹא־אֵל. בְּדָבָר שְׂאִינוֹ אֱלֹהִים בְּלֹא־עֵם.
 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים שְׂאִין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שְׂנֵאָמַר:
 (ישעיה כג) "הֵן אֲרָץ פְּשָׂדִים זֶה הָעָם לֹא הִזָּה",
 וּבַעֲשׂוֹ הוּא אוֹמֵר: (עובדיה א) "בְּזוֹי אַתָּה מָאֵד":
 בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיכֶם. אֵלוֹ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
 (תהלים יד) "אָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ אֵין אֱלֹהִים":
 (כב) קָדְחָה. בַּעֲרָה: וַתִּיקַד. בְּכֶם עַד הִיסוּד:
 וַתֹּאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה. אֲרַצְכֶם וַיִּבְלָה: וַתִּלְהֹט.

פרא אגרי בהון עם תמת תניניא
 דזחלין בעפרא: כה מפרא תתפל
 תרבא ומתוניא תרגת מותא אף
 עולמיהון אף עולמתהון נקיהון
 עם אנש סביהון: כו אמרית
 אחול רגזי עליהון ואשצנון
 אבטל מבני אנשא דוכרניהון:
 כז אלולפון רגזא דסנאה פניש
 דילמא יתרברב בעל דבבא
 דילמא יימרון ידנא תקיפת לנא
 ולא מן קדם יי הנת פל דא:
 כח ארי עם מאבדי עצה אנון
 ולית בהון סוכלתנו: כט אלו
 חכימו אסתפלו בדא סברו מא
 יהי בסופיהון: ל אכדין ירדוף
 חד אלפא ותרין יערקון לרבותא

עִם־חַמַּת זַחְלֵי עֶפְרָא כַּסִּי: כה מַחֲוִץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב
 וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם־בַּחֹר גַּם־בְּתוֹלָה יוֹנֵק
 עִם־אִישׁ שִׁיבָה כַּסִּי: כו אִמְרֵתִי אֶפְאִיהֶם
 אֲשַׁבֵּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זַכָּרָם כַּסִּי: כז לֹא־יִכְעַס אֹיֵב
 אֲגוּר פֶּן־יִנְכְרוּ צְרִימוּ פֶּן־יֹאמְרוּ יִדְנוּ רָמָה
 וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־זֹאת כַּסִּי: כח כִּי־גוֹי אֲבַד
 עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה כַּסִּי: חמישי כט לו
 חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יִכְיֶנוּ לְאַחֲרֵיתָם כַּסִּי:
 ל אֵיכָה יִרְדֹּף אַחַד אֶלְפָּה וּשְׁנַיִם יִנְסוּ רַבְבָּה
 אִם־לֹא כִּי־צוּרִם מְכָרָם וַיִּהְיֶה הַסְּגִירָם כַּסִּי:

רש"י

הזוחלים על הארץ. זחילה, לשון מרוצת המים על
 העפר, וכן כל מרוצת דבר המשפשף על העפר
 והולף: (כה) מחוץ תשכל-חרב. מחוץ לעיר
 תשכלם חרב גיסות: ומחדרים אימה. כשפורח
 ונמלט מן החרב, חדרי לבו נוקפים עליו מחמת
 אימה, והוא מת והולף בה. דבר אחר: "ומחדרים
 אימה", שבבית תהיה אימת דבר, כמו שנאמר:
 (ירמיה ט) "כי עלה מות בחלונינו", וכן תרגם
 אונקלוס. (ספרי) דבר אחר: "מחוץ תשכל-חרב",
 על מה שעשו בחוצות, שנאמר: (ירמיה יא) "ומספר
 חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת":
 ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים,
 שנאמר: (יחזקאל ח) "אשר זקני בית ישראל עושים
 בחשף איש בחדרי משכיתו": (כו) אמרתי
 אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם. ויש לפרש
 "אפאיהם", אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר,
 ודגמתו מצינו בעזרא: (נחמיה ט) "ותתן להם
 ממלכות ועממים ותחלקם לפאה", להפקר, וכן
 חברו מנחם. ויש פותרים אותו פתרגומו: יחול

רגזי עליהון', ולא יתכן, שאם פן היה לו לכתב:
 'אאפאיהם', א' אחת לשמוש, ואחת ליסוד, כמו:
 (ישעיה מה) "אאזרף", (איוב טז) "אאמצכם כמו פי",
 והא' התיכונה אינה ראויה בו כלל. ואונקלוס
 תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי החולקת
 תבה זו לשלשה תבות: אמרתי אף אי הם, אמרתי
 באפי: 'אתנם כאלו אינם, שיאמרו רואיהם
 עליהם: איה הם?': (כז) לולי כעס אויב אגור.
 אם לא שכעס האויב בנוס עליהם להשחיתם, ואם
 יוכל להם וישחיתם, יתלה הגדלה בו, ובאלהיו,
 ולא יתלה הגדלה בי, וזהו שנאמר: "פן ינכרו
 צרימו", ינכרו הדבר לתלות גבורתם בעבודת
 כוכבים, שאין הגדלה שלו: פן-יאמרו ידנו רמה
 וגו': (כח) כי אותו גוי: אבד עצות המה ואין
 בהם תבונה. שאלו היו חכמים ישכילו זאת:
 "איכה ירדף וגו'": (כט) יכינו לאחרייתם. יתנו
 לב להתבונן לסוף פרענותם של ישראל:
 (ל) איכה ירדף אחד. ממנו אלף מישראל:
 אם-לא פי-צורם מכרם וה' הסגירם. מכרם

לא כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרֵם וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים כִּס"י:
 לב כִּי־מִגֹּפֶן סֹדֶם גִּפְנֹם וּמִשְׁדָּמַת עֲמֹרָה
 עֲנַבְמוֹ עֲנַב־רוֹשׁ אֲשַׁבְּלַת מְרֹרֶת לָמוֹ כִּס"י:
 לג חֲמַת תַּנְיָנִים יֵינִם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹר כִּס"י:
 לד הֲלֹא־הוּא כַּמֶּס עֲמָדֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרוֹתֵי כִס"י:
 לה לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם לָעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב
 יוֹם אִידֹם וְחֹשׁ עֵתְדַת לָמוֹ כִּס"י: לו כִּי־יִדִין
 יִהְיֶה עִמּוֹ וְעַל־עַבְדּוֹ יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־

אֵלֶהוּ אָרִי תִקְיָהוֹן מְסֻרֵנוּ וַיִּי
 אֲשַׁלְמֵנוּ: לא אָרִי לֹא כְתִקְפָּנָא
 תִקְיָהוֹן וּבְעֵלֵי דְכִבְנָא הוּוּ
 דִינָנָא: לב אָרִי כְפָרְעֻנוּת עֲמָא
 דְסָדוּם פְּרַעְנוּתְהוֹן וְלִקְוִתְהוֹן
 כְּעַם עֲמָרָה מְחַתְהוֹן בִּישִׁין כְּרִישִׁי
 חוּזָן וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן
 כְּמִרְרוּתְהוֹן: לג הָא כְּמִרְת
 תַּנְיָנָא כִּס פְּרַעְנוּתְהוֹן וּכְרִישׁ
 פְּתַנֵּי חוּזָן אֲכֹרָאִין: לד הֲלֹא כָּל
 עוֹבְדֵיהוֹן גְּלוּן קְדָמֵי גְּנִיזִין לְיוֹם
 דִּינָא בְּאוֹצְרֵי: לה קְדָמֵי
 פְּרַעְנוּתָא וְאָנָא אֲשַׁלֵּם לְעָדָן

דיגלוֹן מֵאַרְעָהוֹן אָרִי קָרִיב יוֹם תְּבַרְהוֹן וּמִכַּע דְעֵתִיד לְהוֹן: לו אָרִי יִדִין יִי דִינָא דְעֲמָה וּפְרַעְנוּת עַבְדֵיהִי

רש"י

שְׁדָמוּתָם כְּמוֹס עֲמָדֵי: (לה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם. עָמִי
 נְכוֹן וּמִזְמָן פְּרַעְנוּת נֶקֶם וְשָׁלֵם לְהֵם כְּמַעֲשֵׂיהֶם.
 הַנֶּקֶם יִשְׁלַם לְהֵם גְּמוּלָם. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלֵם",
 שֵׁם דְּבָר כְּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא מְגֻנָּרַת (ירמיה ה):
 "וְהַדְּבַר אֵין בְּהֵם", כְּמוֹ וְהַדְּבֹר, וְאִימְתֵי אֲשַׁלֵּם
 לְהֵם: לָעֵת תָּמוּט רַגְלָם. כְּשִׁתְּתוּם זְכוּת אָבוֹתָם,
 שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו: כִּי קָרוֹב יוֹם אִידֹם. כְּשִׁאֲרָצָה
 לְהֵבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם אִידֹם, קָרוֹב וּמִזְמָן לְפָנֵי לְהֵבִיא
 עַל יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה: וְחֹשׁ עֵתְדַת לָמוֹ. וּמֵהָר
 יָבֹאוּ הַעֲתִידוֹת לְהֵם: וְחֹשׁ. כְּמוֹ (ישעיה ה) "יִמְהַר
 יַחֲיִשָּׁה". עַד כָּאֵן הַעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דְּבָרֵי תוֹכְחָה
 לְהֵיוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעַד, כְּשִׁתְּבֹא עֲלֵיהֶם
 הַפְּרַעְנוּת יִדְעוּ שֶׁאֵין הוֹדְעֵתִים מְרֹאשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילָף
 הַעִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרֵי תַנְחוּמִין שִׁיבֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלֹת
 הַפְּרַעְנוּת כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעַלָּה: (לעיל ל) "וְהָיָה
 כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
 וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶיךָ וְגו'": (לו) כִּי־
 יִדִין ה' עִמּוֹ. כְּשִׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בְּיִסּוּרֵין הַלְלוּ
 הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ (איוב לו) "כִּי בָּם יִדִין
 עַמִּים", יִסֵּר עַמִּים. 'כִּי' זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן
 'דְּהָא' לְתַת טַעַם לְדְבָרִים שֶׁל מַעַלָּה, אֲלֵא לְשׁוֹן
 תַּחֲלַת דְּבֹר, כְּמוֹ (ויקרא כה) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ",

וּמְסָרָם בְּיָדְנוּ, דִּילְבַר־ר בְּלַע"ז (איבערגעבען):
 (לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרֵם. כָּל זֶה הָיָה לְהֵם
 לְאוֹיְבִים לְהֵבִין שְׁהֵשֵׁם הַסְּגִירָם, וְלֹא לְהֵם
 וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצְחָן, שֶׁהָרִי עַד הַנְּהָ לֹא יָכֹלוּ כְּלוּם
 אֲלֵהֵם כְּנִגְדַּ צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כְּסִלְעָנוּ סִלְעַם, כָּל צוּר
 שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן סִלַּע: וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים. וְעַכְשָׁו
 אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרֵנוּ מְכָרְנוּ לְהֵם,
 (סְפָרִים אַחֲרִים: הָרִי שְׁצוּרֵנוּ מְכָרְנוּ לְהֵם):
 (לב) כִּי־מִגֹּפֶן סֹדֶם גִּפְנֹם. מוֹסֵב לְמַעַלָּה: אֲמַרְתִּי
 בְּלִבִּי אֲפֹאֲיֵהֶם, וְאֲשַׁבֵּית זְכָרָם, לְפִי שִׁמְעֵשִׂיהֶם
 מַעֲשֵׂה סֹדֶם וְעֲמוּרָה: שְׁדָמַת. שְׁדָה תְּבוּאָה, כְּמוֹ:
 (חִבְקוּק ג) "וְשְׁדָמוֹת לֹא עֲשֵׂה אֲכָל", (מַלְכִים ב כג)
 "בְּשְׁדָמוֹת קְדָרוֹן": עֲנַב־רוֹשׁ. עֲשָׂב מֵר: אֲשַׁבְּלַת
 מְרֹרֶת לָמוֹ. מִשְׁקָה מֵר רְאוּי לְהֵם, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם
 פְּרַעְנוּתָם, וְכֵן תַּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: 'וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן
 כְּמִרְרוּתְהוֹן': (לג) חֲמַת תַּנְיָנִים יֵינִם. כְּתַרְגוּמוֹ:
 'הָא כְּמִרְת תַּנְיָנָא כִּס פְּרַעְנוּתְהוֹן', הַנְּהָ כְּמִרְרוּת
 נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתָּה פְּרַעְנוּתָם: וְרֹאשׁ פְּתָנִים.
 כּוֹסֵם, שֶׁהוּא אֲכֹר לְנִשְׁוֹף. אוֹיֵב אֲכֹרִי יָבֹא וְיִפְרַע
 מֵהֶם: (לד) הֲלֹא־הוּא כַּמֶּס עֲמָדֵי. כְּתַרְגוּמוֹ,
 כְּסְבוּרִים הֵם שֶׁשְׁכַּחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם? כְּלָם גְּנוּזִים
 וְשְׁמוּרִים לְפָנֵי: הֲלֹא־הוּא. פְּרִי גִפְנֵם וְתְבוּאֹת

צדיקנא יתפרע ארי גלי קדמוהי
 דבעדן דתתקף עליהון מחת
 סנאה יהון מטלטלין ושביקין:
 לו וימר אן דחלתהון תקיפא
 דהו רחיצין בה: לח די תרב
 נכסתהון הו אכלין שתן חמר
 נספיהון קומון פען ויסעדונכון
 יהון עליכון מגן: לט חזו פען
 ארי אנא אנא הוא ולית אלה בר
 מני אנא ממית ומחה מחינא ואף
 מסינא ולית מן ידי משזב:
 מ ארי אתקנית בשמיא בית
 שכנתי ואמרית קנס אנא
 לעלמין: מא אם על חד תרין

כחזו ברקא מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקף בדינא ידי אתיב פרענותא לסנאי ולבעלי

אזלת יד ואפס עצור ועזוב כס"י: לו ואמר אי
 אלהימו צור חסיו בו כס"י: לח אשר חלב
 זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם
 יהי עליכם סתרה כס"י: לט ראו עתה כי אני
 אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה
 מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל כס"י: ששי
 מ כי אשא אל-שמים ידי ואמרת חי אנכי
 לעלם כס"י: מא אם-שנותי ברק חרבי ותאחו
 במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי

רש"י

התשועה שאושיעכם ואין מוחה בנדי: אני אני
 הוא. אני להשפיל ואני להרים: ואין אלהים
 עמדי. עומד בנגדי למחות: עמדי. דגמתי וכמוני:
 ואין מידי מציל. הפושעים בי: (מ) כי אשא
 אל-שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי
 בשבועה: ואמרת חי אנכי. לשון שבועה הוא,
 [כמו חי אני נאם ה' אם לא פאשר דברתם באזני
 (במדבר יד יח) אף כאן] אני נשבע "חי אנכי":
 (מא) אם-שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב
 חרבי, כמו (יחזקאל כא) "למען היות לה ברק",
 פלנדור (גלאנץ): ותאחו במשפט ידי. להניח
 מדת רחמים באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי
 מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר: "ותאחו ידי",
 את מדת המשפט להחזיק בה ולנקם נקם: אשיב
 נקם וגו'. למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון
 המקרא, שאמר "ותאחו במשפט ידי", לא כמדת
 בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא: מדת בשר ודם
 זורק חץ ואינו יכל להשיבו, והקדוש ברוך הוא
 זורק חציו ויש בידו להשיבו כאלו אוהזן בידו,
 שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן "ברק חרבי,

כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש
 ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם: יתנחם.
 לשון הפך מחשבה להטיב או להרע: כי יראה
 כי-אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת
 מאד עליהם ואפס בהם עצור ועזוב: עצור. נושע
 על ידי עוצר ומושל שיעצר בהם: עזוב. על ידי
 עזוב. ועוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו
 מפזרים בצאתם לצבא על האויב, בלשון לע"ז
 מיינטינדר: עצור. הוא הנושע במעצור המושל:
 עזוב. מחזק, כמו (נחמיה ג) "ויעזבו את רושלים
 עד החומה", (ירמיה מט) "איך לא עזבה עיר
 תהלה": (לז) ואמר. הקדוש ברוך הוא עליהם:
 אי אלהימו. עבודת כוכבים שעבדו: צור חסיו
 בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה,
 כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה:
 (לח) אשר חלב זבחימו. היו אותן אלהות
 אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין
 נסיכם: יהי עליכם סתרה. אותו הצור יהיה לכם
 מחסה ומסתור: (לט) ראו עתה. הבינו מן
 הפרענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, ומן

אֲשֶׁלֶם כס"י: **מִבְּאֲשֶׁפִיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשַׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מִרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב** כס"י: **מִגְּהֲרִינֵנו גּוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עֲבָדָיו יִקּוּם וְנָקָם יֵשִׁיב לְצִרּוֹ וְכֹפֵר אֲדַמְתּוּ**

דבבי אשלם: מב ארוי גירי מדמא וחרבי תקטול בעממא מדם קטילן ושבין לאעדאה כתרין מריש סנאה ובעל דבבא: מג שבחו עממא עמה ארי פרענות עבדוהי צדיקנא יתפרע

רש"י

אבדו תורת, שהיא להם עצה נכונה. "ואין בהם תבונה", להתבונן איכה ירדה אחד מן האמות אלף מהם אם לא כי צורם מקרם, "כי לא כצורנו צורם", הכל כמו שפרשתי עד תכליתו. ורפי נחמיה דורשה כלפי העובדי פוכבים: "כי גוי אבד עצות המה", כמו שפרשתי תחלה, עד "ואויבינו פלילים": (לב) **כי מגפן סדם גפנם**. של העובדי פוכבים: ומשדמות עמורה וגו'. ולא ישימו לבם לתלות הגדלה בי: **ענבמו ענבי-רוש**. הוא שאמר: "לולי פעם אויב אגור", על ישראל להרעילם ולהמרירם. לפיכך "אשפלת מרות למו", להלעיט אותם על מה שעשו לבני: (לג) **חמת תנינם יינם**. מוכן להשקותם על מה שעושין להם: (לד) **כמס עמדי**. אותו הפוס, שנאמר: (תהלים עה) "כי כוס ביד ה' וגו'": (לה) **לעת תמוט רגלם**. פענן שנאמר: (ישעיה כו) "תרמסנה רגל": (לו) **פי-ידין ה' עמו**. בלשון זה משמש "כי ידין", בלשון דהא, ואין ידין לשון יסורין, אלא כמו: 'פי יריב את ריבם מיד עושקיהם, כי יראה כי אזלת יד וגו': (לז) **ואמר אי אלהימו**. והאויב יאמר: "אי אלהימו", של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרכת, פענן שנאמר: (מיכה ז) "ותרא אויבתי ותכסה בושא, האומרה אלי איז ה' אלהיך": (לט) **ראו עתה פי אני וגו'**. אז יגלה הקדוש ברוך הוא ישועתו ויאמר: "ראו עתה פי אני אני הוא", מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה: ואין מידי מציל. מי שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: (מ) **פי אשא אל שמים ידי**. כמו 'פי נשאתי', תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים,

ותאחו במשפט ידי", והמשפט הזה לשון פרענות הוא, בלע"ז יושטיצא"ה: (מב) **אשפיר חצי מדם**. האויב: וחרבי תאכל בשר. בשרם: מדם חלל ושביה. זאת תהיה להם מעון דם חללי (ספרים אחרים: חללי דם) ישראל ושביה ששבו מהם: **מראש פרעות אויב**. מפשע תחלת פרצת האויב, כי כשהקדוש ברוך הוא נפרע מהעובדי פוכבים, הוא פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל: (מג) **הרנינו גוים עמו**. לאותו הזמן ישבחו העובדי פוכבים את ישראל: ראוי מה שבחה של אמה זו שדבקו בהקדוש ברוך הוא בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו': **פי דם-עבדיו יקום**. שפיכות דמיהם, כמשמעו: **ונקם ישיב לצריו**. על הגזל ועל החמס, פענן שנאמר: (יואל ד) "מצרים לשמה תהיה, ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה", ואומר (עובדיה א) "מחמס אחיד יעקב וגו'": **וכפר אדמתו עמו**. ופיס אדמתו ועמו על הצרות שעברו עליהם, ושעשה להם האויב: **וכפר**. לשון רצוי ופיוס, כמו (בראשית לב) "אכפרה פניו", אנחנינה לרגזיה': **וכפר אדמתו**. ומה היא אדמתו? עמו. כשעמו מתנחמים, ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר: (תהלים פה) "רצית ה' ארצך", במה רצית ארצך? "שבת שבות יעקב". בפנים אחרים היא נדרשת בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה ורפי נחמיה, רבי יהודה דורש בלה כנגד העובדי פוכבים, רבי יהודה דורשה כלפי ישראל: "אמרתי אפאיהם", כמו שפרשתי עד "ולא ה' פעל כל זאת", "כי גוי אבד עצות המה",

עמו כס"י: פ שביעי מד ויבא משה וידבר את-כל-
 דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע
 בן-נון כס"י: מה ויכל משה לדבר את-כל-
 הדברים האלה אל-כל-ישראל: מו ויאמר
 אלהם שימו לבבכם לכל-הדברים אשר
 אנכי מעיד בכם היום אשר תצום את-בניכם
 לשמור לעשות את-כל-דברי התורה
 הזאת כס"י: מו כי לא-דבר רק הוא מכם
 כיהוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים
 על-האדמה אשר אתם עברים את-הירדן
 שמה לרשתה כס"י: פ מפמיר מה וידבר יהוה

ופרענות יתיב לסנאוהי וכפר על
 ארעה ועל עמה: מד ואתא משה
 ומליל ית כל פתגמי תשפחתא
 הדא קדם עמא הוא והושע בר
 נון: מה ושצי משה למללא ית
 כל פתגמיא האלין עם כל
 ישראל: מו ואמר להון שווי
 לפכוון לכל פתגמיא די אנא
 מסהד בכון יומא דין די תפקדנון
 ית בניכוון למטר למעבד ית כל
 פתגמי אורייתא הדא: מו ארי לא
 פתגם רקא הוא מנכוון ארי הוא
 חייכוון ובפתגמא הדין תורכוון
 יומין על ארעא די אתון עברין
 ית ירדנא תמן למירתה:
 מה ומליל יי עם משה בכרן

רש"י

כתרגומו. אפלו חלש למעלה וגבור למטה, אימת
 העליון על התחתון, וכל שפן שגבור מלמעלה
 וחלש מלמטה: ידי. מקום שכונתי, כמו (במדבר ב)
 "איש על ידו", והיה בידי להפרע מכם, אבל
 אמרתי שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרע, לפי
 שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם, ובדורות
 אחרונים אני נפרע מהם, והיכלת בידי ליפרע מן
 המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך
 למות, ממהר נקמתו ליפרע בחייו, כי שמא ימות
 הוא או אויבו, ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אבל
 אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייהם,
 אפרע במותם: (מא) אם שנותי ברק חרבי.
 הרבה 'אם' יש שאינם תלויים, כשאשנן ברק חרבי
 ותאחז במשפט ידי וכו', כמו שפרשתי למעלה:
 (מד) הוא והושע בן-נון. (סוטה יג) שבת של
 דיווגי היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה, העמיד
 לו משה מתרגמן ליהושע, שיהא דורש בחייו, כדי
 שלא יאמרו ישראל: 'בחי רבך לא היה לך להרים
 ראש'. ולמה קוראהו כאן 'הושע'? לומר שלא זחה
 דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדלה, השפיל

עצמו כאשר מתחלתו (ספרי): (מו) שימו
 לבבכם. צריך אדם שיהיו עיניו, ואזניו ולבו
 מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר: (יחזקאל מ)
 "בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך
 וגו'", והרי דברים קל וחמר, ומה תבנית הבית,
 שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהיו
 עיניו ואזניו ולבו מכוונים, להבין דברי תורה שהן
 כהררין התלוין בשערה, על אחת כמה וכמה:
 (מז) כי לא-דבר רק הוא מכם. לא לחנם אתם
 יגיעים בה, כי הרבה שכר תלוי בה, 'כי הוא
 חייכם'. דבר אחר: אין לך דבר ריקן בתורה שאם
 תדרשנו שאין בו מתן שכר, תדע לך שפן אמרו
 תז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע
 היתה פילגש וגו'", לפי שאמרה: 'איני פדאי
 להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל כף
 למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים
 ומלכים מתאנים לידבק בזרעו: (מח) וידבר ה'
 אל-משה בעצם היום הזה. בשלשה מקומות
 נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (שם ז)
 "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של

אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר כְּשִׁי׃ מִט עֲלֶה
 אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
 מִזְרָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַרְאֵה אֶת־אֶרֶץ
 כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָיָהּ׃
 וּמֵת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף
 אֶל־עַמּוּד כַּאֲשֶׁר־מֵת אֶהֱרֹן אַחִיד בְּהַר הָהָר
 וַיֵּאֱסַף אֶל־עַמּוּי כְּשִׁי׃ נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי
 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי־מְרִיבַת קֹדֶשׁ מְדַבְרֵצֶן
 עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃ נב כִּי מִנְגִיד תִּרְאֶה אֶת־הָאֶרֶץ
 וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃ פפכ

נ"ב פסוקים כלב סימן

יִמָּא הַדִּין לְמִימָר: מִט סק
 לְטוֹרָא דְעֵבְרָאֵי הַדִּין טוֹרָא דְנָבו
 דִּי בְּאֶרְעָא דְמוֹאָב דִּי עַל אִפִּי
 יְרֵחוֹ וְחֻזִי יַת אֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי
 אָנָּא זָהֵב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְסָנָא:
 נ וּמֵוֹת בְּטוֹרָא דִּי אַתְּ סִלַּק לְתַמָּן
 וְאַתְּכַנְשׁ לְעַמּוּד כְּמָא דְמֵית אֶהֱרֹן
 אַחֻדָּא בְּהוֹר טוֹרָא וְאַתְּכַנְשׁ
 לְעַמָּה: נא עַל דִּי שְׁקִרְתוֹן
 בְּמִימָרֵי בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי
 מְצוֹת רָקַם מְדַבְרָא דְצֶן עַל דִּי לֹא
 קִדְשִׁתוֹן יַתִּי בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 נב אַרִי מְקַבֵּל תְּחֻזִי יַת אֶרְעָא
 וְלְתַמָּן לֹא תַעוּל לְאֶרְעָא דִּי אָנָּא
 זָהֵב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ פ פ

אֶחִידָּ. בְּאוֹתָהּ מֵיִתָּה שְׂרָאִית וְחִמְדָּת אוֹתָהּ,
 שְׁהַפְּשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן בְּגַד רֵאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוּ
 לְאַלְעָזָר, וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּנֹו בְּכַבֹּדוֹ.
 אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אֶהֱרֹן אַחִי, עֲלֶה לְמִטָּה! וְעֲלֶה,
 'פִּשְׁט יָדֶיךָ! וְפִשְׁט, 'פִּשְׁט רַגְלֶיךָ! וְפִשְׁט, 'עֲצֵם
 עֵינֶיךָ! וְעֲצֵם, 'קֶמֶץ פִּיד! וְקֶמֶץ, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר
 מֹשֶׁה אֲשֶׁרֵי מִי שְׁמַת בְּמֵיִתָּה זֹו: (נא) עַל אֲשֶׁר
 מְעַלְתֶּם בִּי. גְרַמְתֶּם לְמַעַל בִּי: עַל אֲשֶׁר לֹא־
 קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי. גְרַמְתֶּם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדְּשׁ, אָמַרְתִּי
 לָכֶם: (במדבר כ) 'וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֹּלַע', וְהֵם הִכּוּהוּ,
 וְהִצְרָכּוּ לְהַכּוֹתוֹ פְּעַמִּים, וְאֵלוֹ דִּבְרוּ עִמּוֹ וְנָתַן
 מִימֵיו בְּלֹא הַפָּאָה, הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם, שְׁהִי
 יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וַיִּמָּה הַסֹּלַע הַזֶּה שְׁאִינוֹ לְשֹׁכֵר
 וְלֹא לְפִרְעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שְׁכָר, וְאִם חֲטָא
 אֵינוֹ לוֹקָה, כִּף מְקַיִם מְצוֹת בּוֹרָאוֹ, אָנוֹ לֹא כָּל
 שְׁכָן?': (נב) כִּי מִנְגִיד מְרַחֵק: תִּרְאֶה וְגוֹ'. כִּי
 אִם לֹא תִרְאֶנָּה עַכְשָׁו, לֹא תִרְאֶנָּה עוֹד בְּחִיָּדָּ:
 וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא. כִּי יִדְעִיתִי כִּי תִכְיֶיבָה הִיא לָךְ, עַל
 כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לָךְ: 'עֲלֶה וְרָאָה': חִסְלַת פִּרְשַׁת הָאִזִּינוּ

יּוֹם, לְפִי שְׁהִיּוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: "בְּכֹף וְכֹף, אִם
 אָנוֹ מְרַגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוֹ מְנִיחִין אוֹתוֹ לִיכְנַס
 בְּתַבָּה, וְלֹא עוֹד אֲלֹא אָנוֹ נוֹטְלִין בְּשִׁילִין וְקִרְדָּמוֹת
 וּמְבַקְעִין אֶת הַתַּבָּה'. אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא:
 'הַרִינִי מְכַנְסוֹ בְּחֻצֵי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁיִשׁ בְּדוֹ כַח
 לְמַחֹת, יָבֵא וְיִמְחָה'. בְּמַצְרִים נְאָמַר: (שְׁמוֹת יב)
 "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שְׁהִיּוּ מְצַרִּים
 אוֹמְרִים: 'בְּכֹף וְכֹף אִם אָנוֹ מְרַגִּישִׁין בְּהֵם, אֵין אָנוֹ
 מְנִיחִין אוֹתָם לְצִאתָה, וְלֹא עוֹד אֲלֹא אָנוֹ נוֹטְלִין
 סִיפּוֹת וְכִלֵּי זֵיַן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
 הוּא: 'הַרִינִי מוֹצִיאֵן בְּחֻצֵי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁיִשׁ בּוֹ
 כַח לְמַחֹת, יָבֵא וְיִמְחָה'. אִף כָּאֵן בְּמֵיתָתוֹ שֶׁל
 מֹשֶׁה נְאָמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שְׁהִיּוּ יִשְׂרָאֵל
 אוֹמְרִים: 'בְּכֹף וְכֹף אִם אָנוֹ מְרַגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוֹ
 מְנִיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שְׁהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקִרְעֵנוּ לָנוּ
 אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלוֹ
 וְהַעֲלֶה לָנוּ אֶת הַבָּאָר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין
 אָנוֹ מְנִיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'הַרִינִי
 מְכַנְסוֹ בְּחֻצֵי הַיּוֹם וְכוּ': (נ) כַּאֲשֶׁר־מֵת אֶהֱרֹן

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־איב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס